

కం. సుకుపుగ నగు నని యెయ్యది

దలఁతుమొ యది యేగు మిగుల • దపుదవ్యగుచుం

గలలోనే నది యగు నని

తలఁపమొ యది యప్పు డగుచు • దైవవశమునక !

అచ్చటఁ దురుష్కృతమకులసంభవుండును, శాంత్యైదార్యాది సుగుణగణవిభ
వండును, బ్రతిఫలాపేక్షారహితమనీమాభేషప్రదానకళామానసీయభివ్యక్తరుం
డును, నగు నన్నేమియ్యా నాపాలిజయ్యగ నేయ్యంబున నన్నుఁ గ్రమంబునఁ బున
ర్జీవితం గావించె.

నేనిట్టియాపన్నదశ నుండ నిట బ్రశ్రీ. వేంకటపద్మనాభ శాస్త్రులుగా రీకృతి
సాంతంబుగఁ బఠింప నెంచి యెడపాదడపా చదువుచు నా సమయమున నీ పట్టనము
నకు విజయము చేసియుండిన వీరిప్రభువురాలుచు, శ్రీమత్కృతంక వీరవరము లోనగు
తాలూకాల జమిందారురాలును, నగు మహారాజరాజశ్రీ శ్రీరాజా రావు చెల్లయ్య
మ్మారావు బహద్దరువారి దర్శనార్థమై వారి సన్నిధానమునకు వెళ్లుచు దీని వెంటఁ
గొని చనిరఁట. అప్పు డచ్చట శ్రీరాజా రావు చెల్లయ్యమ్మారావు బహద్దరువారి
సోదరులును, శ్రీమద్వినిగడప డండ్రాజవరము లోనగు తాలూకాల జమిందారు
లును నగు మహారాజరాజశ్రీ. రాజా వెల్లంకి వేంకట రామారావు బహద్దరు వారును
వారిభాగినేయులును శ్రీమత్పీఠికాపురసంస్థానప్రభువులును నగు మహారాజరాజశ్రీ
శ్రీరాజారావు వేంకట కుమార మహిపతి సూర్యారావు బహద్దరు జమిందారువ
రును నుండిరఁట. ఆప్రభుయుగం బది యేమి గ్రంథం బని యడిగెనఁట. శ్రీక
సల్యాపరిణయం బనుడుఁ గొంత చదువుఁ డనియన వేంకటపద్మనాభ శాస్త్రులుగ
రును గొంత చదివెరఁట. పిమ్మట రాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరువారి
యెక్కడఁ గొననగునని యడిగి యముద్రితం బని తెలిసికొనిరఁట. పదపడి యొ
నాడు వారు మైలాపురిలో నుండు తమవసతికి శాస్త్రులవారిని బిలిపించి టూగొ
థము సాంతంబుగఁ జదివించి విని దీనికి ముద్రాభృతి మే మొసఁగెదము దీనివ
ద్రంపఁ బ్రయత్నింపుఁ డన నిది జీవత్కవికృత మనియు, నాకవి గారి సమ్మతి నొం
ద ననియు శాస్త్రుగారు చెప్పిరఁట. ఈవిషయమంతయు ౧౯౦౧-వ సం॥ ఆప్టోబ
నెల ౧౯ - వ తేది గల లేఖమూలకముగ శాస్త్రులవారు నాకుఁ దెలియఁజేసిరి. నే
ను శుభాదర్శనంబున కిది యంతరార్పణంబుగ నెంచి యట్లు కావించుటఁదని పోత
త్తర మిడితి. వారును దీనిని బహు ప్రయాసమున కోర్చి ముద్రింపించిరి. మహార
రాజశ్రీ రాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరు జమిందారువారిని నాపాలి
పురిగొల్పె నని నెమ్మది నమ్మెద. కాకున్నచోఁ గడపమండలవాసి నే నెక్కడ ? కృ
మండలస్థులగు నీప్రభువుగా రెక్కడ ? ఎన్నియో యుత్తమగ్రంథములం బఠించిన
నాకృతి రుచిందు టెట్లు ? నేటికాలపుప్రభువులకు నాంధ్రవిద్యాభిమానముండు టె

ఉండేదాని దానికై ధనవ్యయముచేయ సాహసీకు లగు పెట్టు? అయిపో యయూచితం బుగ నన్యులకృతికి ముద్రాభృతికై వందలు వెచ్చించు నుదారు లగు పెట్టు ?

ఈకావ్యకన్య జన్మప్రభృతి శ్రీరామచంద్రునకు మన్మథోదత్తయయ్య నష్టమ వర్షంబునఁ గాని వివాహయోగ్య గాదని కాఁబోలు నేటివఱకు నావేల్పు బాహిరంబు గ దీని సంగీకరింపక యుండె నని తోచెడి.

ఇంతకాలము నన్ను సెలవుపై నుంచి యిప్పుడు నాదేహంబు స్వస్థతఁ గాంచుట వలన మరల హిందూపాతశాలాభ్యర్థకులు నాయం దుదయగలిగి నన్ను నీ కొలువునఁ బ్రవేశపెట్టిరి.

ఇట్టి మహావకృతులు నా కొనరించినపైనుకృతుల కొక్కరికేని నే నెట్టి పత్రికృతియుఁ జేయఁ జాల. ఇన్ని దుష్కరంబుల నుకరంబులుగ నొనర్చిన యఘటనఘట నాచాతుర్యముం డగుశ్రీరామ చంద్రుఁడే వారి యోగక్షేమభారంబు వహింపఁ బోరిం బారి నాడె వంబుఁ బ్రార్థించుచున్నవాడ.

ఆ. వె. దైవకృతము లిపుడు • భావింప విష మయ్యు
మీఁద నామతమున • మేల యిచ్చు.

అని నే నేనాఁడో వ్రాసిన దానికి శ్రీకౌసల్యాపరిణయము కరణి శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబు లక్ష్యమై పరిణమించెను. రాల నీటఁ దేలించిన మేటి కసాధ్య మెయ్యది ?

శ్రీకుమారాభ్యుదయము వ్రాసి ముగించిన పిమ్మట నొక్కనాఁడు రాజంపేటలో నేను „శిరస్తాదాకా“ పదవియందు నుండునట్టి నాజనయిత్రీ తాను గోటజీకమునకు వచ్చినకొత్తలోఁ బిన్నవయసున నున్న నాపితృవ్రులు మహారాష్ట్రభాషలోని కొనల్య పెండ్లికథను జదువుచుండఁ దాను వింటి ననియు, జరకాలమున వినికి యగుటఁ గథయంతయు మఱచితి ననియు, దానిం గృతిగా నొనర్చు మని యందదుకులుగఁ గొంతకథ చెప్పెను. విన్నంతవఱకు నది వింతగ నుండుట సంపూర్ణంబుగ దాని నెఱుంగఁగోచి యప్పుడు నాయెఱింగిన మిత్రులకును, బంధితులకును, సంస్కృతాంధ్ర పుస్తకవిక్రేతలకును, వ్రాసితిగాని మనోరథము మాత్రము సఫలము గాదయ్యె. ఇట్లుండ ౧౮౯౩-వ సంవత్సరమున శ్రీకుమారాభ్యుదయముం బ్రకటించితి. తదనంతరము వేంకటగిరిలో నున్న బ్ర. శ్రీ. మ-రా-రా-శ్రీ లంకలపల్లి వేంకటసుబ్బయ్యగారు లేఖాపరిచి తులగుట వారికి నాసంకల్పం బెఱింగింప వారు దామామహారాష్ట్రగ్రంథంబుఁ బఠించితి మని యాకథాంశంబు లేఖామూలకమున నెఱింగించిరి. ఆ యుత్తరమును మాతృకగాఁ గొని నే నీకృతి రచియించితి.

ఇందలి కొన్ని చ్ఛేదము లు దప్పుడు కొంచె మప్రస్తుత మగవడు చున్నదని తోచెనేని యవిగ్రంథ విరచనకాలమునకు ప్రస్తుతిములుగానుండెనని చదువరులు గ్రహింతురుగాక.

నా వ్రాతప్రతిలోని రమారమి ౧౦౦ పద్యములు క్లిష్టముగ నుండుటచేతను
బూర్వసర్వనాసామ్యము నొందియుండుటచేతను సీమద్రితప్రతియందుఁ దొలగించి
తిని గాని యాఱవ యాశ్వాసమునఁ గడపటఁ గొన్నిపద్యము లెక్కువగఁ జేర్చితి.

౩-వ యాశ్వాసంబున * గుర్తుగల పద్యముల కన్నింటికి నప్రస్తుతంబున రామా
యణార్థము గలదు.

ప్రత్యాశ్వాసాంతపద్యప్రథమపాదప్రాసాక్షరంబులఁ గ్రమంబుగఁ జూచినచో
“కౌసల్యానివాహం” “రామార్పణమస్తు” అని యేర్పడును.

శ్రీమరాభ్యుదయంబునకు మత్కర్తృత్వము నొకానొకడు సందేహించినకార
ణముననట్టికళంకల కెడమియకుండుటకై ౧-వ పుట ౧౪౫-వ పద్యంబునను, ౩౮-వ
పుటలో ౧౯౪ చక్రబంధపద్యంబునను, ౫౩-వ పుట ౧౧౩-వ పద్యంబునను, ౧౧౩-వ
పుట ౫౧-వ పద్యంబునను, నింకఁ గొన్నిపద్యంబులను నాపే రిమిశ్చితి. ౫౦-వ పుట ౮౩,
౫౧-వ పుట ౮౭, ౮౯, ౯౨-వ పుట ౭౪, ఇట్టిపద్యముల కర్థము కాదినవేత్తాది సంఖ్యా
సూత్రంబులం బట్టి గ్రహింపవలయును.

ఆంధ్రభాషాస్థితి యివ్వడు కొంచె మభ్యుదయోన్ముఖ మగుచున్నట్లు తోఁ
చుచున్నది గాని

కం. వెలయాండురెండతైనను

గులకాంతకునీడు గారు కువలయమందున్

బలువిద్య లెన్నియైనను,

గులవిద్యకు సాటి రావు + గువ్వలచెన్నాన్

యన్న యసమానవాక్యమును మఱవక తమ దేశము నభ్యుదయం
బునకును, దమయైహికాముస్మిక లాభంబులకును, నిదానమైన మాతృభాషకు, సం
పూర్ణ శౌరవముఁ జూపుబుద్ధి భగవంతుఁ డెప్పు డాంధ్రుల కొనంగునో.

నే నీకృతి రచియించిన పిమ్మట నావరిచితు లొకరు, శ్రీపాద వేంకటాచలకపి
ప్రణీతమైన శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబును ౫- ఆశ్వాసముల గ్రంథమొం డిదివఱకేయున్న
దని యొకముద్రితప్రతి నంపిరి. దానిం జూడ దానికిని దీక్షినింగృతివేరునను, నాయికా
నాయకనామములను, మాత్రము సామ్య ముండెను గాని కథానిషయంబున నిండు
కంతయు సంబంధము లేదు. మఱియొక కౌసల్యాపరిణయ మనుయక్షగాన పృబంధ
ము ప్రకటనమును వారాపత్రికలం జూచి దానిం గొని చదివితని గాని యది
కథయందుమాత్రము కొంచెము సామ్యము గలదై యుండెను.

శ్రీమరాభ్యుదయమును బ్రకటించినపిమ్మట దానిం జదివిన పరిచితాపరి
చితు లగుపండితమిత్రులు నది మిక్కిలికఠినమైన బండ్డితైక వేద్యంబుగ వ్రాయం బడి
నదనియు, సీతూర్వాచార్యంబుడు గ్రంథమును గాలానుగుణముగఁ గొంచెము సులభమైతి
రచియింపుమనియు, బోధించిరి. వారి హితబోధ మనుసరించి సులభమైతిని నీకృతి
నిర్వహించితి. ఇంతకు సులభమైతి కావ్యములకు రుచింప దనితలంచెదను. అయినను

దీనిపై సజ్జనాభిప్రాయ మెటు లుండునో యారసి వలసినచో నిడమిడ దాని నను సరించెద.

వర్ణనాంశములయందు సాధ్యమైసంతవఱకుఁ బ్రకృతి ననుసరింపఁ బ్రయత్నించి తిఁ గాని యాయుద్యమ మెంత వఱకు సఫలమయ్యెనో చదువరులకే యెఱుక. యువ తిప్రత్యంగవర్ణనాదుల కిందు వలసినంత యవకాశ మున్నను బ్రకృతకాలమునం దవి రుచింపకుండుట యటుండ నవి పాపాపహం బనియు నెంచి వానిని మానితి.

ఈకావ్యమునకు మూలగ్రంథం బీవేర నెనఁగుచున్న దని వినుటచేతను, బరిణయమే కథ కంతకును బీజభూతంబగుటను, దీనికి శ్రీకానల్యా పరిణయం బనుచే రిడి నను బరిణయభాగము మాత్రము మిక్కిలి యల్పమై యిన్నది. (మృచ్ఛకటికవలె నిది యెంచంబడుం గాక.) కావునఁ బరిణయనామమాత్రమున శృంగారవర్ణనాభూయిష్ట మని తలఁచి యెవ్వ రేని గర్వింపకుదురు గాక.

పూర్వకవిశ్వరులు ద్రోక్కనిత్రోవలును, నూహింపనివిషయములును, లేవు. అ యిసను సాధ్యమైనవఱకు నూతనవర్ణనములే వ్రాయఁ బ్రయత్నించితి. నేను గ్రొత్తగ నూహించివ్రాసినాడె ననియనుకొన్న వర్ణనములు కొన్ని పదపడి సంస్కృతాంధ్రకావ్య ములంజూచి యట్టివాని నెల్లఁ దొలఁగించితి. ప్రమాదంబున నింకను నట్టివి తప్పియుండిన నుండ వచ్చును. ఈనియమము పద్యశైలియందును నవలంబింప సాధ్యమైనంతవఱకుఁ బ్రయత్నించితిని గాని గుణపక్షపాతంబునను దుర్బేద్య చిరతరపతనాపరిచయబలకారణం బునను గొన్నియెడల దీనిం బాటింపమి నెఱుంగును.

ఈగ్రంథము నందలి గుణగుణవిమర్శలకు నమచిత్తు లగు విపశ్చిత్తులే శరణము. సజ్జనులు స్వభావముగ గుణగ్రహణపరాయణు లగుట వారప్రార్థితు లయ్యు గుణ మునేగ్రహింతురు. అట్టివారికి విధేయుడనై నమస్కరించుచున్నాఁడను. “ప్రమాదో ఛీమతా మపి” యనియుండ నిక నాయట్టి కించిజ్ఞానకా ప్రమాదము లేక యుండును.

ఈగ్రంథమునుబ్రకటింపఁగలుగుటకై ధనసాహాయ్యమొసర్చిన మహారాజరాజ శ్రీరాజా వెల్లంకి వేంకటరామారావు బహద్దరుజమిందారుగారికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యాద్యభ్యుదయంబు లొసంగ భగవంతునిగూర్చి యిట్లు ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

పం చ ర త్న ము లు.

సీ. శ్రీకరుణానాథుఁశ్రీమీఱుపుష్పవఁద్విస్ఫురన్నేత్రాబ్జఁబిలసితుండొ

పూతధీనిత్యపిఁభూతిదానవినిద్ర,పద్మానిమేషాక్షిఁప్రాణవిభోష

మారుతసుతసఃమావల్లభులకు నమర్త్యత్వమొనగినమానధనుః
కౌతమస్త్రియవధూఃఘనజాడ్యహరుఃఙగు, సతభవామయతాపఃప్యాతిచణంఘ
రాజు వెల్లంకి వేంకటరామరాయ, బహదరంకితుఃబెంపాల ధ మహితగోత్రు
రేయుఃబవలును బ్రోమతఃశ్రీచిరాయు, రతులితారోగ్యవిభవసంగతునిఁ జేసి. ౧

తే. ష్రీరనిధిజాత, యిందిర, శ్రీవధూఃకి, భవనమాత, రమాదేవి ధ పూర్ణకృపను
రాజకులజాతవేంకటరామరాయ, మందిరావాస యగుత న క్తందివంజు. ౨

ఉ. శంకయొకింతలేక యనిశంబు విరోధివరూఢినీహృదా
తంకకరంబు,స్వాశ్రితనుదర్శన మైనగుదర్శనంబు వె
ల్లంకి వలూబిస్సోము, నకలం, కనుజాతనుజాతసంగతుఁ
వేంకట రామరాయ పృథ్వివీపతి విశ్రుతకీర్తి బ్రోవుతఁ. 3

నీ. రాజకులాంభోధిరాకాసుధాంశు భా,ప్రకశీలగుణజాలు ధ సుకలుఁ బెంపు
చెలంగ సంతతబుధాశీర్వచనకలితో,ల్లాసమానను,దయాభాసమాను
యదుకులప్రవరపాదాంబుజాన క్తన,మృనితచరితు దుర్మానరహితు
రాజుత నిర్జరాంధ్రకళాబ్ధిమ ధనభ, ప్రకనుధాస్వాదనపూతచిత్తుఁ
బ్రేమ వెల్లంకి వేంకట ధ రామరాయ,మహివనర్యుని ననమానమహిముఁగాఁగఁ
బ్రోచుఁగావుత నిరతంబు ధ బుధవినుతుడు, చుట్టుగై దువునలమురిఁబట్టుప్రోడ. ౪

నీ. విశ్రుతనత్కిర్తి ధ పెదరామ రాయఁడే, పూతచరిత్రునితాతతాత
ఘనతరసమ్మానధనుఁడు మల్లారావు,భాత్రీశుఁడేప్రభుతాతతండి
విబుధసం స్తవనీయ,వేంకటకృష్ణరాయఁడేదయాశీలు ధ తండ్రితండ్రి
గణనీయగుణుఁడుజగన్నాథరాయఁ డే,దానశీలాత్మునితండ్రి యట్టి
తామపదభక్తు వేంకటరామరాజ, విభవరేణ్యునిబ్రోవుత ధ విశ్వధర్త
భక్తశుభక్త సతలోకపంకమార్త, జానకీభర్త కరుణచే ధ సంతతంబు.

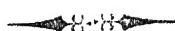
తిరువల్లిక్కేణి

1902 సం॥

మే నెల 4-తేది.

సుజనవిధేయుఁడు

వావిలికొలను సుబ్బరావు.

శ్రీ శారదామైనము:

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

ప్రథమాశ్వాసము.

—* కష్టదేవతాస్తుతి. *

నారాయణనిత్యము క్తశుభగోష్ఠీనభ్యతావాప్తిక
ధ్యానితుం జతురాత్ము, సంసరణవిస్తారాబ్ధినిస్తారకు
శ్రీనాదాత్మకు, శ్రీనివాసు, హరి, నిశ్చింతాప్తి నాత్మోద్భవా
స్తానాశోద్యమనైరిసంహరణకోశల్యాయనృ, రామునిక.

సీ. ఏనతిశీలంబు ♦ హృదయంగమంబునై, రాము నిస్తులయశోధాముః జేసె
నే రమణీమణి ♦ గూరిమి లోదాల్చి, పాంసుల రత్నగర్భగ రహించె
నేకరుణాలయ ♦ హింసింప నెంచిన, పలువ కిప్పించె నవ్యయసుఖంబు
నేభక్తచక్రలయేపారుకరుణచే, జెనఁటికాకము చిరజీవి యయ్యె

అ. నాపీలికాజ ♦ మేపురంద్రీలీల, యేమె శ్రితులఁ బ్రోవ ♦ నెదురుపోవు
సృష్టిమాన, త్రిజానవగీర్ణగుణపూత, సీత నన్ను ధన్యు ♦ జేయుఁగాత.

సీ. మూడువేదంబులుముప్పిరి నల్లిన, వేణితో గృతఁదాల్చు ♦ పాణితోడ
వెన్నెల గురియించు ♦ వెల్లనివలిపంపు, టాలెతోఁజెన్నిజాబిల్లితోడ
జేవోకువాదోడుచెల్వారుముద్దుల, చిలుకతో మురివెంపుఁబలుకుతోడ
సరిమపసనిసంసధపమగరిసయ, స్వీణెతో నిర్జరీ ♦ శ్రేణితోడ

తే. వ్రాలువిరిచూలునిల్లాలు ♦ పూలనాలు, దాల్చుప్రాయాలికేరాఁబు ♦ వేల్పుచాలు
నేలు విద్దెలజవరాలు ♦ మేలుగ్రాల, జాల నాపాల నిల్చి నన్నేలుఁగాత.

మ. ధర్మ సగ్రాహతిభాత్ముఁ గాంచి నిజమధ్య, స్వాదునిశ్వాస, స
చ్చవి, లావణ్య, నితింబసామ్య మొనరం ♦ జల్పంగ బోధించిన
దివి, వాతా, గ్నిపయఃకుచక్రములఁ దా ♦ నిర్మింప శాలీనుడై
సవువాణి గవుఁగింటఁజేచ్చు నజా స్వాంతంబందు భావించెదక.

ఉ. నీరసయుక్తిరక్తిను ♦ నీమధుధర్మము నిర్మలత్వముం
బేరుపహించుమేనఁ బ్రభావించుటయుం గన సాటి యెవ్వరే

భోరస శౌరినిందలను • బూనంగ నాపగ నేర్పు నెట్లు మైఁ
జేపవనంచుఁ దా సవతిఁచేడెల నొక్కట నూటడించు సం
సారి మారుండు నాబహుళఁసంకటముల్ హరియించుఁ గావుతే.

౧౬

ఉ. వైరిగదా మరుండు మగుఁవా! తగవౌనె తదంకపాఠులం

జేరువ నంగపాఠి మదిఁజింతిల కింత? యనం గపాఠిలోఁ

గూరిమిఁ గూర్చఁగా మనలఁ • గుంటెనకాఁ డగు నాయనంగుడున్

వైరియె? యంచు నవ్వెదుభఁవాని దయన్ శుభవాణి నిచ్చుతే.

౧౭

తే. ఎవని ముదలార నేవింతు • రెల్లవిబుధు, లెవనిముద లారని చరించుఁనెల్ల సట్టి

మొదటితలయూరిశ్రీసేనఁమొదలిఁగూరి, మీఱునుద్భవములఁద్రుంచుఁమేలువెంచు.

ఉ. స్వాంతమునన్ భ జింతు గుణఁవంతు, మహాబలవంతు, దైత్యగు

ద్ధాంతతమాలవత్రఘటిఁతాంతుని, దాంతుని, శాంతు, మష్కృత

ధ్వాంతఖరాంతుమంతు, వసుఁధాతనయాఘనశోకశాంతు, ధీ

మంతు, దయానిశాంతు, హనుఁమంతు, నతాయవసీవసంతునిన్.

౧౮

కం. సకలకళాధారు శర, త్సకలకళాధామరుచిని • సైంధవగళునిన్

శకలీకృత సైంధవగళు, సకలు న్ననుఁ జేయ భక్తిఁసన్నుతియింతున్.

౧౯

—* సంస్కృతాంధ్రకవీంద్రవినుతి. *

ఉ. భారతి యేమహామహుని • వాక్కునురంగమునందు సద్యశో

భారతినాట్యముం జలివెఁ • బాత్రమునాఁ దొలున్మాట మార్వశో

భారతి మీఱ సంధెలరఁవఁబులు కర్ణరసాయనంబూ

నాఱుమి నేఁ దలంతుఁ గవిఁతామరశైవలీనీత్రివిక్రమున్.

౨౦

కం. ఘేదముఁ దొలగింపఁగ న, మ్రోదము ఘటియింప భోగఁమోక్షశ్రీ లా

పాదింపఁగఁ జాల్పంచమ, వేదము రచియించు నపరఁవిధు నేఁ గొలుతున్.

౨౧

తే. కాళిదాసకవీశ్వరుఁఘనుని దండి, పండితుని దండి, జయదేవుఁబాణు, మాఘుఁ

జోరుని, మయూరు, భవభూతిఁభారవి, మది, సుకవిలోకేశులను గొల్తుఁనూక్తుఁజాడవ

ఉ. భీముని, నన్న పార్వ్య, నెఱఁప్రెగ్గడఁ, దిక్కన, నాయదర్పణున్

సోము, ననంతఁ, బెద్దనను • సూరన, భాస్కరుఁ బోతనత్కవి

న్రామ కవీశు, వెండి సిరిఁనాథునిఁ, దిమ్మనఁ, బిన్నవీరవన్

రామవృపాలభూషుఁ, గవిఁరాజుల నెంతుఁ బ్రశస్తనూక్తికిన్.

౨౩

కం. సాధునికరపంద్యుల నే, సాధునికకవీశులన్ మఁహాత్ముల మది నా

రాధనకయి తెలుతున్ గం, గాధునికాభంగభంగఁగంభీరోక్తిన్.

౨౪

వ. అని దేవతావందనంబున, బుర్రాతనా ధునాతనసత్కవీశ్వరానందనంబునగావించి
జన్మసాఫల్యంబుగనొక్కపుణ్యకార్యంబురచియింపఁదలంపుచెంగలింపనుద్యమించి.

చం.కవిమును నర్తనాంగసయుఁగప్తము రెంతలు గల్గియున్న న
య్యవి వెలిదోఁపనీక వెలయన్ పలయున్ వెలినాడు నత్తఱిన్
భువిపయిఁ జూపఱు ల్గఁగఁబోరు హృదంతరవర్తివేదనన్
నెనమిడి లోపమే చెగడ * నేర్తును నిఘరవాక్పరంపరన్.

౧౬

సీ. చిత్తమా యాదరాఁయత్తమై గ్రాలదు, పాత్తమాయాదరాఁనృత్త మగుటఁ
గరము విచక్షణాఁకరములు గానియ, క్కరముల వ్రాయు నాఁకరము రెపుడు
పాదము ల్గర్కశఁపాదకంటకశిలా,క్షోదముల్ యాతనాఁపాదము లగు
దేహంబు రోగసంఁదోహంబుబలిమి మం, దేహంబు బ్రతుకె సంఁదేహ మగును

తే. ఇట్టిసనుభోటిమానిసికెట్టులొదవు, విబుధహృదయంగమాలాపఁవివిధచతుర
నటన ఘటనాపటు స్ఫుటఁకటకపటల, కమ్రూళంఝుళారావఁకావ్యకన్య. ౧౭

సీ. సరసుల సద్గోష్ఠిఁ * డిరిగెను కవిరాజ, హంసలఁ బదరాగ * మరుదు గాదు
విబుధులసంగతి * వివరించు రుచివిధా, శుకవుల నొప్పారు * శుద్ధసూక్తి
బహుభరోగాభోగఁపటిమనైన యహీనుఁ, డోపెడి బహురీతుఁలొప్పఁ బలుక
విషయానుభవయ్యుక్తి * వెలసెడివారికి, భావజాత్యున్నతుల్ * పలుక నుభువు

తే. కంజదృక్కుంజలోచనాఁకంజశేధ, మంజుమంజీరశింజానఁపుంజ మింటఁ
బుంజిగొనియున్నభోగముల్ * పాదలుచున్న, లలితకవితామిలాసిని * యలరుటరుదె?

సీ. కలమెత్తివ్రాయంగఁ * గడగితి నా గ్రామ్య, వచనభూయిష్ఠంబు * వ్రాయనంబు
వీను లొగ్గి యొకింత * వినియెద నందునా, బండుబూతులె చెవి * నిండుచుండుఁ
గన్నలు విచ్చి నేఁగనుఁగొందునందునా, కంటకతరుదరు * ల్లానఁబడును
స్వచ్ఛందవృత్తిని * జరియింతు నందునా, ధర నాథనంతఁడఁ * దిరుగరాదు

తే. కాన నావాన ననమానఁమానభాస, మాననదరీణవర్ణనాఁమాధురీణ
భావనానూననూన్మిసంఁధావనార్హ, శారదాదేవి యెటులుండు * సంతసమున. ౧౮

వ. కావ్యరచన వైవపూజావిశేషంబుగ మనీషులు పాపించుటఁ గృతికృత్యంబునఁగృ
తకృత్యుండ నయ్యెద నని తిలంప నయ్యది పూర్వకృతా పూర్వసకృతాధిక్యం
బునంగాని నిరంతరాయంబుగఁ గొనసాగనేర దని సందేహమందేహుండనై
జోలాందోళితమాననంబున నెయ్యదియుం దోఁపని శ్రీరామధ్యానంబు సలుప
నెయ్యదిహృదయగోచరంబగు నస్తానిం గరణీయంబుగ నాచరించెదఁ దత్కరుణా
నిరర్పణంబులనేకంబులు హృద్గతంబులయ్య జంకేలయని దృఢచిత్తుండనై శ్రీరా
మ సాన్నిధ్యంబుఁగల్పించుకొని నర్థనిమిలితలోచనంబునై ధ్యానించుచున్న
సమయంబున.

1౭౦

సీ. రాహుగ్రహశ్యనిగ్రహదబ్బమండలం, బస నొప్పు నెమ్మొముహువుతోడ
గ్రీష్మసాయాహ్వాసంధ్యశ్యమానం బగు, తనులతఁ దనులతఁదారసింప
నవహిమాత్యయవేళ ♦ నలివాయుకంజాత, ముల కన్నకన్నలుపురుడుచూపఁ
గాననకృత్రిమంగర్తవినిగ్రత, కరిణినా నిజ యానఁకలన మమరఁ

తే. జెలఁగికుఱుమాపుచీరకుఁచెల్లు గునిసి, యాడమిఁగాల్లే, గొనగోల్లే ♦ ననువుపఱిచి
చెదఱువెండ్రుక; లొయ్యనఁజేరవచ్చి, నిలిచె నొకలేమ మామకఁనికటనీమ.

ప. ఇట్లు మదీయోపకంఠంబుఁ జేరినయక్కలకంటి నుపలక్షించి. ౨౨

ఉ. ఆవిరి గప్పగా మినుకుటద్దమొకో, ననుమంచు పోకి పోక
వావిరి దాటి తేఱు సితఁవారిజమొక్కొ, దినాంతవేళలక
బోవుచునుండ నెండ పరిపూర్ణసుధాకరబింబమో, యనం
గా విరిబోణినెమ్మొగము ♦ కారణమేమియొ నాడి తేఱెడిక? ౨౩

సీ. దయ నాకు సిరు లీయఁదయచేసినట్టి యా, లచ్చియందునొ మేనుఁపచ్చగామ
పద్యముల్ నానోరఁ ♦ బ్రాధిమైఁ బలికించు, వాణినాఁ బుస్తకఁపాణి గాదు
జగతి భక్తులఁ బ్రోచుఁనగజాత యందునా, రుదురాక పేరు వేరెదన నేదు
మదనమోహిని యని ♦ మదిలోనఁ దలఁతునా, చిత్తవిభ్రమ మెట్లఁచేరదు నను
తే. మహినిమహిళయందిట్టిఁమహిమయున్నె? వేల్పుఁగన్నియకెట్టులీఁవెతలుగలుగు?
ననుచుఁదలపోసి యిట్లంటిఁనతివతోడ, నైజమగుగురుభావంబుఁనయముమెఱయ.

ఉ. ఎవ్వతెవమ్మ నీవు? కత ♦ మేమి యొకో యరుచేర? నీమదిక
నెవ్వగ గూరియున్నగతి ♦ నీదుస్వరూపమె చెప్పెడుం గటా
నొవ్వఁగ నేరు పల్కిరి నిఁనుక? నను ధన్యుఁ జేయు కెల్లనా
గువ్వలయెక్కిరింతగలఁకొమ్మనా? యమ్మనా తమ్మిచూలిక? ౨౪

ప. అని తనయమానవం బైన తేజోవిశేషంబుకతన భయభక్తి సంభ్రమంబులు
ముప్పిరిగొనమోడ్పుఁ గేలునమిగుల మాటాడనేరని నన్నుఁగనిసాదరంబుగ నా
యంబ యిట్లనియె. ౨౫

తే. అన్న! కన్నలవిల్లివియన్నయన్న, గాఁగ నన్నెన్నమినిన్నఁగానఁ గాను
ముచ్చపైనను నచ్చితిఁముచ్చటింతుఁ, గలదు నాదీనదశకునఁగారణంబు. ౨౬

ఉ. మానరచింత లొంది విషఁమవ్యసనావిలచిత్త నొట సం
తోసములేని నెట్లు పరితోషముకల్పిఁ జరింతునో? యనా
శ్వాసితదుఃఖతే మనసి ♦ సర్వ మసహ్య మటన్నపల్కు వి
శ్వాసము గాడె? శోకసమఁశాత్రవుఁ డుండునె వేటొకం డిలక. ౨౭

తే. ఆరురుక్షుండు శ్రోధంబు ♦ నణఁచుభంగి, నల్లి బడ బాగ్నిఁ దనలోన • నాఁచినట్లు
లాఁపిమదిలోన నాదుదు • రంతచింత, నవనివ్రేఁ బుత్ర! యిటు నడ • యాడుదాన.

ఉ. ధారిణి గృష్టరాయలు తు • ద స్థలయాంధ్రరసాధినాథులుక
గారవమార నన్నుఁ గనఁ • గా ఘనశౌరవవృత్తి నుంటి ము
న్నీరస నిష్పా డన్యగతి ♦ సీరస మొప్పఁగఁ జూడ నాప్రజల్
సీరసరూప మొప్పె ధర • ణీసురస త్తమ! యేమిచెప్పుదుక. 30

తే. ఆంధ్రనాథునిపాలితం • బైనయట్టి, యంధ్ర దేశంబునందలి • యాంధ్రులెల్ల
నాదుతనయులఁగా నెంతు • మోదమొప్ప, నాంధ్రభారతి నే నాట • నవనివిబుధ.

కం. రాజన్యలచే బూర్వము, పూజులుగొనువారు నాదు • పుత్రకు లయ్యో!
రాజుల సేవకు లగు ని, స్త్రీజులఁ గొలిచెదరు నేఁడు ♦ దీనత్వమునక.

వ. అదియైనను నజ్ఞన సేవయా యందు వేని. 33

కం. అధములు మతిగుణవిద్యులఁ, గ్రుధ సాదుల నేఁచ బ్రహ్మ • కొడుకులు సుమి వా
రధికారులు గావుననో, యధికారులుగాఁ జరింతు • రనుజీవులకుక. 34

చ. కఱకునిలోక నంబుల నె • గాదిగఁ జూచు, హసించు, నంచునక
గొఱలినవారిఁ గాంచి కొఱు • కుక రదముల్, నగుఁబాటుఁ జాటఁగాఁ
జాటుకన నాడు, వ్రాయు, మఱి • చూచును, లేచును దాఁప నిద్ది హా!
యుఱవగునన్నిపాతగుణ • మో, యధికారపేశాచవేషమో. 35

సీ. ధరణీప రాగంబు • ధరణీపరాగంబు, నమ్మితిరుగఁగరాదు • నమ్మి పతులఁ
బతిమహాదరము ల • ప్రతిమహాదరములు, తల్పిబ్బుతొ మది • నుజ్జె నేని
వరచంద్రహాసంబు • వరచంద్రహాసంబు, మెలఁకువ గలిగియ • మెలఁగవలయు
సధికారకొచితి • యాధికారకచితి, దూరంబునందె తా • దొలఁగవలయు

ఆ. బలుకరాదు నిజముఁ • బలుకక పోరాదు, పోవరాదు మించి • బుద్ధినుంచి
చిక్కెనేని మిగులఁ • జిక్కుల నిడుదురు, కూళజనులకొలుపు • చాలబభువు. 36

కం. డొడ్డుములఁ బడుటను నా, యిద్దిరు లగువట్టు లేమి • యెంతచదివినక
గుట్టుగ నున్నా రకటా, గట్టిగ ననఁ బట్టులేమి • గడుకొని కావక. 37

కం. ఈవిధి శ్వసన్మత్రిఁ దిరిగెడి, సేవకులే గాక మఱి య • శేషజనంబుల్
నావలను చూడ రోసిరి, నే వగచెద దాని కేదను • నిరతముఁ బుత్రా. 38

కం. అందఁ బగుకొఱజాబిలి, ముండలఁ గద మెఱయు నాకు • మును చెప్పుడు, నే
డెందెందుఁ జనిన మెడవై, నొందెందఁ గద యధ • చంద్రయోగం బకటా. 39

సీ. నాపుత్రులే న న్న • నాదరించుటఁ జేసి, యాహారముల మీఁది • యాశ లేదు
నాకుఁ గూర్పుసుతాళి • వీక నుండమిఁ గాంచ, నగలు మై సవరింప • వగపుకలుగు

శతపాదపరు లైనహారవాదులను గన్న, సగ్గిలేకయే కడుపుభగ్గు మునును
దామసంబున రేగితమలోనఁ గలహిందు, తనయులఁ గన్న సమనము పొగులు

తే. నాయనా! యేమియందునునాయవస్థఁబొలిచెదలగడ యగుదు నాచు స్థలము
గొమరువీణియచేయూతఁగోలయయ్యె, సుతసమూహంబులిటు నేయనుబ్బరాయ!

తే. కురుల వైనను లెక్కింపఁదరముకాని, యలవిగాదయ్య నాపుష్కల గణింపఁ
బరఁగఁదలవెండుకలయంతఁబలఁగముండి, దలకుఁబోసెడి దిక్కిదిఁగోలఁపఁబున్.

తే. ఆంధ్రు లెల్లడ నన్యకఁళాభిరతిని,

గులముఁ గులవిద్య మఱవఁగఁదలఁచి తలఁచి

వెతలు గుడుచుచు నేనున్నవిధము గాంచి,

తెలుఁగురాయఁడు జడమయ్యె దిగులు చెంది.

౪౨

చ. కరము వసంతకాలికవికస్వరచారుపిక స్వరైకభా

స్వర మగునాగళస్వరము సంతతముం బస మేళనంబుగాఁ

బరఁగెడి, నేడు మందమయిభాసిల దయ్యె నుభేతరస్థితిఁ

వరఁబెడివార లేడ? బ్రతిభాయితవాక్కు శలత్వ మేడనో?

౪౩

చ. తలఁపఁగఁ దాలమా పదనతాలమె, మూర్ఛనఁబొందె మూర్ఛ నిం

పలఁగఁ జేయఁజాల్లయ లయంబును బొందెను, గ్రామ మక్కటా

చలఁగెను గ్రామపర్యటనశీలత, నాదు తనూరుజావళుల్

వెలచెలి పాపజావళులు విశ్రుతిఁగాంచె మహాన్నతస్థితిఁ.

౪౪

తే. మదిని నన్నింత తలఁచెడిమానవుండు, గానరాడయ్యె గొన్నాళ్లుగాన నేను

మూర్ఛలనుస్రక్కిసంచారములనుదక్కి, యాపుచెడియుండితినిజమ్మి క్రూరదశను

కం. అటుపిమ్మట నటమటఁ గవు, లటనిట మహదాశ్రయంబు లలవడ కున్నా

వటియింపకుండఁ పిమ్మట, ఘటియించుచుఁ గావ్యములనుగాచిరి నన్ను.

కం. తక్కినవారికి నే ననఁ, గ్రక్కినకూ డైతి నేనుకర్తృమొ? యిది నీ

కొక్కింత దెలియుఁ గద నా, కెక్కడిముద మొదవు, సొగసులేటికి నింక.

చ. కనదురుబంధబంధురముకావ్యమటన్నను రజ్జుబంధమా?

యనుదురు; సర్థస్థుల సములంచు వచింపఁగ గంగ జాతరా?

యనుదు; రలంకృతు ల్పహుళమన్నను ద్రాటనుగూర్చి కట్టెనా?

యనుదురు? నేటియాంధ్రులహాహా బనిసాతెఁ చెలుంగుబాసకు.

౪౫

కం. చదివినమూర్ఖుని కంటెను, జదువనిమూఁడుమేలుచచ్చింపఁగ దు

ష్పదముల నన్ను ద్రిప్పెడు, చదివినమూర్ఖులను వశమె? చక్కంబెట్ట.

౪౬

కం. మాగ్గం బెజిగియుఁ గడు దు, గ్గాగ్గంబునఁ జనుటకన్నఁ మానమె మేలౌ
 దుగ్గంధుమముకన్నను, నిగ్గంధుమంబు మేలుఁ నిక్కం బరయ౯. ౧౦

సీ. పాదముల్ దీర్ఘముల్ ఁచేదింపవలె నండ్రు, నాకు విశ్రమ మేలఁ నడవఁ నండ్రు
 కొఱునున్నమునువీడఁ గొడువ యేమిటఁ నండ్రు, వర్ణసంకరవృత్తిఁ పలయునండ్రు
 సద్వృత్తిరీతులఁ జాలసంకట మండ్రు, సద్భవసుల్ దలయేరు ఁ నలుపు నండ్రు
 శృంగార మేటికిఁ జేడఁజూకా? యండ్రు, ప్రౌఢోక్తు లతిగూఢఁ భావ మండ్రు
 తే. వరశకుంతల ముద్దిచ్చిఁ పలలె ననఁగ, బల! నకుంతల ముద్దిచ్చిఁ బడలె నండ్రు
 నేటి నవనాగరకకవుల్ నూఁగి దప్పి, పద్మనియమంబు నందునా ఁ భాసులగుచు.

సీ. బంధము ల్పాకికృతిఁ బంధంబు లండ్రు శృం, గారంబు లెల్ల విఁకార మండ్రు
 గర్భంబు వేదనాఁ దుర్భావ మని యండ్రు, మధురతాదులరుచిఁ మధ్య మండ్రు
 వాక్యచాతుర్యంబుఁ భావనక్రత యండ్రు, యమకంబు దుష్పథఁ గమక మండ్రు
 బహువిధాలంకృతుల్ భారమాత్రం బండ్రు, ప్రాసయోగంబు బీభత్స మండ్రు
 తే. వరపదన్యాసకుశలునిఁ బంగు వండ్రు, చిత్రకవితావిసోదంబుఁ బి యటండ్రు
 మత్సపత్న్యపలాళితఁ మస్తనయులు, భవ్యధీదీర్ఘ దర్శితాఁ భావు లగుచు ౧౨

సీ. ప్రత్యక్షరశ్లేషఁ పటిమచే జెన్నారు, వాసవదత్త కేవాసి తఱిగె?
 యమకంబు నిండారఁ గొమ్మరైనకాళిదా, సునల్దీదయమున కేసాబగు దప్పె?
 గూఢభావనిరూఢిఁ గూడికర్కశవాక్య, భరితనైషధ మెట్టి ఁ వన్నె వాసె?
 సకలకవిత్వకౌశల్యంబుఁ జూపిన, మాఘున కేయవఁ మాన మొదలె?

తే. గలకటా! యింతనలఁపకఁ కుటిలయుక్తి, దేరతేరకు నాడుకుఁ మారకులను
 దూఱుచుందురు బహువిధఁ దోషములను, దీని కేనేమివచియించుఁ దానఁ జెప్పుమ?

ఉ. సాధులుగాని వెక్కలులఁ జల్పితముల్ గొని జాతివాక్యముల్
 గా ధరఃశీసుపర్వ! కృతిఁ గా నొనరించిన లెన్న యండ్రు; దు
 శ్లేషను సట్టెఁజొకవికిఁ మేలిధనంబు లొసంగుచుందు రా
 రా! ధనికుల్; మదియగతిఁ యయ్యయొ యెంతకు వచ్చెఁ జూచితే. ౧౩

తే. నేను దుగ్ధకజెందినఁ దాన ననుచు, ప్రౌఢకవితల నావృద్ధి ఁ దరంగదనుచు
 రచ్చకూఁత లెనిగులస్వాఁరస్యనునుచు, బలుకుచుందురు మితిమీఱిఁ బలిసిమాలి.

తే. శబ్దశాస్త్ర నిష్ఠిఁకై ఁ సాధువగును, వినఁగను వినోదమైయుంట ఁ ననెదఁదేని
 రతిసుఖంబుకై ఁకంఁ హిత మొనలుప? సిరులకొఱకునుజౌర్యంబుఁ చెల్లునొక్కొ?
 మ. ప్రతికల్పంబు మధించి దానఁ గలస్వాఁరస్యంబునుం జూచి య
 ప్రతిమానూనవిలాసచాతురి రహింపక సౌప్యవస్థుర్నిమై

గృతిరత్నంబు ఘటింప భాష నవనుశ్రీకాంతి శోభిల్లు గా

క తలంపం బొడిజల్లిమాట లన నెక్కాలంబున న్వృద్ధిమా. ౫౭

ఆ. వాక్యసరణి వేటు ♦ భావకౌశల్యంబు, సరణివేటు; రెంటునరస మైన

కవిత కవితగాక ♦ కడమ యేదైనను, సుకవు లెంచబోరుశుద్ధ మనుచు. ౫౮

కం. సామరతతికై వ్రాసిన, సామాన్యపుంగళు ప్రకృతిశాస్త్రము లుండఁ

సామము సుభునై; నగరే, ధీమహితులు కావ్యములను దీర్చిన నట్టుల్? ౫౯

తే. చాలనరులకు లెన్న పాంచాలి సుమ్ము, తఱచుపురుషోత్తములకు వైదర్భిలెన్న

యార్యజనులకు గాడిసాఖ్యంబుఁగొలుపు, లోకులలభిన్నరుచుతాటప్రాకటంబ.

చం. తలంపకు చిప్రబంధకవితల్ రచియింపఁగ రా దటం చెడఁ

సలలిత కావ్యసంఘటనసారసనేత్రనమస్య గాదె? ని

శ్చలనుమనః ప్రకల్పితబింసప్రసవాదికరూపపద్యముల్

నలిననివాసినీహృదయనాథున కప్పననేయ దోషమే?

ఉ. కావున వీరివారివలెఁగానిపథంబులఁ బోకు మయ్య! నఁ

ద్రోవలు దప్పసిమ్ముచును ♦ చాందర వెట్టకు మయ్య! పూర్వ లే

త్రోవను బోయి రాతెఱఁగుదోషము లెంచకు మయ్య! నేర్పుమై

భావననేయ వయ్య! బహుభంగుల నీకు యశంబు చేసుఁట. ౬౦

చ. అంతరాయభయంబునను భిన్నదర్శను లగులోకుల నెల్ల నెట్లు మెచ్చింప వచ్చు

ననియు తీర్చినడి యన్న నిన్న హెచ్చరింపఁ జనుదెంచితి. లోకంబునంతయు

నేకాకృతి మెప్పింప దైవంబు వలనఁ గాదన నీ వన నెంత. కావున నిర్భయుండవై

యుత్సాహంబు వాటించి నిరాఘాటంబుగఁ గృతిబ్రారంభింపు మని దయాపా

షా మనస్తాషణ చింతాశోషణ శంకాచేషణ మృదుమధుర భాషణంబుల భాషా

యోమారత్నంబు సంభాషించి తిరోహితయైనఁ దెలిసి యది యమ్మహాదేవి యల

వోకగాఁ దలంచి. ౬౩

కం. చింతామణిహాసినీనై, చింతామణివేదికపయిఁజెలువలరెడు శ్రీ

కాంతామణి! భక్తిత్కర, చింతామణి వనుచు వినుతి ♦ చేయుదు వాణి. ౬౪

కం. భళిచే! త్వన్నామాప్తిచి, దళమే నిర్వక్రవాగ్విధానక్షమహా

దలమే త్వత్కరుణాకం, దళ మేనను సోకు నట్టి ♦ ధన్యుని బాగడఁ? ౬౫

ఉ. సీరజవీరవాసరమణి! రమణీయమణిమయ్యేమం

జీరకకింకణీనికరశింజితరూపశర్మశంర్మభార్యుల్

దోరముగాఁగ నిస్తులితధోరణి మీఱ నవారణంబుగా

నా రసన న్నటించుచు ఘనంబుగఁ గూర్పఁగదమ్మ శ్రేయముల్. ౬౬

మ. సనయుల్ పూర్వకపీశు లాడని వచఃశ్చతుర్వమా లేదు; నే
జననీ! వచ్చియు రాక యాడిన మహిఃప్రప్రీతి యొప్పార నొ
య్యనఁ ద్వత్కంఠగభవ్యకావ్యసుమనీఃహారంబునం గ్రిందునై
కన నొప్పొవతకంబుచందమున మఃత్కావ్యంబు లాలింపవే. ౬౭

వ. అని ముకుళితకరుండనై యమృహఃదేవిం గూర్చి సమస్కరించి హర్షపులకిత గాత్రుం
డనై దశకంధరమదసింధురవసింధురపరమేచకకంధరాంగ సమర్పితంబైన మామకీన
ప్రబంధంబు గుణజంధురపదధురంధరంబై వసుంధర సమంధరగతిఁ గవియుగంధరహ
ర్షాకరం బగు నని తలంచి మదీయాత్మారాముఁడగు శ్రీరాముని శుద్ధాంతరంగ శుద్ధాం
తరంగనగతుం జేసి మోక్షఫలాపేక్షఁ దత్కమలాక్షు న్మత్కృతికి నధ్యక్షుఁగాఁ
దలంచుచుఁ దదుచితకథా స్వేషణపరుండనై యున్న సమయంబున. ౬౮

కం. మాయమ్మ కనికరమ్మున, మాయమ్మయ, యవగుణంబు, మాయమ్మగుఁ జ
మ్మాయమ్మయందు, నడవడి నాయమ్మిక, నమ్మక మ్మయమ్ము గుణమ్ముక. ౬౯

కం. కనకమ్మ సద్గుణంబులఁ, గనకమ్మ మదాఘలకును, గనఁ గమ్మతెఱుం
గునఁ గొమ్మలలో వెలయుటఁ, గనకమ్మ యనంగఁ గాంచె , ఘనవిఖ్యాతిక. ౭౦

ఉ. అయమ యొక్కనాడు భరఃతానుజరామనమేతరామమా
యో యన డాయవచ్చి తనఃయుల్ దనయుల్లముఁ బల్లవింపఁగాఁ
జేయ విధేయలై స్నువలు, చేరువఁ జేర వినోదనైఖరిక
హాయిగ ముచ్చటించెను సఃమంచితపుణ్యకథా ప్రసంగముల్. ౭౧

వ. వారెవ రెవ రనిన నేనుచు నాయనుజుండు. ౭౨

ఉ. రంగనయాంతరంగమె హాఃరంగని స్నేహితు లెల్ల మోద మూ
రంగన, వేంకటేశపదఃరంగనటన్మతియై మనీషిసా
రంగనయప్రసంగ మలఃరంగ నయాంగవిధిజ్ఞఁ డైనమా
రంగన; సాటి వానికి ధఃరం గన సాధుగుణానుపంగునిక. ౭౩

ఉ. పూతయశోవిశోభితుఁడు , భూనుతకంచనపల్లినంశవి
ఖ్యాతుఁడు నాదుమామ ధుతఃకల్మషహృన్న శీనసమర్చిత
శ్రీతరుణీశపద్యుగకు, శేతయవేంకటసుబ్బరావు శ్రీ
సీతమ వీరియాత్మభవశిష్టపణాయితశీల రంగయుక. ౭౪

వ. నా మజుఁదలు. ౭౫

ఆ. పాలవాయి వంశభ్రాతృఁడు గండ్డిరావు, సరసమాంబయనెను, తరుణియందుఁ
బ్రేమఁగాంచినట్టి, రెండవకూఁతురు, రంగమ సుగుణగణఃరంగమ యన. ౭౬

వ. అట్టి సమయంబున. ౭౭

కం. కనుగొనల దయనము, లునగునలాడంగ నడిమిఁకొమరుఁముగురం

దును గనుగొని సుబ్బన్నను, నను సుగుణవతీమతల్లి, నాతల్లి యనెన్.

౭౮

చం. తెలియఁగ వింటిఁ బుత్ర! భవదీయపితృవృత్తులు పిన్ననాటఁ బా

టిలిన మరాటబాసను బంపింపఁగఁ గోసలరాజపుత్రుఁ దా

నలరుచు బంతిదేర్గయెడఁయండు వివాహము నాడఁబూన వా

రల కుదయించు వెన్నుఁ డని + రావణుఁడు వెన వారి నేచుటల్.

౭౯

కం. వినిన స్త్రీవాకఫల, నినిపింపుము నాయనా! సవిస్తరముగ నా

విని యెఱుంగ నేచు దగ్గ! మును దీని నదెఱు పలుక + మొనయుదు ననినన్.

౮౦

తే. రాదుగా నాకు నా మహాఽరాష్ట్రభాష

పెద్దకాలంబు నందలి + వినికి గలదు

దాన దిక్ష్వాత్ర మెఱిగించుదానఁ గొంత

బుధులవలనను దెలియుము + పూర్ణముగను.

౮౧

వ. అని యించుకించుక వచ్చించుటయు నిట్టి నిస్తులప్రశస్తకథా ప్రపంచంబు సమస్తంబు

సవిస్తరంబుగ నెఱుంగ బద్ధదీక్షుండనై విచారించుచున్నెడ.

౮౨

సీ. శ్రీరామచంద్రవదారవిందార్చనా, నిస్తులశేముషీనిధి యెవండు

ప్రాకటలంకలపల్లెనద్వంతన, నృహనీయమా క్తికమణి యెవండు

ద్రావిడహూణాంధ్రదేవభాషాదిమ, డ్భాషావిధిజమనీషి యెవండు

ధీరవీరాసామిసూరిప్రమోదవ, ర్ధనశీలశీలలఁధాముఁ డెవ్వఁ

తే. డట్టివేంకటసుబ్బార్యుఁడార్యహితుఁడు, గోర వాల్మీకునకు మున్ను సారదుండు

పోల నెఱిగించి పెరరేచెఁజాలఁగనను, రమణ నీకావ్యవిరచనాఁరంభమునను.

౮౩

వ. ఆయనకు.

౮౪

ఆ. కులము దానితోడు + చెలువారె బాండితి

వన్నెదెచ్చె రెంటి + కెన్నగుణము

పోత లాకు లున్ను + బాలుపారఁ దాంబూల

మునను వన్నె సున్నుమునను గాదె.

౮౫

—|| అ యో ధ్యా పు రీ చ రి త్ర ము. ||—

శా. ప్రాజ్ఞగ్రామణి యాతఁ డిట్టులను సాఁభ్రాత్రంబుపెంపర నో

విజ్ఞానప్రియ! పుణ్యతీర్థముల సేవింపంగ మున్నే మహా

విజ్ఞుల్ దోడయిరాఁ జరించు నెడలం + బ్రీతిం గనుంగొంటి రా

మాజ్ఞ బాలితమై రహించిన యయోధ్యుఁ డేవతారాధ్యుఁడు.

౮౬

ప్ర. కే.
స. 3

తే. ముక్తిదాయకపట్టనములను మొదలఁ
గొలువఁబడు నెద్ది యవరవై కుంత మెద్ది
చూడఁజూడఁగ మఱియింత * చూడఁజూడ
వలయునని యాన నెయ్యది * గొలుపుచుండు.

౨౭

వ. అట్టి యయోధ్యాపురి చరిత్రం బించుక వచించెద విను మని యిట్లనియె.
కం. శ్రీరాములు నైకుంతముఁ, జేరం జనుటయును బిదవఁ * జిత్రము! సరయూ
నీరము లయోధ్య ముంచిన, వారావృత మగుట విన్నవఁబాడవుగావే.

౨౮

౨౯

కం. ఆపగిదిని బహువర్షము, లావగనీట న్మునింగి * యవిదిత మయి యి
ట్టాపురి చెలంగ నుజ్జయ, నీపురవల్లభుఁడు సర్వసీతిపరుండు.

౯౦

ఉ. ఖండితశాస్త్రవోత్కరుఁ డఁఖండపరాక్రమశాలి త్నోజిపా
ఖండలమూర్తి సర్వసవఁఖండయుతావనిమండలప్రజా
మండలరక్షణాత్తశుభఁమండనకీర్తివిహారి విక్రమా
ర్ముండనుధారిణీశుఁ డొకఁడుండు రహించె గదా యతం డెదఁ.

౯౧

మ. సకలోర్ధ్వస్థితైవతీరనగరీనందర్శనోత్సాహియై
యకలంకప్రతిభావిశేషమున దివ్యజ్ఞేత్రతీర్థావగా
నికరాటేకనలోలుండై చనుచు నఁవేషించె నిద్దానికై
యకటా! రిత్తశ్రమంబె గాని కనలేఁడయ్యెం బురీరత్నము.

౯౨

తే. శాస్త్రవోదిత మెనట్టిస్థల మదెల్ల, జలమయంబయి యుండుటఁజాలవగదీ
తెలిసి పెద్దలవలననుగల తెఱంగు, ధైర్యనిరీతకాంచనాహార్యుఁ డవును.

౯౩

కం. ఏతాదృశ మగుజ్ఞేత్రము, భూతలమునఁగానకుంటఁబోలునె? జనతా
పాతకనిపాతనార్థము, ఖ్యాతి యెసంగినను మృత్యువైనను మేలౌ.

౯౪

కం. అని నిశ్చయించి నారాయణగూర్చి తపస్సమాధి * నతినిష్ఠఁ జరిం
చిన బెక్కుహేయనంబులు, జనపాలునిఁ జూచి శౌరి * సదయుం డగుదు.

౯౫

వ. భవదీప్తికంబెయ్యది? వేడు మనుటయు దేవా! భవదీయరామావతారంబున నయో
ధ్య యెట్టులుండె నట్టివిధంబున లోకంబునకు న్నోచరింప వరం బొసంగవే యనవును.

కం. శ్రీకాంతుఁ డిట్లు లను నో, భూకాంత! త్వదీప్తికంబుపొసంగ దొసంగఁ
ఈకాంక్ష వివపు మనగ రమాకాంతునితోడఁ బల్కుమానవవిభుండు.

౯౬

కం. అనువుల నైనను నీ కిదె, యొసఁగెదనే కాని విషువనోర్ధ్వ కోర్కె
వ్యసనం బైనను రానీ, యస మైనను గాని విషువ * నాశయ మనిన.

౯౭

మత్త. అంత సాహస మేల యయ్య భారాధిపా! విను మొండు నీ
సావ్దంతవీధిని జూడ నెయ్యవి * యాశచేసెదో యట్టివో

శ్లో. త్థంతయుం గన నిచ్చు నించుక + యిచ్చగించిన నీధునీ
కాంత నా జనపాలవర్మయు + కాంక్షచేసెను గొన్నిటిక.

౯౯

వ. అవి యెయ్యవి యనినఁ దైకయాకోపభవసంబును, శ్రీరామజననస్థలంబును, గాంచన
సీతయు, గోప్రతారం బనురామనిర్యాణస్థులంబును, హనుమాన్ గడియు, నాగేశ్వ
రాలయంబు ననుకొన్నిప్రదేశంబులు నేటికిని దృశ్యమానంబులై విక్రమార్కయ
శస్త్రసంభంబులుం బోలె నొప్పు చున్న యని. వానివెంపుసొంపు వర్ణింప వలంతినే
యని మఱియు.

౧౦౦

కం. అచ్చొట్టు విడిచి సుయువు, విచ్చేయుటకతన నేడు + వీక్షింపగనొ
నచ్చుపుజందురురేకన, మెచ్చులుగొలుపుచుఁ బురీసమీపమునందుక.

౧౦౧

తే. స్వామినిర్యాణస్థులవీక్షణముచేతఁ, గనుల నీరూర కుండినఁ గాఁడు నరుఁడు
దైకయాకోపభవనవీక్షణమునల్లి, యామె దిట్టనిమానవుఁ + డవని లేడు.

౧౦౨

ఉ. క్రాలెడినెట్లు కాళి మణిఁకర్ణిక, యజ్ఞయనీపురిక మహా
కాళనికేతనం జెటులు + ఖ్యాతివహించెనొ, నైమిశాటవిక
వాలెడుఁ జక్రవాపి యెటు + భ్రాజితకీర్తిని, నట్లయోధ్యుఁ దీ
ర్థాభుల నుత్తమోత్తమమునై శుభదం బగు గోప్రతారముక.

౧౦౩

ఉ. వేలుపుటాలపాల నగువెల్లెయ్యె? కాదు; ద్రవించిపాటు తా
రాలలనామనోహరునిఁకశ్మలరాశియె? కాదు; సత్పుణా
జాలమొ? కా దిఁకేమనినఁ + జారుతరం బగుక్రొత్తముతైపు
న్నీలలతేట గావున ధుఃఖజలముల్ సికతాళి తారచూ
ర్ణాళి గతిక గనంగ నగు + నందు నమేయపు లోఁతు గల్గియుక.

౧౦౪

కం. కాంచనజనకాత్మజ రేఁ, గాంచగ నగుఁగాని పగలఁ + గనరా డెటులే
నెంచగఁ దరమా సీతా, చంచలనయనామనీచి, సంప త్తతులక.

౧౦౫

కం. రంగగుహారతి సీతా, మంగళ దేవత కొనంగ + మణిగణదీప్తిక
బంగారొడలయినం దమ, యంగులుల మశచుచుందు + రయ్య దిదృక్షుల్.

౧౦౬

మత్త. వేయిగన్నులు గోరితిం బృథివీసుతం గనువేళల
నేయిజిహ్వలఁ గోరితిం ధరఃశీసుతక వినుతింపగా
వేయిశిరము లానచేసితి + వెండి ధ్యానము చేయఁగా
వేయి నేటికి జన్మమేటికి + వేదిజం గనకుండినక.

౧౦౭

కం. హనుమాన్ గడిని విచిత్రము, వినుమా వివరింతు వినగ + వీనులవిండొ
గన మానస మురదొకో, ఘనమానమువానరాళి, గల దచ్చోటక.

౧౦౮

కం. అటవీచరాళికొఱకై, విటపులదట్టంబునైఁ + విషిమె గల ద
చ్చుట నుండు మొండితోడలఁ, జటులతరాకారములను + శాఖామృగముల్.

౧౦౯

చం. అసమానప్రతిపత్తి నైన, విపులాఃష్టాదంబుచే నైనన, బా
యసముఖ లోకులు సంఘటించికోని రా + హండాలతో వానరుల్
విసుమానంబుగ బారుతీరి నియమావిచ్ఛిత్తిమెఁ బోరికే
లసమానం బగుతీరి గైకొనెమలీలల్ నిత్యదధ్యోదన
గ్రననాభ్యాసులు వైష్ణవుల్ గుడిని నేరం జాల రో మిత్రనూ! ౧౧౦

చం. అనంగనంగ మాటలు తమంతటనే విరమించు; బాష్పముల్
గనంగగనంగ మోదమురఁ + గాల్యలువాఱును గంటఁదత్కథ
వినంగవినంగ వీనులకు + విం దయి పొందుగ విస్తరిల్లు; నే
మనంగ! మనంగనేల నగరాద్భుతలీలలు చూడకుండినా? ౧౧౧

కం. రామప్రసూతిగృహముం, గామించి యెఱైన జూడఁగా నోషినహో
భూమిఁ బ్రసూతిగృహంబును, గామించియ యైన జూడఁగా నోవఁ డయా ౧౧౨

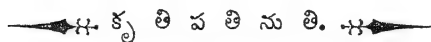
మ. తతశ్చంగారకళానిధాననగరీఁధాతాబద్ధగ్రేహీనీ
ధృతరత్నాయితమంగళాయతనసఃక్రేణుల్ దగు న్నేటలై;
పతకంబో యన సూర్యవంశభవభూఃసాలావళీసంతతా
ర్చితనాగేశ్వర దేవతాయతన ముచ్ఛ్రి మించు మధ్యంబురళ. ౧౧౩

వ. అని వచియించె నిట్లు మదీయజనయిత్రీవేరణంబున సుహృదీరితం బగు శ్రీకౌసల్యా
పరిణయకథను బ్రబంధంబుగ రచియింపఁ గాతుకాధీశమానసుండ్వనై. ౧౧౪

కం. కారయతి రాముఁ డెటు న, తాస్సరమతిఁ శ్రోత రామఁచంద్రుం డెటు నా
నేరమి నేం బగునే? కారాకూరంబులేల + కడఁగెదఁ గృతికి. ౧౧౫

చం. అరయఁగ మత్పురాకృతమహాసుకృతంబు లవెట్టిహో యహః!
ధరణిని లభ్య యయ్యె విబుధప్రకరస్తుతమంజువాణి నా
కరుదుగ, దాని నే జనకుఁడై హావణిల్లుట ధారహోసెదఁ
వరహితధర్మ దానగుణఃభాసితికీర్తికి రామమూర్తికి. ౧౧౬

వ. అని తత్ప్రసాదపరిధ్వికై యతనిసన్నిధానంబుఁ గల్పించుకొని నుతించెద. ౧౧౭

తే. ధరణి దోగామచును బోవఁ + దల్లి జేరఁ
గాలునేతులు డస్సిన + నేల బొజ్జ
సోఁకఁగఁ బరుండి తలయెత్తి + చూచుచిన్ని
చూపులను నేమ న న్నిటు + చూడవయ్యె. ౧౧౮

చం. గునగునఁ దప్పతప్పటఁబగుల్ చెలఁగం బరువెత్తుమం దటా
లున మెడఁ గొంగిలింప నొడిలో నెగలబాఁకఁగ ముద్దువెట్టుచు

జనని యిదేమి నాయన! యన్ మురిపెంబున “నమ్మ! పాయి” యం
చనియెడు ముద్దునెమ్మెగమునందముఁ జూపగదయ్య రాఘవా! ౧౧౯

చం. మురిపెపుంజుక్కబొట్టు, నునుముంగురులల్లినపింపిణీబడల్
వరంగల ముద్దుగూర్పు జూపఁపాలును, సొంపగుపాలబుగ్గులు
స్తరహాసితంబు, వత్సమున • నాణెపుజందెము నొప్ప మఱానితో
సరసతఁ దోడుఁగూడిచను • చారుతరాశ్మతిఁ జూపు రాఘవా! ౧౨౦

చం. బుగిలెడు నూర్ధ్వపుండ్రమును • బుగ్గును జుక్కయుఁ, గమ్మవానల
నిగినిగలాడు హారములు • నీటగుహేఁగులు, వల్లెవాలు, మే
లవ్విగల పచ్చదోపతులు • పాదములం బనుపంటు లత్తుక
ల్లుగుమొగ మొప్పు పెండ్లిహూయలం గనిపింపర జానకీశ్వరా! ౧౨౧

సీ. తలఁబ్రాలు దోయిటఁదాల్చియొండురులను, మీఱు నుత్సాహంబు • మేరమీఱు
శిరమునఁ బోయుదో • గరముసోఁడ జెమర్పు, మేనుల నర్ధనిఁమీలితంపుఁ
గనులఁ బరస్పరంబును జూచి చూడక, యగివాణ మది రిత్తదగుటయైనఁ
దెలియక కేల్పాచి, తెలిసి లోఁ గొడుకుచు, నాస్థిబంబులఁనావరింపఁ

తే. బనుపుపొడి హరిదళమూను • పాత్రములన, ననుమనానవిలాసవిహారలైన
శ్రీవధూవరులార! మీఁచెలుపుచూప, నాకుసాక్షాత్కరింపుఁడీననుపు మెఱయ. ౧౨౨

మ. తలఁబ్రాల్ దోయిట దోయిలించి తలమీఁదం బోయుభూపుత్రికో
జ్జ్వలశోభాయుతబాహుమూలములపైఁ • బార్శ్వస్థభామాళిపైఁ
జెలియూర్ధ్వస్థిపై సభాసదులపై • సీతాస్యపద్మంబుపైఁ
దెలెపైఁ బాతరలాడుచూపులఁ బ్రసాదించం గదే రాఘవా! ౧౨౩

తే. చెలఁగి యుద్వాహపీఠ వసించువేళ, నూతనాభ్యస్తచార్యవి, నోదములను
నెదురుకోలాడు మీసిగు • కుదురుబెదరు, కలికిచూపుల నామ్రాలఁగులుకరాడె.

మ. దరహాసాంకుర మొప్పు మోచిపయిఁ బ్రోద్యతోక్తిధవహ్ని చ్ఛటా
శ్యరుణీభూతము లైననేత్రములతో • జ్యోక్త్యప్తిబద్ధాంగుళి
వసవిన్యాసముతోడ, భార్గవుని నిర్భర్తృనింప నీవ్రూను ని
ష్ఠురబాణాన్ని మదీయమర్గతికిఁ గూర్చున్ భస్మసాత్కారమున్. ౧౨౪

చం. అడవికిఁ బోర కాల్నడ, రయంబునఁ గట్టర నారచీర లి
వృష యని కైక వల్కినను • బోణిమి వాసెనె? యశ్రు లూరెనే?
తడఁబడనే పదాళి? ధృతి • దప్పెనె? యేమియు మోము వాడెనే?
చెడెనే కడంక ? యట్టి యతిఁబిత్రపుండాలిమి నా కొనంగరా. ౧౨౫

కా. రామా! రామయ! రామచంద్ర! రఘువీరా! యందు వాపోవుచు
ద్రామాపూరుషబాలకావళులు కాంతారప్రవేశోన్మత్తిన్

రా, మీవెంట గృహంబు నూరు విడి యశాః, రా వారి వంచించి తో
స్వామీ! మీ వెనువెంటఁ బర్వ లిషుమఁ తస్సవంతంబు నూరార్పవే!

౧౨౭

ఉ. ప్రాణమువోలె నిన్ను నెడఁబాయని నత్పక్వతీర్థభార్య, య
గ్లానిని గొల్పి శేషగుణఁలత్కణుఁడు, వన మున్నిపట్టుగా
జానగుటం గదా పనికి + సాగితి వర్మిలి; నేవిభూతియం
దేనియు నీకు వేఱు గలఁదే విభవంబు వచింపు తత్త్వమున్?

౧౨౮

ఉ. దాసరితప్పు లన్నియును + దండముతో సరి నాథ! వీఁడు మీ
దాసశఁ గాంచె ని ప్లభయఁదాన మొసంగఁగ న్నర్హ మంచుఁ గా
కాసురు సాపరాధుఁ గృపఁ + గావఁగఁ బల్కితి వల్లు వీఁడు మీ
దాసులదాసుఁ డె ప్లభయఁదాన మొసంగెదో తల్లి! జానకీ!

౧౨౯

చం. కలుగునటయ్య రామ! ధరఁగాంచనవర్ణమృగం? బడేమి ధీ
కలిలమొ; యాన దోస మెఱుఁగం గలదా? విను నీదుమాయయే
యలమెనె నిన్ను? ముప్పునిడె + నయ్యలజన్నిద మయ్యవారి కణ్
పలుకు యథార్థ మయ్యె నేఱు + పాలనసేసెదో నన్ను మోహితున్.

౧౩౦

చం. తెలివి దోఱంగి నీవు డెగిఁతిట్టితి వందురు నీమఱుదినన్
డెలియనివారు, రాక్షస తఃతిన్ వధియింపఁగఁ బ్రాణనాథుఁడుం
బలికినబాస దీర్ప నట + పన్ని తుపాయముఁ గాక నీకునుం
గలుగునటమ్మ నీత! యొకఁకాలమునన్ భ్రమ మానసంబునన్.

౧౩౧

తే. దండులే లేరు నా కని + ధరణితనయ
తన్ను భర్త నించుడై త్యకాంతలను మనిచె
శరణున్నను బ్రోతు నన్ శపథ మూని
గ్రుడ్డుఁ బెకలించితివి కాకి + గోడుకుడువ
సేవ్యతరు లేరొ మీలోనఁ + జెప్పవయ్య?

౧౩౨

శా. లీలాలోకనమాత్ర లోకములఁ గల్పింపన్ హరింపంగనా
లీలామూర్తివింపామరు, బలెనె జాఁలిం బొంది తేలా కడున్?
ఏలా క్రోతుల నాశ్రయించితివి తండ్రి! కట్టి తావార్ధి? స
చ్చీలా! ధాత్రిని గర్తయోగమ యనుఁ ఘ్నేయంబుగాఁ దెల్పనో.

౧౩౩

ఉ. కర్తవ్యమ భుక్తమైన మఱిఁగాని లభింపదు ముక్తి యన్న యా
కర్తవ్యవాక్యపద్ధతులఁ + గాఢీయఁ జెందితిఁ గాని రామ! నీ
వర్మిలి బక్షిరాజునకు + నక్షయసౌఖ్యము లీయఁ జూచి నే
శర్మద మైనమీదయ కఁసాధ్యము లేదని నిశ్చయించితిన్.

౧౩౪

ఉ. గాటపుభక్తిఁ జిత్తమున • త్పాతనయాప్రమదైక హేతువున్
నాటుచు సేతువున్ దనుజునాయకపట్టనధూమకేతువున్
జీటికిమాటికి హృదయఁనీమధరించి భజింతు నాధను
హోటిని బావనైలశతకోటిని ముక్తివధూటివీటినికన్. ౧౩౫

ఉ. పక్కికి మోక్షమున్ దనుజువాననాథులకుం బ్రభుత్వము
ల్లొక్కున నీవి నీదయకు • లక్ష్మ్యము లందురు, తేర కిచ్చితే?
యెక్కటిపోరఁ బ్రాణముల • నీయఁ గడంగరే? యేమిలేని యీ
బక్కగువాగుఁబోతునకు • భద్రముఁ గూర్చినఁగాదె సాక్ష్యమా. ౧౩౬

ఉ. తమ్ములు బిడ్డలున్ సఖులు • దానవవైరియ రాముఁ డన్నఁ గో
పమ్మున రజ్జులాడి దశవక్త్రుడు నాటంగ మేను నిండ నీ
యమ్ములు విశ్వతోముఖములై మఱి విశ్వమయుండ వంచుఁ
త్తమ్మునఁ జూచె సంత్యదశ • ధన్యత నట్టిది నాకొనంగుమీ. ౧౩౭

సీ. వసుధగల్గినమేలిఁనన్నెపుత్తడిబొమ్మ, దానగుణాకల్పధరణిజాత
రత్నగర్భాగర్భరాజితసురమణి, రామనీలఖచితఁ హేమభూష
దనుజారిరామశతఘ్నికి జానకి, సతపంకప్రత్యూశనచణసీత
నాథమక్షస్థనీనవ్యయోజనగంధ, భక్తసంఘాతంబు • పట్టుగొమ్మ

తే. దైత్యకలవల్లకాకోటిఁదశనకమల, జనకధరణీతలేశ్వరసవనఫలము
మెఱిగిదేవి మోక్షనంపదలదీవి, నాకు సాక్షాత్కరించుత • నాధుఁగూడి. ౧౩౮

సీ. వాసవమణిసీలభాసురగాత్రండు, చారువీరాననఁసంసితుండు
వామజానుసీతఁవామకరాబుండు, జ్ఞానముద్రాంకావసవ్యకరుండు
మణిమయకోటిఁమండితశీర్షుండు, శ్రీవత్సకౌస్తుభఁచిహ్నితుండు
రాణియై జానకి • రాణింప డాపల, శస్త్రసేరేజాతహస్తయగుచు

తే. వెలసి, తమ్ములుఁబావని • కెలనఁ గొల్వ, లోకములనేలు సతజనశ్రీకరుండు
రమ్యగుణకీర్తి పట్టాభిరామమూర్తి, పాయక వసించు నామనఃపద్మశ్రీ. ౧౩౯

ఉ. అన్న యటంచు సమ్మి పరమాపదఁ బాపితమ్ముఁగట్టు న
న్నన్న పాకాలుమంటి, పతివంచును సత్యరతుండ వంచు లో
నున్నకఠోరగర్భ విశిఁనోర్విని ద్రోసితి వంచనన్ సతి,
గన్న సుతాళి వీధులను • గాధలఁ జెప్ప వినంగనైచి తే
మున్నదొ యింక నాదుగతి • యుల్లమున న్నిను సమ్మియుండుటన్. ౧౪౦

ఉ. క్రోఁతిగఁ బుట్టియైన నినుఁ • గొల్పకపోయితి; గ్రద్దనొచు సంత
ప్రీతిని బ్రాణమియ్యంగను • మేకొననైతిని; భూఃమూషికం

బై తగుసాయముం జలుపఁనైతిని ; బోయత నొదు సాపడక
జాతిఫలంబు లీయ; న్ముసార్థకమానొ మదీయజన్మమున్.

౧౪౧

చం. అడవిని రాయినైన, గహఁనాంతరమందలి గ్రద్ద నైన, గా
అడవిని దుష్టకాక ముం యాఁజివెట్ట, నయోధ్య వీధిలో
మిడికెడుకుక్క నైన, దమిఁమీఱఁగ దండక వృక్షమైన, దం
దడి నిల జన్మ మెత్తనుగఁదా భవదాన్య విలోకనాప్తిచేక.

౧౪౨

సీ. దొరకునే నాబోఁటి విరసమారసునకు, దావకీనపదాబ్జసేవనంబు
వెలయునే నావంటి విషనమేధునకును, దావకభక్తినుఁదారనంబు
చలుపునే నాయత్తిజాత్యైకమానియు, ద్వజస్వరవేళ నభ్యర్చనంబు
గలుగునే ననుబోలుఁఁగునతమోంఘనకును, దావకీనముఖేందుదర్శనంబు

తే. ఏది గతి నాకు రక్షకుం డెవ్వఁ డయ్య, నీ వనాదృతిచేసిన యీరజాక్ష!
యన్యమేదియుఁ గోర నొనల్లుగాని, చాలు నీపాదభక్తి నొనంగితేని.

౧౪౩

మ. అవతారంబులు లేవె యవ్వీ ఖలసంహారంబునుం జేయవే
యది నీనామనదావ్యయాభిరుచి నేలా పాండవం చాత్మలోఁ
దవులం జింతన నేసిచేసి కలతఁ త్రవ్వితెల్ల నేఁ గంటి రా
ఘన ! దివ్యామృతలబ్ధజన్మ మొనరఁగా లేమినిం గాదో.

౧౪౪

సీ. ఊఁగీసురాత్మజానుప్రదామోదక, యని యన్న భవభయం యి
నీ వబ్బనుఖము నిర్విద్రవజేసెద, వనిన నిత్యశ్రీల యనురు సుఖము
ధీరామలగుణవిహారా యటన్నను, బావసంఘవిభంగ పటిమ బాఁతె
యమితనయావృతాశ్రమవర్ధనా యన్న, నిత్యవిభూతిని నెగడంగలు

తే. శరణ శరణంటి రాను! నీవిరుదములను, మామకాఖ్యాన్త సంఖ్యాకభామసంస్థ
వర్ణములఁ ద్రోసిచదివిన నిర్తయ మగు, సజయోపర్చిన నన్ను నీయపయశంబు.

౧౪౫

సీ. అవతారములు లేవె యాబాలగోపాల, మును ముక్తి జేర్పంగఁ గనవు గాక
మంత్రము ల్మహి లేవె యనునీయమహనీయ, తారకఖ్యాతికిఁ దగవుగాక
సత్యవాదులు లేరె సాతత్యవైయాత్య, రామవాక్యాభిఖ్య రామగాక
కరుణాపరు లేరె శరణు సుర లెన్న, వైరిసోదరుఁ బ్రోవలేరుగాక

తే. వ్రతులుధరలేరె యేకభార్యావ్రతస్థు, తెచటఁ గనరారుగాక ని యెన్నఁ దరమె
భక్తరక్షణినిస్తంద్ర పార్థివేంద్ర ! రమ్యగుణసాంద్రపట్టాభి రామచంద్ర!

౧౪౬

సీ. బాజాఙ్గిదనములు సీజాఙ్గి గోఙ్గి, బేజాఙ్గిపడినట్టి విరముతోడ
తహశీలుదారుల తహతహపాటుల, గలతచెందినబుద్ధియలతతోడ
గ్రామైకరాత్రంబుగా దివసైకభుక్తంబుగాఁ బడుప్రయాసంబుతోడ
క్షయము కారణముగ న్నర్తకపర్యంత, గమనాగమనభవశ్రమముతోడ

తే. బలుకఁ గడఁగితి నీమాతృపరిణయంబుఁ
జనుగురుగుల నుడిపి నాచుమలఁ గృతినీ
గడఁగనంగను జేయుమా ధ కరుణమీఱు
రక్షితామరలోకేంద్ర ! రామచంద్ర !

౧౪౭

సీ. పట్టనిగొనుగులు ధ పవలింటిమబ్బులు, కరదీపికలు తటిద్దణము లిరులఁ
గైవారములు మేటిఁసుంటాపథంబులు, పటకుటీరంబులు ధ పాదపములు
పాకశాలలు వృక్షవానమూలంబులు, పచ్చడిమెతుకులే ధ పాయసములు
లోటితలారులు ధ త్రోవతోడులు నెడతీయనిచర్చ మాదిగలరచ్చ

తే. గాఁగ నీరంతప్రాద్దేదోకారణముగఁ, బొట్టకొఱకురుదిరుగునాబోలు లేడ ?
నిన్నుఁ గావ్యముఖంబునఁ నెన్ను టేడఁ, దావకీనకృపాదృష్టిదవుల కన్న ?

౧౪౮

సీ. సత్త్వభక్తిక్షీరసంక్లిన్నమై నిరతామలశ్రద్ధాసుహృద్య మగుచు
నమరుకౌసల్యాహృదాలవాలంబున, విష్ణుపదధ్యానబీజ మెనఁగ
నాజిదోహదకారుఁ ధ డచువేలరక్తి సుధాభిషేకంబున ధ ననువ్రపఱుప
నంతురమై గాఢిజావితమై యేచి, మృదులసీతాలతావృతము నగుచు

తే. నలువముక్కంటిపట్టుగొమ్మలకుఁ బ్రాకికమలజాతాండకర్పరకాయమాన
మునియియ్యవు ఫలదమై యొప్పురామకల్పమిసుఁ గాకనామనఃకాంక్షితములు.

ఉ. ఆసురశిక్ష భూమితనయాగ్నిప్రవేశము కాకరక్షణం
బాసమాధవాభయము ధ సంబుధిబంధన మాంజనేయసే
వాసుకృతంబు పుష్పకనివాసము కార్ముకభంజనంబు మే
ధానుభగత్వ మోక్షదకధల్ దిగధిశవిధిస్మరేశు లా
వాసపటాని వ్రాసి యతిభక్తి భజించెడి రాముఁ గొల్చెదన్.

౧౪౯

చం. టీతిపయిఁ బుత్రభిక్ష శచిఁకిం, బతిభిక్ష సురవ్రవంతికా
సతికిని, జీవభిక్ష దివఃపుప్రభుసూతికి, గౌతమరె కిన్
హితగతిఁ బత్నిభిక్షఁ, ద్రిదివేశుల కస్థలితాన్నభిక్ష, నా
యతమతి నిచ్చు వేల్పు షరమాత్ముడు నాకివ మోక్షభిక్షమున్.

౧౫౦

తే. రామచంద్ర ! సుతుండు మున్రాగమునను
బాడ నీజన్మకథనంబు ధ నాడు వినితి
రామచంద్రసుతుం డనుఁరాగమునను
బలుకునీమాతృకథ మది ధ యలర విచుము.

౧౫౧

కథాపారంభము.

కం. శుకుని న్వర్జితకట్యం, శుకునిఁ ముఖకాంతిహసితః శోణమరీచ్యం
శుకుని న్వాస్త్రిసమునీశశి, శుకునిం గని యనియో బాధ్యః సూనునిసుతుః శుక్. ౧

చం. అడిగెడువారి కేమి యనఁయంబును జెప్పెడివారు గల్గె దా
రుమగక ప్రశ్న సేయ నగు ఁ నూఁదొను టంతియ కాదె? వేసటఁ
బడలక చెప్పఁగా వలదె ఁ వారనిప్రేమ ; ధన్యకాంక్షచే
నడిగెడియాచకుండు దెలియంగ సమర్థుడె దాతృకృష్ణముక్ ? ౨

కం. అట్టుల కావున నిన్నా, శ్లఙ్ఘితును గదలనీక ఁ యమగఁగ మీరుం
బట్టగఁ బ్రేమం జెప్పటఁ, బుట్టెను మఱిమఱియు నమగ ఁ బుద్ధియు నాకుక్. 3

చం. హరి జనియించి తా దశరథావనినాధతనూజుడై తనుం
బాఁగొను నంచు రావణుడు ఁ పూర్వమే విన్నియుఁగల్గి కంసువై
ఖరి మహితాంతరాయములఁ ఁ గల్పన సేయక యున్నె ? చెప్పఁచూ
ధరణిపుజన్మకర్మచరిత్రలో హరి యాతనియందుఁ బుట్టుటల్. ౪

కం. నాచెవులు హరికథ ల్విస, వాచినయవి యానలేవె ఁ వాచవు లొలుకక్
వాచంయమివర్యా! నీ, వాచరితము రవికులొద్భవఁవాచరితంబుక్. ౫

ఁ. అనుచుఁ దన్ను వేఁడుఁనభిమన్యసుతుఁ జూచి, చిలుకజోగి కరుణఁచిలుకఁ బలికె
నీమప్రశ్నచూడఁనిఖిలో త్రరం బయ్యి, రాకుమార ! యుత్తఁరాకుమార ! ౬

కం. చిత్రము దశరథునచ్చా, రిత్రము విసుమా యరీణఁగిరి నివ్వినుతుక్
గాత్రము గగ్గరుపాశువఁ బ, రిత్రము భవపంకహృతిపవిత్రం బగుటక్. ౭

కం. సాధువీరోధులు జనధన, మేధాబలముల నడెంత ఁ మీఱుచు నున్నక్
సాధింపలేరు సుజనుల, సాధువుల న్నాధవుండు ఁ సంరక్షించుక్. ౮

ఉ. అందనిమానిపండు కమఃప్రహస్వినకుక్, భృశనీచలోభి కిం
పొందుయశంబు, మందునకు ఁ నుత్తమసాహితి, పాపజాతికిక్
డెందమునందు బల్దయ, కడిందిపనుల్ నిఱువేద, కెట్ల టం
చుందురు వైర్యసాధ్యును నఁదొడ్ధును లోకులు శత్రుకోటికిక్. ౯

తే. నేల గలయంతవట్టును ఁ నేలఁ గలిగి
కోచలై నృపు లరిగట్లఁ ఁ గోసలపురి

భూజనములకు నైలింపఁభూజ మనఁగ

రమణ విహరించు రఘుధరాఁరమణఁ డధిప.

౧౦

వ. నిరఘ్నం డైనయారఘ్న వొక్కనాఁడు స్వతంత్రస్వతంత్రు లగుమంత్రులును, బర
మదనుష్ఠీకాతువులగుకాతులును నుచితానుచితవివేకులగుప్రాణ్వీవాకులును, నాగా
మిశశుభాశుభవిజ్ఞు లగుడైవజ్ఞులును, నకలకళాధారు లగుశీరులును, నిజప్రతాపహా
సితసూరు లగుశూరులును, వినయరసామంతు లగుసామంతులును గొల్వఁ బేరొల
గంబున నున్నయెడ దావారికుం డరుడెంచి

౧౧

కం. ఊరు విదర్భాపురమట, వారు పురోహితులట జనఁవరుఁ డనువంగం

గూరిమిని వచ్చినారట, వారికి మీదర్శనంబుఁ వలెనట దేవా.

౧౨

కం. దేవర! వచ్చితిఁ డెలువ ని, దే వరమతి యొప్పు నిలిపి ఁ దేహలికడ నే

దా వారికి సెల వెయ్యది, దావారికునకును ముదల ఁ దయసేయుఁ డనఁ.

౧౩

వ. తరణికులాభరణం బాదరణంబున వారల రాని మృతుటయు వారలు చనుడెంచి
యాశీర్వాచనపూర్వకంబుగ.

౧౪

స్వాగతము. తారసిల్లి యరుఁదారనభంబుల్, గారవించువడి ఁ గ్రావముల నీ

చారుకీర్తి ; సుఖిఁనంపదయే ? యం, చారయంగ నృపుఁస్వాగత మిట్టుల్.

౧౫

వ. రఘుమహారాజును వారల నుచితసత్కారవిధుల మన్నించి యర్హాసనాసీనులంజేయుఁ
బనిని తదాగమననిదానం బడుగుటయు వారలు

౧౬

కం. భోజుఁడు యాచకనిర్జర, భోజుఁడు మాదాంధవైరిఁపుష్కరజాతాం

భోజుఁడు జననతస్థుణ, భోజుఁడు మీసేమ మడుగఁ ఁ బంపె న్నమ్మున్.

౧౭

వ. అతండు తనయనుజాత యగునిందుమతి స్వయంవరమహోత్సవంబునకు

౧౮

కం. త్వావంతులు సౌందర్యర, మావంతులు విక్రమమహిఁమావంతులు న

న్మావంతులు కులగుణసుష, మావంతులు రండు శౌర్యఁమావంతులరే.

౧౯.

వ. అని యందఱుసృపాలురుకం డెలియఁ బఱిచి మమ్ము మీకడ కీకమ్మనిచ్చి పుచ్చిన
వచ్చితి మనుటయుఁ దమకమ్మగ్రమ్మ నక్కమ్మఁ గరిమ్మనఁ గరమ్మనికరమ్మగు కనిక
రమ్మనఁ గొని కని తదాహ్వానమ్మనకు మనమ్మన సమ్మతించి వారలఁ బోవంబంచి
తనయంచున రమాకుమారు మాకుమారు గుమారు మాఱుపఱుచు వేషమనీషా
బలవిశేషంబుల మీఱుచు

౨౦

కం. తన యాకారము దోఁవఁగఁ, దనయాకారంబుతోఁడుత నయాకృతి శ్రీ

తనయాకృతివిలసిల్లుట, ఘను నజనిం జూచి పలికె ; గారవ మారణ.

౨౧

ఉ. వీరలవాక్యముల్ వినితె ; వీరుల కియ్యది యాత్మపాదుఁ

దారవిహారభంగి నరుఁదారఁ బొగ డ్దకు నెక్కువేళ ; దో

సార్మువేర్చి నీవు నవసారసలోచనఁ గొంచురమ్ము పు
త్రా! రహిమీఱునీబల ముదాత్తయశంబు జగం జెఱుంగఁగన్.

౨౨

ఉ. సారముదంబువేర్చి నవసారమునోజ్ఞ గ్రహింప వివశీ
సారముమీఱఁ దారు భుజసారమున న్నృపవర్యకోట్లహం
కారముతోడు మన్మథవికారముఁ గూడఁగ దుష్ట మాక్రియా
కారము లుగ్గడించి ప్రతికారము సేయఁగఁ జూతు రాత్మజా.

౨౩

ఉ. ఘోరచమూనమూహములు ఘోట లవారణవారణంబు లే
పార నపారమైన భటవర్గ మనర్గళరీతిఁ గ్రాలఁగాఁ
జేరి విదర్భరాజపురిఁ జెన్నుగఁ గన్నీయఁ గొంచు నిర్భర
శ్రీ రహిమీఱ రమ్ము జయశీలుడవై తనయా! రయమ్మనన్.

౨౪

కం. విను తనయా! వినుతనయా, వనిత నయముమీఱఁ దెమ్మి భద్రం బనుచున్
సనయముగా దీవించుచు, బనివిను మని పనిచెఁ దోడువడ సైన్యంబుల్.

౨౫

వ. ఇట్లు పంచిన నజుండును

౨౬

—◆— అజమహారా జిందుమతీస్వయంవరమునకుం బోవుట. —◆—

కం. ఇందుమతి లేని సౌఖ్యము, పాం దొకపాండే తలంపఁ బూరుషమణికిన్
ఇందు మతి లేని సౌఖ్యము, పాందొకపాండే తలంపఁ బూరుషమణికిన్.

౨౭

వ. అని సముత్సాహంబున.

౨౮

మ. చని కాంచెన్ వసుధేశనందనుడు భాస్వచ్ఛారువీచీఖా
యశశీతాంచితవాతడోలితసుడో, లాబ్ధాబ్జడోలాంతడో
లనలీలాప్రవిఘ్నూర్ణమానవరటా, లాస్యన్మిళిందాంగనా
కనదక్షిణజనేక్షణక్షణదదీక్షాశ ర్తదన్ స ర్తదన్.

౨౯

ఉ. స ర్తదఁ గాంచితే యనుఁగున ర్తద! ని ర్తదలోక పాళికిన్
శ ర్తద, దృష్టిమాత్రకువిచారజనాఘవిదారణక్రియా
ధ ర్తద, న్నానలోలజన, తాశమసేష్యపహాసిహ్రాదినీ
వ ర్తద, శీతవాతతటవర్తినున ర్తనజాతఘ ర్తదన్.

౩౦

వ. అని చెలికానికిం జూపుచు డాయం బోయి

౩౧

కం. నీవారము గ్రసియించుచు, నీవారిని గొనినవాని నిర్జరయువతుల్
నీవార ముచు నుందురు, నీవారము గావు మమ్ము నిండారుదయన్.

౩౨

శా. అమందాకినిసంగమంబు మదిలో, నాసించునే యెంచునే
శ్యామహంగ న్యమునాన్రవంతిని? సరస్వత్యాపగం దేవకు.

నామంబొప్ప రహఃప్రవర్తనల నానందించునే యబ్ధియు?
 సీమందానిల మింత సోఁతుతఱి మేనిం బూర్వభాగీరథీ!

33

కం. తనమనుమరాలి వగు నిక

దనమనము విరాళి దూలఁ , దహతహఁ గను నీ

తనుమహిమయొ యటుగాక య

తనుమహిమయొ రేవ ! నిజము , దలచ జలధియు.

34

— అజనిసేనపై వనగజంబు గవియుట —

వ. అని యజ్జవాలుపడగదొరయెజ్జ బొజ్జ బుజ్జగించు నజ్జలధిపతికజ్జలవతి వినుతించుచు
 ముజ్జగంబులక ర్తజ్జపులు సజ్జనజ్జగ నుజ్జగింపంజాలు నజ్జలంబుల సజ్జకంపు సజ్జన
 నజ్జనపతి పరిషజ్జనంబులతో మజ్జనాదికంబు లొనర్చి యాయజ్జన నాపజ్జ నొకసజ్జ
 హజ్జలంబులసెజ్జ నున్న నట్టియెడ నట్టియగుట్టు మట్టుపడ నెట్లన మిన్ను ముట్టినదిట్ల
 దూపంబునఁ గుట్టారంబులు పడఘట్టనంబుల నట్టిట బిట్టకొట్టుకొనియాడ దట్టించిన
 రట్టనఁ జెట్టులెల్ల నొక్కపెట్ట మొదలుముట్టఁ బట్టుచేడి నేలమట్టంబుగ వ్రాలఁ
 గావలంబునకుఁ దావలం బైనయొక మదావిలమదావళంబు హేరాళంబుగ కొదాళం
 బంతరాళంబు వగుల సరాళంబుగఁ గవిసి పాళెంబు వేళాళోళంబుగా విచ్చలవిడిఁ
 బెచ్చు పెరిగి పొచ్చెంబులేక పొచ్చిన నచ్చపుమచ్చరంబున సేనఁజొచ్చి క్రచ్చుట
 వ్రచ్చి కచ్చునఁ బెచ్చిన పెచ్చారులు పిచ్చలింపఁ గ్రుచ్చియు గాటంబుగ వాటం
 బుగ నాటిన గూటంబులఁ గట్టటఁ గొట్టాపఘోటంబులకూటంబులఁ గూటంబుల
 తోడఁ గరహఁటంబులఁబోలె నిరాఘాటంబుగఁ బీడి నపాటంబుగఁ బాటరంబు
 సేసియు నఖండ కాండోద్దండవేదండప్రకాండదండంబులతండంబుల శుండాచండం
 బునఁ బ్రచండంబుగఁ బట్టి చండరవపిచండేలిది జ్వండలంబు ఖండఖండంబులుగ నేలఁ
 జమరుచుఁ జూపటు సంచలింప సంచరింపఁ బంచబంగాళమైనపంచమంగళంబులును
 బచ్చముపాడైన నిగిడారుగుడారులును గలిగి వాడిదటిగి వాడఁబాఱినసేనం జూచి

కం. తామరకొలనిదెఱంగునఁ, బామరజనములను గజము + పటుగతిఁ గలఁచె

ఏముఁ దగునే సేనల, కీముఱుకువఁ బాపవలదె + హితమతి నగుచు.

35

కం. ఏనిక మదనహితం బగు, నేని కడిమిఁ గలనఁదక్క, నితరతలముల.

తేనినిఁ జంపరా దన, నే నిక సైన్యమును దంతి + యేపడఁగించు.

36

వ. అని

37

కం. వాలెము నాతడు వైచిన, వాలెముకలఁ దూఱ నేలఁవ్రాలుచు జముప్రోత్

పాళెముఁగొనెఁ గరి; నరపతి, పాళెము నంతోషమునను + బరివర్తింప.

38

వ. ఇట్లు జడిపింప బెడిదంబుగ నడిదంబున నడిచిర గజంబు పుడమిం బడుటయు నక్కడిందిమిగండు డెందంబునం గుందుచు ౪౦

కం. వెఱగొన నడిదమునైచిన, మొఱయునుచుం జచ్చె గజము + ముఱకంబఱగఁ బొనుచెడి పినుగుతాఁడన, నొఱగిలఁబడినట్టి గట్టాఁగో యని తోఁపక. ౪౧

ఉ. కారణమేది వారణనికారణకారణ మొనయాయనం
స్కారభవాఘమిట్టులు నికారవిధంబున వచ్చె గా; ప్రతీ
కారము నేయు తెట్లు? నుడికారముచే నఘమాలునే? నిజా
గారముఁ బొచ్చుటెట్లు? ననుఁ గన్నఘుచుం గను తెట్లు పాపినై? ౪౨

మ. అనుచుం గూఢీనవంత వందరుచు నున్నంతం గడువ వింతయై
వనకుంభీంద్రతనూనినర్గతమహాభాస్వత్ప్రభాజాలముల్
ఘనమై దిక్కులఁ బిక్కిటిల్లె, జననఁఘం బొప్ప నిశ్చేష్టమై
కనరాఁగ న్నడుమంత్రమందు నొకయాకారంబు తోరంబుగక. ౪౩

కం. భగ్గున వెలుంగువోచిన, ధిగ్గుని చూపఱకు మనము + దిటచెడఁ గాంతిక
దిగ్గున మ్రాఁగన్న వడ, నిగ్గునఁ దరతరమచూడ + నిపుణత నందుక. ౪౪

సీ. నగుమోముగలవాఁడు + నగధామహిమధామ,నగధామమైయొప్పునపువ్వువాఁడు
తళుకుఁజూపులవాఁడు + తలహీరమణిహార,పదహారికంధరాపదమువాఁడు
సోగియురూపమువాఁడు + సురరాజరవిరాజ,దీప్తిరాజిత మైచఁతేజవాఁడు
హైమచూపమువాఁడు+హరిహేతిరుచిభూతి, బరిభూతియొనరించువాలువాఁడు

తే. ఇంబుమీఱినమణికిరీటంబువాఁడు
కంబుజగిబిగినపువ్వుకంఠంబువాఁడు
డంబువెలసినవిపులనక్షంబువాఁడు
చూడఁజూడంగఁ దోచె నాచూపఁబలకు. ౪౫

వ. ఇట్లుక దివ్యపురుషుండు దోచి యజునిం జూచి. ౪౬

కం. ఏచు బ్రియంవదుఁ డనియెడి,గానకళానిపుఁ డైన + గంధర్వండుం
గాన కెద మీఁదుమిక్కిలి, మానీంద్రు మతంగుఁ డెక + మాననికకుకక. ౪౭

కం. ఆయన చుఱచుఱ నను నౌ,రా యచుచును జూచి మదిని + రాఁజగఁ గోపం
బోయన మత్తుడవై యిటు, నేయుట నేచుండురూపుఁ + జేసొను మనియెక. ౪౮

ఉ. తిట్టిక బిట్టుకోపమునఁ + దెల్పి నహించి స్మయాంధకారముం
దొట్టినయట్టికన్నలకుఁ + దోఁపుబీతువెలుంగుఁ జూపి నా
కట్టిడినేత గట్టు లొడిగట్టితిఁ జెట్ట నటంచు నన్న లోఁ
బట్టుగఁ దిట్టుకొంచు మునివద్యునిపాదయుగంబు వట్టుచుక. ౪౯

కం. కొడుకులు దొడిబడిచేసిన, దుడుకులకుం దగ్గఱు లిట్లు + దుటుకునఁ జంపం
గడఁగుట కటకట కాదే, కడగంటను నెవరు చిలుకఁ + గనుమా! తండ్రి. ౫౦

తే. ఆచరించితి నీకు మహాపరాధ

మైన దయఁజూడుమా నన్ను + మానివర్య!

తండ్రి తనవక్షమును గాలఁ + దన్నుశీశువు

ముద్దులాడునొ నేలపై + మోది చనునో? ౫౧

కం. దరమున వేడఁగ నిటు లా, దరమునఁ గని యనియెఁ గొన్ని + తరముల మీఁదం

దరము ననరానియజుఁ డీదరిఁ దఱియ న్వచ్చు నట్టి + తఱి నీవు వెనక. ౫౨

కం. అరవాయి గొనక నీ వా, తరవాయిని దాఁచుమా! బెదర వాయిని నిక

దరవారిఁ ద్రుంచు నాతఁడు, సరివాయును సంత ఘోరశాపం బనుటక. ౫౩

వ. ని న్నయోధ్యాధీశ్వరుం డగురఘువుతనూజు సజుంగా నెఱుంగును. నాదు చిన్న

విన్నపం బొండు కలదు వినుతు వినుము. ౫౪

కం. ఉపకారికి సుపకార ము, చపలమతిం జేయవలయు + శక్తుఁడు గాఁడే

నువక్తనిఁ దగదు మఱవఁగ, శ్వపచుఁడుగద మేలుమఱచు, బడమతి యధిపా. ౫౫

ఉ. రక్తి మెయి న్వచించెద ధరాధవనందన! విన్ను నాయథా

శక్తి, భవత్ప్రతంబుచకు + సాటిగ నే నొనరింప నేర, నా

సక్తిని నస్త్రురాజ మిది + సంగరరంగమునక జయంబు ను

వ్యక్తముగా నొసంగునది + యాదృతి నిచ్చెద వే గ్రహింపుమీ. ౫౬

కం. సమ్మోహన మనఁబడు నిది, సుమ్మో హననంబునేయు + సూడులతుటుముల్

గ్రమ్మిన నాహవమునఁ ; గై, కొమ్మా కొమ్మను గొనంగఁ + గొమ రగు నీకుక. ౫౭

వ. అని సమ్మోహనాస్త్రంబుఁ బ్రయోగోపసంహారక్రమంబులతోడ సకీలకనమంత్ర

కంబుగ నొసంగి చనుటయు ౫౮

కం. అటు విక్రమంబు వెలుఁగం, బటుతరసంరంభ మొనర + మార్తాండకులుం

డట వడిఁ జనిచని కనె నా, దటఁ గ్రథకై శికపురంబు + దర్పిజ్జవ్విలుఁడై. ౫౯

కం. దుర్భరశాత్రవభీషద; నిర్భరలక్ష్మీనివాసఁ నిస్తులితమః

గర్భామణికుండలసం, దర్భరుచిః జెలఁగు నావిదర్భం జొచ్చెక. ౬౦

వ. అప్పు డప్పురంబున.

౬౧

—॥ ఇందుమతీస్వయంవరమహోత్సవము. —॥

సీ. ఘోటకవరనిరాఁఘటకర్మశేఖర, స్థితితపాంసులాస్తోకరజము

సాచసామజసువిస్తారసాగతమదా, సారసారస్యవిశాలవధము

స్వందనవేగసుఁ న్పందితభూస్థలీ, స్రవంతితారకాఁ సంచయంబు
భటకదంబకసముఁ ద్భటకహాకహమహాఁ, గ్భటబధిరితదిశాఁ భద్రగజము

తే. లోకనేహఁసమూగతాఁ, స్తోత్రలోక, లోకసురభీకృతానిలాఁ బీకనంబు
మారుథాఁబీకనల్లత్వఁ మహిమఁజూపెఁ, బరమహర్ష దమై స్వయంఁ వరమహంబు. ౬౨

కం. ఇందుమతి స్వయంవరమునఁ, బొందుమతి న్యూగియున్న భూపుల డాక
న్నందును స్వందనమును మది, యందు నిరాశతయుఁ గలిగెఁ నజునిం జూడక. ౬౩

సీ. ఏయూరు వీని దీఁయెడ కేల యేతెంచె, నంచుఁ బలికె నొక్కఁ యవనిధవుడు
శక్రందనను నిల్వఁ నెవ్వరినశము నేఁ, జనియెద ననె నొక్కఁ జనవిభుండు
నాదుసీమాటి కీ, నాతి సాటియె చూడ, వచ్చితిఁ గాకంచుఁ బలికె నొక్కఁడు
నాదేశ మామంత్రియాదేశమున నున్న, దేగఁగావలె నంచుఁ సాగె నొక్కఁడు

తే. భోజుఁ డీమూల నాబోటిఁ బాజమణికిఁ, జూపెననికింక వేంచేసెఁ భూపుఁ డొక్కఁ
డజునిఁజూచినమాత్రభూఁ భుజులలోన, నిందుమతిఁ బొందునడియానఁ డిందువడుట. ౬౪

సీ. ఓరమీసంబు నొఁమ్యారంబు మీఱంగ, నులివెట్టి నులివెట్టిఁ నులిచె నొక్కఁడు
కలుగనియావలిం, తలఁ దెచ్చి కొంచును, వక్షంబు విడిచె భూపతి యొకండు
సరిగచేలలు మఃశిఁసరిగలు మెఱయించి, తనభాగ్యమును జూపెఁ ధని యొకండు
వంకరుమాలు పంల్పింకంబుగాఁ జూటి, చుంగులు దిద్దె రాఁచూలి యొక్కఁడు

ఆ. వాతర ట్టటండుఁ పలికినఁ జెలిఁగొని, వారఁబట్టి శత్రుఁబలపయోధి
వీడ చూడ నేడఁ పీడు చేరుదు నంచు, బిరుదు లాడు నొక్కఁ బిరుదులాఁడు. ౬౫

వ. ఇట్లు హాటకమయంబులై వాటంబు లగుతెఱసోటిమెకంబులపీటల నీటుమెఱయఁ
బోటుమగ లగునృపాలురకోటులు బిరుదుమాటల గాటంబుగా వాలుమగంటిమిఁ
జాటుచుఁ బలుపోకలఁ బోవుచున్న సమయంబునఁ దొయ్యలుల గుసగుసలు, కొండి
కల నననలు, నధికారి వినవినలు, జవ్వనుల పకపకలు, రోచెలుల వికవికలు, భూప
తుల చకచకలు, నర్తకుల తైతకలు, దుర్బలుల తీకమికలు, దివ్యేటుల మకమకలు,
క్రోన్నగల నిగనిగలు, కస్తూరి భుగభుగలు, మగరాల ధగధగలు, భారకుల సాట
సాటలు, కృశులయెడఁ దటతటలు, తప్పెటల పటపటలు, పెందుడుము పెటపెటలు
తామనుల మటమటలు, నందడిని గిటగిటలు, తాలుముల గిటగిటలు, శకటముల
దడదడలు, తలయార్ల గడబడలు, తరవార్ల తళతళలు, నందియల ర్ముళర్ముళలు
వాననల ఘుమఘుమలు, మద్దియల ధిముధిములు, డామికల ఢమఢమలు, జ్యాల
తల తమకమలు, డిండిముము ధణధణలు, ఘంటికల ఘుఘులు, ర్ముల్లరుల ర్ముణ
ర్ముణలు, తాళముల ఖణఖణలు, రోదొంతరాళంబు నిండుటయు భోజుండు తగినవరి
వారంబు నయ్యైవ్రదేశంబుల నిలువఁబనిచి కలకలంబు వారింపఁ జేసె నయ్యవన
రంబున.

సీ. భూకాంతహృదయాత్మభూకాంతముఁ గరంచు, నింజైనశశికాంతబింబ మనఁగ
రాజరాజులమనోరాజి రాజుగఁ జేయు, నోడరాజుల మారుతేజ మనఁగ
శారకభూపకుమారకమానన, దారణస్మరతర, వారి యనఁగ
సతనుగ్రహవిష్ణు, సుతనురాట్సుతులకు, మారున్వస్థివేశ, మంత్ర మనఁగఁ

తే. జూపణుల కనిమిషనిధి + చూఱవెట్టి, భ్యాతలు ప్రకామమున నుబ్బినప్పరోయు
తేందిరాసుందరి యనంగ, మందగతుల, పిందుమతివచ్చెబ్రియసఖి, బృందయుక్తి. ౬౭

సీ. శింజినీరావంబు + చెలువార నుకుమార, తను సుకోదండచలనము మీఱఁ
గువవిశిఖాపాతజవము రమ్యంబుగా, వలమానపైత్ర పైఁధ్వజము గాఁగ
విలసితపరివారములమాళాహళియేపు, నంభోజపతితోడు + జృంభమొనరఁ
గరకంకణంబులు + ఘలుఘల్లుమనఁగను, శ్రవణావతంసకరవణరవము

తే. దశదిశాక్రాంతముగ మోహాత్మమము నిండ, మానవాధిపమానవిలూనపరత
వీరశృంగారరసములు, వెల్లిగొలుపు, మదనమోహినియైతోచె + త్మౌపతులకు. ౬౮

వ. ఇట్లు చనుడెంచి యా యన్నులమిన్న చెన్నుమీఱఁ దనయన్నకుఁ దిన్నగ మొక్కి
యొద్దనున్న నాకన్నియకు నచ్చొమ్మూగిన రాజలోకంబున ధరాపతుల వేర్వేఱ
నిరూపించి వచింప భోజుండు సునంద యనుచెలికత్తెను నియోగించిన నచ్చెలియు
నెచ్చెలియున్న శిశిక్వజ్జ నడతెంచుచు నాయాభూపతులం జూపుచు ని ట్లనియె.

—|| ఇందుమతికి సునంద రాజనందనుల నిరూపించి చెప్పట. ||—

ఉ. సంగరంగనంగతవిశంకటవైరితురంగతుంగనా
రంగశతాంగముఖ్యచతురంగబలంబులఁ జూపుఁదూపులక్
భంగము నొందజేసి నయనప్రనిష్ఠంగియశంబుఁ గన్నకా
ళింగుఁ గనుంగొనంగదె లలిం గమనీయమృగేంద్రమధ్యమా. ౭౦

ఉ. మానిని! వీనిశౌర్య మనఁమానము చూ వినుమాన మాత్రక
య్యైనను మాటుకొన్న గజయాన! యనంత మహావదానుడౌ
నాన దొలంగి వేడఁ గనినన్ సదనంతమహావదానుడౌ
గానివిభుండు; వీని సరి + గాన జగాన జగానయంబునన్. ౭౧

౮. అనినఁ బరిహాసగర్భితదరహాసకలిత యగునవ్వనితం గని. ౭౨

వం. అతివ! పరాజ్ఞుఖంబున సహాయులతోడుత ముచ్చటించుచున్
మితరహితానురక్తి సునుమీనము దువ్వచు మాటిమాటికిన్
జతనముమీఱ నిన్నుఁ గనునన్నలఁ జూచుచు నున్నవాడు ను
వ్రతరతు వీనిఁ జూచితివె + భావభవాభుని జోళభూవిభుణ.

చం. మదకలగామినీ! యితని ♦ మార్దుర మారుతురంగసంఘముల్
మదకలకంఠరావమున ♦ మానవభాషణముల్ మహాటవీ
పదమున నాత్మజాతికిని, బాతముఁ జెప్పఁచు బాలుచక్రేరణ
పదములు దోచ బాష్పములఁ ♦ బట్టుగ తెప్పల నప్పళించెనున్. ౭౪

వ. అని యాయమయనవధానం బరంగీకారంబుగఁ గొని యావలఁ జని. ౭౫

చం. కవళులు కేలఁబూని తమకమ్ము మనమ్మునఁ గ్రమ్మ నీదెసం
గవియు విలోకనంబులను ♦ గ్రమ్ముటపంగ వలంతిగాక తాఁ
దివ్రుచుఁ గేలు మూసి ♦ వెనుదీయుచుఁ జూచుచు విచ్చుగొడరా
జవరుఁ గనంగదే వికచసారసప్రతిశాలలోచనా ! ౭౬

ఉ. ఓయమ! పాయసంబె యని ♦ యెయ్యన బాలకుఁ డేడ్వ నంబలిం
బాయస మంచు నిచ్చి పిదపం బులకండముఁ గోర దానిలోఁ
ద్రోయును సైంధవంబు; మఱి ♦ రోదన మూరక చేయ నేతికై
వేయును వేడినీరముల ♦ వీనివీరోధిన్మౌనాలుకాంతయున్. ౭౭

వ. అని యాపైదలియనాదరాలోకనం బుపలక్షించి చని ౭౮

చం. నిరుపమదివ్యవాసరమణీమణిసమ్మకుటీతలంబుపై
నిరవధిరూపభాసరమణీ! రమణీయశయద్వయంబు సా
దరముగ నిల్చి దిద్దుచును ♦ దత్పరత న్నినుఁ డేలఁజూచు భూ
వరుఁ గనవమ్మ వైరినరఁపాలవిఫాలునిఁ జేడిపాలునిన్. ౭౯

వ. ఈతనిశత్రువులచరిత్రంబు చిత్రంబు. ౮౦

కం. రణమున నీ శరణం బన, ఊణమునఁ దమకాన భద్రగరిమ వహింతున్
రణమున నీశ రణం బన, ఊణమునఁ దమకాన భద్రగరిమ వహింతున్. ౮౧

వ. అనిన వాతెఱ విఱుచుటయు. ౮౨

చం. నవలవ్రేదశాంకురమునం దనగోరులగీఱ లోలి నొ
ప్ప వనజలోచనుండు ఘణిపత్రవిభంగము చేసి సీవయిం
దవులగ దృష్టినిల్చి ముగుఁదా! కుడికిం జరగెం సురాప్రభా
పువలను చూడవమ్మ పరిపూర్ణకువాలయబాంధవాననా! ౮౩

సీ. కోటబోర్తలుపుల ♦ నూటిబద్దలుగొట్టి, గొల్లలగర్వంబుఁ ♦ గొల్లవెట్టి
చేటికావితతులఁ సిగ్గులు చెడఁదిట్టి, నందనవనవాటిపొందు మెట్టి
మేటివఘాటికాఁ కోటిఁ బైవడి పట్టి, ఘోటఘోటేదంతిఁ కోటిఁగట్టి
యంబరయానముల్ ♦ డంబుమీఱుగ మెట్టి, సురనాథువీటిని ♦ జట్టుమున్!

తే. వీనిధాటికి నెదిరినవీరవైరి, కూటములు మాటిమాటికి * డీటుమీటి
స్వర్గమును జూఱుగొందు రఃసర్గళముగ, వీనివీడంచుఁ దలఁతురో, వైట్టు లగుచు. ౫౪

వ. అనిన సున్ను రనుకాంతం గని. ౫౫

చం. పలువలువ న్రదాగ్రములఁ * బల్మజునొక్కుచుఁ గేల లీలగా
నలిన మమర్చి దాని జతఃసంబునఁ ద్రిప్పచు నవ్యసోఽపైఁ
దలఁగక వామహస్తమునఁ * దాలము వైచుచు నిన్నుఁ నొంచుచుం
గులికెఱవీరి గంపె యభిఃకుంతల! కుంతలదేశకాంతునికె. ౫౬

వ. అనిన మందగమనా యేమివిప్రలాపించెద వనుష ౫౭

ఉ. మారవలొకపాలు రసఃమారయశస్యలు సవ్యయస్కులుక
దానజనావనావసవిఃధానపరాక్రమసంవిధాను ల
బ్రాహ్మ! లాటభోటకరఃహఃటవరాటవిరాటభూపతుర్
వానిని వాని వాని మఱి * వానిని వానిని గంపె మానినీ! ౫౮

వ. అని యిట్లు క్రమక్రమంబున నందఱు జూపుచుఁ ద్రుఘ్నభవయశవికారభూచలనాధుని
విధంబుల నింగితం బెఱింగి చనిచని సునంద యాచందకందభితాంతరంగయై యజా
నిం జూపి. ౫౯

శా. భూమిం బూజ్యత నొందఁ గోరి యజుడే * పుట్టెం దదాభిఖ్యచే
నీమాడ్కిం; జతురానతప్వమును లో, కేశతప్వముక దిన్యమా
హైమాంగంబుఁ బ్రజాపతిత్వమును సఃత్యాసక్తియుక నీవీక్యత
క్రీమాహాత్మ్యము రాజసంబును సతీ * చేకూరునే కానివోకె. ౬౦

మ. ప్రకటస్ఫూర్తినిష్కూర్తిగొన్న సుమనఃరాచుండు కంజాక్షి! యీ
యకలంకస్ఫుటనీరజాంబకుండు భామా! కాదనం గల్గునే
యొకటక సద్విజవల్లభత్వమును బ్రహ్మ్యన్నప్రభావంబు నీ
సుకుమారాప్తి మనోహరాకృతియు నెవో లోకజిద్భావముకె. ౬౧

సీ. నందనవనమున * మందాములమోక, చలివెల్గుముత్యాలనరులజోక
శారదాకాంతకు * జాబిల్లిరుచురేక, ముల్లోనివద్రిమ్మరిఁ * బుండరిక
మలకఱకంతుని * తలమీఁదిమిరువాడ, శారదాగమమున * నరసనాక
కామునిజయధాటికావ్యంబుఁకుఁ డీక, మహిఁ జలిమలను హిఃమానివీఁక

తే. యాడ గనరాక సలిచేకఁమైసజోక, డాక నతిలోకమగుదాఁక * వీడ నిలక
ప్రాకటంబగునిలనినుఁజ్లొక మితఁడు, నీకరుణకును బాత్రుఁడౌనే కదమ్మ. ౬౨

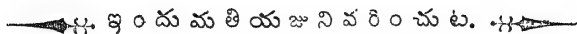
తే. మేనికొమరునఁ బోలు నాఁమేరుకొమరు
నంబకంబులు మరుప్రథమాంబకములు

నేల రా రేరు సరిదూఁగ ♦ నేలరాదె
భోజనహజాత ! జితనవాం ♦ భోజనదను.

५३

వ. అని యావలఁ జనుదాననే యనవుడు.

२०

కం.విని సకీ జుజుమజుజూమమ, మరమునఁ దమియూర నిందు మతి యతి కాంతం.
గనులారఁ గనుంగొనియెను, నినవంశాభరణ రాజ్యహీనాభరణం.

६५

కం. శ్రీకుమారాష్టవదనుః గనః, గోకనదవిశాలనయనః శుముదము లలఁచెన్
వీరఁడెవ్వఁ పరస్పపాలక, లోకనసత్కృతనదముఁలు న్ముకుళించెన్

٤٣

కం. హీరాసుతుని బోలెడి, యాహుసుతుని గనంగ ♦ ననిమిషచయనకౌ
సౌరాంగన యని తలఁతురు, సూరెల గనుఁగొనుచున్నట్లు ♦ సూర్య శూర్య.౯౭

2.4.

చం.ఇరుగడ జేరి చామరల • హెగ్గడిగత్తెలు వీచుచుండియుం
గచెవరగామనీకుచయు • గంబులఁ గుంకుమవత్రభంగముల్
కరగి ప్రభిన్న వోళిబిలఁ కాపథవర్తన నిర్మించె నాం
తరకరుకారనంబు జతఁ నంబునఁ దా వెల్లిబొంగెనో యనన్

کے

కం. ఇందువల్ల క్షీణిని నిక్కపుటిండుశిలాప్రతిమయేమో ♦ యిటులౌటఁ గదా పొందుగఁ గరఁగెడిని దనుఁ న్యంబిజలమిషమున రాజఁచంద్రునిఁ జూడెన్.

६६

కం.హంసీహంస చ యసుగత,తరుణీనుశి యగుమ మత్తఃపంతివిభమునః
వరణీయతరణీకులమనః,ధగణీభగవోహంకంఠఃధరణీసరణిః.

600

న. ఇట్లు లాకుందరదన ముకుందకరారివింద గ్రహణానుదంబున బాలసంద్రంబు వెడలి నడతెంచు బృందాంకబృందవంద్యసూ నేందిరానుందరి చందంబునఁ జతురంత యానంబు తెలుపజి మందమందయానంబున సూశీగంబులు దస్కుంగలవాడిమగల సూశీగంబులకుం బిలుచు తెజఁగున మొరయఁ, గ్రోక్కరు మెఱుంగు తెజఁగునఁ దుఱుగలించు నొడలిదాలు నృపాలురికనులచాలు డీటుపడ నిరులఁగప్ప, సంబరంబు డంబున విడంబించుచడుమంతరంబు సురాకర ధరాధరత్రపాకరపయోధర భారంబున జనజపలాడఁ, జూపఱులచూపు నెలమేసరులకు మేపానంగు రంగుచెంగలించుచీర చెజంగు బంగారుసింగారంబు పొంగార్చునవకంపులంగంబుసోడున సోలివ్రాలులీలఁ దూబాడ, రాకాశశాంక కళంకాంకూరశంక సంకల్పింపంజాలు తిలకం బలికంబునఁ బుండకీక నివృందమకరందబిందుసందోహ గ్రసవదోహలతుందిలమ త్రహిందోళంబు చందంబుననందంబుమిఱు మరుచికీటారిబటారంబుఁ దుటారించు బటారంపుమిటారింపు గలమిటారికోపుఁజూపులు తూపులువోతె భూపులయేపులుహూపులుమాప, మవస్యంపు.

బెంపుసాంపున నివగుమొగంబు జలిబిలివంపున నెయ్యంబు దలంపక కీకురించెనని
తలంచి తపించునంచున జంపాడుజలిబిలిజల్లి యెల్లవారి యుల్లంబులఁ బల్లవింపఁజేయ
ముంగై మురారెంగై నత్తాల ముంగై మురారులు బరాబరులు వచించువోలిక రవళింప,
నీలవేణికాజీవనరాజీవంబులపై మిట్టివడు రాజీవంబులకీవి నానీల వేణీ వేణికాభార
ఖచితకునుమవినరంబులపై మగత్తాలసూసకంబులడాలు జాలువాఱి, వర్షాగమావ
సానంబున నింకంబాఱునేఱులఁ బరిదృశ్యమానంబు లగు పులినతలంబులపై నందంద
లంఘించు జలవిహంగమంబులయంగున నితంబబింబంబులపై జడకుచ్చులు కుప్పి
గంతు లిడ నిజవివాహం బుద్ధోషించువడువున నండెలు ఘలుఘల్లు యన జనుడెంచి
కరాలవందంబునఁ జెలువొందుదామం బుద్ధామహర్షంబున నతనికంతలగ్నంబుఁ జేసి
వరించుటయు.

౧౦౧

కం.నింగియు నేలయు నిండఁగ, మంగళవాద్యంబులెల్ల ♦ మణిమణిమ్రోసెన్
బొంగెడుజలనిధి యన ను, ప్పొంగఁగఁ దనలోన మిగులభోజనృపతియున్. ౧౦౨

కం.మనసారసనయనయ సైఁ,మనసార వరించి మించె ♦ మాఱుటమరు నం
గనలార వధూవరులం, గనులారఁ గనుం డటంచుఁ ♦ గాంతలు దమలోన్ ౧౦౩

వ. హస్తోత్కర్షంబునవెలయ వేల్పులు పూలవానఁ గురియించి రంత ౧౦౪

తే. అజనిఁ జూచిన వెనుక నయ్యమరసతుల
కాత్మవతులను గనఁగ బయ్యంక లొడవె
రాజుఁ జూచినకంటను ♦ రమణుఁ జూడ
మొట్ట మతియయ్యె నానుడి ♦ దిట్ట పడఁగ. ౧౦౫

కం.తనకేడ్చి యొక్కకన్నను, ఘనుడగువరుసకుఁగ నొక్కకన్నేగె ననన్
జననాథులు తమపరిభవము నజనిపెం పిబ్బడించుపొ కొనఁగంగన్. ౧౦౬

కం.ఇచ్చో గచ్చకుఁ జొచ్చిన, పచ్చును భోజండు తోడు ♦ బావకుఁ గానన్
గ్రచ్చఱు బురికి న్న చ్చిక, విచ్చేసెడిచోటఁ దాకఁవెర వగు ననుచున్. ౧౦౭

చం.కుటిలమనస్కులై నృపతిఁకుంజరు లొక్కట నొక్కమాటగాఁ
జటులవహాధీనీపటలఁసంగతి భంగ మ దంతరంగమున్
బెటలఁగ వేప నిల్చిరి దవిష్టవనాంతరసంప్రతిష్ఠలై;
స్ఫుటము భవిష్యదరముల ♦ సూచనలున్ మునుమున్న కల్గెడిన్. ౧౦౮

కం.అవాలుమగం డచోన్, వై వాపికవిధులు జరగఁబడమడి పురికిం
దా వెడతెఁ బడతెఁగూడుచు, బావయుఁదనకీచ్చుహరణముఁగొనుచున్. ౧౦౯

—|| అజుడు శత్రుసేవలఁ బాఱు దోలుట. ||—

ఉ. అంగనఁ గూడి భూరిచతుఃపంగబలంబులతో నయోధ్యకుఁ
రంగుగఁ బోవఁ జేప యడఁపంగ శతాంగతురంగతుంగసా
రంగపదాతీసంగ మొలఁయఁగఁ గలంబకదంబహస్తులై
పొంగి కళింగవంగవృషఁపుంగపు లాత్మబలానుషంగులై. ౧౦౦

కం. తాఁకినఁ దోఁడంద్రొక్కిన, జే కినుకను రేఁగుత్రాఁచు విధమున నజుడుఁ
వీఁడను బలువీసన వెఱ, తాఁకునను వితాకు గొనఁగఁదలరఁగ వైచెఁ. ౧౦౧

కం. అమ్మలఁ గాయమ్ములు గా, యమ్ములుగా వీరభటపఁయమ్ములు వెన నా
యమ్ములు విఱిగిన నాతి, ధ్యమ్ములు గొన యమునియాలఁయమ్ముల కరిగెఁ. ౧౦౨

కం. ఇనవంశ్యుఁడు రణమండలి, నినమండలమెల్లఁ గప్ప యేయ శరము లా
యినమండలమున గండియు, ఘరముయి యంతంతకమరెఁ గనఁజోద్యంబై. ౧౦౩

సీ. అరిచమూబహుసమూఁహధవానువాయవుల్, గ్రీలు నాజిహ్మగఁజాలకంబు
మదనాగములు వేగఁమహిఁ బటాపంచలు, గా నాశుగంబులు యడిసివఱుచు
నభియాతివిభవాజిఁసభయాతిరేకమై, కనఁ గండలు పగల్పు యగచయంబు
నుతగంధపరిపంథి యధిపతికందమూలముల్, పెకలించు విభిఱాళి యభీకరముగ

తే. నారసంబులు నీరసంబార సంబ
రముఁ దాముగఁ జైవచ్చు యక్రమము దోఁచె
గాండసంభానసంప్రయోగక్రమంబు
లేర్పడకయుండ వైచునానీర్వుమహిమ. ౧౦౪

మ. తతసారంబుప్రవాళముంగను ధనుర్దండంబు, జ్యోవల్లి న
న్నతతంత్రీవిధమై, పృషత్కములు చెన్నుంగాంచఁ గోణంబులై,
ధుతమాఝీనినదంబు ప్రకృణనమైఁదోఁపంగ భూపాలుఁ డా
శ్రుతి యానాదమవీణతోఁ గలువఁజూచున్ మాని యాడఁ దీర్చి. ౧౦౫

మ. కను లాబాలికమోమున న్నిలిపి పల్కున్ సాగె భూమిఁశుఁపఁ
గొనముఁ బాణముఁ గూర్పు పేసెనుతెఱంగుల్ గానఁగా రావుగా
దొనలు న్నెల్లియుఁ గావు తత్థగములేఁతున్మాడఁ బ్రాణాప్తిమై
జనుడేసోపు నటగచు నెంచెను ద్విపఁత్రైవ్యంబు దైన్యంబురఁ. ౧౦౬

చం తలఁచినయంతమాత్రమునఁ దద్దయు నామెగమాను, ముల్ములు
జ్జ్వలదసమాస్త్రము ల్లివులఁసారములున్ మఱి సోద్యమంబులు
గల వొకొ వీనివింటికిని యగన్ను లటంచుఁ దలంచె లేమయుం
గల వొకొ వీనివింటికిని యగన్ను లటంచుఁ దలంచె వైరియున్. ౧౦౭

కం. క్రందనము వీడి భటు లా, క్రందనమును జేయసాగ + ఘృభృత్తులు సం
క్రందనవిక్రముఁ దాఁకిరి, క్రందుగ నహమహమికావిఁరావము వెలయన్. ౧౧౮

కం. మూతలు వడఁ గన్నులు జే, మూతముపై నిట్టలముగ + మునరెడి బలుజే
మూతములనఁగను బొరువ, మూతలుగాఁగొనుచుఁ గురిసి + రుగ్రశరంబున్. ౧౧౯

కం. వారించుచు వానిని దెగ, సారించుచు శరచయముఁ బ్రసారించుచు వే
కారించుచుఁ బరన్నవతులఁ, బూరించుచు సంకు దెనలు + పూఁటిలంగన్. ౧౨౦

కం. తలవశునైని వ్రేయును, దల వడఁ ఛాఁగిని; నేయఁ + దలఁపఁడు కొం
దలపడు నందెదల; బా, ధలుపడువారికిని వగచు + దయదైవాఱన్. ౧౨౧

తే. గుణముఁ గూర్చి సురులును, గుణముఁ గూర్చి
నడుమఁగై పూనఁ గై పూని, నడుమునందు
సరముఁ బూనినఁ దారును + సరముఁ బూని
విభుఁడు వై చినవానినే + వ్రేసి రపుడు. ౧౨౨

కం. దిటచెడక నై రిఖగములఁ, బటుశరములఁ ద్రుంచివైచి + ప్రబలుం డనిలం
పట యేల తేరకనుచును, డటుకున సమ్మోహనంబుఁ + దగి నంధించెన్. ౧౨౩

కం. తెగ నిండఁ దీసి వై చినఁ, బగతురు మానంబుతోడఁ + బ్రజ్ఞ యుఁ దూలం
దెగఁగోసి చేల వై చినఁ, దగుచొప్పవిధానఁ బడిరిఁభాత్రిన్దలిపై. ౧౨౪

వ. ఇట్లు దైన్యంబు నొంది కొంతవడికిఁ దెలిసి యర్హిదైన్యంబు పలాయమానప్రచుఖం
బగుటయు నజుండు. ౧౨౫

కం. తనసీమఁ జేరఁ జనియెఁ గ, దనసీమను గెల్పుగొనుచుఁ + దడయక నొడివెం
దను సేమ మరయుతండ్రికిఁ, దనసామజవధముమొదలు + తక్కుచరితమున్. ౧౨౬

వ. పదంపడి యజుండు పితృదత్తం బైనరాజ్యభారంబు వహించి యిందుమతీద్వి
తీయుండై ద్వితీయపురుషార్థంబుసార్థంబు సేయుచు సత్తులగతులఁ గాలోచితంబు
గాఁబ్రొద్దులు పుచ్చుచుండ నిందుమతీయు నావన్న నత్తయెదశరథుండనుకుమారుం
గనియె సతండును దినదినప్రవర్ధమానుండై యేకాదశవర్షంబునం దుపసీతుండై యకా
వనవదంబునం బదం బిడుచు నుండె నంత నొక్కనాఁ డజుం డిందుమతిం గూడి
యారామసీమ నిచ్చావిహారంబు సలిపి శ్రమం బపనయింప. ౧౨౭

కం. సారప్రసేవకల్పిత, సారసకష్టార క + సంధ్యకగంధో
దారా స్తరణంబునఁ బా, టీరత్తుఁ దలతాకుఁ టీరము బయలన్. ౧౨౮

కం. చదరంగ మాడె నవలా, చదు రంగము పొంగఁ జేయ + సరసాక్షులఁ దోఁ
పదు రంగమున నడువ నో, జుఁ దురంగము నర్టు బంటుఁ జరపెడిచోటన్. ౧౨౯

కం. బోటీ! తొలిమూడడుగుల, గోట ఘటించితి నటన్న + గోచల కగునా
కేటికిఁగోట యటంచును, గోట బిగిం జెఱుచు మంత్రిఁగొఱుంబులతోన్. ౧౩౦

కం. అష్టాపదమయ మగునా, యష్టాపదమందు జొచ్చినవి చొరక చతు
ష్టస్త్రిగృహంబుల వాజియ, ధేష్టముగాఁ గ్రువ్వురు నవి సృష్టగృహంబై. గ3గ

చం. స్ఫురదురుక్షీరి శోభితుఁడు * సుందరవల్లవనోమలాంగులీ
వరసఖరాంకురారుణిత * వారణదంతకృతాంగనాగృహీ
తరుచిరవారణంబుఁ గని * తన్నిరొ ! జేగుఁగఁగాయ నా దటం
చరయఁగలేక మోహపడి * యాడి ముదంబున నామచుండఁగఁ. గ32

కం. తెఱగంటి తెఱవ లిచ్చిన, తెఱకొనుమందారమాల * తేజాన మహతిం
గొఱలఁగ వేగము పఱలఁగఁ, దెఱగన్నులతపసి మింటి * తెరువునఁ బోవఁ. గ33

కం. పవిత్రాలిక సుమమాలిక, జవరాలికుచాద్రినీమ * జవమునఁ బడియె
సపు రాజుఁగ మితిదీఱఁగ, ను విరాలిఁ గనంగ డే * డఃసూనప్రేమఁ. గ34

ప్రహరణకలితావృత్తము.

పరిమిళదలినీ * భ్రమించయమనో, హరసురసమనః * ప్రహరణకలితఁ
దరుణిని ధరణీతలగతఁ గనియె, ధరణిపుఁ డిలపైఁ * దటకునఁ బడియె. గ35

వ. ఇట్లు మూర్ఛిల్లి కొంతవడికి లేచి కాలధర్మంబునొందిన నిజసహధర్మచారిణిం గని పట్ట
రానిశోకంబున. గ36

—++ ఇందుమతీ మృతికై యజుఁడు పలవించుట. ++—

ఉ. తీయనిమాన మేల సుదఃతీ ! యని, తీయనివిల్తుమత్తదం
తీ ! యని, నన్ను నేల వలఁతీ ! యని, సొంపులునింపుజాజిబం
తీ ! యని, సద్గుణాభివసఃతీ ! యని, సుందరతావిభూతిదొం
తీ ! యని, నన్నుఁ జూచు సుమఃతీ ! యని, హా యని పల్లటిల్లుచుఁ. గ37

ఉ. హా ! రమణీయనిష్కుటవి * హారమునానను వచ్చి నేను నీ
హారమయూఖవక్త్రయు సహా రమమాఃఖలమై రహింప నీ
హారము గర్కశం బగుప్రహారమునఁ సతి నిచ్చె మిత్తి కా
హారముగాఁ గ్రియానమభిహారముగాఁ బలవింప నే నిటఁ. గ38

చం. అల విరు లంట బాణము, లఁసంగుఁడు జో దంట, పాంథకోటులం
బాలియఁగ జేయు నంట, మదిఁ * బుట్టుఁ దలంచిన నంట, యీమతం
బిలపయి మోహహేతు వని * యిచ్చుఁ దలంచితి నా స్తికుండనై
చెలి ! నినుఁ గూడి దాని కిటు * చేసెనో మారుఁడు నేడు శాస్తిగఁ. గ39

తే. నాస్తికుల నెల్ల నిటుపట్టి, శాస్తిసేయు, విదితశక్తియుఁ గలిగిన * వేల్పు లందు
దైవభక్తియుజనములఁ * దలఁగఁగలదె, కాన మారుండె దైవబుఁగాఁ దలంతు.

చం. మరుశరవార మంచు నణుఁమాత్రము గౌరవ ముంచి మారసం
గరసమయంబునం దలఁపఁగానక పైపడి రూపు మాపుట
సరసిజగంధి ! మృత్యు వయి * చాలె వధింపఁగ; రిత్తవోవునే
వరరణశరశస్త్ర మనుఁవాక్కు; విఘోర్ధవముల్ ప్రసూనముల్.

౧౪౧

మ. భాసలీసీలశిరోజపాశ ! కమలఁవ్యాహర మాతమ్మిక
ట్లసికి న్నామము గానఁ దత్కలితశఁయ్యాసౌఖ్యముఁసౌఖ్యమే ?
యినుమంతేఁ దరుణి సహాయతయు లేఁదే మ ర్థవిధ్యోసియా
ససిధారావ్రతచర్యఁ గంజభవుఁ డేలా చూపె సంసారికే.

౧౪౨

ఉ. ఏటికిఁ బూజ్యరాజ్యము లిఁ * కేటికి వారణవాజరాజి యిం
కేటికి నుందరిమణు లీఁ * కేటికిఁ జందనపుష్పహారముల్
ఏటికి మంజులోపవన * మేటికి నిస్తులభోగత్నష్ట యిం
కేటికి జీవితం బిల నదృష్ట విహీనుడ నైననాకును.

౧౪౩

ప. అని పలవిండు చున్న సమయంబున నారదుం డాకాశంబున నుండి యవతరించి
తత్ప్రకారం బెఱింగించి దుఃఖోపశమనవాక్యంబులు వచించుటయు సతంశు
నిజదారమరణకారణభూతుండు సమ్మనిపురుషూతుండకా నెఱింగి యతనిం
గూర్చి రోషంబున ని ట్లనియె.

౧౪౪

—|| అజుండు నారదునిఁ దూలనాడుట. ||—

తే. పేరు మాత్రంబె ధర నితాఁబారి వనుచు, హరినిస్తులగంధసంభారకుసుమ
హారములఁ గామినీజనఁమారకుం డగు, మూరుండా నీవు దలపోయఁనారదుండ.

౧౪౫

చం. పలపల తెల్ల వాట ముకుఁజుటిజలంబులలో మునుంగుటో
మలయక ముక్కుఁ బట్టుకొని * మ్రోగను గాఁ బెదవు ల్గదల్చుటో
వలకయి మాలఁద్రిష్టుటో ధ్రువంబుగఁ గానల నుండుటో హరి !
చెలువలఁ జంపు లేఘనత * చెప్పవె మానికి మానిన త్తమా.

౧౪౬

తే. పూజఁ గాంచరొ రునులు పాపువులఁ బువులఁ
బరఁగఁ దాల్చరొ మానికేసరులు సరులఁ
దలఁగఁ ద్రోయరొ యిల గిరిఁదరులఁ దరులఁ
జంపఁ దలఁతురె నుగుణవసతుల సతుల?

౧౪౭

శా. లేరో మానులు మీఱురో సురవనీలీలావిహరక్రియం
గాఁగో హరసమర్పితాంగులుగ నాకాకోంగనాపాళిచే
నీరో యాశ్రితకోటి కయ్యవియు మానీ! నిర్దయసావ్ణితులై
ధేయే నీవలె గామినీవధము నెంఁదే జేయువాచంయముల్.

౧౪౮

కం. వాచంయములను మేటివ, తోఁచెడి యముండ వయి సతిని ధ్రుండుట సర మే
నీ చేపాశముగా; నను, దాఁచుమయా దండమునను ధల వగులంగఁ.

కం. బాచనయ్యపు గావునఁబాచనయ్య, సతిఁబతిని నింకనైన నాహితముగోరి
కోమలినిఁగూడ నన్నేగఁకూర్చవయ్య, పరమదయమీఱుకడఁక నోఁబ్రహ్మకొడుక.

శా. న్నానంబో, జవమో, తపంబో, ఋతీ సంభ్రావనందనంబో, కడున్
మానంబో, నిజ దేవతార్చనమొ, సమ్మగ్నిష్ఠపూజాదులో
ధ్యానంబో, హితసత్యభాషణమొ, స్వాధ్యాయంబో హా ! చెల్లఁబో
స్త్రీనిర్వాపణ మేమహామహాఁడు శా ధ్యాయంబు జేసె న్మునీ. ౧౫౧

కం. పుట్టితివి ఛాతకడుపున, నెట్టితివి విరోధితతుల ధట్టలముగఁ జే
పట్టితి హరిభక్తిని నొడి, గట్టితి వెట్లో సతీజఃఘాంస న్నిపున్.

తే. తతరవవ్యాప్తి దెసల విదితముగాఁగఁ, గలితవీణాప్రసంగతిఁగావఁబడుట
నారదాభిఖ్యం గనుటవిహారకేళిఁ బ్రాణిశరణక్రియావక్త్రం ధరఁగితో కద. ౧౫౩

కం. అని శోకావేశంబున, మునివర్యుని దూలనాడె యోమోమోడ కయో
ఘనవిషయబద్ధచిత్తులకును దాఁచుదప్ప దెలిసికొనుమతి యున్నే.

కం. తనుదూఱుచు మఱిమఱిధాతను దూఱుచుమానికిదియుఁ ధగునా యచుచున్
దను దూఱుచు నిలఁ బరవశతను గూరుచుఁ బల్లటిల్లుధరణీశునితో.

— నారదుఁ డజనకు దుఃఖోపశమసంబు నేయుట. —

మ. తగునయ్యా ! నినుబోటిధీరుఁ డిటు మిధ్యారూపకం బైనయీ
తగులంబే దృఢమంచు దుఃఖవిపరీతస్వాంతరుడై కుండఁగా
మిగులన్ స్వాప్నిక దుగ్ధపాన మగుఁ జుమ్మి దీనికైయింతగన్
వగవం బుణ్యమొ పూరుపార్థమొ మదిన్ భావజ్ఞ భావింపుమా.

కం. సంతానాంతముగాదే, కాంతానంగమము? పిదపఁ ధామించుట దు
ష్కాంతవ దురంతచింతా, క్రాంతస్వాంతులకుఁ దగును ధా దితరులకున్.

చం. కలుగరొ భూమిపై సతులుకాంతులు? కాంతవకేళి గూడరొ?
పాలియొ? బూదిలోఁ గలసిపోవరొ భూపతు? లెందఱేనిభా
గులు వ్యసంబుపల్ల ధృతిగూడరొ? కూడరొ యోగచర్య? నీ
వలె నిటు తీవ్రదుఃఖములపాలయి దూఱరు గాక యచ్యులన్.

ఉ. అంతమునొందనట్టిది వధార మొకండు విపీలికాది ధా
త్రంతచరాచరంబుల ధరాధిప గల్గునె? పుట్ట గిట్టుటల్
వింతలె? దేహి యెందుఁ బ్రభావించెనొ యచ్చటి కేగ కుండు నే?
యింతదలంప వేని వృథాయోకద తావకశాస్త్రపాండితుల్.

చం. ప్రకటభుజాబలాధ్య సమంక్రమసత్యపరాక్రమప్రభా
శకలకళాధురీణగుణసాహసవిన్నవద్యయాంతరీ
షకలితరాజ్యయుక్తులు భవత్పితృల్లెల్లరు బోయి యింక నీ
వాక్యడవె నిత్యజీవి వయియొప్పెడుభంగులు దోచె నీయెడన్. ౧౬౦

కం. ఏలవె భూముల నెల్లను, దోలవె యరివరుల సతులతో భోగాభిన్
దేలవె బేలవె ధృతిగొనఁ, బాలవె నీ వింక నయిన నంతుష్టిమెయిన్. ౧౬౧

కం. ఈనాటికి వగచెద వా, నేనాటికి నైన వలడెయేగగ మఱి మే
లేనాటికొ సంసారికి, నేనాటికొ తీటుపాటు ధర్మడఁజెపుమా. ౧౬౨

కం. కావున దుఃఖవివర్జిత, పావనమేధా విశుద్ధపథవర్తనమున్
భావన సేయుము ధృతి సంభావన సేయుము లోలంగు ధవదుఃఖంబుల్. ౧౬౩

కం. తనయుని దుఃఖము నిరతము, జననీదుఃఖంబు నొక్కనను, యార్జ్యైల్లా
జనకునిదుఃఖము, సంస్థితవనితావృథ వేటుభార్యవచ్చిన దీటున్. ౧౬౪

కం. ధృతి దఱుంగఁగ దుఃఖావిలమతిచే బలవించుచున్న మానుషపశువున్
మతిమంతులు గని నగరే, సతికేడ్చెదు నీదుబ్రదుకు శాశ్వత మొక్క. ౧౬౫

ఉ. కాన లతాంగిగూర్చి తమకాన లతాంతశరాత్రి నింట రో
గాన లయంబు నొందకుముః కానల సీపు సమాధినిష్ఠ యో
గానలదగ్ధుడై విధుఖఃగానలదృగ్విధు లొందనట్టిభో
గాన లలిం జరింపుము జగాన లభించును శాశ్వతప్రథల్. ౧౬౬

—|| నారదుఁ డిందుమతి మృతికిఁ గారణముఁ జెప్పటంబు ||—

ఉ. అంతియ గాక వే త్రాకరహస్యముఁ జెప్పెద విన్ము దేవతా
కాంతయ కాని ప్రాకృతపుంగునియ కా దిది, భూమిఁ బుట్టె పే
త్వంతర మొప్ప, నీకు నిటు ధ లాలయి కాలము దీఱఁ దీఱె, నా
వంతయుఁ జింతనొందఁ దగివా ? మగవాడవు కావ ? యిన్నిరో ! ౧౬౭

వ. ఇక్కాంతానికారణకారణంబు విను మని యినునినుమనుమనితో మునిమన్నె
డి ట్లనియె. ౧౬౮

కం. తృణబిందుం డనురుసి యొక్కఁ, డణుమూత్రం బైన జలనమందనిమతి దా
రుణతపము సలుప హరిహాయుఁ, డణగనినెఱు దానిఁ జెఱుచునాలోచనకై. ౧౬౯

వ. హరిణి యనునచ్చునమచ్చకంటిం జేరి ౧౭౦

కం. వనజదళనేత్ర ! సీతో, బనియొక్కటి కలిగి యిటకు ధ వచ్చితి నమృతా
శనహితముగ నే జెప్పెడు, పని వినియెదో వెతగ నన్నుఁబనివిను మనెదో. ౧౭౧

కం. తృణబిందుడు శుష్కం బగు, తృణబృందము లట్ల జగముఁలెల్లఁ దపోగ్నిఁ
క్షణమునఁ గాల్చెను సీమా, రాకర్తము నాపి జగము ఁ రక్షింపఁ గడే. ౧౭౨

ప. అని పంచుటయు వలె యని. ౧౭౩

ఉ. దండిగ శింజీరచము ఁ తామరసంబకము ల్మనోజ్ఞుఁ
దండవిలాసముం జెలఁగఁ ఁ దాల్చి యనాహతవారవాణముఁ
మండలవిభ్రమంబుల సమావృతసత్కలకంఠికాక్షయై
దుండగ మొప్ప నేగె మునుఁభూజ్జటిపైఁ జనుమచ్చఘాట జవఁ. ౧౭౪

కం. తృణబిందుఁడనిపరిసరా, వని నటనకళావినోదఁపరతం బరఁగఁ
జనితారభటిం; గన్నులు, ముని విచ్చి సరోషహృదయఁమున నిల్లనియెఁ. ౧౭౫

కం. కండలక్రొవ్వునఁ దిరిగెను, మిండలకడ మిటుకులాడిఁ మేలిమి గాఁ
యండజగమనా! తపసుల, దండను సీమండగములు ఁ దగునే చలువఁ. ౧౭౬

ఆ. అమరతావిభూతిఁనాగాము లెంచక, యాటవెలది ! విస్మయస్మయమున
యముల ఘనతపోనియములరు జెనకుదే ? భూమిమీద మర్త్యభామ వగుము. ౧౭౭

ప. అని శపించుటయు. ౧౭౮

కం. ఈకరణసత్యవచన మ, హాకరణి బ్రత ప్తచిత్తఁయగుచుం దద్యే
భాకరణియముఁ గానక, యాకరణియూన దుఃఖఁహతచేష్టిత గాఁ. ౧౭౯

కం. మొదలను రవితనయాకృతి, బదపడి యొ సరస్వతీప్రవాహముగాఁగఁ
దుడఁ ద్రిపథగ నయ్యెను నా, త్రిదశాంగనకనులనీరు త్రిదశత్వమునఁ. ౧౮౦

చం. జలజలరాలుబాష్పముల ఁ జాలునఁ జగ్గులవ్రేలుచేలకాం
చలము తడై కృభావితదశంగన గుట్టు బటాబయ్యగ హా !
చలమున ముద్విలాసకృత, శాశ్వమటం చనినంద వెట్టి ధీ
చలితుఁడు తిట్టునో యనెడి, సాధ్వసయుక్తిని మాటుచేసె నా
నలచెలి చరవ న్నిజకఁరాంబలి జేర్చి నతాననాబ్జయై. ౧౮౧

ఉ. మారుతధూతనూనను, మవ్రతతిప్రతిహూదేహయై
భోరుచబాష్పవారి జడి ఁ భోరిను గాఱుచునుండ మేచకాం
భోరుహనేత్ర యోగను ఁ మో మొకయించుక వ్రాల్చి గద్గద
స్ఫారవంబునందడిసి, వాతెఱు దా ధవళాక్షి నాల్కతో. ౧౮౨

కం. ఏలా యిటు మేలా సుర, బాలారత్న ములఁ బట్టి, పాలార్చిగఁ? గో
పాలా? సంయమివశ్య, త్ఫాలా ! యబలలను దిట్లఁపాలా నేరు? ౧౮౩

కం. అని వేడిన దయగూడిన, మనమున హరిణాక్షితోడఁ హార ధర్మి
గనియెద వెప్పుడు నందన, వనసుమముల శాప మపుడఁపాయు నటంచుఁ. ౧౮౪

కం. ఈవిధిఁ గోపావధి శాపావధి వచియింపఁగా మహావధి విధి కై
యావిధి దూఱుచు జనిఁ గని, యీవిధి విధిమూఁడవలసె + నీయంగనకున్. ౧౫౫
ప. అని తెలుపుటయు. ౧౫౬

కం. భావభవహారనమమహాభావుఁడవు మహానుభావ + భావభవజయూ
భావ మభావ్యమ యైన స్వభావము దురతిక్రమంబు + వలదనఁ జను నే. ౧౫౭

కం. అడ లను కడలిఁ గర శ్లస, వెడలెడినిట్టూర్పుగముల + వెరఁగుండెడి న
న్ముడుపమయి ప్రోచితివి మున్ముడువా! వ్యసనంబు నుడుపఁచునటఁ గరుణన్. ౧౫౮

కం. శోకాతిరేకమున మిముఁ, దాఁకఁగఁ బలుకాటు లఱచి + దాన మహాపా
పాకలితాత్ముఁడనైతి దయాకల్ప ! క్షమింపవయ్య + యాశ్రితవదా. ౧౫౯

చం. అని తెలివొంది పల్కిన మహాత్ముడు నారదవహాని యిట్లనె
జనఁగఁ గొఱంత నీమదిని + జామనుగూర్చి సమాధినిష్ఠఁ గా
ననమున నుండఁగాఁ జనుము + నందను నందిడి రాజ్యభారమున్
ఘన మగుచి త్తశాంతిఁ బొడఁగించినఁ గాంచెదు నిత్యసౌఖ్యముల్. ౧౬౦

కం. ఈగతిఁ బలికిన నజ్ఞుడు వియోగము సహియింపలేక + యొయ్యనఁ బ్రాణ
త్యాగము సలిపెను సరయుపు, భాగీరథిసంగమమునఁ + పారులు గుండన్. ౧౬౧

ప. ఎవ్వోఁ గ్రుంకి మృతి నొందిన నాత్మహత్యాఘంబు లే దని పలుకంబడు నట్టి
గంగాసరయూసంగమంబున దేహంబు విడిచి గంధర్వలోకంబునకుం జని హరి
ణిం గూడి యతండు నిత్యక్రీడల వినోదింపుచుండెనిట సాకేతంబున యువరాజగు
దశరథు రాజుఁగాఁ బట్టాభిషేకంబుఁ గావించి స్వర్జనంబులు హర్షోత్సర్జనంబున
జెలుంగుచుండి రని శుకయోగీంద్రుండు వచించె బదనపడి. ౧౬౨

కం. యోజనగంధాకుచయుగ, యోజనగంధాంతా! పయోజాతాత్మా!
యోజనగంధాతనయా, యోజితహస్తాదిత! శుభజయోన్నతచరితా. ౧౬౩

—|| చక్ర బంధము. ||—

శా. సత్యాస్తుప్రియ ! రామ ! రాజితయశఃస్సాంద్రా ! హరి ! యద్రజా
స్తుత్యాబ్రాలదమప్రవీణ ! తతకాస్తోత్రాలోక్తయూ !
నిత్యా ! రావణచంద్రరాహు ! తలఁతున్, దేవు న్నినున్ విధ్వజా !
జాత్యా ! వాసవసంస్తుతా ! మునిసుతాజానీ ! దయాభీ ! యజా !. ౧౬౪

—|| అష్టమూర్తి వృత్తము. ||—

నా(కా)రోహితసవత్సా ! నయగుణా ! లోకనాథా ! నతజనావనదీప్తా
శ్రీకంఠాప్తవర ! వారాణసిలయా ! రాఘవేంద్రా ! సితకరోపమవత్క్రా !

వైకుంఠా ! జయకపుత్రీవర ! దయాపూర్ణచిత్తా ! భవలమేచకగాత్రా !
శ్రీకాంతాహృదయవర్తి ! శివసతీసోదరా ! దారితభవాంధసునామా !

౧౯౫

— స ర సి జ వృ త్త ము. —

శ్రీ(రా)మాహృన్మోదనిధానా ! శిలిగళనుత ! రవిసితకరనయనా !
ధీరాధారా ! పంకజనేత్రా ! దితిసుతకులయమ ! దివిజసుశరణా !
శ్రీరామా ! భక్తావనదీప్తా ! జితదళగళ ! సరసిజమ్మదుచరణా !
మారాకారా ! పాపవిదూరా ! మనుజపకులమణి ! మధుహితవచనా.

౧౯౬

౫ ద్వయము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా

వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజన

విధేయ సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైన

శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబునఁ

బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

— ౧౯౭ —

శ్రీరామచంద్రాయఃమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

రాజిత ! తైలోక్యన
మారాధితచరణ ! దుర్ముఖాసురహరణా!
ఘోరభవాంబుధితరణా !
నారాయణ ! దివ్యభద్రనగవశరణా !

౧

తే. అవధరెంపుము దేవ ! మహానుభావ, భావనాతీతవైభవః పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వభావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లనుసాదరముగ.

౨

మ. జయ పూషాన్వయభూష ! సాధుజనపోష ! సత్యసంభాష ! స
స్మయవిద్వేషిగులాంబుజాంబుజపరాః శ్రౌనాథమాడామణీ
జయ బృందారకబృందవంద్యఘనతేజా ! యంచు నిచ్చాగతికై
జయపెట్టంగను వందిమాగధులు కేశసర్వాసనాసీనుడై.

౩

కం. దశరథుఁడు రూపసంపద, దశరథుఁడు ద్విపంచదిగ్విః తానతలచర
ద్దశరథుఁడు ప్రతాపమున ద్వాదశరథుఁడు ప్రపూరితత్రిదశరథుఁ డలరెణ్.

౪

తే. అంకురితయావనుం డైనయధిపుఁ డవును
చూచియును జూడకుండు నిస్తులవిలాస
బంధురలు బంధురలు నాడఁ బాడ సమితి
నున్నావా రేమి తన్నెంతుఁగో యటంచు.

౫

కం. వినయాభినయాసమహా, స్తనయనకుచయుగముఖాంగః సంచలనము రా
డనయాత్తనయానంగద, హనహేత్యభివృద్ధి కపునుః వ్యజనం బయ్యెన్.

౬

ప. ఇట్లనమానరూపలావణ్యతారణ్యవికేషంబుల డంబుమీఱి మదవతీనూతనమద
నుండై విహరించుచు వివాహార్థంబు విచారించు చుండెన య్యవనరంబున.

౭

గ్రీష్మర్తువర్జనము.

శా. ఆ కల్లాడ దదేమొకో పవనుఁడుః ద్యద్ధావదావానలా
స్తోకాభ్యున్నతికై సహాయుడుగ నొవో గట్లవా లాయెనో

జోకం గంతునిచే విడంబడఁడొకో ♦ సూయాణమం దిచ్చు; మో
హాక్రాంతం డయి వారుఁజీరితి నదాఁయానంబుఁ దా మానెనో.

౮.

చం. అతులరుజాయమాననిభి♦జాతపతాపసుజాయమానతృ
ష్ణతజనకాయమానసభృ♦శాన్తిని బాపె నుశీరపుంజక
ల్పితనవకాయమానపదఃపీఠలనల్లతికాయమానహృ
ద్యతమవిలాసభాసవనిఁతాకరతామరసా త్రసీరముల్.

౯

ఆ. ఇష్టకావధంబు ♦ లిప్తంబులై నుది,నంబులయ్యె దుద్ధి,నంబు లపుడు
లోకబంధపుండు♦ లోకాహితుం డయ్యె, భీష్మ మైనయట్టి ♦ గ్రీష్మమునను. ౧౦

ఆ. అభయ మొసఁగె జనుల ♦ కభయంబు భూజన,సేవ్యమయ్యెఁ గ్లిన్న♦సేవ్య మంత
లయము తావభయము ♦ లయ మొండఁ జేసెను,వట్టివేరు గాదు ♦ వట్టివేరు. ౧౧

కం. పలుచనచేసినఁ జెలుచను, గలఁచుచు దండాహతంబు ♦ గావించినఁ దా
నెలమిని దక్రము దాహము, దలఁగించెఁ బరోపకారధర్మము సరసుల్.

౧౨

తే. కార్యభరవశమున రిత్త♦కాల్లఁ దిరుగఁ,తాలు ముంఘురు నాఁసినఁ,గ్రాలు కాలి
నొప్పి పోఁ గాంచె ధాత్రి నేఁర్వొప్ప మోఱ, రవిఘనాతపత్రప్ర♦రాగములను. ౧౩

చం. చెలమను నూరునీరు బలె ♦ జెప్తుటధారలు గొఱ మోమునం
దిలపయి మోపి హస్తముల ♦ నిండుక వృష్టము లెత్తి శీర్షముల్
పొలుపుగ వ్రాల్చి, నుష్టానుచుఁ ♦ బ్రొయ్యిని నూడుచు నీరుగ్రమ్ముక
న్నులఁ బచనంబు సేసిరి జనుల్ పయనంబులు వోయి యొంటిచె
ట్టలకుఱునీడలన్ వెతఁ గఁడుం బడుచు న్వనహీనభూములన్.

౧౪

చం. బగబగమండఁ బాదములు ♦ వాతెర లెండఁగ, నెండమాపులుం
దగ నిల నిండఁ, బెన్దగను ♦ నాలుకలం దడి లేకయుండ, వె
చ్చగఁ గడుఁజారవాయువులు ♦ సారెకుఁ జిమ్ముచు నుండ వేడుము
ల్రగులుచు మండఁ గొండలు, సరస్సులఁ బంకము లెండి పిండిగాఁ.

౧౫

మ. జనధర్మావహమై, మహార్యజనతాఁసమ్మానసాత్రంబునై
ఘనముక్తావళిసంగతీద్య మగుచున్ ♦ త్నామవ్యధావేళ భో
జనవిశ్రాణనశీలమై వెలయునాఁసద్వంశమందుఁజని
స్లనుట నీవీచన త్రివృ లెంతోపడుచు ♦ న్మాన్యుక్ పపుస్తాపముల్.

౧౬

ఉ. మంటలఁ జిమ్మునెండఁ దలఁమండ రసాతల మంటుబావిసి
ర్మింటికిఁ జేడిచేఁది కడు ♦ మే నలయం దడి పాఱ కుండినం
గంటితడిఁ ఘటింతు రలఁకాఁపులు డస్సినదుక్కిఁకెడ్లతోఁ
బంటితడిఁ శిరంబు లఱ ♦ వ్రాలగ వాడినపొట్టపెర్లకున్.

౧౭

వ. ఇట్లు పురహరఫాలాంబకోష్ఠం బైసగ్రీష్మంబైన మాపు లుఱ్ఱోవఁ డక్కులాపం
టక్కులాఁడులు టక్కుతెక్కురంపుమక్కువలనిక్క నిక్కం బని దక్కి యిక్కలు
జాటి హితుల దూటి బయలుదేటి యతనుబారి రతులఁగోరి సతులఁజేరి మతులు
ధాటి కులముమీటి వెతలుగూరి గాలంబులవ్రేలువలలంబుకై పాణు మీలస
వెలవెలందుకల వెంట నంటునరమ్మగంబుల యంగున నంగిలి నెంగిలి మ్రొంగఁ బొసంగ
గక నెనంగునీరువట్టున నీరువట్టుని పట్టనివట్టియాన నెండమావుల వెంటఁ బరువువట్టు
మ్మగంబులవలనను, మిడిమిడియెండ మడిమలు మండ నిలువకుండఁ జెమట గాఱు
చుండ వడివడి నీడకై పరుమినునెడ నెడనెడఁ బుడమిపుట్టువుల పట్టులు లేకయున్న
బైనున్నవల్లె బాదంబులకుం జుట్టియు బొడ్డునం దోపినయంచు నించుకనడలంప
నెఱిగల నెఱికలు విరివిగొఱల నేలఁ బఱిచి పరువలేక మే నెల్లఁ దడియ నొడియుచిం
దువుల నివతాళించువయ్యెంటలపైఁ జండంబుగ వేడివీవలివీవ వేడివీరు స్నానంబు
చేసిన వశువుననై మెండుగమండుదండియెండల నోరెండ సాటసాటలాడుచుం బోవఁ
ద్రోవఁ జేపడిన చెట్లనీడల నిలిచి తల్ స్థావరుల నాశీర్వాదించువాఁడవలనను, విమలధు
నీరసంబగునీరసంబు నీరసంబులేక త్రావ నీరసంబు లైనమాయాస్వంబులసార స్వరంబు
లొప్పు నని మెప్పు లాడునొప్పు లాడులకరంబులసోతున ద్విగుణకృతశీతంబై పేయం
బైన పాయంబుగొని యుపాదేయం బైనపాధేయంబు విదేయత నొసంగఁ బొంగి
చనుబాటసారులవలనను, ఖరకరఖరతరకరనికరంబులు కరంబునికరంబు కనికరంబు లేక
జగంబుల నాతపంబునఁ బగల సోలించి రేలఁ బాపంబునాక కోపంబువీరఁ దాపం
బు సోరఁ గారుణ్యంబులేక నీలీలఁ జాల జాలిఁ దూలింపఁ బాలాయె నన మిగుల
సెగలపొగలదగల వగలుదగులబుగులుకొన రగులుకొని మిన్నుమన్ను సొక్కటిగఁ
గవియు పెనుమంట లదరంట వెంటనంటఁ జిటవటరంటంబులఁ బెనులు జేపవటలం
బులతో దూరపుఞ్జాపునకు మినులచ్చికి శబరీకబరీమతు లిచ్చుచాలుదీపికారాత్రి
కలుగాఁగ వెలుంగుమలచిచ్చులవలనను, మహాతపతాపంబున కోపక బక్కిచిక్కి
తెల్లవాటి యెడనెడమఁకుగుల నమగిడి యెడమఁకుగా నమ గామడగాఁ బోవుమిఁ
బ్రాయేరు చేరనేక వేడివేడికరంబునఁ గృత త కాకరంబయ్యెనో నా నొడలిగట్టు
బయలువెట్టు దువ్వలువగట్టు జట్టివెలందుకవయ్యెంటకు నెయ్యంబైన పలుచనినీటి
చింకల కెలంకుల బెన్నలు బడిశహస్తులై నిలువ జడిసి నిలుకడలేనివారి నమ్మ నుమ్మ
లికంబుగాకున్నెయన్నట్టు లూలమాలగుడిచి లూలమాలంబుగ మూలమూలగఁ
చిన రోసిరోసి యినుముచాటున నాఁచుమాటున దాఁచికొను చేడపిల్లలఁబట్టగా
లువల నరికట్టి వలలఁ బుట్టలఁ బెట్టి సూదిముక్కుకట్టెలఁ బెత్తట్టుబాడిచి పాడిచి
తఱుము రుషగ్రహాణిధీవరు లగుధీవరులవలనను, దిక్కుదిక్కులనుండి నీ రిగినచెఱు
వులఁ ద్రోక్కుమక్కువ నెక్కువరథనంబునఁ గాఁదారిమాఁదారిలేచి మిక్కుటంబుగ
సాధనంబులు పూని కీలారింపుల నించుచు నింపు పెంపారఁ బెండిలికిం బోవు నిబ్బడి

యుబ్బున మబ్బునాక తెప్పదెరలగఁ గట్టఁజేరి తొప్పలుదొరలుగ బాకులుదీరి ప్రా
 ద్దేల పొడువ దని బద్ధులొడుచు భండనంబున కెదురుచూచుగుండెలుదీసిన దండిమ
 గలన నేను మున్న నేను మున్న యని పద్దులాడి గ్రుద్దులాడ నీవితపోకలఁ జూడఁ
 దమ్మితోడు పుట్టుగట్టు మెట్టెనో యనఁ గనరా నో యని యొక్కపెట్ట నింగి ముట్టఁ
 జెవుడు పట్ట నీటదూఁకి చేడల బుట్టల బెట్టి కట్టల నైచి పలుతెఱంగుల దాచు
 వారివలనను, మఱికోంద జేల యీ వెత లని తూముదావున కా వుండి తప్పించుకొను
 వెరవున గడువడినీటియరవడిఁ బరువడి మిట్టిపడుబేడినలం గొట్టి పట్టుకొని దండవాళి
 కులకు భాగంబు లిడుచుండ నిండినపుస్తునకుఁ దాళలేక చనుమినుకెంపులోడఁ గొం
 పలు చేరుగుంపులఱుంపులవలనను, బేరెండల యుద్దండత్వమునకు మంచెలనుండఁ
 దరంబుగాక దిగి యంచునీడలపట్టుల గుట్టుగనుండ నిదియ పట్టని పిట్టలు రా నేటి
 రట్టని తిట్టుచు వడిసెలరాలఁ జేవట్టి జీవుజీవునగువ్వలఱువ్వుకావుఁ బువ్వుబోడు
 లవలనను, బరకప్తునుఖంబులెఱుంగని దుష్టాధికారులయిష్టంబు కొలచి దవ్వలనుండి
 నెండరా సెగసోతునఁగమరినమొగంబునఁ దిగుచెమటలుగాఱ బిజిబిజవచ్చి పైవ
 ల్లియ ముగంబు నద్దుకొని నీ రొడియఁ దడిసినవట్టివేళ్ల తడికల కూటాగారంబులవీవ
 నలవీవలివలిపెంపవిసరంబడియుఁ దమకన్న మున్నుగ మఱిమున్నుగ నావసోపంబుల
 సొటసొటలాడుచుదాపం బభినయించిజూడిలకొలచిచలిసీరంబుల నీరుమజ్జగలఁ బాన
 కంబులఁ గడుపుజ్జుఁ ద్రావి ఫలాహారంబులఁ గుడుచుచుఁ దాపం బార్చుకొని యెదిరి
 తాపం 'బాత్మవత్సర్వభూతాని' యనియో భుక్తాయానంబుగఁ దలంచి తడ వేల
 చేసితి రని తమ్ము గద్దింప నిజోదరదరంబున వెలిబడు లాడక గంటలకొలంది గ్రుక్కు
 మిక్కాడక మ్రోల నిలువఁ బడు ననుజీవులవలనను, నిర్దయచిత్తు లగునరులచేఁ
 గల్పింపఁబడిన నీటిపట్టని యెఱుంగక బిట్టనీరువట్టలమటపెట్ట వినవినఁ జనుదెంచి
 పొం చున్నకించులచేఁ గొట్టఁబడి నేలం బడి కానలో నిట్టిదురవస్థలఁ బడుటకన్న
 మన్నిగొన్న మిన్నయని యెన్నరీతి నఱచి చచ్చుమృగంబులవలనను, వేగుబోక
 దాఁకఁ దాపంబునవేగుచు నలబడిఁ బొంది విసివించెంది కూరుకుచెందిన మంది చేవి
 డువఁ జేపట్టువారు విషవ ది క్కేది యనినట్టు నేలంబడి యుండు తాళవృంతంబుల
 వలనను, గొడవండ్లరొండ్లఁజేర్చి చురుదెంచుకూలివాండ్రఁ గని ఛాత్రీ ! శాలివాళికా
 బాలికాపాలికలు క్షీరంబుఁగూర్చి పెంచి పెద్దనేసి రేపుమాపు కాపుండి తుదకెంతకు
 బ్రాలుమాలి రని మూర్ఖవోయినవడువున దండిపండిద్రావినవానిం గని మనము
 ఖండితంబులమయ్యుఁ బరజీవరక్షణదక్షత్వంబునఁ గ్రాలుదుము గాన వగవనేల యని
 యూరార్చుమాట లాడువగిదిఁ దలయూచు పంపదనమీర కంపితపాకవినమ్రము
 లైన కలమంబులవలనను, బాలముకావుల నోదె గింజల వేఁపూస నొసగూడిన
 దేశదేశసమాగతభిక్షువులవివిధగా నారవంబులవలనను, బ్రాణావసశీలి శాలి ఖండితం
 బయ్యె ది క్కెయ్యది యని భయంబునఁ బొలంబున మూలమూల కేగుకర్కాట

కాదుల హరింప మింటఁ గావా దిరుగు ఖగంబులవలనను, గాచికాచి ధనంబుఁ బరుల పాల్సేయు పితాచములఁ జూలిన బచ్చులవలెఁ గిరవారంబులనైనఁ జేరనీక యెలుంగెత్తి దెన లదర వాపోవురసాలపాలనలోలు రై నజనులచేతను, నవమల్లికామ తల్లికాకుసుమ పరిమళ భరితదిశాంతదినాంతంబులవలనను, నిదాఘంబు చెల్వారె నట్టియెడ.

౧౮

అ. కోళ్లు కారుకోళ్లుఁకుండేళ్లు పులిగోళ్లు, జోళ్లు కన్నెలేళ్లుఁలేళ్లు పలునె మిళ్లు పావురాళ్లుఁగూళ్లు తోఁబూరేళ్లు, పులులతోళ్లు జేసికులుప యిచ్చి.

౧౯

వ. ఎఱుకులు గొండఱు తమతమయునికిపట్టులు లోనగుతమచరితంబు వినిపించి.

౨౦

తే. తెఱమెకంబుల గుంపులఁజిఱుతపులుల, వాలుమెకముల నేదులఁవాలములను దుంతబంతులఁ గానలోఁఁద్రొక్కికాని,పాద మానంగ రాదు మీఁపాద మాన.

౨౧

కం.కోనల నిలువక పగలే, కోనలఁ గొనిపోవ సాగెఁ గోపుర మైనం బూనక రైతులు గుండఁగఁ, గానఁగదా మిమ్ము నిపుడు + కానఁగ రాకల్.

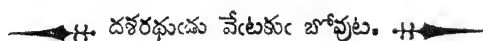
౨౨

కం.మా కేలిక నీ వగుటను, మాకేలికఁ గనుఁగొనంగఁమది గలిగినచో మాకే లికఁ గనుఁగొందువు, మైకో లనితేనిఁ జాలుఁమఱి వేట చనక.

౨౩

వ. అని ప్రబోధించుటయు దశరథుం డాత్మగతంబున.

౨౪

చం.జలములు లేక క స్తివడుఁజానపదాభిని, జల్వపందిరుల్ నిలువఁగ యోగ్యభూములను + నీటికొఱంతను గోడుతాఱుపై రుల, శిథిలోదకాశయముఁ + గ్రొత్తతటాకము లుద్ధరించుటల్ దెలియును వేటసాకునను + దేశము గ్రుమ్మర వేసవి స్పృపుల్.

౨౫

వ. అని తలంచి యియ్యకో లొసంగి సముచితపరివారంజై దేశంబులం జూచుచు వారలకష్టసఖంబు లెఱుంగుచు వలయుచోఁ బ్రతికారంబులు గావించుచుఁ జని వేటగిరులతో సరణ్యంబుఁ బ్రవేశించి మృగయావినోదపరుం డయ్యె నయ్యెడ.

౨౬

కం.వెనుకఁజూపుల జూచెడు, నను వను వై తోఁచె నొక్కఁడడిదముఁ గేలం గొని తఱుమ బొబ్బమెకములు, వెనుకఁగనుచుఁ బాఱవలనుఁవెలయుటకతనక.

౨౭

కం.గామిడికాఁ డెదవడి పోఁగా మిడికాడంగ ముట్టికడఁకను ముట్టెఁ గామిడిచెంచులు పట్టం,గా మిడిచెడి మిడుకుకొఱకుఁగా మిడు కొందుక.

౨౮

కం.ఎలుఁగుల దెసలం బరువిడు,నెలుఁగులఁ దిత్తులనునొల్చి + రెసకమెనంగఁ సలిగలయ నఱువ నెక్కటి, సలుగుల సలుగులుగ నిశిరిశతమృగములకుక.

౨౯

- సీ. చలపట్టి యొకజెట్టి, సెలకట్టె జేపట్టి, యలజట్టివేటలు, సలుపు చుండె
యమధాటిబోలువిక్రమధాటిపరిపాటి, యమధాటి నఱకెవ్యాఃప్రములు నొకఁడు
దండంబులను మహాఃస్థండతప్తముననువే, దండంబుదండంబుఁ జెండె నొకఁడు
శైలాటవీస్థిత, శైలాటు లేద మెచ్చ, శైలాటములఁ బట్టె + లీల నొకఁడు
- ఆ. ఘోరదర్శనాః + ఘోరదర్శనలయ, గండములకుఁ బ్రాణఃగండ మగుచు
హరిసమూహగర్వహరు లయి తిరిగిరి, వేటగిరులు కిరుల, వేట గిరుల. 30
- కం.క్రొవ్వున నత్తెమున నునిచి, దువ్వుచు నెఱకలను గేలఁ + దోహంబుం
ద్రెవ్వఁగ గువ్వలఁ జూపిన, తివ్వినఁ జని బైరి వడి నెఱిం గుఱిఁ జంపుకొ. 31
- కం.ఓహరిసాహరినులివుల, గోహరి వెలయంగ వద్దిఁగో! హరియంచుకొ
లాహిరి జెక్కలుగలకా, లాహిరకం బాలయ నొక్కఁ + డజచే గొట్టుకొ. 32
- కం.వీక్షించి తన్నుఁ బైని ద, రక్షువు కుప్పించి యెగసి, రా నొకకోలకొ
దక్షుండె పదములునా, ల్లాక్షణమున నతీకె నదియుఁనవనిం ద్రెల్లకొ. 33
- కం.గవయమృగం బొక్కఁడు పైఁగవియఁగ మే నవియఁగా రఁకం బగుములుకుల్
జవమునఁ గైకొని తునుకలు, గ వియత్తలమంద నఱకె, గర్వం బమరకొ. 34
- శా.సాహంకారగభీరనాదదళితాఃశాకుఙ్కమై వెండి దు
రోహంధం బయి సాహసంబు వెలయం, గ్రోధించి దంష్ట్రారుచి
వ్యూహంబు ల్మిఱుమిట్లుగొల్ప వడి నిఁప్పల్ రాలఁ గన్దోయి స
న్నాహం బొప్పఁగ రా వధించె నవనిఁనాథుండు శార్దూలముకొ 35

వరాహవృత్తము.

- కాన న్నిక్రమగనయతఁగతిఁ జెలుచనుఁగనుచు రయమున వరాహం బా
త్మనాథుండుజీచి సరిగఁ + గదల మహి దఁగఁ జటులగతి నొఱుగు న్మోరక
జానై గండశిల శిఖరిఁజరిగి సరభఁసగతి దొరలినగతిం బైరాకొ
స్థానంబుం గదలి నిశిత, శరహతిని రఁనను బడ నిమునమునం జేసెకొ. 36
- కం. శరమువలె వచ్చుకొకకణ, సరముం గని భీతి ముడిచి + ఛదయుగముం బ్ర
స్తరమనఁ బడుపాపురముం, గరుణామతి నేయఁ డతఁడుఁగడుదా పయ్యకొ. 37
- వ. ఇ ప్లాభేటకేళీలోలుండె యనేకకాంతారాంతరములు గడచి చనిచని వాహ్యాంబులు
డస్సిన సుమంత్రుం డొక్కమహావటవిటపిచ్చాయ రథంబు నిలిపి యిట్లనియె. 38
- కం.మన మీగతి మృగయారతి, వనములబడి నేగుదేర + వాజులు డస్సెకొ
జనుదమె వల్లభ! మెల్లన, మునివరుఁ డగునత్రిఘనతఁబోవని కనఘా. 39
- ఆ. ఇంతదవ్వు మీర + లేతెంచినా రలు, తపసిదర్శనంబు + తగవు కాడె?
నేద దీర్చుకొనుట + చేకుఱు ననిన నొక, గాక యనిన దేరుకడఁకఁ దోల. 40

- కం. అత్రిని భవవ్రతత్యసి, పుత్రినిఁ గలుషేఘకందః పోత్రిఁ దితితా
భాత్రిని నిస్తులసగ్ధుణ, పాత్రినిఁ గని వినుతి నేసి + వాన్వైచిత్రీక. ౪౧
- వ. తన్నిర్దిష్టాసనోపవిష్టుం డైయున్నంత నత్రియుఁ గుళలప్రశ్నవ్యాజంబున ధర్మోప
దేశంబు నేయుచు నిట్లనియె. ౪౨

—|| అత్రి దశరథునకు ధర్మోపదేశంబు నేయుట. ||—

- ఆ. ప్రజల నీవుగన్నఁ ప్రజ లట్లు భావించె ? నేవకులకుఁ బేర్చి + నేయు దయ్య ?
యాశ్రితులకు ధనము + లర్పింపుదువు కదా ? సత్యపచనన్యఃసముపు దయ్య ? ౪౩
- ఉ. సాకులు చెప్పి పన్నులను + జాలఁగఁ దీయవుగా ? తదర్థ ము
స్తోకము దుర్వ్యయంబులను + జూఱులు మెట్టవుగా ? జనాభిసా
ఖ్యాకర మైనకార్యము నయంబునఁ జేయుదె ? లోభవృత్తి ను
ద్రవేశితఁ గోశపూర్తికయి + తీయవుగా కపటంపుదండుగుల్ ? ౪౪
- కం. జనవిశ్వసనీయుడవై, మనఁ గరుణం గలఁ డటంచుఁ మదిఁ దెలిసినచో
జను లర్థమేల ప్రాణంబును నిచ్చెద రెడదలం బ్రభువునకుఁ దార్చె. ౪౫
- కం. నమ్మవు గద కొండీడుల ? నమ్మవుగద వాదములను + న్యాయము ? సత్యం
బిమ్మవుగద నెయ్యెడల ? న్నమ్మకయుండెదవో సాధునయబోధకులక. ౪౬
- కం. అమ్మరు గద కన్నెల వెల, కమ్మరు గద భూమిబిబుధు + లాగమము ? జనం
బమ్మమ గద యన్నము ! మోసస్థులు సత్యాసృతములఁ + జలుపఁబడవుగా. ౪౭
- కం. ఆడరు గద జూదము ? విడనాడరుగద నరులు గురుజానానభి ? నాం ద్రై
గ్గాడరు గద పతులం ? జేనీడరు గద సతుల వారిఁభిభు లేనాఁడుక. ౪౮
- కం. నినుఁ గొలిచెడిజనములు దమ, మనుదలకై పరులవేడ + మరియూదా ? వే
తనములఁ జాలఁగ నిచ్చెదె, దినములు సరిగాఁగ వారిఁదీసితి వాయక ? ౪౯
- చం. ఋణముల నిచ్చెదే ధనవిఘ్నానకృషీవలకోటికిక ? దయ
న్గొనుదె శత్రైకవృద్ధిగ ? ముఁసుం బ్రసభంబునఁ బెచ్చువడ్డీయా
సను గపటంపుయ్యుక్తుల నొసంగి పదంపడి లోభవృత్తిఁ గై
కొనవుగదయ్య భూములను + గొడ్డలగోదల నమ్మఁబెట్టుమక ? ౫౦
- ఆ. చారదృక్క వయి విచారదృక్కవు నయి, వఱలి యెఱిగి లోకఁవార్త లెల్లఁ
దప్పగలుగువారి + దండించి సాధుల, మదినిసంకటంబు + మాన్తు వయ్య ? ౫౧
- మ. కలమాత్రంబును లేదు కా దనక జోకక గేస్తు లాతిభ్యముం
జలుపం జూతురె ? భక్తి గేహినులు భిక్షం బిత్తురే వేడుచే

- దలకు? దైవగురుప్రవృత్తిగలదే? ధన్యులు బోకార్చున
తృప్తవృత్తులులక్రిందినాగుజెముడోపాపాత్ములకు లేరుగా? ౫౨
- కం.మెచ్చినచో మనుదలకై, యచ్చపునృపభక్తులకు మహాకార్యములకై
మెచ్చుగఁ జేసినవారికి, బెచ్చుగ నిడు ధనము; రిత్తబిరుదము లేలా? ౫౩
- చం.జనముల హేయదుర్విషయసక్తుల రోగులఁ జేయనీతిగా
శనకరవస్తుసంతతి బజ్జాబున నమ్మగఁజెట్టి, మానఁగా
జనములు వీని బన్నులను + జాల విధించితి నంచు యుక్తులకై
ధనగతచింత నాడవు గదా మతిమంతు లెఱింగి నవ్వగఁక. ౫౪
- సీ. వసుల నాఁగుటమాత్రమర్షులగురియదు, గుట్రమందుల వ్యాధి + కుదురఁజోదు
దండనీతిని బ్రభుత్వము నిల్పడ గాదు, కశ్మలం బమ్మిన + గలిమి రాదు
ప్రౌఢయుక్తులచేతఁ + బ్రజ లుల్లసిల్లరు, బేహరమునఁ బెంపుపెరుగఁ బోదు
సాక్షిమాత్రన న్యాయసరణి నమ్మగరాదు, పక్షపాతం బెప్పుఁబలము కాదు
తే. నీతికోవిదులైనట్టిసృపతివరులు, ధర్మ మొక్కండె తమకు నాధార మనుచు
దానిఁ జెడకుండరక్షించిరేని తమకుఁబ్రజకుఁ గొదవలు గగనపుష్పములిలేశ. ౫౫
- సీ. జారత్వమున సౌఖ్యసమ్మానములు లేవు, చోరత్వమునఁ గల్గిచొప్పు నిలదు
క్రోధమాత్రంబున + గొప్పతనములేదు, దానంబుచేఁ బేదఁతనము రాదు
పరుషవాక్కులచేతఁబరువు నిల్వగఁ బోదు, హింసచేతను బుణ్య + మెప్పుడు లేదు
విద్యలేమిదే వివేకంబు గుదురదు, దుష్టసంగతిఁ గీడు + దోలఁగ దెప్పుడు
తే. గావున నృపాల!నీవు సద్భావమునను, సుజనసంగతియును శాస్త్రచోదితంబు
నైనవర్తన మెడలకయనఘణీల,మునను జరియింపు మిహపరంబులును గలుగు. ౫౬
- వ. అని పలికి మఱియును. ౫౭
- చం.తరుణవయోవిశేషము జితప్రసవాంబక సౌకుమార్యముకై
వరధరణీపతిత్వమును + బారుషవృత్తియుఁ గల్గియుండి నీ
వరయగఁ బ్రహ్లాదారి వగుఁ టక్కట మేలె? గృహస్థధర్మము
స్వరసతఁ జేకొనం దలఁపునం గనుమా కొనుమా కృశోదరక. ౫౮
- తే. ఆశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమంబు, శ్రేష్ఠ మానని కాదొకోశిష్ట మతము
ధరణిఁ దరుణీప్యసంగతిఁ + బరగనట్టిపురుషజన్మంబు జన్మంబెపురుషవర్గ. ౫౯
- తే. దేహరక్షాదిక్రియఁదిరుగునట్టి,నరుడు తనకూర్మియిల్లాలి,నగుమొగంబుఁ
గానఁడెందాఁక నందాఁకఁగ్రాలునతని, కాయమానసవేదనాకాండ మధిప! ౬౦
- సీ. వ్యసనాంధకారదుఃస్వరమగ్నచిత్తుల, కను వైనప్రాపు ప్రోయాళిమాపు
రాజకీయక్రియామోఽజితవ్యథఁ బాప, మేలైనయక్షి యిల్లాలియుక్తి

బహుశప్రవాసోపవాసయాతనలకుఁ జాలినవిడుపు ప్రోయాలికుడుపు
బహుమారపథయాన బాధానివృత్తికి, నమరినమందు ప్రోయాలిపొందు

తే. కష్టకార్యాచరణ నిత్యకర్తృకులకు, నధిప ! సరిలేనిజయముఁ ప్రోయాలినయము
కాన ననుగుణవత్తియైన మానినిగల, జనునిభాగ్యంబె భాగ్యంబుఁజనవేణ్య. ౬౧

సీ. వ్యసనాంధకార దుర్భరమగ్నులకుఁ దల, నమరినమోపు ప్రోయాలిచూపు
రాజకీయక్రియా యోజితవ్యథఁ బెంప, నాసురశక్తి ప్రోయాలియుక్తి
బహుశప్రవాసోపవాసయాతనలకుఁ జాలినవిడుపు ప్రోయాలికుడుపు
బహుమారపథయాన బాధాప్రవృద్ధికి, నదరింపుగాము ప్రోయాలిమోము

తే. కష్టకార్యాచరణనిత్యకర్తృకులకు, నధిప ! సరిలేనిజయము ప్రోయాలినయము
కాన ననుగుణవత్తిగానిమానినిగల, జనునిజన్మంబు జన్మంబెఁజనవేణ్య? ౬౨

కం. కావునఁ బంచలకారయ, తావనినాథాత్మజాతఁ నగ్రమహిషిఁగా
భావించిన నిహపరసా, ఖ్యాన్తభి భవదీయకరతలామలకంబా. ౬౩

కం. అని మునియాడిన సూక్తులఁ గొనియాడుచు ననియె మున్నగుణదోషంబుల్
గని సతి గ్రహింప నేలు లగుఁ, దనపూర్వబుణంబుకొలదిఁ దావర మగుటక. ౬౪

ఆ. తనపురాకృతర్థఁ ఘనఫలంబునఁ జేసి, దాపరించుగాదెఁ తలిరుఁబోఁటి
పిన్ననాటిబుద్ధిఁ పెద్దెననుండునే, యిత్ర మనుచు నిర్ణయించు పెట్టు. ౬౫

ఉ. శిశుత్వైరియాజి యిటుఁ చెప్పిన నిక్కమ నీదుపల్కులుకా
దక్షిణకోసలాధిపుఁడు దారుడు విక్రమనీతిసత్కథా
ధ్యక్షుడు వానికూఁతు రసిఁతాంబుజనేత్ర సువర్ణగాత్రపుం
ద్రక్షకురారిపుత్రి నిరఁతేడితనీరధిపుత్రి భూవరా. ౬౬

కం. సుమసారము మృదువాక్కులు, సుమసారము కచభరంబుఁసాంపుఁదలఁ
జుమ సారము జఘనం బా, సుమసారశరాంబుఁ బోలుఁ నుదతి గుణమునక. ౬౭

కం. కంజరమ మేను; మనసిజ, కంజరమ సువచనరచనఁకలిమి; న్నడలం
గుంజరమ; మత్తమధుకర, కంజర కంజముల గెల్పుఁ గొమ రిగకనులక. ౬౮

తే. నీలరుచి మీఱుచు సుమనఁన్నహమూని పెంపుగననంగళింజనిఁ బెనఁగికాంత
పదసరోజాతపాలినిఁవ్రాలుచుంట, భృంగములు కావె తిలసిన్భృంగతతులు. ౬౯

కం. భూవల్లభ ! నడను స్వయం, భూవల్లభ ముక్తి నాత్మభూవల్లభ మా
భూవల్లభగురుతఁ గనెడు, నీవల్లభఁ జేసి తేని నీరేడముఖక. ౭౦

ఉ. గీటునఁ బుచ్చివై చుఁ గనుఁగీటున నీటున నీటిపావతా
పాటలగంధిరత్నములఁ బాటన పాటిలఁ బాటపాట నీ

మాటిమిటార మెన్నఁ దరఁమా తగుపాటిగనైన? లేదు ము
మ్మాటికి సాటిబాటి పలుఁచూట లవేటికి నవ్యధూటికిఁ.

20

ఉ. ఆనుమకోమలాంగి భవఁదగ్రకుటుంబినిఁగా నొనర్చు, ము
ల్లాసము మీఱ నిచ్చును విలాసవతిఁ మది నీవు గోఁనక
వీనము శంకలేక పృథివీవరు, డాసతి కారణంబుగా
వాసిగ నైహికంబు నవఁవర్గము నొందెదు నిత్యకీర్తివై.

21

ఆ. అనివ హర్ష మంది యాతనిసెల వంది, యవనిపాలకుండు యజనముమెఱయఁ
బురికి నరుగుచోటఁ బాలుపారఁ గనుఁగొనె, నాత్మగురువసిష్ఠుఁనాశ్రమంబు.

23

కం.మీకులగురునాశ్రమము ను,మా కువలయనాథ! యని సమంచితరతిమై
బ్రాకటమతి సారథి యన, వే కనుఁగొనవలయు ననుచుఁ బృథివీవరుఁడు.

24

ఉ. సారథితోడఁ బల్కిన హాసా దని వేగమ యాశ్రమస్థలిం
జేరగఁ దేరు చోలుటయుఁ జే మొగిడింపునఁ జొచ్చి కాంచె భా
క్తిరమణుండు యోగరతఁధీనుతథీరుని మానిరాట్టునా
నీరు నరుంధతీవిమలఁచి త్రుకశేషయనవ్యసూరుని.

25

చం.వలగొని మ్రొక్కి నిల్చి మునివల్లభదర్శితపీఠి నుండి తా
బలికె నృపాత్మజుండు దనఁవచ్చినహేతువు నత్రిదర్శనం
బలమునిబోధ మంతయు సఁకుగ్రముగా, విని యంతటఁ ధరా
తలనతితో వసిష్ఠుఁ డనెఁ దభ్యము నుమ్మి కుమార! యంతయు.

26

చం.అనఁ దెలి వొంది పల్కె ననుఁభాధిపుఁ డోమునిరాజహాళి! యే
యనువున మానవుం డిల గృహస్థుండు దా నయి మోక్ష మందు నా
యనువు దయావరుండ వయి యూనలి యి మ్మిది సాధ్య మంచు నా
మునివరుఁ డత్రి వల్కె నను యోధముచేసెడిపట్లఁ బ్రీతితో.

22

కం.ఏవాని నెవ్విధంబున, భావింపఁగ వలయు? సులభఁపథ మెయ్యది దు
ర్భావభవాబ్ధితరణహిత,భావగసంసారమగ్నఁభావుల కిలపై ?

27

చం.మన మతిచంచలంబు త్రుటిఁమాత్రముఁ జిక్కఁగఁబట్టనేర; నొ
య్యన నియతోపవాసము ప్రయాసము గాదె? ప్రవాస మన్ననో
ఘనతరతీరనేవలను యాతీయ యింత యనంగరాదుగా?
మనుజుఁడేవిధిఁ సులభఁమార్గమునం గడతేఱుఁ బుట్టువుల్.

28

కం.అని ప్రార్థించిన విని ముని, జననాథునిఁ జూచి పలికె యంతనమున నో
యనఁమా! నీ దగుప్రశ్నంబనువమము వధింతు వినుమ యవధానమున.

౨౦

—॥ వసిష్ఠుడు దశరథునకు రామనామమాహాత్మ్యంబు సేవ్పట. ॥—

సీ. ప్రాంగన్న వెట్టుచు మఱితూగఁగా నేల, రామతారకమంత్ర రాజ మెఱుంగ
నఖిలాన్య దేశవాసాయాన మది యేల, రామతారకమంత్ర రాజ మెఱుంగ
బహుళమంత్రంబులు వల్లింపఁగా నేల, రామతారకమంత్ర రాజ మెఱుంగ
ముక్కులు బిగఁబట్టి బునగొట్టఁగా నేల, రామతారకమంత్ర రాజ మెఱుంగ

ఉ. గ్రుడ్లు మిటకరించి గ్రుక్కుమిక్కుడక, కదలమెదల కేల కాఱియపడ
రామమంత్ర మెఱుంగ రాజన్యవర్య! యీ భూతలంబునందుఁ బురుషులకును. ౮౧

సీ. మననంబు భవకూట హననంబు ధిక్కుత, జననంబు పుణ్యనై జనన మధిప
మంత్రంబు మోక్షమామంత్రంబు సర్వస్వ తంత్రంబు భవరోగ తంత్ర మధిప
భాన్యనంబు కృతహితా భాన్యనంబు పుణ్యన ద్యానంబు ముక్తిమోక్షాద్యాన మధిప
స్మరణంబు దుఃఖసంహరణంబు తన్నమ స్మరణంబు జన్మసంస్మరణ మధిప

ఆ. రామభక్తి యతుల రాజితవరశక్తి, ముక్తిభక్తి గూర్చు మొదటియుక్తి
రక్తివెలయ మిగుల సత్త్వో భజయింప, శక్తికొలది నేని ముక్తి యొదవు. ౮౨

ఉ. “మా” యన బంచవింశతితమం బది యాత్మకు సంజ్ఞ; రెండునై
“రా” యన నిర్వచే డవది, గ్రాలుఁ గదా పరమాత్మసంజ్ఞ; నా
రాయణు డాతఁడే ప్రణవమందలి “య” తన నిర్వదాఱు నొఁ
గా “య” తలంప నొఁ బురుషాకారము సూచనసేయు లక్ష్మీ గణ. ౮౩

ద్వి ర ద గ తి ర గ డ.

మానవానమదూఃఖమారకము తారకము- దానవాహితభయవిదారకము తారకము
ధ్యానశీలమనుజుఁ ధారకము తారకము- దాననైష్ఠికజన్మతారకము తారకము
ధరణీశ తతశుభాధారకము తారకము- ధరమధురజితసుధాధారకము తారకము
నతజనావజ్ఞత నారకము తారకము- తతకోటిమంత్రబృంధారకము తారకము
శరణాగతత్రాణసారకము తారకము- కరుణామృతయుతభృంగారకము తారకము
వైకుంఠపట్టనద్వారకము తారకము- శ్రీకంఠహృదయము త్రేరకము తారకము
శమితభక్తాశ్రయస్తారకము తారకము- హరిషడ్వర్ణమణిహారకము తారకము
భృత్యజనవాంఛిత శ్రీరకము తారకము- సత్యవాక్ష్మీ కరవిస్తారకము తారకము
లప్తకప్టాఘాసహారకము తారకము- శిష్టతాపపహాశ్రీరకము తారకము. ౮౪

తే. తెలియఁగా నాల్గుపురుషార్థములును రామమంత్రజపశాలికరతలామలకములగు
రామమంత్రంబుసాటిమంత్రింబులేదు, తథ్యమింతయుఁ దధ్యంబుతరణివంశ్య. ౮౫

సీ. తీర్థయాత్రలచేతఁ దీఱనిపాపంబు, దేవసేవలచేతఁ దెగనియఘము
సూపవాసములచేతఁ సుకుగనివృజనంబు, దానధర్మంబులఁ బోనీకీడు

వృతగుడునిష్ఠలఁబాయనిపాపములు, ఘనకర్మములఁ బోనికలమంబు
మంత్రితంత్రంబులఁమాయనివంకంబు, పలుజన్మములఁ బోనికలుపచయము

తే. రామ శ్రీరామ శ్రీరామఁరామ రామ,రామ శ్రీరామ శ్రీరామఁరామ రామ
యనుచుస్మరియించివంతనేఁయడఁగిపోవు,రామనామంబుసామాన్యఁమేమహిళ. ౮౬

మ. ధరణీనాయక ! పెక్కులేల విను శ్రఙ్గం ; గూర్చ నష్టాక్షరీ
వరమంత్రంబునఁ బంచమాక్షరము, శైవం బైనపంచాక్షరీ
స్ఫురితం బైనద్వితీయవర్ణమును దోచుక రామనంజం ; దద
క్షరవిక్లేపముచే నపారదములై కన్పట్టు నామంత్రముల్.

ఆ. “నామనాయ” యనుచు, “న శివాయ” యనుచు నా
మంత్రయుగము నిల్చి మానవేంద్ర
కాదు ముక్తికొఱకుఁ గాదు శుభంబున
కని విరుద్ధ మైనయర్థ మిచ్చు.

౮౭

శా. ఆమంత్రీద్యయరాజతార్ణముల నన్యోన్యస్థనీనూచకం
బై మాన్యం బయి స్వాంకనంకలితమా నా “రా” “మ” లుకలేమిడిం
దా మాపెంపును బాసి నిష్ఫలములౌ ధాత్రీశ ! కంటే మను
గ్రామంబందును రామమంత్రమును సారం బంచు నూహించుమా.

౮౮

కం. దూరీకృతదురితం బగు, భూరమణా ! “రా” యటంచుఁబూని పలికినం
జేరఁగరానీ దఘమును, వారక “మా” బద్ధ మగుకఁవాటము పగిదిక.

౮౯

కం. ప్రణవసమం బగు నారా,యణ యనఁ దత్సమము రామ యనుశబ్దంబుకొ
లఁబమాత్రమైన శంకను, గణియింపకు మోక్ష మాత్మకఁ గాంక్షించివోక.

౯౦

కం. వినుమ నమస్కరణంబు నమో,యన నగు మత్స్యతు లోనర్చనాత్మార్థము రా
మునికొఱకె; శరణ మాతఁడై,యనుచుం బరమార్థతత్త్వ మమరుం దానక.

౯౧

మ. మనుజాధీశ్వర ! విన్నవాడవు గదా, మంత్రార్థ సారంబు పా
వన మాయర్థము నాత్మలో నిలిపి సర్వప్రక్రియల్ మాధవా
ర్పణబుద్ధికొఱియించి తత్ఫలములకావాంఛింప కశాంతముక
వనజాతాయతవత్రీనేత్రునిఁ దలంపం బ్రాంతె వైకుంఠముక.

౯౨

కం. దేహముఁ బ్రోచుచు జననం,దోహముఁ బ్రోచుచును భక్తిదోహలమున లో
కీహారిఁ దలఁచిన నేనం, దేహము మది లేదు లేదు, దేహం బిటపై.

౯౩

ప. ఆనిన.

౯౪

ఉ. రాజనవృత్తిఁ దాలించి ధరాపరిపాలనకర్మశీలురై
తేజము విూఱ లోభమదఁతీవృదురాగ్రహకామమత్సరో

దేజితచిత్తులై నప్పణ్ణివీవతులు త్తమనత్త్య మూనివే
రోజు జరింప నెట్టు లదియొప్పు మహాత్మ! యెఱుంగఁ జెప్పవే.

౯౬

కం. తామసరాజనగుణ యతి, భూమిశమనప్రదేశముల నెటు నిలుచున్
నేమమునఁ దద్విరుద్ధగుణామలనత్త్వంబు నిశ్చలకృతితోడన్.

౯౭

కం. వెలుగుం జీతటు లోకవోఁబాలుచునో యనోన్యస్యైతరమున నొప్పుగుణం
బులు సాత్త్వికతామసములు, బలితంపుడమంబు నత్త్వవశమా గెలువన్?

౯౮

వ. అనిన.

౯౯

అ. మనసు కారణంబు మానవలోకేశ! బంధమోక్షములకుఁ బ్రజల కెల్ల
మనసు గలిగెనేని మాంఝంబు కలుగును, విశదపఱుతు దాని విధము వినుము.

ఉ. జారధవాసురాగగుణసంపద చిత్తము నిండఁ, దా నెవో
తీరున గేహకృత్యములఁ దీర్చుచు రేవగలందు నాత్మసం
సారమునందు భర్తకును సంతసమున్ సమకూర్చుచున్న యా
జాణివృత్తిచందమును సామ్యముగాఁ గనుగొమ్ము భూమిపా!

౧౦౦

కం. గంగాభంగాంతరముల, నంగము సగమొప్పు నిలుచునస్వప్న నాత్మో
ధావృంగంబున నుష్ణము నధ, రాంగము శీతలము మదికి నగుగా తెలియన్.

౧౦౧

కం. ఎందు నుభయదృగ్గోళము, లం దొకచూ పుంచుకాకియనువున ద్వివిధా
నందంబులందు డెందముఁబొందింపఁగ నేర్చు బుధుడుఁ పారపడఁ జెప్పుడున్.

౧౦౨

వ. తెలియన్ భావలరెంటి నే నెవఁడు భాత్రి లోకు లవానిచే
యలఁతని బల్కినఁ దత్తదుక్తులను వాఁ డారెంటియరంబు ని
చ్చు లగుంగా యెఱుంగఁగ నొక్కట; ద్విభాషాజ్ఞాన మీయాత్మకుం
గలదో లేదో విచారశీలి జగుమా య్మనాథ! నీ వీయెడన్.

౧౦౩

వ. భవత్సంబంధి యగుజనశం డిట్టివాఁడుగాఁడే యని యుపదేశించిన దశరథుం డతని
సెలవంది సాక్షేతంబున కరుగుడెంచి సంతతిరామనామధ్యానసమాన క్షచిత్తుండై
యుండె నంతఁ గొంతకాలంబు చన.

౧౦౪

శరదృతువు వర్ణనము.

ఉ. సారససారసారభ, రసాలవికాసవిలాస, కైరవో
దారశరస్మయావహ, నితాంతవనాంతలతాంతసంతత
స్ఫారసుగంధబంధుర, స్వబంధుజనాన్వితలోకగేహయై
శారదవేళ భానిలె వసంతమునా సుమనఃప్రమోదియై

౧౦౫

మ. చలగై నేన్వికి సైకతం బొరసి, తోచె శోషరేఖావళు,
 లైలసెం గాఢుల వృక్షమై యతనుకేళిపాత్రమై భూజనా
 వళికి మోదముగూడఁ జూడ నలసత్వం బందె యానంబు, ని
 ర్మలసారస్వము గూడ నావగను లేఁబ్రాయంపుఁజెల్వం బలెన్. ౧౦౧

తే. శారదాఽగమచంబున నమృదమున, శారదాఽగమ మెంతయు ♦ సంతసించి
 భక్తి ధూపంబు లర్పించె వాతధూత, నవనిజవరాగపూగకై తవము మెఱయ.

చం. వికలత లేక తార వెనువెంటఁ దగుల్కొన, యామిసేవహూ
 టికయుఁ జలత్పయోధరతఁటిం గనజేయుచుఁ గప్ప నంబరం
 బొకటఁ గరాళి బట్ట నసిఁతోత్పలిసీలలనల్ మృగాంకుఁడుం
 దికమికలాడుచు న్నిలకఁతెప్పన నుప్పరవీది బాఱ గొం
 చక హసించె ధాత్రి వికసచ్చరసంచయకై తవంబునన్. ౧౦౨

తే. మానస మెఱింగి వర్తించు మానసాక, నములచక్రంబు లెఱుగుటఁ శారదాగ
 మనముమనమునఁజనుదెంచెఁ ఘనజవమునఁ గ్రొంచభూధరినుషిరమాంధంబువెంట.

ఉ. రాఘవగట్టివచ్చు మరుఁరాఘవ కంకులు ద్రుంప మంచెపై
 తాణము గొన్న కాపుది తుంటారముగా నెలుగై త్తి తోలిసన్
 రాణను జొకళించి వలఁరాయమితూరితుఁరారీమేల్ జాహ్న
 రాణము లోలి గుంపులయిఁరా శుకవాణియుఁ జీరు వల్లభున్. ౧౦౩

మ. అతనుం డుజ్జ్వలచాప మెక్కిడియె రోషాలంబుఁడై, దేవతా
 యతనంబందును దీపకోటి బయలుం దాకాశదీపంబులు
 స్తతను బయ్యె, బయోధి వెల్వ డె రమానాథుండు నిద్రాచ్యుతిం
 దత ముల్లాసము భూజనాళి కొదవెన్ ♦ ధాత్రీసమారాధనన్. ౧౦౪

తే. శ్రీకమారాభ్యుదయ మిలఁజెన్నమీఱ, రామచంద్రాంకితంబునైఁకాల దిశల
 సరసకవిత స్తనూక్తులఁసంసద లొగి, బ్రబలవానుబ్బరాయనఁవ్యవ్రసక్తి. ౧౦౫

కం. కాంతారకకాంతారము, కాంతిక రకరకముగాఁగఁగ్రాలె వియోగా
 క్రాంతవహూజనతాంతక, కంతుండు పైరిడెనొ విండ్లుఁగాఁ గొనుకోర్కిన్. ౧౦౬

కం. లలితామలకాగమములు, కలితామలకంబు లైనఁకమ్రసరస్సుల్
 ఫలితామృతనగతతు ల, స్థలితామలకంబుకంఠిఁకాగాంబుల్. ౧౦౭

ప. మనోహరంబులై యెసంగె నట్టి శరత్కాలంబున. ౧౦౮

తే. స్వాస్థితం బుత్తమంబు పిత్రాస్థితంబు, మధ్యమముగాన దుర్బలుమాడ్కి జనక
 దత్త మీనేల నేనేలఁ త్తకేల, వీరభోజ్యంబు రాజ్యంబు ♦ విదితముగద. ౧౦౯

—|| దశరథుడు దండయాత్ర పోవుట. ||—

వ. అని సూయాణంబునకై ప్రయాణభేరి జఙ్ఘించి. ౧౧౮

కం. లగ్నంబు గదియఁగా హుతఃభుగ్నివహముఁ దనిపి వేల్చిఁ బాలుపఱి రిపులు
ద్విగ్నులుగాఁగను దమలో, నగ్నిముఖాశీర్వాచఃప్రహస్త తమతియై. ౧౧౯

కం. లిప్తామాత్యులతోడను, స్వప్తాహంకృతిని మనము + పరిధవిలంగా
సప్తాపదాంశుకులజుడు, శిప్తాశీర్వాక్తి నుల్లసెల్లును నడచెన్. ౧౨౦

కం. ఆజికి నడువఁ దలంచిన, యాజికి రణసవనసోమ, యాజికిఁ బురనా
రీజనములు వ్రీతిని నీ, రాజనముల నిచ్చి రవుడు + రాజితభక్తి. ౧౨౧

తే. ధగధగద్వరమణిగణాస్థగిత మగుట, కాంతిపూరంబునడుమ విభ్రాంతిఁజెందు
తత్పరీమండనాపాంగతతులు దోచె, వెన మరందర్పురంబీదు + భనలములన. ౧౨౨

ఉ. అత్తజీ దద్విలోకనసమాగతనాకసతీహతాత్సవ్యం
దత్తదృఢోపగూహనవిభాసనమాదృశినప్రహృష్టలే
భోత్తమ “శీఘ్ర మేవ భువనోత్తరపుణ్యవతీవివాహ సం
వత్తవ సిద్ధి” స్వీతిను, వాక్కులు మ్రుంగెను ధాటికార్పటి. ౧౨౩

మ హా స్రగ్ధర.

స్ఫుటఘాటిఘోటకోటి, స్ఫురదతులఘటూ, స్ఫుటనాస్ఫుటిఘోర్వ
తటదూళీపాళిహేళి + దవిలి యుడుపఘో, ఘటనంబుఘటంపం
బటుతిగ్మత్తిట్టులక్షో, వతిబలకృతదు + రావ్రవీడావిధంబున్
స్ఫుటితంబుం జేయ ధాతం + బుడమి యడుగఁగం + బోయెనో నాఁగనొప్పెన్. ౧౨౪

చం. అగపడఁ జొచ్చె బట్టపవలందున తారలు ; రాక దర్శనా
దగఁ ; దలయేరు నెక్కినె బృదాకువరేణ్యన కేది భారమున్,
వగఁ బ్రవహంబు మందగతి + వర్తిలె ; నేమివిచిత్రమో యనం
దగి నృపనూతిదిగ్విజయఁ ధాటిని వ్యాప్తపరాగశక్తిచే. ౧౨౫

మ. ధ్వజవాతూలపరంపరాహతులచే + వా సోయిన ట్లయ్యె ది
గ్వోజముల్ ; వైరి కరేణుపుల్ విముఖతన్ + భగ్నంబు లై తూలె ; భూ
భుజపాళుల్ విభుతం దలరైను జుమి + భూమిన్ భయాశీనభూ
భుజనార్యనుకృతోరకర్షమమునం + బోరామిఁ గౌతాహిల. ౧౨౬

నీ. తలబరువునగ్రక్కఁదల మాన్వశేషాహి, చేతులులేమిఁక + జింతనొందె
సలభయావహాఘనాహవము హేమాక్షులొక, గ్రాలునో యనియె వరాహవరుడు
ఒకకరంబునఁబట్ట, నొకగునో మఱియొండు, దెన నని దిక్కులొకదిగులుచెందె
నడివీపు కడుమిట్ట + యిడఁబాదు లేదని, వెలచెందె లో మొగఁ పిఱికిజ్జేడు

తే. వరపదాతిపదాహతి ♦ వశివడంక, ధరణిభరణకరణహితః పరులు పరులు
వోలె దపాతహలాడిరి ♦ పుడమింగలదె, ధారణీనాయకునిజైత్రః ధాటి సాటి. ౧౨౭

సీ. నవకంపుబుక్కామునపురుదాల్చెనుమింట, నృపుఘటిఁబరికించు ♦ నెలఁతలకును
జెట్టనినునుబూది ♦ పట్టెలై కనుపట్టె, వైరికాంతాముఖః ప్రాతములను
జెంగావిరంగారు ♦ రింగుల్సెలంగిన, కంగోరు లయ్యె దిశాంగనలకుఁ
దారాసునదనేదిఁ ♦ దారాడుకున్నను, గోరాసుటయ్యె దిక్కుభులకును

తే. దిగ్గయారంభవేళ ధాత్రీతలేంద్ర, సమ్యగర్పితధూపపుంజంబు లయ్యె
విష్ణుపదమున కవనీశః విపుల సైన్య, ఘట్టనోతితభూపరాంగంబు లపుడు. ౧౨౮

ప. ఇట్లు చనిచని నీవాడ నన్న జేడులపోడిమి మావక సూసున నెదిరిన వేడిమిచూపి
తెఱల్పుచుఁ జనుచు. ౧౨౯

ఉ. కోరడు కొల్లలం గొనఁగఁ ♦ గోరడు పూర్ణహదాహ మేమెడం
గోరడు రిత్తహింస లిడఁ ♦ గోమలులం జెఱవెట్టఁ డెయ్యెడ
స్లోరె జగత్ప్రియాజనమనోవితతాద్భుత హేతుభీకరో
దారభుజాబలం బరివితానముమీఁదనె చూప నాజిల్లోక. ౧౩౦

చం. ధరణిపుఁ జూచిచూచి విబుధప్రమదల్ మదనాశుగాహతిం
బారిబారి స్రుక్కుచుందురు విభంశు దిశాజయధాటి వోవ సం
గరమున వానిఁ దాకునృపకాండముల న్వరియింపఁ జొచ్చి రా,
స్మరశరవశ్యచిత్త లగు, మానికదారుల కేటికూరుముల్? ౧౩౧

కం. కుంతలవల్లభసురుచిర, కుంతలదీధితులు వెలసెఁ ♦ గోసలధరణీ
కాంతపదాంబుజసక్త, స్వాంతసటన్మధుకరాళు ♦ లై య యెడలక. ౧౩౨

కం. స్వబలము పలాయనంబై, న బటాబూరంబుచెడి వనంబులఁ బడుటక
శబరాధీశున కప్పడు, శబరాధీశత్వ మవని ♦ శాశ్వత మయ్యెక. ౧౩౩

ఁ. నే వరాటకాఖ్య, నెగడుదుఁ బ్రజ మాన, మునను నను గణించుఁ మొదల నీదు
కరుణ కలిగెనేనిగాంగేయ సమముగాఁ, దూఁగఁగలచునన్నుఁ ధ్రోయవలదు. ౧౩౪

ప. అనిన సతని నాదరించె నంత నొక్కపెట్ట రాపట్టు లందఱుపై దాడివెట్టాట నీతిగామి
శక్తఁ డయ్యును బ్రాజ్ఞు డగునర్ధరారమణుం డొక్కొక్కతేవ నొక్కొక్కదిశ భూపతు
లక జయింపఁ బోవుచుఁ బ్రాధ్వంకృతసమ స్తరాజన్యగడై విహరించుచుండ నొక
నాఁడు సుమంత్రుండు. ౧౩౫

కం. ఇది దక్షిణాక్షింసల బల, మదమున భూభుజుడు భానుమంతుం డేలుక
ముదమున సత్రివచించిన, మదిరాక్షికి జనకుఁ డితఁడు ♦ మహిషా ! యసువుక.

చం. అనినను లెస్సగాక బల ♦ మంతట నంతట నిల్వఁ బంపు చే
కొనకుము యుద్ధకృత్యములు ♦ గొబ్బనఁ బాశము నేద దీర్చుకోఁ
బనువుము మంత్రులం బిలిచి ♦ భావననేయుద మెల్లకార్యమున్
మనమున నంచుఁ బల్కిన సుమంత్రుఁడు పిల్వఁగఁ బంచె మంత్రులన్. ౧౩౭

ప. వార లరుగుదెంచి నర్వంబు విని వసిష్ఠాదు లైనవెద్దలతోడ నాలోచించినందేశంబు
పుచ్చుట లెస్స యన నట్లకాక యని వారలం బోవఁ బనిచి నిజపటకుఁగీరాభ్యంతర
మునకుం జని వసిష్ఠు ధ్యానించిన సతండు విచ్చేయుటయు నమస్కరించి నిజమనో
గతం బెఱుంగఁ జెప్పి యిట్లనియె. ౧౩౮

ఉ. ఆలలనాభిహృష్యవిభ♦వామలశీలకథానువర్ణముం
జాలఁగ నించుచున్ శ్రవణశృంగులపాత్ర నిరంతరితనా
తూలిక నంతరాశమునఁ ♦ దొయ్యలి మానసచిత్రకారుఁ డా
ర్యా! లిఖింపఁ గన్నలు యథార్థ మెఱుంగఁ గఁ గోరెనుం గడున్. ౧౩౯

ప. అని వచియించుటయు సతండు భావి భావించి యట్ల కావించెద నీ వీసాయంతర
నమయంబున నిచ్చటి కనతిదూరంబునఁ జక్కటిపాడుపుమూలచాయ నరుగుమం
దొక్కప్రమదవనంబు గల దందు నీనయనపర్వం బగు నని పల్కి యదృశ్యుండయ్యె
నంత దశరథుండుచు గల్పప్రాయంబులుగఁ దోచుక్షణంబుల నెట్టెట్టో కడపుచు
నేడేల సూర్యుండు మందగమయం డయ్యెనని యెంచుచు సాయంసమయంబగును
ముని నిర్దిష్టమార్గంబునం జని ప్రమదావనంబుఁ జొచ్చును. ౧౪౦

చం. తరుణకుసుంభవర్ణ పరిభావనిబద్ధకటిప్రదేశయై
తరుణి నిజాంశుకాంచలము ♦ తా నిటులట్టులు దూఁగియాడ సిం
ధురగమనంబు దోషఁ జనుదోయి మిథోధిక్కర్షణంబునన్
సరములారాల్ప మాక్తికరజం బరుదెంచుచునుండఁ గన్గొనెన్. ౧౪౧

ప. ఇట్లు చూచి మెచ్చి తలయూచి తీక్రిడావినోదావలోకకౌతూహలియై యప
దాంతరనికుంజపుంజంబులమాటున నాఁగి యుండె నని శుకయోగి పరిక్షిన్ను
పాగ్రణి కెఱిగించినతెఱుంగు. ౧౪౨

ఉ. వా(స)వరత్న మేచకసువర్ణ! సువర్ణపటా! పరాత్పరా!
వానవపుత్రసింహశరభా! శరభాసితహస్తపుష్కరా!
వాసరత్నవంశ్య! ప్రతిభాప్రతిభాసిత! భద్రభూధరా
హాన! రఘూత్తమా! ప్లవగఃపల్లభవల్లభ! జానకీశ్వరా!

—*పంచచామరము.*—

ర(మా)మనోహరా! సగాధిరాజనందనార్చితా!
 రుమామనోహరాత్మమిత్ర! ♦ రుద్రక్షీర్తికోభితా!
 సుమాంబకోపమానరూప! ♦ సూర్యవంశదీపకా!
 సమస్తదేవతా! భద్రశైలరాజమందిరా! ..

౧౪౪

X, దశ్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిలిందాయమానమానసత్వ
 మహావైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ
 సుజనవిధేయ సుబ్బరాయనామధేయ ప్రణీతంబైన
 శ్రీ కౌసల్యాపరిణయంబున
 ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

తృతీయాశ్వాసము.

యమివహసత్రాణవ
భాయణ! దీనాన్తిహతణః + రాజాభరణా!
ధీయుతమతవరణా! వా
రాయణ! నతశరణ! వినుతః + రాజాభరణా!

౧

తే. అవధరింపుము దేవ! మహానుభావ, భావనాతీతవైభవః + పరమయోగ
భావపుంభావకరుణాస్వః + భావుఁడైన, బాదరాయణి యిట్లను + సాదరముగ. ౨

మ. అతను ద్వేషితమిద్రసార్థకనిజాః + భ్రాతృమండల భాషాశుభా
న్నతవత్సీరుహచందనాయితదిశా + నారీద్యముక్తావళీ
కృతగంగాధవశేఖరాయితసురీ + గేయప్రథాశాలి యో
క్షీలిపా! దక్షిణకోసలాధిపతి మిం + చెన్ భానుమంతుం డనన్. ౩

తే. అతని దేవేరి జితకుసు + మాన్త్రునారి, దీనజనకల్పవల్లి సాః + ధీమతల్లి
యధర జితబింబ లసితః + ఫాలాపహసిత, చంద్రభాగ యనం దగు + చంద్రభాగ. ౪

—* చంద్రభాగ భానుమంతునితోఁ దనసంతానవాంఛం దెలుపుట. *

ఉ. ఆవరవర్ణసీనహితుఁ + డై హితరీతిని బెడ్డకాల మా
భావభవాభరూపుఁ డను + భావ్యమనోభవకేళికావినో
దాపమానసుండయి నిఁరంతర సంసరణై కభోగ్యసా
భ్రావవహుత్రలాభజ్ఞని + తామలమోదముఁ దా నెఱుంగమిన్. ౫

ఉ. దానముచేసి, చేసి యవః + ధానమునన్ ధరఁ బాలనన్, హరిన్
ధ్యానము చేసిచేసి, సువిః + ధానము దప్పక యజ్ఞకోటులం
దా నమరాళిఁ గొల్చి, పరిః + ధానము లఘుల కిచ్చి యిచ్చి, సం
తానముఁ గాన కెన్నిమిఁ + ధానముల న్నడిఁ జింత నేయుచున్. ౬

ఉ. ఆవిధం దృశ్యమనఁబడు కనఁకంచితసాధనాంతరసేవ మో
జావహమాలికామరభిఁతామితహం ప్రహారనతూలికా
భావితలల్పమందఁ జితభావితవాసవభాగభాగ్యుండ
శ్రీవెలయ ప్రహారణ భతిచిత్త మేటకంబునఁ జితభాగయన్.

౭

ఉ. దీనత దోఁపఁ బల్కె మదఁతీమదనా! మదనాగమం బనస
చానులమై గ్రహించి నెఱజూతనంబునఁ జూటినార మే
లా! నిరతంబు నల్లమునఁ జోయి జనింపమి నేవగంచేదన్
మానవలోకనాథ! వినుఁమా గన్తుమా ఘనమానసంబునన్.

౮

ఉ. వల్లభ! నేటిదొక రతిఁ వల్లభుండలఁ గూడు లెల్ల నా
యల్లమునందు వర్ణ మని యూహ యొనర్చెద; నల్లయాఁ గదా
పెల్ల గునేడ్క మొల్లకొతఁ బెంచి శ్రమింప ఫలాభికాంక్షచే
నల్లలితావనిజ ముఖంబు బావసూర్పునె గొడ్డు వోయినన్.

౯

ఉ. ఆవిధి సంభవించె పునఃకథాధిపతంద్రమ! నాదుచందమున్
భావనశీలంబు, బెంపనఁగూఁభావజ కేళిని జేలు లెల్ల శో
కావహమాలికా, జల్లమునఁ జూర్చి మొకిరితయులేక, పంశముం
గావఁగ వ్రేతఁ దొలఁమొలకం గనుపుణ్యములేమి వల్లభా.

౧౦

ఉ. ఆటలఁ గొన్నినాల్గు, తనఁయూపకఁ గాంచుటలెల్లఁ జెడ్డఁ
జాట మేటంచుఁ గొన్నిదివఁనంబులుఁ బుచ్చితఁగాని పిమ్మట
సాటివధూటికామణులుఁ చంకలబిడ్డల ముద్దులాడ నా
రాటము సిగ్గు దోచెను ధరావర! వంజితనంబుఁ జూచినన్.

౧౧

ఉ. సిగ్గునఁ గొన్ని నాల్గు, తమఁచేతను గొన్న దిసాలు, చీరలేచే
మ్రగ్గుచుఁ గొన్ని నాల్గు, నవఁమోనభరంబునఁ గుంది కొన్ని సా
శ్శిగ్గరి బోవ, లోన నర్మియించితి, నావలఁ ఘోష నేనితి
సిగ్గతి బాహిరంబుగ నె శ్రీతరుణీపరణాంబుజాతముల్.

౧౨

కం. కుడువను గట్టు గతిగియు, బుడుతల ముద్దాడుభాగ్యమును లేమి నయో
యడవిని గాచిన నేన్నెల్లవడు వాయెను నాడుబ్రతుకుఁ జరికింజఁ జితి.

౧౩

సీ. చంటివావలనునుఁబంకిసొక్కలు లేన, కుచములు కంచములే కంచయ్యె!
యనువుగాఁ దనకూసఁ లాడఁ జూడనియట్టి; కన్నులు కన్నులే నన్ను తాంగ!
తప్పమగులకచ్చనప్పాప నెత్తని; చేతులు చేతులే పూతచేత!
తోక్కుఁబుట్టుటబిడ్డఁ నొక్కముద్దాడని, పెదవులు పెదవులే ముదనహాప!

ఆ. బారసాచిగొనుచుఁ బైవడి మెడగుచ్చి, మీదికెగయఁ బ్రాణిమేలివలుకు
లోనరఁజైఁటఁజార్చిఁచనువేడు సుతులేని, సుదతిబ్రతుకు బ్రతుకెఁనుందరాంగ !

చం. నిరుపమరాగయుక్తుఁ బతినిక, గుణవంతుల నాత్మజాతులం
దరుణులు గోరుచుండుదురు ధన్యునిఁ బొంది నిను నృదీప్సితం
బరయ నొకండు సాగె, మఱియవ్యయసౌఖ్యనిదానసూనులా
భరమ లభింపమిక్ మనుట ధన్యము దోచెను సాకుఁ జూడఁగన్. ౧౫

చం. అనుచును విన్నఁబాటు వదఁనాజ్ఞము ముంపఁగఁ జంద్రభాగ వ
ల్కిన విని చేరరాఁ దిగిచి ధీమతు దన్వి ! భవద్విచారమో
యనుపమభవ్యమాఁ జూచి, తదర్థ మవేక్షిత మాట దానికై
పనిగాని సత్ప్రియత్నముల వారక చేసెతి నెన్నియేనియున్. ౧౬

ఉ. చేసెతిఁ బెక్కుజన్మములఁ జేసెతి నెన్నియొ సద్వృత్తులులం
జేసెతి భూరిదానములఁ జేర్చెతి జిత్రమునందు వెన్ననిక
గాసియ కాని వేటొకటిఁగానఁ జూచి ఫలితంబు సర్వమున్
వీసరవోయె నాయెడను ధన్యునకు న్దయలేమి నలగనా! ౧౭

కం. కాన నతకల్పకం బగుఁ, గాన రమారమణుఁగూర్చి ధీమతునియతిమైఁ
బూనెడఁ దపంబు; శీతరు, గానస ! యిటు నీవు సుఖపుఁమా హరిపూజల్. ౧౮

చం. అని హృదయేశుఁ డాడినప్రియప్రియవాక్యము లాలకించి యా
వనజదళాక్షి పల్కె ననుఁ బాసి చనం దగ పానె కాన? శో
యనఘ ! స్వధర్మకామముల ధీమతుచరామియటంచుఁ బల్కె 'వే?
గాన మధికంబు గాదె కవఁగూడి తపం బొనరింప దంపతుల్ ? ౧౯

చం. ప్రియ యిటు లాడ మే లనుచుఁ బిల్చి యమాత్ములనెల్ల సర్వముం
ప్రియమునఁ జెప్పి రాజ్యము సమేధితరక్తిని నప్పగించి భా
ర్యయుఁ దనవెంట రాఁ జని యధిపతియుఁ జేరి శుచిస్థలంబునం
దయగతిచే జితేంద్రియత ధీమతు మగండుఁ దదేకభక్తిమై. ౨౦

—* భానుమంతుని తపస్సునకు మెచ్చి విష్ణువు వరంబులిచ్చుట. *

చం. చలిసిన ఘోర మాతపము ధీమతుని సంతసమంది రమామనోహరుం
డలరుచు భాగవీసహితుఁడై భవదీప్సిత మెద్ది వేడుడి
ఫలితము నేయువార మన ధీమతు నమస్కృతు లాచరించుచుం
గలిగెనీటాలహస్తపుటఁకంజముల స్పృహచంద్రుఁ డిట్లున్. ౨౧

కం. దేవా! ప్రత్యక్షంబై, కావలసిన దెద్ది యనఁగఁ గామ్యము వేడెన్
మోవంటివెడఁగు లీయిల, పై వెదకినఁ గలరె మైనఁ బంకజనాభా! ౨౨

- శా.సంతానార్థముగాఁగ నిన్దఱిచి విశ్వస్తుత్య! యీనిష్ఠలం
 గాంతాయుక్తుడనై ఘటించితిని, నిష్కాముండ నౌ తెట్లు? శ్రీ
 కాంతా! ని న్గని తుచ్చకామ్యముల వేడ్కం గోరఁగా నొల్ల నా
 కాంతారత్నమునం దనూభవుడవై కారుణ్యముం జూపవే. ౨౩
- కం.అటులైన నిహవర్ధంబులఁ, బటుతరముగఁ బొందఁగలను ♦ బద్మాక్ష! భవ
 త్స్ఫుటకారుణ్యము వేర్చిని, ఘటియింపుము నాదుకోర్కెఁగదనక వెనక్. ౨౪
- చం.అన విని సిన్ననపు దొలఁకాడఁగ భూభుజుఁ జూచి పల్కె నా
 యన! భవదీయపుత్రుడవై జనియింపఁగ రాదు నాకు, నీ
 తనయకు నాత్మజుండ నయి ♦ తథ్యము నీకు శుభంబుఁ గూర్పు, నం
 దను ననుఁ గోరినాడవు గదా జనియించును నీకుఁ బుత్రుఁడు. ౨౫
- ప. అని యంతర్ధానం బయినఁ దదీయకరుణావిశేషంబున కచ్చెరు వందుచు వారు
 పురంబునకుం జని రంత వరప్రభావంబునఁ జంద్రభాగకు నెలమసలుటయు. ౨౬
- కం.బలిసెను నడు మలసెను నడ, వెలసెను నూఁగారు మీతె ♦ వేవి ల్లొకటై
 గలసెను వళ్ళ లొలసెను నిదు, రలు మనుషయి నాన నతికి ♦ రహియించెనట. ౨౭
- కం.కోకనదచారువదనము, ప్రాకటనవనవపరాగరాజిత మగు శ్రీ
 కోకనదం బన ధవళ, శ్రీకలితం బయ్యె గర్భచిహ్నము దోషక్. ౨౮

—*కౌసల్యాదేవి జననము. *—

- ప. ఇట్లు నెల లంతకంతకు నెక్కుటయు రాజానన వై జననంబున నొక్కతనయునొక్క
 తేఁ దనయఁ గాంచినఁ దద్వృత్తాంతంబున కలరి నృపుం డుత్సవంబు సేయించి
 యమితోత్సాహంబునఁ బొదలుచుఁ బుత్రునకు భామమంతుం డనియుఁ గూఁతు
 నకుఁ కౌసల్య యనియు నామకరణంబులు గావించి సంతోషంబునిధి నోలలాడు
 చుండె నంత నక్కౌసల్యయు దినదినప్రవర్ధమానయై. ౨౯
- మ. తనతో నాడెడితోడిబాల యొకచేతం బుండరికంబు నో
 య్యనఁ దాల్పంగఁ బసిండిబొమ్మ యల కన్యారత్న మవ్వేళ డా
 సిని బంగారపుఁదమ్మిఁ దె మ్మనఁగ నుశ్వేతాంబుజం బొండుఁ గై
 కొని చేనియ్యఁ దటాలున న్మదిని బొంగుం బూరితేచ్చంబలెక్. ౩౦
- ప. ఇట్లబ్బలామణి కన్యాత్వంబు గడచిన. ౩౧
- మ. నవలావణ్యరసాభిషేచనవిధి ♦ న్వక్తాబ్జ మిం.పొంధ సౌం
 పవునకోరుహమంజరు. మలఁపుమాపక్ వాతెఱ్ఱింబముం
 దవులంగాఁ దనురక్తిమంబు న్మయన్తాత్మకేంద్రాభిరూపిణిఁ దలఁపడంగ

శ్రీ కానకానందాచార్యుల వ్రాసిన పాదము.

- రవిహారం బాలయన్ మనోజ్ఞ సవనాశ్రయం బువనంప హ్య
దృఢనామోదము మీఱఁ బ్రాయ మనునుద్యానంబు పుష్పించినాన్. 39
- మ. వలరాయం డలసిరుపాయ మనుభవ్యం బై నకాలంబునన్
లలనాదేహగృహప్రవేశమును జల్పం డెక్కెన్ గై నేయుత్రో
వలు నయ్యెన్ మణిగాసనంబు నవలావణ్యంబుగాఁ, బైడికుం
డలుగో వత్సరుహంబులుం, గలువదండకీగఁ గటాక్షవధుల్. 33
- కం. పాడమెను గుటిలత చూపుల, ముడి కిందనికురులు పాదముల నటియించెన్
నిడు పయ్యె నంగదట్టము, నడుమంతరమందుఁ జిక్కెన్ నడుమంతరమే. 34
- మ. జనయిత్రచరణాభివందనము వాంఛం జల్పి యేతెంచునం
తనె యాయాసభరత్రమాలసత స్వేదం బూరే రక్షాబుధే
లనబాతారుణిమంబు పాణి నిదే బాళలా! పాయదే యంచుఁ డాఁ
గనఁగాఁ జేయు నకిన్ సతీమణియు వేడ్కం బాణిరక్తాబ్జమున్. 34
- వ. ఇట్టిజాతయాననమై చరించునచ్చంచలాక్షి వీవాహంబు గావించెదగినమనువు
విచారించుచు. 35

—* భానుమతుడు కొనల్గురు మనువు విచారించుట *

- ఉ. ఆనృపుఁ డొక్కనాఁడు వినయజ్ఞనయజ్ఞులు మంత్ర లోలి దు
ర్గానవిహీనవిజ్ఞజనమాన్యవివేకులు ప్రాణిహంతులున్
జ్ఞానవిశిష్టశిష్టులు మునంబున భక్తిని గొల్వఁ గొల్వులొ
మానితరీతిభవ్యగరిమన్ రహిమించి చెలంగు చుండఁగన్. 32
- తే. రాజకీయక్రియావిచారంబు దీర
వివిధవార్తాప్రసంగంబు విస్తరిల్లఁ
దనదుకూతురు కొనల్గురు నుచితంపు
మనువు నెమకంగఁ దలఁచి యామనుజవిభుడు. 33
- వ. సకలదేశాధీశగుణగుణబలాబలంబులు విచారించుచున్నతటి దావారికుం డత్రి
రాక విన్నవించుటయు. 34

—* అత్ర భానుమతుం జూడవచ్చుట. *

- తే. అరిగియెదురుగ నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులఁ, బూజనమునల్పికోలుపంగళభూజనంబు
లోనికిని దెచ్చి యానవాసీనుఁ జేసి, భక్తితాత్పర్య మెనఁగఁగఁబలికె నిట్లు. 35
- తే. క్రూరదుర్వారసంపారాధురసంత, మనగహనసీమ బంధ్రమృతమాణులైన
సూర్యులదరియింపఁగఁమాగ్గమున్నెమిక్పపాపంగదీధతులొసాఁకకున్న; 36

వ. నిరంతర నాదాత్మకమైనవానియందుగాఢములును నిష్కారణకర్మభూతాదులు
 యును నగుటా దిద్దోవిద్దోయుట నాల్గువ్యంగ్యచక్రములు గడతేజః ధన్వంతరైతి
 నని యచ్చపుభక్తి విన్నవించి కుశలప్రశ్నంబు గావించి స్వాగతకారణం బడుగుట
 యు మచ్చిక మిఁక మునిషరుం డిట్లనియె. ౪౨

కం.నీబోటి నేలనేలగు, మాభోటుల కేమికొదవఃమానవనాధా!
 రేబోటిమగఁడు నెల్లుగల్గఁ బాటిలఁదే చకోరకములకు ముదముల్? ౪౩

చం.కొదవలు జేవు మాకు న్నవఃనుంభర! నుమ్ముతమంతఁ ధారునై
 వధలకఁ జెల్లిగాక కలఃనమ్ములన్నియునుగ్ భవాద్యశుల్
 ముదమునఁ జూర్చుచుండుటను + మోదమ మాకుఁ, ధవస్సు లెస్స, మా
 కదుపులు మేల, నిర్భయము+కాననము ల్లనముల్ ఫలీడ్యముల్. ౪౪

కం.నీసేమ మరయ వచ్చితి, భానుకరవిలేజ! యనిన + బద్ధాంజలి యై
 కోనలవల్లభుఁ డనె నీ,దానుడు మీదర్శనమున + ధన్యం డయ్యె. ౪౫

కం.నాపుత్రిక మునినాద! స్వభూపుత్రనమానుఁ డైనభూనాథున కే
 నీపల్ల నీయఁ దలఁచెద, నీపనిచినయట్ల చెపుమ + నిస్తులు నొకనిక. ౪౬

వ. చరాచరంబుల మీమనోగోచరంబు గానివరమాణువు లేదు. దయావంతులారె
 యెఱిగింపరే యనికొనల్యను రావించి మ్రొక్కించిన నాశీర్వదించి. ౪౭

కం.ఆకూతం బెఱిగించెద, సాకేతం బేలునట్టి+జనలోకధనం
 డికాతనమనునకు చను, లోకోత్తరచరితుఁ డతఁడు + లోకాకాధ్య! ౪౮

వ. అతనిపురం బైనయయోధ్య మహిషంబును చశరథుబలరూపవిధవంబులు నీవె
 టింగియుండు చెనను నిట్టికార్యంబులపల్ల వరునిగుణగుణంబు లందఁ జెఱుంగుట
 దగు నందు నీబోలకత్తింబు మునినెఱుంగు తావత్త్యంబు గావున విశేషికనించెద
 విను ముని యిట్లనియె. ౪౯

—* అయోధ్యాపురవర్ణము. *

కం.చటులభటాకుటిల ఘటా,పటలరటనదళితవిగ్నిభాగ మయోధ్యా
 పుటభేదన మగ్నిజహ్మోత్పటభేదన మమరు నమర+పురికి సరియె. ౫౦

సీ. వీటులా చక్కని+బాటలా కొమరైన, వేటులా పురలట్టి+వేట లగుచుఁ
 చోటులా శృంగార+పాటులా రొవసేయు, తేటులా సరసులు + చేటులాలుక
 లేటులా చివుకను+దాటులా కడిమిడి, చోటులా చెగట్టు+వేటులందు
 బోటులా వారల+వీటులా ముద్దుల, మాటులా సొంపులు+మూట లగుచుఁ

తే. బాటలా వారికూటలా+ వీటులేని, చోటులా జాలమేటులై + యోటలేని
 ఖాటినామోటులా ద్విజుకోట యెన్నఁచోటిగనరాని నవ్విటి+సాటిగలఁ. ౫౧

కం. ప్రామినుకుల పెన్నిక్కలు, ప్రామినుకులవేల్పులేమ + రంగస్థలముల్
భూమిసురజ్యేష్ఠులవా, లూభిమి సురజ్యేష్ఠసములు + పురమున విప్రుల్. ౫౨

చం. అపుర సహస్రశీర్షుఁ డగుఁనాదిభణిండుఁడు భాషలందు వె
య్యవ దగుపాలు నాలుగవఁయంశముఁ బూర్ణకళాధ్యుఁ డొకళా
ధవుఁడును బోలుచుండ్రు వసుఁధాబుధులఁ; ద్విజరాజనామమా
త్రవశమె వారిఁబోల ద్విజఁరాజసమాఖ్యము లేదె పక్షికిఁ. ౫౩

సీ. కృతులిచ్చిననుబహూఁకృతులిచ్చుచుందురు, నతియొనర్చినమహాఁన్నతిఘటింతు
వెలిచవి యన్నను + వెలిమాలపనియండ్రు, ప్రజలనెల్లను దమఁప్రజలెయండ్రు
దప్పుచెడెలచొప్పు + దర్పణి జూడరు, స్వారి పోవరు జారిఁగీర తేచ్చ
నాడిబాంకరు వేడ + నాస్తి యంచాడరు, దుష్టులతోఁ బొత్తుఁ + దొలఁగియుందు

తే. రాజి నెదిరిన ఏరారిఁరాజనరులు, రణపదమునను శమలందు + గణనమీఱు
నొండువర్ణంబు మునుచేర్చఁకుండవిడరు, వెలయునవ్విటిలో రాచఁకొలమువారు.

ఉ. మేకొని వేలనేకడఁగి + మీఱఁగనేరఁ, డొసంగి యప్పులం
గైకొనలేడుగా ఘనులు + గ్రమ్మఱ సీయకయున్న, మెండువో
కూఁక లటంచు నర్థవరఁకోటులు కంధి జడాశయుండు ర
త్నాకరుఁడే? యటండ్రుపయి + నప్పతియై కనుచుండ భంగముల్. ౫౪

సీ. కేదారముల నెల్ల + భూదారములచేతఁ, గేదారములఁ జేసి + కీర్తివెలయ
రా జనంబులు వేడ + భోజనంబుల కిచ్చి, రాజనంబుల నిమ్మఁరాజు లొసఁగి
కోటిశహస్తులై + కోటిశు లొచ్చుఁగి, రాఁతులకు నవ్వు + పూటపడక
పాటీరపంకంబె + పాటీరపంకంబు, శాటీరమ వరాశిఁనంచయంబు

తే. గాఁగ మాలుగుఁబోతులై + కడఁకచెడక, రాలుగాయతనంబున + రచ్చకెక్క
కఖలకృషి కార్యములను స్వఁయముగఁదీర్చి, శ్రీలఁ జెన్నాఁరుహాలికఁపాలియచట.

మ. ఘవవిఖ్యాతిని గాంచి యుండినను ద్రాఁగఁ టొరసీరంబులే
మనకుఁ దాపుర మయ్యె నంచు మదిఁ బల్కాఁతాడుచు న్నబ్బు లీ
వనము బ్రీపి నెనంగె నేడు బభిరా + ప్రాప్తంబు మే లంచు జీ
వనదోష్టివనదంబు లైనవరిఖాఁవాఁపూరముల్ గ్రోలెడుఁ. ౫౫

చం. నిరుపమదానధార నవఁసీరజముం బాడవాప సర్వముం
జరణములందు మేఘమును + సాగరి నూత్రవహాంతికంబునం
దిరపుకొనంగ సిగ్గున మఁదేభసమూహము లొప్పుమీఱఁగాఁ
బురజనతావదాన్యగుణఁము నిద్వినుతింప వశంబె యేరికిఁ? ౫౬

ఆ. సప్తసస్త్రిగుప్తః సప్తసస్త్రిరథంబు, మునుంగు దాటలేక ♦ వనధి నొండు
ననుచు నగుచు సప్తః పసంధుల దాటుట, సస్త్రినామ మొందె ♦ జగతి హరులు.

కం. హరిహాయహాయ హరిహాయరథ

హరిహాయముల జవనగరిమ ♦ నడటున గెలుచుకొ

హరిహాయ హరిహాయరథహాయ

హరిజిత్వరలీల నెనగు ♦ హరు లాపురిలోన్.

౬౦

మ. గమనం బొక్కవిధంబ, చిత్రగతులం ♦ గాన్పింపఁగా లేడు, వే

గ మనకొ జాములునాల్లు దోలును జుమి ♦ కంజూపుదప్త్యకొ, నిజాం

గ మనం బిచ్చుకకుంటు, శాత్రవులుదాఁకం దేరి వేత్రోయు శృం

గమునందుండి పయోధి నంచు నగుదున్ ♦ ఊత్తో రిన్విప్రాజితన్.

౬౧

చం. సురపురసాలముం దవిలి ♦ చుంబనకేళిని డేల్చుచుండు నా

పురవరసాలము నిపులఁపూగము లెక్కుచు వేల్పుటాండ్రతో

సరుసుపజ్జఁ గ్రొంజగురుఁసజ్జలఁ బూవులసెజ్జ నాకముం

దరియఁగఁ దాపయాఁ బురమఁతల్లికసాల ముటంచుఁ బల్కెడిన్.

౬౨

ఉ. గీరధిప్రభావుడు భగీరథుఁ డుద్వీకి దెచ్చె సభ్రభా

గీరథిఁ జిత్రమా? తలఁచు ♦ గీరథయాన లహర్ముఖంబులకొ

సారతరాంజనైః సమదఁచర్చల మచ్చలువోవ నాడ జం

భారి విభాకరాత్మభవ ♦ నాకము నేగతిఁ జేరెన్ యనున్.

౬౩

చం. లలనలకన్నుసన్నల మెలంగు ననంగు డనంగ నేలొకొ

యలయక వాడవాడ మరుఁసన్నుల నమ్ముచునుండు నెచ్చెలుల్

గలయఁ బ్రదక్షిణించు రుషఁలాంఛనునారులు గల్గునారులుం

దలముగ మారుమావుల నదలెడిసాంకవగంధు లొప్పఁగన్.

౬౪

ఉ. గీతనినాదపూరితని ♦ కేతనకేతనజాత మార ! నా

కేతము డాయ వచ్చు సురఁకిన్నరముఖుల దూరయాసనం

జాతమహాశ్రమంబు సనఁ ♦ జల్లఁగ వీచు ననంగఁ దత్పురీ

పూతజనాభియయ్యతిథిఁపూజల మేర లెఱుంగ శక్యమే.

౬౫

చం. ఘనకురువిందవజ్రమణిఁకాండముల నివ్వలసిల్లుగోడల

న్దాన బగుమేడలం దిరుగుఁగోములు లావల నత్తల్లిండ్లకం

జని యట రేల నిర్లు గని ♦ చయ్యనఁ దర్జునిమోపి ముక్కునకొ

గన మిది మాపురంబున ననంగ నెఱచిగఁ జూతు రజ్జునల్.

౬౬

చం. రస వగగ్రాలఁ జాల మగఁరాల్ మొగరాలనిగారపుంబనల్

పొనఁగఁగఁ గ్రొంబసిండిచునుఁబొమ్మలు బొమ్మలఁ బొమ్మపొమ్మనకొ

- వేన జవరాండ్రపాట వినువేమకఁ జేరెడి వేల్పుగొమ్మలం;
గొసరుచు వారు పాట వినిగొబ్బున బొమ్మలె యాదు రచ్చటన్. ౬౭
- ఉ. శ్రీలసితానిమేషకబఁగిమతులున్ లలితోరగాంగనల్
లోలవిలోకనాభినయఁలోపమునన్ వరన ర్తనంబున
స్థాయివదద్యుయాకలితఃరమ్యువిలాసవిహరహీనతన్
బాలిశ లండు రెంట నుతిఁపాత్రలు పాత్రలు వొల్తు రవ్వరిన్. ౬౮
- ఉ. సోరణగండ్లనండి చనుఁజొక్కపుడ్రావులధూషధూమ మే
పారంగ ధూమయోజన లయిఁయాతపవారణరీతి వేసవిం
దీరయి సారసారభము + నెక్కిన ఘుంఘుమలాశు మంచిత
స్వీరమువానలం గురియు + నిచ్చలుఁ జిత్తజీఁ బట్టనంబునన్. ౬౯
- ఉ. ఘమ్మనికమ్మవాసనలు + గ్రమ్మగ భూపచయమ్ము నెత్త గే
హమ్మల ధూమ మాగడపలట్ల రహించి నిదాఘవేళ ఛ
త్రమ్మలరీతిఁ బాంథులకుఁ + దాపముఁ బాపు ననం బరీపకా
రమ్మనఁ దజ్జనంబులఁ దఱంబె నుతింపగఁ దమ్మిచూలికిన్? ౭౦
- వ. అట్టిపురి కథిశాఘండై. ౭౧

—|| అత్రి దశరథుని వర్ణించుట. ||—

- కం. దశరథుఁడు తేజమున దాన్వీదశరథుఁడు నితాంతరుచిరఃతనుసుందరతన్
దశరథుఁడు సుతతాచ్ఛిత్రదశరథుఁడు సుమీ వ్రతావధన! కేవలఁడే. ౭౨
- మ. తను నధించినయట్టివా రొరులయొద్దన్ వేడకుండంగ బల్
ధనముం గోరినవెల్ల లేదనక చేతఃప్రీతిమై నిచ్చు నై
నను లోపం బొకఁ డేర్పడెం దనదుసాంధర్యంబునుం జూచుభూ
జవతాలోచనపాళి కెయ్యెడలనే + సంతృప్తి లేఁ డియగఁక. ౭౩
- ఉ. ఆధరణీశనందనశఃతాంగరథాంగహతి స్మశీమయ
జ్యౌధరముల్ దిశాంతముల + హల్యము లైచన జొన్నజల్లి యా
క్షౌధరవాసు లౌజనులు + మంజరులం గని యకార రత్నభూ
మీధరజాతనన్యములు + మేలిమణుల్ సుమి యంప్ర నివ్వెఱన్. ౭౪
- ఆ. రాజు సారసహితఃతేజుని దమిఁ గనుం, గొనినమధ్యలోకఃకుముదనయన
లెల్లఁ గనులమూఁతఁలెప్పుడుఁ బెట్టరు, తలఁపు నిలిపి వలపుఁకలిమిబలిమి. ౭౫
- తే. వసుధఁ బ్జ న్యనిభు నర్కఃపంశ్యుఁ జూచి
దరము లజ్జయు నొదవంగ + శరణుటంచు

నగ్ని రవి జూచ్చె గావగదా జనంబు

లగ్నిగర్భుఁ డటందు కాఁయగ్నిగర్భు.

౭౬

ఆ. మౌగఁడు దన్నుఁ దిట్ట ♦ మగువ బిడ్డను గొట్టు, చంద మతనిశత్రుఁబయమువిధము
వానిబాణనిహతి ♦ మానిదేహంబు నై, లింపనతులఁ బెట్టుఁజరపుఁ జూడ.

౭౭

పం. తరణికులావతంసునిప్రతాపము మించె నమిత్రయావమే
యరుల కదేమిచిత్రమొ, మఁదారినృపానితపద్మలోచనా
హరిణమదాంకన క్తహరిఁజాంకనమంచితతుండమండలం
బరరె! మృగాంకర క్తధవఁశాంశురుది న్నెలుఁగొండె భూవరా !

౭౮

వ. అట్టి జగద్వినుతు భవదీయజామాతగా నొనర్చుమని

౭౯

మ. మునిసంక్రందనుఁ డిట్లు పల్కిన మహామోదంబు సంధిల్లఁగా
జనపాలాగ్రణి భక్తిఁ బల్కె భవదాఙ్జ ప్తిం బ్రవర్తింతు, నా
జననంబునా సఫలత్వ మొందెను భవతస్సందర్శనప్రాప్తి మీ
యనుకంపార్హుడ నాట నంచుఁ బలుమాఁతాడంగ మానీశుఁడుకా.

౮౦

వ. వారల వీడుకోలు వడసి యాశీర్వదించి చన్ముటయుఁ గౌసల్యయుఁ దశరథుండ తనకు
మనోనాథుడుగఁ దలంచుచు నతనియంద మనంబు నిల్పి తత్సంగముంబుఁ గోరు
చుండె.

౮౧

—|| వసంతముతువర్ణనము ||—

ఉ. ఆంత నితాంతకాంతమవఁనాంతదురంతలతాంతసారభా
క్రాంతదిశాంతవంతము, ప్రకంపితకాంతవశింజనీవిభా
సంతము, పాంథకృంతననిశాంతకుహూకలలోలమత్తవా
సంతము, గాయనాదృతవసంతము, దోచె వసంత మయ్యెడన్.

౮౨

సీ. చైత్రవనేందిరాఁసంగమవేళ విభ్రష్ట మూమకరికావత్త్రిము లన
రా మాధవుఁడు వసంరమ గయిసేయ జాఱగనూశ్చుప్రాబుప్సఁజువిక లనఁగ
వమమృతీజోరుజఁపాళులు కెలిఁజూపు, చెలువైనయవరంజిపలక లనఁగ
విటవిటీతతులకై ♦ విటపచేటులు రక్తి హత్తిన నునుమెత్తఁమెత్త లనఁగ

తే. నిండుమతి దండనుండినదండిపక్ష్మి, దండములగుండెదిటమెల్ల ♦ జెండువడఁగఁ
బలమటాకులువనినిండఁమెండుకొనియె, నొంటికొమ్మలుచెలువేదియొండనపుడు.

౮౩

ఉ. చెల్లుటఁ గాలమెల్లఁ దముఁజేరెడుపైకములెల్ల జాఱ, సొం
పెల్లను మాయఁ, బత్రిము లదృశ్యముగాఁగను, బండ్లు వాయుటం
బల్లవవర్జితం బగుహఁ ♦ బాంథవిగర్హితమై యహృద్యమై
వెల్లడిగాఁగ పార్థకపువేళ్ళలనంచునఁ గొమ్మ లొప్పినన్.

౮౪

సీ. అగము లగము తాటఁ ♦ దగ నట నిట జగ, జగిమీఁబుతోగరాలఁవగ లనంగ
నవయావనము పరిఁధవిలంగఁ గొమ్మల, మొగములఁజెలువారు ♦ మొటిమ లనంగ
మిహిఁజీమర్మవిఁశ్చదనం బొఱచించి, కడుగనిమరుసుఁల్కి ♦ కడమ లనంగ
మాధవురాకకు ♦ మదిని గొమ్మలు పూసు, స్మరశాతఃఖిళిఖాం ♦ కురము లనంగ

ఆ. నొగరుపొగరుదగులఁజగఁజాలబిగిఁగ్రాలు, మగునలెదల దిగులు ♦ బుగులుకొనఁగఁ
దొగరువగలుమిగులుఁజగులు పెంపొలయంగఁ, దొగరుఁజగురులలరెఁచగములందు.

సీ. చిగురులో యివిగావు ♦ మొగరంబ మసుపొగ, చెలువారుస్మృదీపఁశిఖలు గాని
తలిరులో యివి గావు ♦ తరుణభూజనశాఖఁ, గమనీయ మగుమేల్న ♦ ఖములుగాని
యిగురులో యివిగావు ♦ మగసంచుదిగికంచు, కముఁ జంచుమరుముల్కి ♦ గములుగాని
ననలోకో యివి గావు ♦ నునుపాయమదిజాయఁగఁ, గను గొమ్మలనుజూచు ♦ కములు గాని

తే. యనుచు జనములు పొగడంగఁమొనలు నూపి, నిక్కిమోహున విచ్చుచు ♦ నిగ్గిమిఱి
తోగరురుచిదక్కి జొంపమై ♦ వగలుచెలఁగె, ననలు కుజములకొమ్మల ♦ కొనలయందు.

ఉ. మావులు మారుమావులకు ♦ మందురలై విలసిల్లెఁ; బెల్లునె
త్తావులతావు తై ననులఁతాతతిడోలల నూఁగి పుష్పవి
ప్రావిమహుళికాధునుల ♦ సారెకు నీతలుగొట్టి తుమ్మెదల్
దీవెలరాలుపూలగుమిఁదీవులఁ బావుకొనెన్ శ్రమంబులన్.

౮౭

శా. గండుంగోయిలకూయుకూడలుచు, వీఁకం గేకు లీలోకమున్
నిండన్ వేసెడుబిగ్గకేకలును, వాని న్నించు గీరంబులు
ద్దండత్వంబునఁ జూపుడాకలును, మాధ్యధ్యంగముల్ జోకలున్
గండా లందురు మారుకాఁక లెదనోకం గామినీకాముకుల్.

౮౮

ఉ. కూర్చిని నోలలాచి, యొకఁకొమ్మను వృంతములంకి, యొండువో
నర్మిలి బద్ధినిం గదిసిఁయాడి రతి, స్వరకిన్ ఘటించి పే
రూర్మికి లొంద నొక్కతెను ♦ నొక్కతపాదపరాగ మూనుచుం
బేర్మి జరించె దక్షిణసఁహితకుమారుఁడు జారుకై నక్షిన్.

౮౯

ఆ. పాదలఁబాదలఁజిల్చి, కొదలు కోకిలముల, మూఁకమూకుతనము ♦ మూలఁబడఁగ
నలరు లలరె దుమ్మెదలు దలమీఱ నె, మ్మమలమెదలువాఁడు ♦ కదలె దాడి. ౯౦

సీ. ధర్మశుద్ధాంతకాంతాగీతములఁ జొక్కి, మకురునఁ దేజి మాఁజ్మలయు చున్న
మలయాద్రిచెంచుచెఁల్వల చేతిధనువులఁ, జూచి పూబాదమాటుఁసురుగు చున్న
ద్రావిడీమందరాఁరామసీమల నునుఁ, బచ్చికై మెడఁవ్రాబ్బు చున్నఁ
గర్దమితంబు లొఁఘునదీమాతృక, కేదారములఁ గాలు ♦ పాదుకొన్న

తే. మడిమలనుదాచి హైయనిఁకడునదల్చి, మెడను నిమరుమఁ దట్టుచుఁబడుపుదీప్తి
వాగె బిగియించి, కాల్పడఁపచ్చుకతనఁ, జెందె బృషుపశ్వుఁ డావేళఁమందగతిని.

ఉ. ఓరి రసాలసాలముల ♦ నుయ్యెల లూఁగడు, మూఁగుచున్నహిం
దోళచయంబులం గనరితోలుచు, గంతములెత్తి రక్తిహిం
దోళముఁ బాడ బాలలు కుఁతూహలితం జెవి నిక్కవెట్టుచున్
హాళిఁ గురంగ మేగమిఁ గఁదా ! పవరుండు చరించు మెల్లగన్.

౯౨

ఉ. తమ్ములఁ గంపు లూరె, సురతమ్ముల నింపులు గూరె, మీఱి దోవ్వి
తమ్ములపెంపు గేరె, లలితమ్ములఁ దెంపులుతారె, ధీలతాం
తమ్ముల సొంపుచేరె, బరితమ్ముల చిల్కలముద్దుముద్దుగీ
తమ్ములఱంపు మీఱె, హసితమ్ములతంపులు గీత భోగలన్.

౯౩

— చంచరీకావళి వృత్తము. :: :: —

వ్రాలుం బూలన్ లీలం ♦ ద్రాగకే తేనె వాసం
బోలం జుంజమ్మంచుం ♦ బోవు నన్యప్రసూర
సాళిన్ రేచున్ జోపున్ ♦ హాళి మూచూచు నూఁగుం
జాలం గేళిం దీగెం ♦ జంచరీకాళు లిచ్చన్.

౯౪

ఉ. కంధర మానుచున్నతమఁకాన సుగంధివినూతనాబ్జినీ
స్కంధనుమానవంబు గొని ♦ కాంతలతాంతగుళుచ్చవీధిఁ బు
ష్పంధయము ల్పరాగముల ♦ సారెకు ధూసరితంబు లొచు గ
ర్వాంధతఁ బార్డు బాంధజనతాహితతీవ్రకటూక్తి నించుచున్.

౯౫

ఉ. పూలను వ్రాలుఁ దేనె గొన ♦ మూర్కొను ఝమ్మని యేగు వెండియున్
వ్రాలును లేచు బమ్మెరను ♦ బైపముఁ జుట్టులువెట్టు నొండఁ మ
త్తా మఘూళి నానఁగ రయంబుచఁ బైపడి పోరు సల్పు హిం
దోళ మొకండు; నిల్కడకు ♦ దూరగులే గద చంచలాత్మకుల్.

౯౬

ఉ. జాతులు సిగ్గులుం జెడఁ గుఁజాతు లనూనవిలాసనంపడు
జ్ఞానములై చెలంగఁగ, విజాతులనాదము మిన్నముట్ట, హృ
జ్ఞానకలిప్రభావమున ♦ సత్త్వవికాసము డిందఁగా, మఘూ
దూభాగుణప్రవర్తనము ♦ పొల్చి కలింబలె నొప్పె నామనిన్.

౯౭

ఉ. మనఃకులకీతి నున్నయళిఁ మూఁకల నిద్దుర లేపి, నిద్దపుం
బోకల గుచ్చమావినునుఁ మోకలఁ బాదిముమోపి, వీరఁ బల్
పోకలఁ బమ్మిసేజనవఁపుశ్రమవారిని బాపి, మీఱు వే
పోకల వేగుబోకలను ♦ బోకలరాకలఁ జల్లఁదెమ్మరల్.

౯౮

తే. పుడమిని వివాహమహా మెల్లఁకడలఁ జెలఁగ, నెవవనుగంధయుక్తి నఁనారతంబు
దక్షిణాశఁ జరించెనుఁ దవిలి ముసలి, ఛాందసుం డనఁ బవనుండు ♦ మందగతిని.

౯౯

వ. ఇట్లు నిరంతరకాంతవకుంతలతాంతసురభిరనిశాంతంబును, సత్రాంతపథికాంతకా శాంత
 తరతికాంతసంతతప్రకంపితగుణారవద్విగుణీ కృతాక్రాంతదగంతవాసంతకలకలశ్రవణ
 విన్మృతేతరోదంతంబును, రతికాంతరణతాంతవినిక్రంతసనిశాంతమీమవాసంతభాసం
 తంబును, మాకందమందారబృందారవింద నివ్వందమకరందబిందుసందోహపానానం
 దనటత్తుందిల మిళింద కంఠర్పమదావిలమదావలకులకోలాహలసమూకులంబును నై
 వదావళు లగుశిఖావలంబుల రొదాళంబుల హళాహళికి నళికి బెళికి కలుకులందళు
 కులఁగొలఁకులకెలఁకుల జలుకులపలుకుల ములుకులుగ నులుకుకులుకులూఁడుల కలికి
 పలుకులును, నల్లిబిల్లిగఁ బెల్లుగ నల్లుకొనినమల్లికావల్లి కామతల్లికాదులవేదుల నల్ల
 లితసంపుల్లలతాంతంబుల దినాంతంబుల శాటీపాటీరంబులఁ బాటంచేసి పాటవంబు
 మీఱఁ బాటపాటపాటల విటారంబుల విటారులు మొలనులీగజ్జయలరవళి రవ
 ణింప లీలాహల్లీనక కేళీలోలలై యింపుసాంపార నటింపఁ దన్ముఖయనాభినయవిలోక
 నేహపరత్వంబునఁ బార్శ్వంబునకుఁ జాక్షిణాఁ బింపిణీ లూరుయుగంబుల మార్చి
 మార్చి నృత్యంబునలుపఁ దాలఫలవిభ్రమభ్రమకారు లగుసయోధరంబుల నాచ్ఛా
 దించుజాటువయంటలనందునందున సితపయోధరంబుల దృశ్యం బగునచిరదృశ్యులు
 శోభ ననుకరించు నిగన్నిగ మనుకనకమఃహారకాంతులు వదనేందునకుఁ బరివేషం
 బులఁ గల్పింప విరళంబు లగుకురుళంబులు బంధరడింభంబులువోలె సంరంభింప,
 వానినదనంబులనుండిరాలుమధుబిందువులునాఁ గర్పూరతిలకితముఖంబునఁ బుటమరిం
 చుఘర్మబిందువులు జాతీ హరించదనపత్రీభంగచిత్రీరంగ మైనకపోలముకురంబుల
 వజ్రసగితనువర్ణఫలకంబులుగను, వక్షోదుకూలంబుఁ జకోరికాకబళనవిర్యధితరా
 కాసాంద్రచంద్రకాపూరంబుగ నొనరింపఁగేళికాయానభరంబునఁ బైపైవచ్చుదట్టంపు
 నిట్టూర్పులు నెట్టికొనిరా మిట్టిపడుచుమిట్టలు మిట్టిపడి యడంగఁ, దత్తనవల్లులఁ
 గొల్లులుగ వెల్లువలై డుల్లుచెమటల నటమటగిటగిటనగా వాడవీవలి వీవనల వీచెనా
 జంపాడువిశాలరంభాపత్రీంబులును, విరిపోటులెంచక యిరుపోటుల విరిపోటు లెంచి
 విరివాసివచ్చిన గాసినిడ నదనని యెద నని మదనుండు శరభూతంబుల విశరభూతంబు
 నేయు నని వెరవేఁగివేఁకరంబునఁ దమవెంట వెంటముకై మనపనమెఱుయి మపకమెనక
 మొనఁగ మఱుసంజలవల్లభులఁ దోడుకొని యారజంబుపెంపుటారజంబులనీరజంబుల
 నననీరుగ్రోలిమదావలంబులై వదావళు లగుసమదాళులవళావళుల కలుకు మృణాల
 జాలగ్రనలోలమరాళంబుల సరాళంబు లగుకేళాకూళులఁ గేళీలోలలై, మాందాళి
 చీరలుధరించిహవఁగించిన కొమ్మలగతి మినమినలాడు కనటాకులటాకుటీసు గల కొమ్మల
 చాయలనుల్లసిల్లి జగతుల శతపత్రీంబు సమాప్రపత్రీం బైన సీవిరివాసివచ్చునే యని
 మెచ్చుగొలుపు నవనవశిరీషకుసుమవిసరశయనతలంబునఁ బరవశ లగువశాగమన
 లును, రహింప నందంబుమీఱు నావసంతసమయంబునఁ గౌసల్యాబిభృకవతి నిబ్బ
 రంబులేక మాదునిదెబ్బలకుఁ దబ్బిబ్బులాడుచుఁ బ్రబ్బినచింత విరహవేదనాదూయ

మానమాననయై చింతిలుచున్నసమయంబున నెచ్చెలులు తచ్చరిత్రం బెఱింగి వనం
బున మెలంగిన గాక యీకాడ పోకడపెట్టజాలమని బాలమనికెతంబు బావ జాల
మే లని జాల మేలని మేలంపుమాటల పాటలాధర లారామ నారామంబునకుం దో
డ్కిని చనుటయుఁ గౌసల్యాదేవియు నెచ్చెలితోడఁ దిరుగుచుండ నచ్చటివిశేషం
బులు ముచ్చటమీఱు ముచ్చటింపఁ దలచి వయస్య యి ట్లనియె. ౧౦౦

—౧౧. కౌసల్యాదేవివసవిహారము. —

ఉ. అల్లదె ! యల్లిబిల్లిగనుఁచల్లినమల్లియతీవెలందుఁ బైఁ
బెల్లగుపూవులం గనుమి * ప్రేయసి ! నీఱునగప్పనివ్వు నా
నుల్లమునందు నెంతు, నదియొప్పును బాంధుల వాడఁజేయుటన్
వెల్లడిగా హసంతి యనుఁపేరు నహించుట గ్రొత్తలే చెలీ ! ౧౦౧

శా. ఝంకార స్తననార్భటీస్ఫుటితదిఁకై స్థలంబులై పుల్లన
త్పంకేజాతమరందపానరతనఁ క్తస్వాంతయుక్తిక నిరా
తంకారంబున వచ్చువట్టదములన్ దర్శించి నూత్నాంబుభృ
చ్చంక న్మేను వణంకఁగా సురుగుహంసం జూచితే భామినీ ! ౧౦౨

చం. నిరుపమకోమలాంగి ! ధరఁజేరుహముం గనుమా శిరీషమున్
సరసను జేర నీవు వయి * జల్లున రాల్చెఁ బ్రసూనజాలమున్
స్థిరవరపేశలం బగుత్పదీయశరీరముఁ జూచి పూలచే
నరుదుగఁ బూజసేసెకొ; మఁహా త్తకు లన్యగుణజ్ఞులే కదా. ౧౦౩

చం. కుజదళపాళి రంధ్రములఁగూరిచి తూఱిచి నార నందు న
క్కజముగఁ బీచుపోచలను * గట్టుచు లో గదియుండ దాన స్వ
ప్రజకయి జ్యోతిరింగణముఁవక్షతిఁ బంకమునన్ బిగించి పె
న్జబిజి నల్లియున్నగిజిఁగాఁడులగూఁడులఁ జూచు మక్కో. ౧౦౪

కం. సౌరభవజ్జిత మయ్యును, జారుతరం బయ్యెఁ గనఁగ * జలజాక్షీ ! వి
ద్యారహితం డైనయలం, కారపునిద్యార్థిఁబోలి * కను కింశుకమున్. ౧౦౫

కం. మాధవనంగమవిసిత, రాధోల్లాసంబుఁ గాంచి * భ్రమరారభటిం
గ్రోధముఁ డెలుపుచుఁ గనుమా, మాధవి విలసిల్లె రక్తిఁమహితాననయై. ౧౦౬

ఉ. వాడఁగ గర్జపూరములు * వ్రాల మహాత్పలవత్త్రరాజి, దో
పాడఁ జలించుచున్ భ్రమరఁకావళి, వృంతము లింత నల్లగా
వీడ లతావలేప, మటఁ వింతబెడంగు రహించువద్దినిం
జూడ నభిలాష ! మదిసొక్కెను నీ కదియేమి చెప్పవే? ౧౦౭

ఉ. ఆతపతాప మోషికనుఁ నాఁపి వడింబడి పెన్జడిం దనూ
జాతఘనశ్రమం జెడలఁ సారసుమాంచితసద్రసంబు మైఁ
బ్రీతిగ నంటుకోఁ జెలువఁ పేర్చి హిమాంబులఁ దోఁగి తాలిచెడ
నూతనపత్రరేఖలఁ గనుంగొను కొమ్మ లనాహతద్యుతిఁ. ౧౦౮

వ. అన యిట్లు తనయచుంగునెచ్చెలి యందలియందంబు నందంబుగా మందలించు
చుండఁ గనుంగొనుచు. ౧౦౯

చ. *వికటపలాశివారములఁ పేడ్చు శరంబుల ముంచి, జంక్షన్
ప్రకటితరీతి నేగి, యెడఁబాసిననిష్ఠనయస్యఁ జీరుచున్
శుకముల కుల్కుచుం, దనకుఁ సుక్ష్మనపక్ష్మిని నాదరించుచున్
నకి యొసఁగెన్ భువోత్కరముఁ సావడుచుం గడుసంతసంబునన్. ౧౧౦

ఉ. *కోమలపల్లవావళులుఁ గోయుచు, గాకవిపెంపు మాన్పుచున్
క్రీమయపర్ణశాలల వఁసించి, మహాశ్రమమారసుందరా
రామముఁ జేరి తానబలఁకన్యసిన్యాసకు గోయఁ బంప నా
రామవిహార మీగతినిఁ రాజిత మయ్యె వనాంతరంబునన్. ౧౧౧

వ. ఇట్లు గ్రుమ్మరుమన్న సమయంబున సంభ్యాకాలంబు డాయుటయు వనవిహారంబు
చాలించి పురంబుఁ జేరఁ బోవుదము రమ్మనినఁ గౌసల్య రాక మంజుకుంజంబుల
సుమపుంజంబులకై తిరుగుచున్నఁ జెలి జెనరింప వయస్య. ౧౧౨

క. అనరాజకీరమతి నీ, నపురున బింబోష్టి ! తిరుగఁ సయ్యాటమునం
గువలయనాథుడు దోఁచెడి, నవలా ! నవలాఘనంపునడ రావమ్మా. ౧౧౩

శా. రామామాధవుఁ డుండు నానరనఁ బోరాదమ్మ, యీహూబాక్ష
భామా ! తామరసంబకుండు మెలఁగున్ ధన్వన్తే పోయెదో
శ్యామా ! భూవకుమారకుం డచటనేఁ సాక్షాత్కృతిం దోచు నీ
సీమాటీకన మేల మేలటవె యోసీమాటి ! ముమ్మాటికిన్. ౧౧౪

వ. అని పలికిన దశరథుండు చెలి తన్ను వీక్షించి హెచ్చరించుటకాఁ దలంచి తన
డాఁగినకుసుమంగంబుమాటు వీడి తటాలున వాయెదుర నిలుచుటయు. ౧౧౫

—+ కానల్యాదేవి దశరథుం జూచుట. —

సీ. జగిబిగిరుచులచేఁ జెలఁగుపుండ్రమువాని, వలెవాటు గలబోన్న వలువవాని
నెగయుమూపులతోడిఁసోగియురూపమువాని, గమనీయజలజాంబుకములవాని
మృగరాజు నిరసించు, మేలిమధ్యమువాని, సరసవిశాలవఁక్షంబువాని
డంబుమీఱినయట్టి కంబుకంఠమువాని, గామనీహృద్యవిగ్రహమువాని

తే. భూపతనయుని దశరథుఁ డాపునందుఁ, జూచి తిలకించి పులకించి సాక్షి తెలిసి కలఁకవాఁతినమనమునఁ డెలియలేక, మదనుఁడనుచును బ్రమ సెను మదిరనయన వ. ఇట్లదాటున దాపున నిలిచిన దశరథుఁ జూచి జంకె శంకించి ధీరోదాత్త గావున భావంబు బయలుపడసీయక.

ఆ. నిరుపమానతేజః డనిస్తురచిరాజ, రాజితాంగుఁ జూచి డరాజవదన రాజసమునరక్తి రాణించుమాడ్కి నీ, రాజతాంఘ్రముఁజేసె డనోజ మెఱయ ౧౧౮

—* కౌసల్యా దశరథుల సంభాషణము *

ఉ. అరిదముమీఱఁ గాంత వినయంబు నయంబు రయంబు దోఁప రా కేందునిభానను వరమహీపతిగాఁగ నెఱింగి భూపనం క్రందన! యల్ల సత్కుసుమ రాజితపీఠిని విశ్రమించి చూ యందు ననుగ్రహించి చరితార్థనుగా నొనరింపునూ దయక. ౧౧౯

ఉ. సీతముగాఁగఁ గ్రొత్తనవసీతముకన్నను బేళలంబునౌ సీతతఁగోమలాఘ్రినవసీరజయుగ్మము నింతదవ్వ యా నాతతకారణకలిత మానటు లేల యొనర్చె డెంద? మా హా తెలిసె మము స్మిగుల డనాదరయుక్తలఁ జేయనేకదా. ౧౨౦

చం. నినుఁ బతిగా వరించి ధరణీతరుణీమణి యేపురంబునం దనయము హాళి మీఱెడినొ డస్వచ్ఛనువర్ణపు బేరునందు ర త్ననికర మట్లు నీదుశుభ నామమునం జతురత్వమందె నే విసుతమహాక్షరాళి? వృథివీవర! పీసులవిందు నేయుడే. ౧౨౧

ఉ. ఏమినిమిత్త మెచ్చటికి డెచ్చటినుండి మహాత్మ! పోవుచో సీమహిఁ జేరవచ్చితి వి డటీవనిసాంపుఁ గనంగ నొక్కొ? యకా రా! ముఖకాంతిసుందరత రాజకుమారకలక్షణంబు లు ద్దామముగాఁగఁ దెల్పెడు యధార్థము చెప్పుమ చెప్పఁగూడినక. ౧౨౨

చం. ఇది ప్రమదావనంబు పృథివీశ్వర! దక్షిణగోనలుండు ధీ సదనుఁడు భానుమంతుఁడు వ్రశాంతుఁడు తద్ధరణీశుపుత్రిక హృదిని విహార కేళిఁ జరియింపఁగ నాన జనింప నేడు మే లద నని వచ్చినారము సుమావచయం బొనరింప నింపునక. ౧౨౩

వ. అని యూరకున్న నయ్యన్నలమిన్న మృదుమధురవపశ్చమత్కారంబునకు నల రుచుఁ గల తెఱం గెఱింగించువాడై. ౧౨౪

—*ప్రియకాంతావృత్తము.*—

అనితివి నీవే తెలియ సుమాంగీ! నకలం బై
నను నెఱిగింతు న్విను కలనాదామణి! ప్రీతి
ఇనకులజాతుండ దళరః ధేశాఖ్య జనుల్ న
న్ననుదు రయోధ్యాపుర మిరవయ్యెం బ్రియకాంతా. ౧౨౧

—*ప్రగ్విణి.*—

దిగ్వితానంబులం ధిదేహ మిఱంగ స, మృగ్విభూతిం జమూమండలంబొప్పగా
ప్రగ్విణి! పోవుచుఁ శ్రాంతి కై మానిరా, డ్వాగ్విధిన్నిచ్చితిఁ భామకర్ణంబునన్.

—*మానిని.*—

మానిని! నీయసమానవిలాసము ధిమాన్యగుణంబులు పెక్కుజను
ల్వీనులవిందుగఁ జెప్పఁగ విందు, నశీల నిను న్వరియింపఁ గడున్
మానన ముఱ్ఱుట లూఁగుచు నుండఁగ ధిమానితవృత్తిని నీజనకున్
దాసముగా నిను వేడుకతంబున ధిదాపున! నిల్చితి నేనలతోన్. ౧౨౨

—*వనమంజరీవృత్తము.*—

అలమినసంజ వనాంతరవీధుల ధిహాయి నొంటిగఁ గ్రుమ్మరం
దలఁపు జనింపఁగఁ బోవుచుఁ గోయుచుఁ ధిదన్వలున్ వనమంజరుల్
కలకలనాదము కర్ణరసాయనఃశారవంబున నింపఁగా
హళహళికం గన వచ్చి కుడుంగవఁదాంతరంబున డాగితిన్. ౧౨౩

—*కుసుమితలతావేల్లితము.*—

అందం బొప్పంగాఁ బ్రియసఖయు నీ ధివర్మిలి న్నుచ్చటింప
న్విందుం గందుంగా కుసుమితలతావేల్లితం బైనకుంజం
బం దిం దున్నన్ డాగి యని నిలువన్ ధిహల్లకాక్షీప్రబోధం
బొందఁ బల్కాడన్ జలజవదనా ధిపూని నీతోడ నంచున్. ౧౨౪
తే. అడఁబోఁ దీర్థమెదు రైనయల్లు చెలువ! వెదకుతీగియ పదములఁ ధిచెనగి నట్లు
నాదుభాగ్యంబుపెంపునఁనశిననయన! వచ్చితివికాన వచ్చితిముచ్చటింప. ౧౨౫

—*తోదకము.*—

మానిని! ని న్నన ధిమాననమందున్, మాననజాతుండు ధిమాననివీరన్
మానముదూలఁగ ధిమార్గణపంక్తి, మానకచిమ్మెఁ జామా ననుఁ గాంతా.

చం.ధరణిః గలట్టిరాజులను *దద్దయు మార్కొని ఫీరవిక్రమ
స్ఫురణను బోర్ గెల్చి పువ్వుబోణిరో! నీదుకటాక్షపాతవి
స్ఫురణ సహింపలేక మదిపొంగు చొరంగి. మొగుడ్డు గేలు ధు
ర్భరము బాణబాణవినిపాతనభీతుని నేటు కోమలీ.

౧౩౨

ఉ. వింటి భవ త్తనూరుచిరవిభ్రమరూపవిలాససంపదం.
గంటిని గంటి. కామెతగ్గ * గాంతరో! నే డిటునుండి, యంతః బూ
వింటివజీరు నాదువెనువెంటను గొంటుతనాన దంటవా
ల్గంటిరో! గెంటఁగాఁ దొడఁగెఁ గాండముల న్నమఁ గంటగించుచుక.

౧౩౩

ఉ. మోహముఁ బెంచె నీకురులు * మోమువికాసము దెల్పి దెచ్చె, సం
దేహముఁ గూర్చె నీనమము * నిశ్చయనిశ్చలశారవంబు నో
మోహిని! నీగభీరతయె * పొందుగఁ దెల్పె గరంబుఁ బ్రీతి వై
వాహిక కేళిఁ దేలుచుగ * స్వాంతమునం దలపోయు భామినీ.

౧౩౪

స. అనినఁ గౌసల్యయు.

౧౩౫

ఉ. పూరుషు లిట్లు రాఁ జనునె * భూధవపుంగవ! కాననాంతరో
దారఫలప్రసూనకిన * లావచయాదిక కేళికారతిక
హరివిహార లై నజలజాన్యల వంచనఁ బొంచి కాంచుటలే
సూరకులావతంస! యిది * చోరునికర్మమొ శూరధర్మమో.

౧౩౬

కం.కులకన్యను గానా? పెద్దలు లేరా నాకు? నిపుడ * ధరణీశా! నీ
పలుకులు జనకుడు వినినను, బెలుచనఁ జేసేత ననుభవించుగ నిచ్చుక.

౧౩౭

ప. అని రానికోపంబు దోఁప మాటుమొగంబువెట్టుకోని నెచ్చెలింగూడి నిర్మిష్టు
టయై వేటుమార్గంబునఁ జనునెడ.

౧౩౮

కం. పదములు మును చనఁ జూచుక, మది వెనుకకుఁ బాటిపోయి * మరలదుమణిక
న్రుదచూపు మధ్యవర్తియై, పదురుచు వెనుకకును బోయి * వచ్చుం బోవుక.

స. ఇట్లు పోగ మకించుపదంబులఁ బోనియ్యనిమనంబుతోఁ దిరిగితిరిగిచూచుచు నేటి
కెదురీదువిధంబునఁ జనుచు దశరథుం డనంతరథుం డైనపగిది భావనాబలవిశేషం
బున నెచ్చటఁ జూచిన దోచుటయు.

౧౪౦

ఉ. ఎచ్చట విన్న మారహయ * హేషలె, యేయెడఁ గన్న ముల్ములే
యెచ్చటఁ జన్నఁ దద్రథమె * యెక్కడ నక్క విజాతికూతలే
నచ్చికమార ధుష్టశకు * నంబులె యెల్లెడఁ గాననయ్యె, న
న్నిచ్చటి కేలతెచ్చితిరె. * యింతులు! కంతునిశ్శ్రుశాలకులై.

౧౪౧

ప. అని తనమనోవికారంబు దేటపఱుచుటయు నెచ్చెలి:తదనుగుణంబుగా.

౧౪౨

సీ. సారసోదారకాఃసారంబు గాదమ్మ, మారనారాచతుఃశీర మమ్మ
యంద మామాకందఃబృందమ్మ గాదమ్మ, కందర్పమందురాఃబృంద మమ్మ
వలిపెంపు గట్టుపిఁవలిగుంపు గా దమ్మ, యంగజఘాతీశఃతాంగ మమ్మ
గంశుమీఱినచిట్కఁదండంబు గా దమ్మ, దండిమారుపటాణిఁదం డి దమ్మ
తే. రవణమీఱఁగఁ గోయిలఁరవళిగాదు, రతిమనోహరభటమహాఃకర్మటులు సుమ్మ
కాన నీకానలో నేకఃతాన మారు, నాన తిరుగంగ. రాదమ్మఃమానవతికి. ౧౪౩

—* సాయంసమయవర్ణనము. *

తే. అపరదిక్కాంత గై నేయఃనాశయమున, రాగమలరారుచుండ సంధ్యాగమమున
ముఖముననుబెట్టు కుంకుముఃబొట్టనంగ, వెలయుభానునిఁ గంటివేఁజలజనయన!
ఉ. వానక సజ్జనోలె నిజఃవల్లభురాకను రాక కొప్పుఁ ద
న్నీ! సవరింప నెత్తుకురుఁవిందమణీకృతహస్తయుగ్మం
భాసితదర్పణద్వయముఃభాతి నిశాముఖమందుఁ గంటివే
వాసరయామిసీధవులుఃభామిని! నీల్వఁగఁ బ్రత్యగంబునన్. ౧౪౪
తే. జలజకుసుమంబు తింత్రినీఁదళముభంగిఁ, బగల వికసించునింతియ ఁ పద్మనయన?
ప్రాగ్బుదిరుగుడుఁబువు రవిఁపోకఁ బోవు, నమ్ముఖమ్మగు నేప్పుడు ఁ సారు మీఱి.
ఉ. పాచ్చుగఁ గేకల న్నభము ఁ నెల్లెడ నింపుచుఁ, బక్షికాంతికిం
బెచ్చుగ నంజడా లొసఁగ ఁ వింతహోరంగు, బెడంగుఁగూర్చుఁ గాఁ
బచ్చలహారపంక్తులయి ఁ భాసెలి సాయములచ్చియక్కునన్
వచ్చెడిఁ గంటె కీరములుఁబారులు దీరుచు గూండ్లు సేరఁగన్. ౧౪౫
వ. కావున నిక నిట నుండరాదు మందిరంబునకుం బోవుదము రమ్మని యమ్మంద
యానఁ దోడ్పొని చనియె నంత. ౧౪౬
చం. చిలుకలు సేరె గూండ్లు రొదఁసేయుచు; నింటనె నిల్చి యున్నక్రే
వులు మది రా బితాన నఱఁమో మొకయోరగ వంచి వాలము
తైలఁగ నటించుపాముగతి ఁ లీలగ నెత్తుచు బిగ్గఱంకెలం
గొలుపుచు దాటుల న్నిగిలి ఁ గోవులు వాతె గృహఃశి సేరఁగన్. ౧౪౭
ఉ. మాటికిమాటికిం దనదుఁనూర్గనిరోధముగాఁగ వత్సముల్
దాటులు వెట్టుచుం బొదుఁగు ఁ దగ్గయుఁ గ్రుమ్ముచు నెత్తివైచుచున్
గాటముగాఁగ నడ్డునిడఁగఁగఁ గని నాకుచు మేను, గ్రేళ్లుగన్
దాటుచుఁ బోయె నాలగుమి ఁ దా భయ వెట్టుచుఁ గ్రుమ్ముకై వడిన్. ౧౪౮
చం. యవనపుగంపఁ దాల్చి శిరఁమందలిచిన్నివయంటచుట్టవై
జవజవలాడ నెన్నడుము ఁ చన్నులభారము పైఁచలేమిఁ జ

న్వవయిః బోటికింబలెనె ♦ నాట్యము సల్ప నితంబబింబముల్
జవమున వానిపోరు నవసానము నేయగ నొక్కొ పాదముల్
శవశవలేక పోవగ హుటాహుటిఁ గాఁపుమిటారి యేగెడికే.

౧౫౧

చర.వెడమఱఁ దిప్పి మోము నడివీదినిఁ బోయెడివారిఁ జూడన
లైడమడు కైనపాదములనేర్పడ నిల్చి నఖాంకురంబులం
దడయక గీటుచో ననవధానితనా నెగఁద్రోచి తైక, గ
న్నడ నొకకొంత చన్నుగవహాకిట నిల్చిరి జారకామినుల్.

౧౫౨

చం.చలువమడుంగుఁ గట్టి బురుసాపనితైక బిగించి మేలిదు
వ్వలువవయంటలోఁ జనులు ♦ వారక డాగురుమూఁత లాడఁగాఁ
దలు పొకయోరమాటుచుఁ బధంబునఁబోయెడివారిఁ జూచి వా
రలు దముఁ జూడ మాటుగొని ♦ క్రాలిరి బాళిని వారకామినుల్.

౧౫౩

శా.దోషాద్ధత్యము మీఱఁ బుణ్యజననంబోహంబు నిస్తుభ్యసం
తోషం బొందెను; లోన సంతిసిలి ప్రద్యుమ్నుండు జాగ్రద్దశా
క్షేపం బొందె; నదృశ్యభావము వహించెం దారకల్; హేళి సం
క్షేమానందనుఖంబుఁ గాంచి వికసించెం బద్ధిసీసంతతుల్.

౧౫౪

ఉ. ఊహచెడం దమారి చనె ♦ నొడి, మహానటుఁ డయ్యె వైరి, పాం
ధాహితుఁ డైనరాజు హితుఁ ♦ డయ్యె, స్మరార్థతిఁ దాళ శక్యమా
మోహతమంబునన్ జగము ♦ ముంచునొకో యనుభీతిచే వరా
రోహలు దీపికాచ్చలనిఁరూఢినిఁ గంతున కిచ్చి రారతుల్.

౧౫౫

వ. ఇట్లు చీకటివడుటయుఁ గౌసల్య దశరథుఁ దలంచి వలపున నుడివశుచు హారా
హారవిహారవిముఖుడై యొకరాత్రి వేడు తెత్తినట్లు చరించుచుండ ప్రియవయస్య
యమ్మనంబు వే తొకప్రసక్తిఁద్రిప్ప నెంచి యుదయించునిశాచంచలక్షీమనోహ
రుం జూపి యిట్లనియె.

౧౫౬

ఉ. *పొంగుచుఁ దండ్రీ పంపఁ జని ♦ పొందుగ శాస్త్రములెల్ల నేర్చి వే
ర్చిం గురునాన దాటక హరించియుదారమతిన్ సవంబు సే
యంగ నగాధిరాజతనయావనుడై కృతజీవశర్మడై
రం గగు నాశ్మజాతుఁ గను ♦ రాజముఖి! విధు రామచంద్రునిన్.

౧౫౭

మ.*తనరాకన్ జనకుండు పొంగఁగను సీతాతోషణాపాదినై
యనయంబున్ జనమోదదుం డగుచు నార్యానందకృద్ధర్మవ
ర్ధనుడై కొతుక మొప్పు నిగ్గుగనుచున్ *రాజిల్లె దారాన్వితున్
ఘనసత్తైజ నరిన్మయాపహుఁ జెలీ ♦ కాంచంగదే యర్చిలిన్.

౧౫౮

తే. *కొమిరే! భవితవ్య మిదిగాదొ * కొ మరుఁ డదిగొఁ

దోడునాలియు రాఁగఁ దాఁ * గ్రీడ లీల

వెడలెఁ గాంతారమునుబట్టి * పుడమి తేఁడు

కై కయికిఁ గూర్చు నీ కేల * శోకమంద.

౧౧౯

ఉ. ఈనెల నొప్పుకప్పునకు * నెన్నియొ చొప్పులు లోకు లందురే

కాని యవన్ని దబ్బబలె * కా, నెల దా ముకురాయమాణ మాఁ

గాన నిశాకృశోదరి జ * గాగయి సేతలు సేయఁబూనుచో

వేసలి ద్విఁ దోఁచుప్రతి * బింబ మ టంచుఁ దలంతు సెచ్చెల్లీ.

౧౨౦

వ. అని పలుకుకలికిం గనుంగొని యథుకుగదిరినమనమునఁ దనమనంబు దశరథాయ

స్తంబై యుంట నెఱుంగఁ జెప్పి.

౧౨౧

సీ. తరమటే సైరింప * స్మరసారతరఘోర, కరవీరశరవార * ఘాతములకు

వశమటే యోర్వంగ * దశదశావశమనో, వశదశాకరనిశా * పరుచులకును

దలమటే తాళంగ * మలయాగమలయాగ, వలమానవవమాన * బాధలకును

గలనటే సహియింపఁ * గలనాద ! కలనాద, కలనాదకులమహా * కులతలకును

తే. బాప! యీపాప సెట్లొపఁ * బ్రసవచాప, సుమనిశాపమహాబల * సమదక్షిర

కోపకృతతాపమున కోప * సేవగిదిని, సైఁపఁ గలనమ్మవీరల * యేపుఁగొమ్మ!

ఉ. క్రొన్నెలయేపులుం, గడుసుఁ * గోవెలచూపులు, మారుతూపులుఁ

వెన్నెలమాపులుం, వడఁకు * వీవలికైపులు, వేఁకితీపులుఁ

వన్నెలచిల్క రాపులు, నృ * పాలకు న త్తరితీపు లొక్క * పై

న న్నిటు లేచసాగె లల * నా! కలనా సయిరింప నీదశల్.

౧౨౩

మ. లలనా! నేఁ గలనా సుఖింప భువనా * లంకారయావప్రభో

జ్వలనానావిభూషణాజివిలస * ద్భావోపరిశిష్టనై

వలమానభ్రమరాకులీకృతిశుకీ * వాళీమయూరావళి

కలనాదారవపూరితోలపశుభా * గారంబున న్నిచ్చలుఁ.

౧౨౪

వ. అని యిట్లువందురుకుందరదన కూఱుటగా.

౧౨౫

కం. శంబరగంధర్వవరుణ, శంబరకలితాంకు నిహత * శంబరదనుజాన్

శంబరజాక్షీమణి యా, శంబరమున సనియొఁ బ్రస్ఫు * టం బగుఘోషే.

౧౨౬

—* మన్మథదూషణము. *—

కం. నీ వొకసుకుమారుండవు, నీవి లుక్కుమార మయ్య * నిర్దయ మటరా

యీవగ సుకుమారాంగుల, సీవగలను బాలుపఱువ * నిందితన మా.

౧౨౭

- కం. కామా తన్వంగుల మో, కామా! సౌఖ్యప్రదానశకర్మము నీదే
కా! మాబోటిని నేంచుట, కా మాపతి నిన్నుజగతిగావించె నయో. ౧౬౮
- ఉ. నూనవదుర్వ్యధాకలితమాద్గుండపుం దనజుండ వైనని
న్నానిటలాక్షఫాలనయనాగ్నిఁ బడన్ సయిరించె ద్రుంపకే
తా నయి లచ్చిక్తే నరకదానవదర్శవిదారి, యాజగ
త్ప్రాణపరాయణుండు నినుఁ డా మదిఁ బూనినఁ గావ నేరఁడే? ౧౬౯
- మ. కమలానాయకు నాత్మసీనులు శుభాకారుల్ వయోయుక్తులుం
గమలామందివగ్ధనోద్యమపరుల్ గాంతారభాస్వత్కరుల్
క్షమ వైకల్యన మేతు లుక్ మఱి మనోజాతుల్ గదా గాన నో
కమలాసూనులు! మీర లిద్ద టొకటైకారింతు రబ్బాక్షులన్. ౧౭౦

—* చంద్రదూషణము. *

- కం. రుషచే బెనుగా మనుదు, ర్విషమున నాకువునఁ జేరి యెలఁతుక నేచన్
విషధర శేఖర! నీవు, ర్విషము నరేంద్రుండు పాచు యెఱపింపకమీ. ౧౭౧
- సీ. మునిశాపము నిశాప యనియద్రుంపదాదెంగా, రోహిణీమాహాత్యైరూఢినేమొ
సర్పదష్టండ వయ్యు యనియద్రుంపదాదెంగా, రోహిణీమాహాత్యైరూఢినేమొ
దినము వారిధిబడి యెగిరిపోవుగా, జైవాత్యుకత్వంబుచంద మేమొ
నడిగండి సెలవాటి యెగిరిపోవుగా, మఱి సుధాకరుడవొమహిమ నేమొ
తే. కటకటా యిన్నిగండముల్ గలుగ నీవు, మడిసిపోవక మనుదల యెగిరిపోవుగా, మఱి సుధాకరుడవొమహిమ నేమొ
భళిర! సేతల్లికడుపుచల్వయొ తలంప, విరహిణీజనకృతపాపభరమొ చంద్ర! ౧౭౨
- ఉ. నూయురే ! రాతినే నిమిషమాత్రమునం గరంగంగ నీరుగ
జ్జేయగఁజాలు జాణండపునీ రసికత్వము సీత పాలుగాఁ
దోయరుహాక్షులన్ వెతలఁద్రోసెద వయ్యయొ దిర్భనాశము
జ్జేయు భవత్కళావితతి నేడు భయోద్ధతిఁ జూపె జాబిలీ! ౧౭౩
- ఉ. సాక్షి దొఱంగి నీవు బుధవైరివి గాపుటఁ గాంచి బీతి న
ల్లాడఁగఁ జక్రపాళి పదునాఱుగఁజేసి యజాంగ నేళు లా
వీడమునందుఁ గూర్చ నినుఁ బెట్టి మతిన్ హరి బైల గెంటియన్
వీడక యొక్కకంటఁ గనిపెట్టి రుమాధవమాధపుల్ శశీ! ౧౭౪
- ఉ. హా! యన లోకమెల్ల సితహాసన! నీరయిపోవ నీయవ
శ్వాసము న్యాయ్యమేర నిజశారవరనామము సార్థకంబుగా
మాయురే ! తోయజాక్షులనుమార్చుడవై వెన రూపుమాయగాఁ
జేయఁగ శర్వరీశ్వర! ప్రసిద్ధిపొందెదె కూళనేతలన్; ౧౭౫

నీ. జైవాత్సకుడు గావె ♦ జీవనాధారమై, పంటపైరులఁబ్రోచు ♦ దంట వగుట
జీవజీవము గావై ♦ దేవతాతటికి జ, కోరంబులకు బువ్వ ♦ కోర వగుట
దివిద్విటివి గావె ♦ తివి దరిద్రతా, ధీనదీనాళికె ♦ దెరువు దెలుప
విధుమూర్తివే గావె ♦ వితథంబుగాకుండ, నిందిరాసతి నెద ♦ నొందియుంట
తే. ననగ మేలిగుణంబుల ♦ ననువుమీటి, రట్టడిని దేటి యువతుల ♦ గుట్టు చెటిచి
తిట్టదినసేల యఘ మొడి ♦ గట్టసేల, కరుణ సేలుము చేపట్టి ♦ కడలిపట్టి! ౧౭౬

—* మం దా ని లా ది నిం ద *—

కం. పవనూన! యింతదయఁ దలఁ, పవ నూనవతీచయంబు ♦ వట్టుల నయయో
పవ మానవ చెలి వెత నిడు, నవమానపుఁజేత లేటి ♦ కయ్యా పవనా! ౧౭౭
నీ. నుడికార మేది నీ ♦ నుడి కార మగు తేమి, కీరమా! యిది నయ ♦ గార మటవె
వైకమా! మీకేమి ♦ మైకమా యనుకంప, నైకమా మది విర ♦ నైక మటనె
పయ్యరా! యెంత రా ♦ పయ్యరా చెలికిఁ గై, పయ్యరాపయి మిరు ♦ పయ్యరాకు
తాళుమా యింతకాం ♦ తాళమా మత్తహిం, దోళమా! రిష్టహిం ♦ దాళ మేల
తే. గాసివెట్టెదవే పులు ♦ కాసిపులుఁగ, కర్జుమే పులుగాకు ప ♦ గ్గాకులార
సినదాచారమా జడా ♦ నిలమ యిదియు, నీమలీమనతయు నిదే ♦ యేమొ యల్గిని.

ఉ. చాలుర చాలురా కినుక ♦ జాణర జాణెత గాదురా చలం
బేలర! బేలరా పెరుగు ♦ నీదర నీదర మేదురా కడుం
దూలెర తూలరాళిగతి ♦ నొచ్చుర మచ్చర మెచ్చసీకురా
గోలర గోల రా పిడఁగఁ ♦ గోరక కోరకదంతఁ బ్రోవరా. ౧౭౮

మత్తకోకిలము. బాల యాటను భీత యశాచును ♦ వ్రాలుచున్ ధర సోలెరా
గోల మన్నినఁ బుణ్య మందురు ♦ గూల్చుగఁ ఫల మేమిరా
చాలుఁ గిన్నను బుద్ధినుంపక ♦ శస్త్రమున్ ధర పీడరా
చాలు న న్విని ప్రీతిమై సతి ♦ జాలి ముంపఁగఁ బోకురా. ౧౮౦

వ. అని యిట్లు మారకూపారకుమారకీరసమీరంబుల నిండించుచెలిం గని కౌసల్య
యిట్లనియె. ౧౮౧

చం. తనకులనాశకుం డతఁడు ♦ తమ్ముడు తమ్ములమేలు నోర్వఁడొ
దననిలయంబుఁ గూలఁ చొలు ♦ త న్నెగఁజిమ్ము నితండు పుత్రుఁడొ
వనితరో! భార్యసతి త ♦ వంబు లవెట్టిహింసఁబెనో కదా
తనకిటువంటిసూను లిల ♦ దాపుర మౌటకు మత్తకాళిని. ౧౮౨

ఉ. చందనగంధులార! చని ♦ సందులగొందుల వాడవాడలం
గ్రండుగ భూమియందలిపు ♦ రంబులఁ జాటఁగఁ బంపుచీ పెనం

బొందుగ రాజనాజ్ఞ యని + పొం గణంగంగను మిన్నచూలికి
ముఖదుగ్ధగాబ్బుండంచును సమున్నతచందనభూమిజాతముల్.

౧౮౩

వ. అని యిట్లు

౧౮౪

శా. బాలారత్నము శయ్యపై బారలుచుం + బ్రాతీయరుగ్నింబ ము
దేవీలాభీలనిజాంతుజాలముల గ + స్తింబెట్ట హస్తాంబుజం
బోలిం కున్నన జేర్చి యేడ్చె మిగులక + ద్యోగాయనీమంజరీ
మేలొదంచితవల్లకికలరనో, న్యేవంబు బోషించుచుక.

౧౮౫

వ. ఇట్లంతకంతకు గుఱువులువాఱు నెలంతకంతుసంతాపంబు నిశాంతంబుతోగాని
యంతంబుకొంద దని పలుతెగల నూరాద్భుతము వేకువచిన్నెలం గని.

౧౮౬

—|| ప్రా తః కాల వర్ణన ము. ||—

చం. కవి యగుగానఁ బుణ్యజనకాండగురుం డగుగాన నెంతయే
సవికలపమ్మడంబునఁ దదాగమనంబున కుత్సహించుచుం
గవినికరంబు మెచ్చెడిని + గర్జరసాయన మానుధోక్తులం
బ్రవిమలభావ మొప్పు గనుమా యనుమానము మాని మానినీ.

౧౮౭

ఉ. ఆరసి పద్మనీవధము + నాదిగఁ గల్గినయాత్మకృత్యముల్
చేడవయైన నాహరియుఁ + జంత నితాంతము కుందు మీఱఁగా
దారదవర్జితం బయినదర్పణమో యన వెల్ల నాచు నో
సారసనేత్ర! చంద్రుఁ డదె + జాతెడిఁ గంటివె పశ్చిమాంబుధిక.

౧౮౮

సీ. తునభుగాఢవృక్షావివృతాస్యగహ్వరం, బగుగాని ముదితరో + మృగము గాదు
శ్వాసదుష్పరాకారశాసముద్భవ బాష్పములుగాని నునుమంచుబొట్లు గావు
ఉపశాంతికై పీల్చియుమ్మెత్త నూర్పుచ్చు, బాగ గానివెన్నెలవగయుఁ గాదు
పెల్లుతూపొడిచివగల్గయే పన్నిక, బూజుపై నివముక్త్రొంబురుగు గాదు

తే. కర్మ మైవాన్వితై న భోక్తవ్యమరుట, మఱచి వననిధిఁబడియెడు + మగవ విధుడు
రాజయత్నార్థితుడు పోయఁ + దేజమెల్ల, వీని కేటికి తెజవంగ + నెట్టిదాన!

౧౮౯

వం. శిడగి తమోవృతం బయి జగంబు నిశాటమహాద్ధతిం భరం
పడుచును వేగుచుండ ద్విజవారము లొక్కటఁ గూయివెట్ట దం
దడి కరుణారస్థి జననందనుడై జనియించు రాముడై
నడి హరి నీయెడం గనుమి + పద్మదళద్యుతిలక్ష్మణాన్వితం.

౧౯౦

కం. శరాచూ వేగవై మంచెద, నీమనమున సంతసంబు + నివ్వటిలంగా
భూమి బ్రియాస్తేపార్థము, నామదికిం గూర్చునట్టిసయగుణమణులక.

౧౯౧

వ. అని యిట్లు చాచె నంత.

౧౯౨

ఉ. “త్వు” వ్యని లేపి యెడ్ల వెలిఁదోలి “కియో” యని నీరువెట్టి పె
స్తవ్వగ నీవ లావలఁ జనం “గోకోబ్బ” యటంచు నిల్చి తా
జివ్వనఁ గాడి నట్టువయిఁ జేర్చి వహించుచు మేడితోఁక మి
న్ను వ్రుదయించుకంటె మును + పోయిరి కాపులు చేలఁ జేరగఁకా. ౧౯౩

ఉ. చేలచెఱంగు చెక్కి కురిచీవయి వ రిలి వేరువెట్టి మం
దాలను బిల్చి జానుయుగఁ శాంతరక్షితకుంభసీమతోఁ
బాలను నుట్టునుట్టు మనుఁధ్యాసము మోదముగూర్చు గాఁపుఁబ్రో
యా లిరుచేతులం బిది క + నవ్వుడు డయ్యక స్రుక్క కంఠయౌక. ౧౯౪

సీ. తమ్ములతోడఁ గంఠములు విచ్చెను, దమముతో న్నరమోహఁతమము విరిసె
వాకు లుద్ధ తక్యకఁవాకుల ననలెత్తె, బవనంబు వెడలె నుపవనములను
దెలవాఱెఁ గాముకి + తెలవాఱె వెరవేకి, రెట్లు చేలను జేరి + రెడ్లతోడ
నలులతో ముద్దుదోయ్యలులు మేల్గొంచిరి, ద్విజులను మేల్గొల్పె + ద్విజకులంబు
లే. పంచపంచ యటంచాడి + బ్రాహ్మణతతి, పంచపంచయటంచూని + వ్యాఘ్నినిట్టిది
పంచపంచలఁ గేల్కుకుఁగించికినుచు, బంచపంచద్యయాత్ము నఁగ్నిచ్చె నంత. ౧౯౫

ఉ. మ్రుచ్చిల రేయి చేపడమి + రొక్కము లిక్కలు చేరవెట్టి పె
న్మువ్వులు జారిణీసురతఁమోహవిలోలమతుల్ కువేళ్ళులం
బెవ్వుగ సోమరుల్ తువధఁపీడితులుక మఱి విప్రలబ్ధులుక
హెచ్చుగ నిద్రగూరి రెద + నెంచక యభ్యుదితత్వదోషముక. ౧౯౬

ఉ. మింట వెలింగె వేవెలుగు + మేల్గొను మమ్మ యటంచు లేళ్ల దా
రొంటరమింటరంబు లని + యున్నని దాసినిఁ దిట్టి భీతి లో
నంటక పొల్లి రింటఁ దమయత్త ననంద యు లేమిఁ గంటులే
కొంటరికాపురంబు గని + యొప్పినమేటితుటారిక త్రియత్. ౧౯౭

వ. ఇట్లు విరహవేదనాదోదాయమానమానన యగుకొనల్యయూరడం బ్రియనయస్య
ముద్దుఁజిలుకం జూచి. ౧౯౮

శా. తారాకాంతుడు పెంపుదూలె మొగంఁదం దీతె నాయంకిల్లో
ఆరక భూమివరాగముల్ వెలసెఁ గాంతాన్వేషణార్థంబు నె
వ్వారిం బంచెదవో ఖగాన్వయమణి + వైఖంబ శైలావగా
పారావారవిలంబునక్రమపటుఁవ్యాపారపారిణులక. ౧౯౯

వ. *అనిన నారామవాక్యంబుల నప్పతంగకులపుంగవుండు విని ప్రియనయస్యాశ్చ్యంబుఁ
జూపుటయు. ౨౦౦

కం. *మినుమా! సరి దాక్షిణ్యంబును మానక రామభద్రఁముద్ర యిచ్చే కై
కొనును యభిజ్ఞానమునకు, ననుమా నయమార హితము + లాదట్లుఁజనుఘూ ౨౦౧

— శుకనందేశము. —

వ. *అనిపందినఁ జని చని కొంతకాలంబునకు మరలి వచ్చి నీ ప్రియకాంతోదంతంబు
సెప్పెద విను మని. ౨౦౨

ఉ. *ఆనతిమేర కేఁ జని రయంబునఁ బట్టనముల్ ధరంబులుం
గానలు గోనలుం గడచి * కన్నన సింధువు దాటి యచ్చటన్
దానవగేహసీమఁ బ్రమదావనమందు వసింపఁ గంటిఁ జం
ద్రానన రామ రామ యని * యాఁజనికూర్కి దపించుచుండఁగన్. ౨౦౩

తే. *చేరి శాఖాగ్రమునఁగొంతనేపు నిలిచి, కనఁబడకయుండి యతనువేదనఁ గృశించి
రామ రామా యటంచునుభామ పలుక, నీనిమిత్తంబకా మదిఁనిశ్చయించి. ౨౦౪

తే. *రామ ! నీనామకలితమైత్రాలుముద్ర, జాఱ విడిచితిఁ గొమ్మలఁచాటు నుండి
దానిఁ గని నిన్నుఁ గనినట్లుమానసమునఁదలంచుచునువేలధరియించివలపుమింది.

మ. కర మాహ్లాదము మీఱె మానసమునం * గాంచ న్నినుక ముద్దులుం
గరమా! నెచ్చెలిఁ జూచిన ట్టిటకు రాఁగఁ గారణంబేమి? యె
వ్వరిహస్తాబ్జ మలంకరించెదవా? తెల్పకరాదొకో ప్రేమ శ్రీ
కరమా నాతరమా యెఱుంగఁ బ్రియవాఁక్యం బొండు రాసేగదే. ౨౦౫

చం. అడిగితి నెవ్వ రీవనుచు * హా ! తెలిసెన్ తమియింపు దూఱకే
జడమతి వైతివే యెఱుంగఁజాలవె మున్నెకమాటు చూచి యం
చడలుట వల్లభార్థముగ * నాత్మ వివేకము దప్ప టయ్యె నీ
యెడ నిది యెగ్గు సేత కృపయేర్పడఁ జెప్పకు మంబుజాక్షికిన్. ౨౦౬

తే. ఆర భవదీయముఖకలితాక్షరత్రయమును జూడంగఁ ద్రైవర్ణ్య * మమరుభావి
భద్రసూచనగాఁ దోచె * భద్రముద్ర ! నిక్క మాగద చెప్పమా * నిర్ణయముగ.

మ. సరసోదంచితశ్చ స్తనద్గుణమణిజాలాలవాలంబునై
కర మొప్పారుటఁ గాదె నిన్ను నవలా * గారామునం దాల్చు నా
దరుముం జూపి వచింపుమా యొకఁడు తాత్పర్యంబుతో వేఁడెదం
దరుణీరత్నము గారవించుమణిముద్రా! భద్రమా కాంతకున్? ౨౦౭

ఉ. ఆయలిసీలవేణి లలితాంబుజపాణి శుకాభవాణి లో
లాయతమీననేత్ర కనఁకాంచితగాత్ర ముఖావమానిత
ప్రాయసుధాంశుబింబ మధురాధరబింబ సుఖావలంబయే?
“నా” యనిచెప్పఁజాలఁ గరుణామతి నాపయిలేమిఁ గాంతకున్. ౨౦౮

చం. సిరకరుణాతిరేకమునఁ * జేర్చు గదా యురమందు మాటికిన్
వరహితవృత్తిమై బలుకువాక్యముల నిష్ఠుచుందువే కదా

తరళవిలోచనామసము + త్వత్ప్రీతిపన్నముగాదె పల్కుమా
దరమున బాలనెమ్మనము + దాచక కన్నులబోల దాగదా.

౨౧౧

చం. వెలదికరంబున న్వేలుగఁజేళ నితాంతముఁ గాంతిసంపదఁ
వెలయుచునుంటి వీ విపుడు + వేలుగఁ దోచెద వేల చెప్పమా
యలఘు వియోగభారమున + నంగన కుండఁ దదీయరీతులం
జెలఁగెదో? యింతనేపు సతిఁచెంగట లేమిరా మద్విధంబుగఁ?

౨౧౨

శా. అలీలారమ యావీలాసగరిమం + బావాక్యనవ్యామృతం
బాలావణ్యవిశేష మానయగుణం + బాసీలవేణీభరం
బాలోలాంబకవైఖరీవీలననం + బామేలియ్యయ్యార మిం
కేలీలావతియందు నైనఁగలదే + యెంతెంత చింతించినఁ.

౨౧౩

మ. కనఁ గెంగేలఁ బయంటొంగు దనరంఁగా నిల్చుచున్ సాముమో
డ్చునఁ గన్నంగవ రాగలజ్జలను సొంపుంబెంపఁ గ్రొంజెమ్మటల్
చినుకున్ మోమున నామీటారమును యోజింపంగ నా కిష్టమం
గనులం గట్టినయట్టు లున్నది గదే + కంజాక్షి వీక్షారతిఁ.

౨౧౪

ఉ. చక్కనఁ జేయి చేర్చునెడఁ + జిక్కులు పాచెడివేళఁ గొప్పునఁ
మక్కువమీఱగా శ్రవణమండనముల్ సవరించుపట్ల నీ
వక్కుడనే మెలంగెదు కదా! చెవిలోన వచింపు న్నాపయిన్
మక్కువఁ బాయఁగా వలదు + మానిని! యంచును రత్నముద్రికా.

౨౧౫

చం. చపలమనీష తాట న్వవిచారవిదూరలు బాలికామణుల్
కృపయును గల్గునే యనుచు + నేటికిఁ బ్రశ్నమొనర్చు? గల్గెనే
నపరమితానురక్తహృదయంబున నేలక నాడు వోపునే
త్రప యనుసాకు పెట్టుకొని + తద్దయు మాటుమొగంబు వెట్టుచుక?

౨౧౬

ఉ. నా కిఁకఁదెల్పుమా సకియ + నాకడకు న్నినుఁ బ్రేమఁ బంచెనో?
లేక మదీయవర్తనములీల నొంగఁగ నీవ వచ్చిత్రో
ప్రాకటపార్శ్వనర్తిశుకవల్లభనంగతిచే గుణాఢ్య ర
త్నాకర! సజ్జనావన మయారె స్వభావముగాదె నీకిలఁ.

౨౧౭

తే. నేడు సౌందర్యఖని వైసఁనిన్నుఁ జూడ, భామ సాక్షాత్కరించినఁపగిదిదోచె
వెలయునీయంతరంగంబు వివరముగన, భామ దానట్టులో యనుభవము దోచె.

తే. మాన్యప్రత్యంబునై యెక్కి మదికి మతి తుదమొదలునులేని నిన్ను నుదర్శనంబ
కాడలంచెద నేడు నాకై రహింప, సతనుభూతవృధాతాంతి + యగునెనాకు?

ప. అనిన నే నిట్లంటి.

౨౧౮

- ఉ. దేవర ! తల్లిదండ్రులయఁగ్గీనలు బాలలు గారె ? స్వేచ్ఛమై
దీవరపాటు నన్నె నుదఁతీమణికోటికి? నొంటిపాటునకా
భావజరూపు లైనమగఁవారలు డాసినచోట గోల ల
జ్ఞావతి యాట నేరమె ? విచారము సేయుము దూఱనేటికిక. ౨౨౧
- ఉ. రూపముచేతనే మనము , రూఢిగఁ జూఱలు గొంటి దంటవా
లూపులమాత్రనే తనువు , సొక్కగఁ జేసితి తీపుమాటలకా
గైవునఁ గైవసంబు గనుక్త పొనరించితి వింత చేసి మా
పాపనె దూఱనాడెదవు , పాపము ! నీ కగునయ్య యీకృతుల? ౨౨౨
- శా. ఒయ్యారంబు త్వదీయ మయ్యెడల మాఁయొయ్యారి వీక్షించి మే
న్నెయ్యారక విరహగ్నిఁ గ్రాఁగెడిఁ దనూఁలీలావికాసచ్యుతికా.
లయ్యో ! పాప మనంగ నేరదు నుమీ , యాయల్లకోద్విగ్నయై
యయ్యోపాప మనంగ నేర వకటా , న్యాయంబె నీబోటికిక? ౨౨౩
- చం. మనత భుజాంకపాళి ధర , గౌతుక మందెను నీల నన్మనో
వనగుణధర్మరూపవిభావంబులకై ప్రథ నిన్నుఁ గైకొనెకా
వనజదళాక్ష ! నీహృదయఁవారిజవాసిని గాఁగ నే మీ
సిని మఱియున్నె మారమణిఁ , జిత్తమునం దెడసేసితేనియ్యకా. ౨౨౪
- తే. కొమరుమిగులంగ నీవుకైకొనితి వేని, జీవితేశుండ వాదట , సిద్ధముగను
గొమరుదలఁగంగ నీవు కైకొనక యున్న, జీవితేశుండ వాదట సిద్ధముగను.
- ఉ. కోరిన నింద్రచంద్రులఁకూబరమారులనైన మెచ్చ దా
మారమణిమతల్లి నిను , మానపనాథు వరించె భూభృదు
ద్ధారముఁ జేసితో సురలఁ , దప్పక ప్రోచెదొ రంభనైన లోఁ
గోరవోకో మహేశమదఁకుంకనశీలివో పల్కు మేర్పడకా. ౨౨౫
- తే. విషముతోఁగూడఁబుట్టనిఁబిబుధవంద్య,వతినిహృదయయంబుననుదాల్చుపరమసాధ్వీ
చంచలత్వంబుఁ గాంచని,చంచలాభ, మారమణి యెంచఁగా రమాఁకుణికి మిన్న.
- తే. సమరముల నిన్నుఁ గీనాశఁసముదయములు, ప్రాణనాథునిఁగాఁ జూడఁభావమునను
బ్రమదమున నిన్నుఁ గోరెను , బాధివేంద్ర, ప్రాణనాథునిఁగాఁగ మాఁపంకజాక్షి.
- చం. అనుచును మాటలాడుతఱి , నాతనిమంత్రులు వచ్చి దేవ ! మీ
రనిచినమంత్రియ్యకా గురుఁడు , హరివికాసము దోఁచ భానుమం
తునిపురినుండి వచ్చి మీముఁ , దోడ్కొని రమ్మనినారు వేగమే
కనుఁగొన నేగుడెం డనినఁ , గాంత ! నృపాలుఁడు వోయె గ్రక్కునకా. ౨౨౬
- ఆ. భానుమంతఁ డనెడిఁపల్కు నాచెవిఁ బడ, నొకవిక్షేప మచటఁనుండు ననుచు
పారివెన్నడించి , వై నంబుగా వింటి, పారివాక్యసరణి , వనజనయన ! ౨౨౭

ఉ. ఇచ్చెద నందుఁ బల్కెధరఁజీశుఁడు నీకు నిజాత్మజం గడు
న్నచ్చిగ నీనమఁ శుభదిఁనంబు ముహూర్తము నిర్ణయింపఁగాఁ
బుచ్చెఁ బురోహితుఁ మదిని ఁ బొంగి యిదేశుభలేఖ నిచ్చె లే
దొచ్చెము ఘల్గునాదిని ముహూర్త మగుఁ దశమి న్నైపాలకా. ౨౩౧

కం. అని పల్కి వార లేగిన, ననుపమముద మెదను మెదల ఁ నానందరసా
భిని మగ్నుఁ డైనదశరథుఁగన కే బరువిడితి నీకుఁ ఁ గార్యముఁ దెలుపఁ. ౨౩౨

చం. *న్మయగమహాశయోద్ధతిని ఁ మాన్మయఁ జేరి సువేల నందు దు
ర్భయపరవాహినీధవులఁరాణవఁ గూల్చి విరోధు లాఁగినఁ
భయదశరంబుల నిష్ఠమతఁవం క్తిగళప్రవిభదశాలియై
ప్రియజయలక్ష్మిఁ జేకొనుచు ఁ వే చనుదెంచు ముదంబుఁ జెందుమా. ౨౩౩

వ. అని కౌసల్యాదేవికిం జెప్పి యామె సూరాచ్చె నామెయు నాశుకాంగన స్పహూ
కరించి వివాహసమయంబు నిరీక్షించుచు నల్పం బగుత్రుటికాలంబుఁ గల్పంబుగా
నెన్నుచు దినంబులు ద్రోయుచుండె నని శుకయోగీశ్వరుఁడు పరీక్షిన్మండలేశ్వరునకు
నెఱింగించినతెఱంగు. ౨౩౪

శా. మా (ల్యా) లంకృతవక్ష ! దైత్యతరుణీఁహం గల్వరుక్కొముదీ
తల్యా ! నిత్యవిభూతినాథ ! నిరహంకారాత్మ ! భక్తాఘనై
రూఢ్యోత్తంత ! ధరాసుతాధవ ! చతుఃర్వ్యూహావరూపా ! ససా
భల్యారంభ ! దయామతీ ! రఘుపతీ ఁ భక్తావళీనదతీ ! ౨౩౫

ఉ. ద(ర్ప)కదర్పహరివినుతా! వినతాతనయాసనా! శతా
హర్పతితేజ ! లోకజనకా! జనకాత్మభవామనోహరా!
సావ్రితచిత్రభక్తదరహః! దరహఃసవిలాసభాసురా !
సర్వమదాపహంఘ్రిజలఁజా! జలజాంబకకోటినుందరా ! ౨౩౬

—॥ గ ద్య ము. ॥—

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణావంధమిళిందాయమానమాననత్వమహః
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభావ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయసామధేయప్రణీతం జైనశ్రీ కౌసల్యాపరీక్ష
యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.
శ్రీరామార్పణమస్తు. శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ.

శ్రీరామచంద్రాయనమః.

శ్రీకౌసల్యాపరిణయము.

చతుర్థాశ్వాసము.

నగజాతితచరణా !

శ్రీనగసంచరణ ! భక్తచిత్తాభరణా !

దాసవమానాచరణా !

శ్రీనయగుణ ! దహరశరణ ! సీతారమణా !

తే. అవధరింపుము దేవ ! మహానుభావ ! భావనాతీతవైభవపరమయోగి
భావపుంభావకరుణాస్వభావుడైన, బాదరాయణి యిట్లను సాదరముగ. ౨.

—౧౧. రావణునిరాయడికి దేవతలు దల్లడించుట. ౧౧—

శా. కంఠేకాలవిధిససాదకలనా, గాఢస్మయాంధీకృతా
కుంఠీభూతకఠోరదృక్పయదివాః కోఠైర్యసంఛేదనో
త్కంఠాజ్యభవశంతమత్రిదివకాంతాగర్భనిర్భేదకృ
త్కంఠాక్రందనపంక్తికంఠముఖః క్షుస్సుంఘసూరత్యముఖః. ౩

కం. తాళంజాలక కడువా, క్తాళంబులతోడఁ దలుపుతాళము లిడి బే
తాళుడు దోలినగతిని రొదాళంబులతోడ సురలుతరుణులు గూడఁ. ౪

కం. పెల్లగుగాలికి నాకులు, చెల్లచెదరైనయట్లు చేడెలు నమరుల్
దల్లడమున దురపిల్లుచు, నొల్లంబోవుచును జేరి రొక్కెడ బయలుఁ. ౫

ఉ. వారియపారదుర్దశలవారము పాకవిరోధి గాంచిదు
ర్వారమనోవ్యథానలదురంతశిఖాపరిదగ్ధుడై ప్రతి
కారములేమికి న్ముఖవికారము లజ్జను జూపుచుండఁ బ్రా
వారనివారితాస్యుడయి వారలతో నిటులాడె దీనతఁ. ౬

కం. కాలం బివ్వను కడుబ్రతికూలం బై యున్నకతనఁ గూరారులచే
నాల్గుమున దుఖ మొదలెను, గాలము మేలైన గెలువఁ గాదగు బిడపఁ. ౭

ఉ. కట్టిడి దైత్యుఁ దున్నఁ డని + కైటభమర్దను దూఱనేటికిం
బుట్టినవెంటనే పొలిసిపోవుట గలుగె ? భూరుహంబునాఁ
జెట్టఁముఁ బుణ్యమున్ ఫలముఁ జెందు వివృద్ధినిఁ గాంచి విూఁడఁ దా
నట్టగుటం దితితును ద,దాగమకాంక్ష మనంగ మే లగున్.

౪

శా. ఆద్యం డవ్యయుఁ డవ్యతుం డతనికిన్ + సాంతంబుగా దైత్యభీ
తవ్యోయానవిహారదుస్థి తులు గాంతామానభంగక్రియల్
వేద్యం బానటు సేయ మే లగుగదా + విధ్యుక్త మార్గంబునన్
విద్యుద్ధాత్రులఁగూడి పోవుదము తదీప్యతానమాన క్షిచేక్ష.

౯

ఉ. రండు పదండు పోదము సుఁరల్ ! సురకాంతలు! ధాతఁ జూడ లే
లెండు పితామహుం డగుట + లీలమెయి న్మనక స్త్రీ దీక్షిగా
నొండుపమ న్వచించు మనఁకొక్కట నంతియగాక పాయునే
యొండుగతిక నిశాచరమఁ పూర్ణతికారణకారణోఘముల్.

౧౦

వ. అని చనియెడునవనరంబున నందఱు సర్వతోముఖంబయి పీఠాచరణప్రముఖంబయిన
దశముఖసైన్యంబుఁ గనుఁబ్రామి పోవ మాటువేషంబుల ధరించి రందు.

౧౧

—|| ఇంద్రాదులు మాటువేషంబులతో బ్రహ్మం జూడఁ బోవుట. ||—

శా. కక్షస్థాచలపక్షదారణకళాకాశల్య విద్విడ్భీదా
దక్షం బాపవి నుత్తరీయ మొఱుగా + దాల్పుంగ నెవ్వారలేక్ష
వీక్షింఁత్ర స్త్రవ నలైసల్ కలయఁ జూపెట్టంగఁ జూలై పహ
స్రాక్షత్వంబు పులోమజాధపున కన్వర్థంబునై భాసిలెక్ష.

౧౨

ఆ. సమధికప్రతాపశక్తివిఖ్యాతుడై, నెగడుతన్నుఁ గన్న + నగుదు రనుచు
మోముఁ దెలియనీకఁగూమధ్వజం దేగెఁదనకు రక్షగాఁగఁదనధ్వజంబు.

౧౩

కం. వెలిఁ బాశముఁ దాల్పుచుఁ జనఁ, దలత్రా డొనరింతు రనుచుఁ + దలఁగనిభీతిక
మొలత్రాడుగ ధరియించుచు, జలనిధివతి యేగె ధాతృనదనంబునకున్.

౧౪

కం. పిడిఁ బిడికిట నిడి పట్టుచు, నిడుపుగ నిల యూత గొనుచు + నిజసాధనముఁ
దడఁబడుచరణములం జనె, గడగడవడఁ కభినయించి + కాలుఁడు భీతిక.

౧౫

చం. అపుడు మహాబలుండు పరిహాసము సేయుదు రెవ్వరేనియన్
త్రప నొకకొంతఁ బాపఁ గనఁరాను గదా యనునిబ్బరంబు దా
విపులనిజధ్వజక్షపితఃపీక్షణయుక్తులఁ చేసిచూపఱు
గృహణత నేగె సత్యజగఁదీశ్వరదర్శనదోహలంబునన్.

౧౬

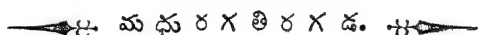
తే. తనదుజేసంబు తనజోగితనమునకును, దగుట మదిలోనఁ బొందక + వగవు, నంది
శౌలమునుములుకట్టిగాఁదోలుకొనుచుఁజనియె నీశానుడు విధాతృనదనమునకు.

తే. ప్రకటకాష్టాభృతిముఖకార్యముల కెపుడు, సాధనంబైన గుడియ యక్సాసాధనంబుఁ గావ్యభృత్యాదికం బైనకార్యమునకు, సాధనంబుగ నొనరించి • చనియె నమర.

తే. నవనిధుల్ గొల్లవోవుటఁ • దవిలి సిగ్గు, నాదిభిక్షువులోడ న్నేహంబు నేడు సమతఃజెందె న టంచును • విమనుఁ డగుచు, నైలబిలుఁ డేగ నిర్వేదఃమాతృనరయ.

సీ. జీవనాయులగూండఁచెలు వందెఁ గబరీభ, రం బిది యేమె యోరమణి! యనుచుఁ గుక్కకాటుల కెంతఁమక్కువ చేసితే, చెక్కులఁ జేర్చి తో, యక్క! యనుచు నతులనవీనశఁయ్యాసుఖంబా వెన్ను, కర్తవ్యస్తిక్త మోకాంత! యనుచు వెన్నున తైకము • భుక్ష వేలొకా నేటి, నవనాగరకతయా • నాతి! యనుచు

తే. నచ్చరల బలాత్కారంపుటాశరకృత, సురతలీలావిశేషముల్ • సూచి నగుచు నార్ధ్యలోకామరీతతు • లడుగఁ దలలు, వ్రాల్చినడచిరి రంభాదివనదముఖులు. ౨౦

వాసరపతిశతభాకారంబులు, భాసురరత్నప్రాకారంబులు
ప్రమదాకులహితవాఘూరంబులు, గమగమనలచెడికర్పూరంబులు
తేనియనుచులనుదృక్కిరంబుల, తానక మగుమేల్తాశ్వాసరంబులు
కమనామోదవికాసారంబులు, కమలామోదకకాసారంబులు
శ్రీగతపమిళాశృంగారంబులు, హీరభ్రాజితభృంగారంబులు
పరిమళసంభరపాటీరంబులు, పొరిఘుంఘు మ్మునుపువ్వుటీరంబులు
కంతుముదాకరకాంతారంబులు, కాంతమనోహరకాంతారంబులు. ౨౧

వ. కలిగి విభాసమానందై

౨౨

ఉ. నిత్యము సత్యవాణ్నిచయనిస్తులవేదవదోవిచారసం
స్తుత్యము సంతతానవధిశుద్ధమైకపరావృతాశిదాం
పత్యము సత్యధర్మశుభ భావరతాంచితభోగశీలాం
గత్యము సత్యమున్ సురలు • గాంచి చతుర్దశలోకజాత్యమున్. ౨౩

వ. భయభక్తులఁ జేరం బోయి రందు

౨౪

కం. నిష్టాగరిష్టయోగి, శ్రేష్ఠులతో ధీవిశిష్టశిష్టులతో స
ద్గోష్ఠి న్నెలిఁగెడియావర, మేష్ఠిం గని కేలుమోడ్చి • యెసఁగెడిభక్తిన్. ౨౫

ఉ. వారలు వారివారివలఁపంత రవంతయు దాచు కంఠయున్
వారక తెల్పఁగా విధి నివారణమార్గముఁ జూచి యోజనన్
వారలఁ బల్కె వేటొకట • వారిత మా టిది కల్ల వెన్నుడే
కారణజన్ముడై యరినికారణకారణ మాట దక్కినన్. ౨౬

౨౬

ఉ. కావున నిందిరారముఁ ♦ గాంచి సమంచితభక్తి వేడినం
బావనభావనకా మహిఁ గృపాపరుడై నరుడై జనించి యా
రావణజీవనాశనవారాయణుఁ డాచు సురావనుండు నౌ
శ్రీవనజాతనేత్రుఁ గనఁ ♦ జెచ్చెరఁ బోవము లెం డటం చనక.

౨౭

వ. వల్లె యని సుర లందఱు నతని ననునరించి చనుచుండి రంత.

౨౮

—|| బ్రహ్మాదులు వైకుంఠమునకుం బోవుట. ||—

కం. కంఠద్వయసం బగునుత్కంఠను నుపకంఠమునను ♦ గనిరి విభిశ్రీ
కంఠామరముఖులు వై, కుంఠపురీవరము మది సఃకుంతితభక్తిక.

౨౯

మ. కని సాష్టాంగకృతప్రణాము లగుచుం ♦ గంజాతసంజాతము
ఖ్యనిలింపుల్ కమలామనోరమణ! లోకాధీశ! జేజే యటం
చని పల్కాటును మ్రొక్కుచుక హరి! హరీ ♦ నారాయణా! యంచుఁ జిం
తన గాపించుచుఁ జేరబోయి యచటక ♦ ధన్యాంతరంగంబునక.

౩౦

—|| వై కుంఠపుర వర్ణనము ||—

ఉ. సారపువేదమూలమును ♦ సత్యమున్మంధము నై గమోదము
జ్ఞారమ యోగశాఖయును ♦ జారుకలాసనవత్త్రముక మనో
హరినుభక్తిపుష్పమునునై ఘనమోక్షఫలంబునై శుభ
శ్రీరమణీయ హూచ విలసిల్లు ధరారుహపాళిఁ గాంచుచుక.

౩౧

చం. సునసమృణాశనల్లలిత, సారముదావహ నిర్మలార్చితా
ప్రదుచిరపుల్ల వంకజవిభాప్రవిభాసినుపాణి నవ్యసం
దరతరకంకణప్రకటనాదమునై తవణింపఁగాఁ బారిం
బారిఁ గమలాశయంబు లనఁబోలుఁ బురీకమలాశయంబులుక.

౩౨

సీ. స్పష్టారములతోడ ♦ సప్తాక్షరీమంత్ర, జపమునొనర్చెడికౌశములను
అలిఁ బ్రణాంబు నిర్మలమనోనియతిని, సాచెకు జపియించు, శారకలను
బ్రవిమలభక్తిభావమున ద్వయానుసం, ధానంబుగల భరఃద్వాజములను
ద్వాదశాక్షరమంత్రవరపఠనోత్సాహ, సంగతి మీఱుచిఁబ్టంగిగములఁ

తే. జరమవద్యంబు వల్లించు శత్రునవితతి, దారకంబు జపించెనుసారసములఁ
జూచితద్వివ్యమహిమకుఁ ♦ జొక్కి విబుధు, లతులితానందవరవశు ♦ లగుచుఁ జనఁగ.

సీ. ఏచాయలను డాయ ♦ నాచాయ నందక, శంఖపక్రాంబుజశృంగధరులే
యేజాడలను జూడ ♦ నాజాడ నాజాను, బౌహుచతుష్కప్రభాలసితులే

యేత్రోవలను బోవ ♦ నాత్రోవ వై జయం, తీవనమాలికా, దీప్తతనులె
యేదారులను జేర ♦ నాదారులను హాట, కాంబరదివ్యభూ, మాళియుతులె

తే. యెందుఁ గనుఁగొన రవిశశి, దృగ్గసితలె, యెచటడాసిన హరిసీల, రుచిరలనులె
రాజ! వాఙ్మనసాగోచఁబంబు లచటి, వింత లెంతని వర్ణింతు ♦ వేఱువేఱు. 30

సీ. చన్నచో నెయ్యెడ ♦ నోన్న మోనారాయ,ణాయ యన్రవములే ♦ నలుపుమీఱు
విన్నచో నేవేళ ♦ నోన్న మో భగవతే, వాసుదేవాయ యన్ పరమరవమె
యన్ని వేళలను శ్రీనారాయణచరణౌ, శరణంప్రపద్యే యన్ నురవచయమె
చెన్నుమీఱుగ నెట్ల ♦ శ్రీమతేనారాయ,ణాయనమో యనునవ్యనదమె

తే. యొన్న మో విష్ణువే యనునొప్పునుడియె, యన్యథానా స్తిశరణ మ్మటన్నవలుకె
సర్వకాలంబులందును ♦ శ్రావ్యమగును, భూమిపాలక! వైకుంఠపురమునందు. 3౧

ఉ. ఏ మని చెప్పవాఁడఁ బృథివీశ్వర! యచ్చటిచిత్రముల్ రమా
కాముకనామసంస్మరణఃకర్మతులం గని నిర్జుల్ మదిం
దా మరుదెంచుకార్యమునె ♦ తద్దయు విస్మృతిఁజెంది వారిముఁ
తా మొకసీచకీటకవి, తానముభంగిఁ దలంచి రెంతయుఁ. 32

వ. ఇ ట్లచ్చటివిశేషంబు లాలోకించుచుఁ జన. 32

సీ. పరమసాత్త్వికభక్తి, భావంబు సవరత్న, ఘటితలలాటికా, పటిమ మెఱయ
వీతరాగ ద్వేష, పూతసత్సంగతి, కమనీయ మగుపాద, కమలములుగఁ
బంచేంద్రియాస్పృహ ♦ పరిధవిల్లెడు నూర్పు, కమ్మతావియ యయి ♦ ఘుమ్మనంగ
సాంఖ్యరాజాదిక, సకలసద్యోగవి, తతులు మైఁగల యలంకృతులు గాఁగ

తే. లేనగవున బ్రహ్మానంద, లీలదోఁప, సభిముఖంబుగఁ జనుదెంచు, నమరవితితి
నరసి క్రేగంట ముక్తిక, న్యామతల్లి, చేరఁ జనుదేక దవ్వు వేంచేసె నపుడు. 3౩

వ. ఇట్లు దావీరంబు డాయం జని నిలిచి కమలసంభవశచీధవముఖగురనికరంబులు
కరంబులు మోడ్చి పలువిధంబుల నుతించి రందు విరించి యి ట్లని స్తుతించె. 3౩

—|| శ్రీమన్నారాయణదండకము. ||—

శ్రీమద్రమామానీనీచిత్రకంజాతపేళీ! దయాశీలమహాళీ! సుధాహారపాళీనుతాద
భ్రాకేళీ! సుధాహారనేతా! జగత్ప్రాత! యశ్వేతజీమూతభోపేత! లోకైక
నిర్మాత! వేదాభినిర్ణేత! జీమూతధారీ! జగజ్జలకళ్యాణకారీ! సతాంఘోచి
దారీ! హితానందకారీ! మహానందకారీ! మముం బ్రోవవేలా? దయాలోల!
మానం బిదేలా? జళా! భూరికల్లోలమాలానిలాలోలకోలాహలోద్వేలహలా
హలాభీలకీలావిధాజాలముఁ దగ్ధలోకత్రయీనాలముఁ భక్షి తాళాపురీజాలముఁ

మామకసాస్వితసంచాలముం జాల మున్నున్న భుజించి, లోకాళి రక్షించి దైత్యాళి
 శిక్షించి సత్ప్రేమ వీక్షింపవే, శౌరి! తా మేటివా రంచు లోనెంచు సద్భక్తులకా
 శేముషీయక్తులకా మోక్షసంసక్తులం జేసి తా మేటి నం చెంచు నాక్రించుచోదుష్టు
 సత్కర్మవిభ్రష్టు దుర్వారదుశ్చేష్టు బలనిర్దయావిష్టుఁ గట్టంబులం ద్రోయవే సత్య
 సంకల్ప! భ్రాజద్గుణాకల్ప! త్వత్సేవకానల్పవాంఛాప్రదాన క్రియాకల్ప! సద్భక్త
 ముక్తి ప్రకల్ప! యహినాహిరా డ్దల్ప! శ్రీభార్గవీతల్ప! కల్పావసానంబునకా నీర
 యానంబునకా సద్విధానంబునకా మినఁమై యాశుగాధీపమై పోవు నాయోడ జేజే
 లకుఁజ్ఞేడ! వేవేగ కాపాడవా; సోమకుం డద్దిరా వేదముల్ మోక్షసంపాదముల్
 ధూతనిర్వేదముల్ సాధుసమ్మాదముల్ పాపసంఛేదముల్ దొంగిల న్వానిఁ జెంగిం
 పవే; బాలు రక్షన్సుతుకా లోకరత్నోపముకా భక్తినిత్యేపముకా బలదురాత్యేపముం
 జేయఁగాఁ జేయి కా లాడకుండంగ స్తంభంబునకా వీరదంభంబునకా దోర్బిజ్యం
 భంబునం బుట్టి దైత్యాధిపుం గొట్టి ప్రహ్లాదుఁ జేపట్టవే దిట్టనై నామొఱాల్చింపరా
 మమ్ముఁ బాలింపరా మోదవారాళిఁ దేలింపరా క్రీసతీవల్లభా! పక్షిరాడ్వల్లభా!
 మావధూతీనమాటీకనోరఃప్రవాతీ! కనత్సర్వేశాతీ! దశత్క్రూరనైశాటధాతీ!
 దయాసారపేతీ! హరీ! డింభవేషంబునకా ధీవిశేషంబునకా యజ్ఞశేషంబునకా
 సారతోషంబునకా మేఘఘోషంబునం జేరి నీ వాబలిం గోరి పాదత్రయాపాంసులం
 బాంసనుం దోలి యానంద సంఘాయినై మీఱవే! లోకముల్ నింపఁగాఁ జెంపఁ
 గాఁ ద్రుంపఁగా లీల మూర్తిత్రయం బూనునీయందు నీవాచకంబందు నిల్చుంగదా
 లోకముల్; నిల్చునీయందు సర్వంబు; సర్వంబునున్నీవయై వాసుదేవాఖ్యి రాశింతు
 ట క్లృట నిన్నెన్న నేనెంత! శ్వేతాంతరీపంబు వైకుంఠలోకంబు క్షీరాంబుధామంబు
 నీనిత్యధామంబులంచెంతు కాని నీలేని దోదేవ ! యేకాఁబమాత్ర స్థలంబైన
 లోకాసులక లేదు; నీయాధ్వోకాయంబు సత్యాదులొ నేఁబులోకంబులుకా నీయ
 ధోకాయమో తక్కులోకంబులొ నట్టి లోకస్వరూపా! భవద్భక్తిబాహూరుపా
 దంబునకా నాలుజాతుల్ మనస్సీమఁ జంద్రుండు ప్రాణంబున న్వాయువులే నాభి
 సాకాశమంఘ్రస్థలికా భూమి క్రోత్రంబులం దిక్కులం గల్పనంజేసి తొ మున్ను ధిజా
 డ్యయుక్తుం బ్రభోధింపఁగా నన్ను శ్రీశారదం బంప లోకాచిన్రూఢముంజేయఁగాఁ
 జాలిలిం గాదే! తత్తత్ఫలపేక్షలేకుండ స్వక్రియల్ నీదుసంప్రీతిగాఁ జేసి నీవొక్కఁ
 డేతక్క వేఱొండుగా దైవమా లేదు లే దంచు లోనమ్మి నిశ్చంచలత్వంబున స్మి
 టుపుణ్యండు సద్యోపవర్గంబునుం బొందు టబ్రంబాకో? నేచ్చియే నేరకే ప్రీతిసే
 భీతిసే జేయ నీనామపరాత్మణం బుగ్రవాపౌఘముకా నాశముంజేయఁగా; బుద్ధి
 మాంద్యంబున న్దాఁకినం గాల్పడే యగ్ని? నీవారశూకాకృతికా సూక్ష్మరూపంబు
 నుం దాల్చి వైశ్వానరాకారివై దేహిదేహంబులం బ్రోతు వీ వట్టి దేవాదిదేవా!
 దయాశీల! మన్నించి రక్షింపుమా మాధవా! పూతభావా! నమస్తే నమస్తే నమః.

—|| విరాట్స్వరూపవర్ణనము. ||—

౪. అని వినుతించుచున్న సమయమున హరియచమతి ద్వారపాలుండు బ్రహ్మమల లోనికి దోడ్కొనిచనుటయు వార లెదుట నరుణారణప్రభాభాసితంబును, విశ్వ కారణంబునునై జగంబులఁ బావసంబులఁ బావనంబు నేయుపావని మరందంబుగాఁ దత్త్వణోన్మీలితకనతోక్తనందంబులడంబున నందంబుమీఁగు పదకమలంబులును, గమ తావతారసూచకంబు లగుప్రపదంబులును, మనసు గన్ననన్న జ్ఞప్తవలెరక్షించి తెకతేరకు బట్టబయల దయవీడి త్రోచితేయని యనేకరూపంబులఁ బాదంబులఁబడి వేఁడు నుడువతివడుపుఁ బోడిమిఁగనిన నఖాంకురంబులును, గలమాకారంబుఁగాంచుట భక్తకృష్ణీవలుల పాలిపంటనా విలసించు జంఘలును, మధుకైటభపథస్థానంబును భూసీళాహస్తానమర్దనపరిచితంబును నగుసూర్యముగళంబును, గగన జనక రూపకం బగునాభీవరంబును, సృసింహవతారసూచకంబై చరాచరసహితానేక కోటిబ్రహ్మాండంబు లానూక్మ్యప్రదేశంబుననిముఞ్చునేర్చున సఘటనఘటనాచాతురిఁ జాటించుచుఁడన్మయం బగుధరణీతరుణి కర్పించిన వాసోభూషలునా రాజల్లు పీతాంబరకనకమణిమయకింకిణీవిరాజమానమేఖిలావిలసితం బగుతనమధ్యంబును, ముక్తిక న్యాపేక్షకులకు నన్యాపేక్ష వల దనుసాధువులచే భావితంబును, గొస్తుభరత్నపీఠీ విమలవనమాలాఢోలాస్తనకృతకధరాధరకుసుమహారవారప్రపన్నఘోళాలనభసలవి సుసంయుతంబై రమారమణీరమణీయోద్యానంబునాఁ బొల్చి మృగమదకలితలక్ష్మీవక్షోరుహ ప్రహరణకిణాంకితంబై శ్రీవత్సలక్షితంబైన వత్సస్థలంబును భావిచతుర్భా వనూచకంబును, భక్తజనచతుర్విధపురుషార్థదాయకంబును, జతుర్భావోద్యోతకంబును, బ్రహ్మవతంసోత్పలగర్జ భూషణశ్లేఘాలకాబంధవిమర్దశంసకంబును, సతావనచాతుర్వప్రశస్తంబు నగునాజూయహస్తచతుష్కంబును, మానసభవానూనకేళివిరాజమానరమామానవతీగాఢఽఽఽంగనమయకరకంకణనికషణాంకితం బగుకంబు కంధరంబును, గమలావయనాంజనరంజితంబును శ్రీసతీరదనక్షతలక్షితంబును నగునధరాధరంబును, గుండలమణిసురీచికారంగస్థలాయమానగండదర్పణంబులును, బుండరీకకోభాభాసమానంబులును మత్స్యావతారసూచకంబులును దుష్ప్రతిక్షణశిష్టరక్షణమున కహంపూర్వోకాభావంబు కర్ణంబులముచ్చటించుగతి నాకర్ణాంతంబులైన సయనంబులును, స్వనిర్వ్యధననిర్గతగంధవహంబే సమదాశిక్షణాధూర్వహంబగు తెఱిగించు రీతిఁ జంపకకుసుమవిలసనంబువహించు గంధవహంబును, గమలాకమలాక్షి దావత్సలగతయగుట సపత్నీసాన్నిధ్యంబున నర్మాలాపంబుల నిరంతరం బాడ వలను గామిఁ దన్నుఁ జేరుటనో నా శ్రీకారఖ్యాతిఁ గాంచిన శ్రవణంబులును, విశ్వేషమాత్రఖలనాశసనమర్థంబులొటనో కోదండఖ్యాతిఁగాంచిన భూయుగ్మంబును, రాకాసుధాకరబింబసహస్రంబుడంబు విడంబించుముఖంబును, నిజతేజోవిశేషం బశేషంబుగఁ గోటిసూర్యవ్రతీకాశంబై వెలుంగుకిరీటంబును గలిగి కామజనకుండయ్యుఁ గామ

రహితుండును, గ్రోధయుతుండుగాక సాధువిరోధులయందుఁ గ్రుడ్డుండును, మోహ
లోభదూరుం డయ్యు శ్రీమోహలోభయుతుండును, మదఁహితుం డయ్యు భక్తావన
మదనహితుండును, మాత్సర్యవర్జితుండునయ్యు దుష్టజనశ్రేయోమాత్సర్యవిశిష్టం
డును, నై దుష్టవర్ధనుండై శిష్టవర్ధనుండును, నిరంజనుండయ్యు భక్తరంజనుండును,
నిష్కలంకుండయ్యు సీలవర్ధుండును, నిర్వికల్పుం డయ్యు వికల్పితవాహుండును,
నిరాఖ్యాతుం డయ్యు నారాయణాఖ్యాతుండును, నై బుధాననంబుచకై విషంబైన
మ్రుంగుట దేహసీలిమయు, సముద్రం బైన సీదుట నయంచంబులును, గొండనైన
నెత్తుట యంగుళియు, శుద్ధసాత్త్వికభావంబు భృగుపాదపరాగలక్ష్మితవక్షంబును,
గాలస్వరూపంబగుటఁ జక్రింబును, శబ్దమయుం డగుట శంఖంబును, భవరోగాగ
దంకారుఁ డగుట గదయును, ననంతం డగుట శయ్యయు, బోధింప వెలుంగును
శేషతల్పంబున జగజ్జేరియమానదివ్యమంగళవిగ్రహంబునఁ గవిరాజమునిరాజనివ
హంబులుగొల్పి నాగభోగనిహితనవ్యహస్తుం డయి యూర్వనమర్దనకుర్దనంబున
హస్తసమర్ధంబునఁ దేలుకమలనయనకువలయంబులకవికానకారణం బగుమందహా
నకౌముదీశోరంబును సంధ్యారాగారుణాధరంబునఁ గోకనదంబందలి రాజహంసం
బుఁబోలె నివ్వటిల్ల శేషశయనకోమలత్వంబుఁ బరికింపనో నాఁగ నోరజాతిన వనమా
లికా నై జయంతులతో వామదక్షిణనయనాకేశరంబులు రమాకుచకోకంబుల విష్వ
కేసనత్యమ్ముక్తాదులయందుఁ బాలుపారఁ బరుండిననమ్మహామహుం గాంచి నమశ్శ్రీ
మతేనారాయణాయ నమో భగవతేవాసుదేవాయ నమో విష్ణవే నమో జిష్ణవే
నమోనమస్తే మమనాథాయ జగన్నాథాయనమో మమదైవతాయ దైవతదైవ
తాయనమో మమకులధనాయ దుష్టనిధనాయ యని సాష్టాంగదండప్రణామంబులు
పోనః పువ్యంబుగ నాచరించి భయనంభ్రామాతిరేకంబునఁ బలుకంజాలక నిశ్చాల
వలె నిలువంబడిన బ్రహ్మాదులంగాంచి హరి కరుణాకటాక్షవీక్షాపాతమాత్రంబుననె
హారీజడు పుడుపుడు మేఘగంభీరభాషణంబుల నిట్లనియె.

౪౧

కం. మార్దురు లేరుగదా నీ, కార్తి స్థటియింప సృష్టి + యలరెడిఁ గద యో
కార్తస్వరగర్భా! నీ, కార్తస్వర మేలగలిగె + నయ్య విధాతా!

౪౨

వ. అని యట్ల యందఱసేమంబు విచారించ నింద్రాదిదేవతలు తమతమపరిభవభవదుః
ఖంబుల వక్కాణింపఁ దొడఁగి రందు విరించును డిట్లనియె.

౪౩

—|| సురలు హరితోఁ దమ దుఃఖంబులఁ జెప్పట. ||—

మ. అతులం బైనభయాతిరేకమున నశ్రావపస్థలక రాక్షస
ప్రతిదాహములందుఁ గాంచి సుముహూర్తప్రశ్నలం గుంపుల్లే
దితిజల్ గోరగ నాల్గుమోముల భయాఁర్తి బల్క నన్నింటికె
జతురాస్యండు పురోహితుం డనుదు రిచ్చుక మెచ్చి వాచాల్మరై.

౪౪

కం. కలిగెడి సుతులకు శ్రేయోస్థలనం బగురీతి నొనట • జనకోక్తవిధిం
దలవ్రాత వ్రాయుచును నా, తలవ్రాతకు నేప్పు చుందు • దనుజవిరోధీ. ౪౫

వ. ఇంద్రుం డిట్లనియె. ౪౬

శా. నీకారుణ్యరసా ప్తి మాకుఁ గలిగెఁ • నిస్తుల్యసాభాగ్యభా
గ్యాకుంఠీభవదీడ్యదివ్యరమణీయాకల్పముల్ సర్వముం
జేకట్లఁ దయసేయనైతివి గదా • శ్రీనాథ! పౌలస్త్య లీ
చేకట్లం దయచేసి రివి యగు నాచిన్నెల్ సుమీ కేశవా. ౪౭

వ. యముఁ డిట్లనియె. ౪౮

కం. దండమె శరణంబుగఁ గొని, భండనమున గెలిచినాడఁ • బ్రాక్కాలమునఁ
దండమె శరణంబుగఁ గని, భండనమున మనినవాడఁ • బ్రకృతమునందుఁ. ౪౯

కం. దండము హస్తాలంబన, దండం బైయమరె నాకు • దండనపదమున్
దండుగువదమై యొప్పెను, దండము! సురవైరి నెలులు, దండించెదవో. ౫౦

వ. కుబేరుం డిట్లనియె. ౫౧

కం. నవతం గాంచిన నిధు లిటు, నవతం గనె దానవాళి • నవనవధాటిఁ
జవమునఁ గొల్లలు పెట్టఁగ; నవ రయ్యెను నాదిభిక్షుసఖ్యము నాకున్. ౫౨

కం. దానవకులనాశన! నే, యానవిహీనతను దిరుగులాడఁగ వలసెఁ
యానసమార్జనకప్తము, మానవభుక్కులకు విందు • మాడ్కిం దనరెన్. ౫౩

వ. సమీరుం డిట్లనియె. ౫౪

తే. విను ప్రభంజనుడవు మేము • విప్రభంజ, నులము నీవును నొకమహాబలుడవటర
మమ్ముఁ దాఁకంగరమ్మంచుమాఱుకొన్న, నాశుగత్వంబు చరితార్థ • మయ్యెనాకు. ౫౫

వ. వైశ్వానరుం డిట్లనియె. ౫౬

ఉ. కొమ్ములు మూటిపై సతులు • కుండలనుంచి చతుర్థశృంగ మం
దిమ్ముగఁ గట్టె జేయఁగను • శృంగముఁ గాల్పక దీర్ఘ వంట; రే
ద్రిమ్మరు లొంటికట్టియన • తీర్చితిఁ గాల్పకయైన దాని నం
చెమ్మెలు వల్కుచుండుదు రఁదేమిటి కిచ్చితి వయ్య శృంగముల్. ౫౭

వ. నవగ్రహము లిట్లనిరి. ౫౮

కం. అహరహము సుతులు పుట్టెడి, మహమునఁ దజ్జన్మగన్ • మందలిశుభని
గ్రహచారము గలగ్రహముల, గ్రహచారము చాలదయ్యె • రాక్షసవైరి. ౫౯

వ. మును లిట్లనిరి. ౬౦

కం. ప్రాచీనాచారంబున, మేచకరుచిరాంగ! ముచులు ధ మేసోనుచును య
జ్ఞాచరణులు గాఁ దనయులు, ప్రాచీనావీతి యనుచుఁ బలుకఁగ వలసెన్. ౬౧

వ. అచ్చర లిట్లనిరి. ౬౨

కం. జీవమశీమయగృహములు, పావనశంపాలతాభఃపపువులు మాకే
జీవవిరోధులు నాయె న, యో వసతులఁ జెట్లనీడ ధ నొదిగినచోటన్. ౬౩

తే. అమృత మొకపేళవిషమనా నటన్నవగిది, నమృతమే మాకు విషమయ్యెనబ్బనాభ!
ప్రాణములు వోక మానంబుఁదానవులకు, ధారవోయంగఁ గలుగుటఁదానవారి! ౬౪

ఉ. ఏమవ హోయటంచు నిదియెంతటికమ్మనిపాట యంచు, మో
మోడక తిట్ట నవ్వకొను ధ చోయ్యనఁ బట్టంగ దూఱులాడి య
ల్లాడఁగ నాట యంచు, నధఃరామృతమం చుమియంగ మోముపై
నాడుచు నిట్లు బందిగృహఃమందునె సిగ్గులుదీసి రచ్యుతా. ౬౫

ఉ. మాసినకోకఁ గట్టి, తలఁమాసిన నూనె మెఱుంగు లేక, మైఁ
బూసి దుమారమున్, నిశను ధ భూనతి తొమ్ముల నొత్తి నిద్రోవో
వ్రాసినధాత దూఱుచును ధ బ్రాచిపనుల్ నెఱవేర్చుపొంటె నే
బ్రాసులరీతి నిల్చి మునిఁపల్లెల వెట్టికి నైతి మీశ్వరా! ౬౬

కం. పురుషాకృతిఁ గొని మేనక, తిరుగఁగ నసురుం డోకమం ధ దిగిచె రణేచ్ఛన్
ఖరళికి నయ్యది సుమశర, ఖరలీక్రియఁ బర్ణిమించెఁ ధ గుయ్యిడ సతియున్. ౬౭

వ. దేవత లిట్లనిరి. ౬౮

ఉ. రాదు భుజింప జన్నములఁ ధ దాపుట న య్యమృతంబు ప్రాణమా
పోదు, కృశింప దివ్యియలుఁపోయినగూఁడులపోలికం గనుల్
వేదతనంబు గాంచె నిటు ధ వెన్నెముకం గని చెల్మిజేసి యే
కోదరవృత్తి నున్నత్రిదఃకోదరముల్ గను మంబుజోదరా! ౬౯

కం. ఇక్కట్లు నేమిచెప్పఁగ, ని క్కట్లు లభించె బందిగృహసీమను నీ
మొక్కట్లు చూడ వయ్యా, ది క్కెట్లో నీవు దక్క ధ దీనశరణ్యా! ౭౦

సీ. కాళికావాస మైక్రాలునాకం బిప్పు, కాళికావాస మైక్రాలె నయ్య
కాంచనకాలిత మైకమృహ గృహములు, కాంచనకాలితమైక్రాలె నయ్య
భోగినీభోగినంధభోగార్హకృతకాద్రి, భోగినీభోగినంధభోగ్య మయ్య
రంభావధూమందిఁరప్రదేశములు కా, రంభావధూమందిఁరంబు లయ్యె

తే. నేమిచెప్పదు మయ్య! దైత్యేశభాటి, కార సాధ్యసయుక్తులై ధ యమరలోక
వాసు లెల్లరు నిరతప్రవాసు లగుటఁ, బాడుదోచెను నాకంబు ధ పద్మనాభ! ౭౧

కం. తామరసోదరముఖ్యులు , తామరసోదరుని నిటులు + తద్దయు వేడెడ
సామరసారసఫణితిక్, సామరసాదరణయ్యక్తి + సామియుఁ బలికెక్.

౭౨

—|| హరి తాను రాముడై రావణుం జంపెదనని చెప్పట. ||—

ఉ. కాలము వచ్చునంతకును + గా దన కెట్టివిరోధనేనిఁ దా
నాలమునేయు టొప్పు నటు + తాటను సైచితి నింతకాల మే
నాలములోన వాని మనుజాకృతిఁ దాల్చి వధింతుఁ బొందు; దు
శ్శీలుర కున్నతుల పిదపఁ + జేటునకే చుడి హేతు వయ్యెడిక్.

౭౩

—|| శ్రీ రామావతారమహాత్మ్యము. ||—

ఉ. ఏ డగుతేవఁ బుట్టి బుధులెల్ల గణింపఁగ రెంటిసాఖ్యముల్
గూడఁగఁజేసి పంక్తిరథుఁ + గూర్చియుఁ బంచతఁ బంక్తికంధరుక్
వీడక మోక్షదాయిపుటఁ భద్రదముల్ ధర నేమ చేసి కొం
డాడఁగ రామనామమును + సార్థకతం గనఁ జేసెదం జుడి.

౭౪

మ. జడసంగత్యముఁ జెందితిం, బిదపఁ గాంఁచుగంటిఁ దాజేలనక్
నుడి, దుష్క్రికిఁ గాంక్షచేసితిని, మన్యుస్థారచిత్తుండనై
జడలం దాల్చితి, దోసి లొగ్గితిని, రాజవ్యూహనాశంబునం
దిడితిం జిత్త, మొనర్తు రాముడనఁ నే + నీలోపముల్ లోపముక్.

౭౫

సీ. జడసంగతిని మాని + జడము నక్ సోకినఁ, జేతనంబైయుండఁ + జేయుచుండు
భారవాహక మైన + వర్తనంబును మాని, కష్టజీవుల నెల్లఁ + కరుణఁ జూతు
శాస్త్రస్థివిద్ధంపు + సాంగత్యమును మాని, యేకపత్నీవ్రత + మెలమిఁ దాల్చు
శరణన్నమాత్రన + జాగింతనేయక, తటుకున నభయప్రదాత నాదు

తే. దాత నాదును రాజసంఘ్రాత నాదు, మాయలను డాయక యమేయఁగేయచరిత
ములను జరియించిప్రేతు మిమ్ములనునిజము, పొంపనిర్జరులార ! మీఁరుండుకడకు.

ఉ. రాజకులంబునందు సురరాజకుతూహలముక్ ఘటింపఁగా
నాజికి బుట్టి, యాపిదప + యాజకకార్యము నిర్వహించి, యు
ర్వీజకరంబుఁ బట్టి, పృథ్వివీజకుఁ గా దితిజాళిఁ గొట్టిని
రవ్యోజకృపాపరుండ నయి + పాలనసేసెగ లోకమంతయుక్.

౭౬

కం. సంశయము వలదు మీమీ, యంశంబులఁ గాంచుఁ డిల మఁ హాబలయుతతీ
వ్రాంశుసమానుల వానర, వంశంబుల నాకుఁ దోషఁపడఁగావలయుక్.

౭౭

వ. అనహాయకార్యధురీనుల రగు మీ కిది యేల యంటి రేని

౭౮

కం. వేనమున కగునలక్షణ, భాషలు భాషలకు నయినభంగిని గ్రియలుకో
భూషింతురు ప్రాజ్ఞులు నే, దోషంబును లేదు మీరు + దోష్పడ నాకుఁ. ౮౦

ప. అట్లుగావున మనుష్యావతారంబున జన్మించునాకు శాస్త్రీయంబును లోకోచితం
బును నైన కేవలమనుష్యచర్య మానసియం బగుఁగాని యొండుగా నేదదు. సర
వానరులు వారికి నికారణకారణులు కావున మీరలు వివిధవాసరహంబులు
జన్మించియుండుఁ డని మృదుమధురంబుగాఁ బలికిన. ౮౧

తే. త్నామకాలంబునందును + జలదరపము, వినినహాలికజాతంబుపగిది దోచ
నిర్భరానందమగున్నలై + నివృటిలిరి, యమరు లత్యంతమును మోద + మంకురింప.

ఉ. వాడినలేత పెరులకు + వానవలెఁ, త్సుధగొన్నవానికి
న్నాడినకూడురీతి, మదఁనుం డలయింపఁగఁ జొక్కు చున్నయా
చేడకుఁ జెల్వదర్శనముచెల్విన శ్రీహరివాక్యరంపరల్
గాడిన వీనులకొ ముఖవికాసము భానుర మయ్యె వారికిఁ. ౮౩

కం. జేజేపద్దయు మొద లగు, జేజే లపు డమితభక్తి + జేజే యుచుం
బూజించిరి హరిఁదయగల, రాజును బూజించు సుభటఁరాజయుఁబోలెఁ. ౮౪

కం. చనుఁ డని హరి సెల విచ్చినఁ, జనఁ బదములురావు పాయ + జలజేక్షణఁ బే
రనురాగము గలప్రభువుఁ, జనపదములజనులు విడిచి + చననివిధమునకొ. ౮౫

ప. అంత శ్రీమన్నారాయణుండు తిరోహితుండైన. ౮౬

కం. జనసీజనకులఁ బాయుచుఁ, జననేరని శిశులకట్ల + చనఁబూనినచోఁ
జన నొల్లవు పదములు ; హరి, యనురాగము పెంపుసంపు + నది యెట్టి దొకో. ౮౭

ప. ఇట్లు విమధలోకంబు లోకేశునిగూడి మరలి చనుడెంచునవసరంబున నింద్రుఁడు.

ఉ. ఎన్నడు చుక్కి పుట్టు ధర ? + నెన్నడు రావణుఁ గొట్టు ? మా విప
తైన్నడు నేలమట్టుగను + నేడెఱుమై దుదముట్టు ? నెట్టిచో
నెన్నఁ డెట్టిపుణ్యనకు + నెవ్వతె యందు జనించు ? డెల్పవే
యెన్నుచునైన ఘట్రముల + నే గ్రమియించెద నో పితామహా ! ౮౮

కం. అనియాడిన నింద్రుని విధి, యనూనముగ ననునయించి + యనియెను వత్సా!
వినుమా తదవ్యతాంతం, బనుమానము మాని నిక్కఁమంతయుఁ డెలియకొ. ౯౦

—|| కా స ల్యాదశరథుల వివాహముహూర్తమును ప్రహ్వనిర్ణయించుట. ||—

ఉ. ఘాల్గునశుద్ధపక్షమున + భార్గవవాసరయక్త మామఁ దా
బెల్లచు సున్నయాదశమి + వేళ వృషాహ్వయలగ్నమందుఁ దా
ర ల్లడుభవ్యమై చెలఁగ + రాజతమైన ముహూర్తమందు నా
కు ల్గొనియాడ నాజి తమిఁ + గోనలకన్యకఁ బెండ్లియాడెడికొ. ౯౧

కం.దశరథసుతువిక్రమమున, దశకంఠుం డీల్గు జండు + దారుణ మౌదు
ర్దశలెల్ల బాయు నుభుతఁ ద్రిదశు లలరుట గల్గు గోవ్యధశ నిషం డీదియున్.

కం.అనుచు విరించును డాడిన, విని నిర్జరవర్గము పనివినియె ననుజ్ఞం
గొనుచు ; నట యున్న వేలుపు,ముని యావచనములు వినిసఁ మొద లంభంతన్.

చం.సవలవలీదళంబెనయు + నాణెపుబా జ్జట ముళ్లహానికిఁ
స్వవశముగాక యుబ్బి వటఁపత్రమునై మఱి రేఁగుపండునై
జవమున నిమ్మయై రుచకఁనుపదఁదాలించి దోసపండునై
యవియునొ నాఁగ గుమ్మడిక్రియన్ మఱి మించె గుఠావిధంబునన్. ౯౮

ఉ. సంకట ముద్దిరా యనుచు + సైవక యేగుచు నారదుండుని
శృంకలేఁ గాంచె నిర్జరవిశంకటఁచైర్యశిలాసుటంక మా
లంక రణాంకసంకులకఁశంకఁ గళంకరసాత్ర పంకిలా
లంకరణాంకఁ గల్తషకఁశంకను దాస్థిస్థిఁతఘోరలంకఁ దాన్.

కం.మును గని లంకాపట్టన,మును గని పో రిడ నుపాయమును నేఘ్రితిఁ
మునుఁగనియనురున కీవిధమును గనికర మమరఁ దెల్పఁ + బోలు నటంచున్. ౯౯

వ. చని నగరంబు ప్రవేశించి, ౧౦౦

—|| నారదుడు రావణునకు దేవరహస్యముం జెప్పట. ||—

ఉ. రావణుఁ గాంచె గట్టెదుట + రాజులుమోదముతోడ లోకవి
ద్రావణు, దారుణాతతవి,రావనురావిధూకగర్భవి
స్రావణు, దృష్టిభీకరవి,మాణపరిష్కృతవల్సెక్కిత్తై
రావణు, శ్రావణాధికదంరప్రతిపాదకకంఠరావణున్. ౧౦౧

చం.కదియఁగఁ బోవునంత దశకంఠుడు దిగ్గన లేచి మ్రొక్కి న
మ్మద మెద నిండఁ బల్కె సురిఁమాని! విశేషము లేమి ? లేరుగా
మదయుతయక్షింపురుషఁమానవదానవకిన్న రావళీ
త్రిదశముఖారు లేరు సమితిక్షీతి మార్కొన మమ్మ టంచొగిన్. ౧౦౨

కం.నారదమేదురతరగ,స్థాధవముగ బోలె బలుక + రావణున కనెన్
నారదుడు తనుజితశర, న్నారదుడు ప్రియానులాప + సవ్యసుభణితిన్. ౧౦౩

కం.ఇప్పటివఱకును నీకిల, ముప్పొదవెడి మార్గ మేమి + మొనఁడును సుమ్మి
యెప్పుడు పుట్టునొ గిట్టుట, యప్పుడె సయిదోడుగాఁగ + నమరు నటన్నన్. ౧౦౪

శా.ఏమీ ! మాటనుమాటగా ననితి హాసీ ! చాకపో శక్యమే
భూమిఁ దేహులకంచు నాయెదుట నీవు న్నాదుప్రస్తావనన్

నీమాటల్ గడువిత లయ్యె వినఁగా • నిద్రావశోన్నాదమో
యేమీ ! యే మనితయ్య ! వింశతిభుజాః పీఠోద్ధతిం జూడవో.

౧౦౨

కం. హరిశమనతపనదహనే, శ్వరజంభవినాశకప్రభంజనులకు నే
హరిశమనతపనదహనే, శ్వరజంభవినాశకప్రభంజనుడఁ గదా.

౧౦౩

ఉ. ఎవ్వరు నన్ను నింకఁ బాలియింపఁ గలారొకొ లావరుల్ బళా
చివ్వను నాదుబాఁజిబడి • చిక్కక స్రుక్కక పోనివారు లే
రెవ్వరు బమ్మతక్క, నతఁ • డేమిటి లెక్కయొ లేఖనండు న
న్రవ్వకు నీడ్చుపోరితఁనం బొక్కయింతయు లేదు వానికిఁ.

౧౦౪

కం. మృత్యువు మృత్యువుఁగూర్చితి, సత్యంబుగ న న్నెవండు • చంపునా ? నీ వా
చిత్త్యబైఁకుఁగక యాడితి, సత్యవచనామరచన • సార్థక మగునే ?

౧౦౫

మ. అనినకా దేవరహస్య మొండు గలదో • యన్నా యెఱింగించెదకా
వినినకా, నీకు హితంబె కోరుచుఁగదా, • విచ్చేసితిం దెల్పుఁగకా
జనునూ నిర్జనరక్షకావృత విహీనస్తంభవిస్తీర్థదీ
ర్ఘనికాయాంతరభాగ మొక్కఁడును జేరి నేర్పగమే రావణా.

౧౦౬

ఉ. ఇట్టుల యారివేరపుమునీశుడు పల్కిన ర మృటంచు లోఁ
దొట్టినదుర్భరనృయముఁ • దోషఁగఁజేయఁ బక్షప్రచారమే
యిట్టలమైన హుంకృతుల • నింతయు జంకక వేగ చేరె న
ప్పట్టు సద్విశాలతరఁభాసితసంజవనాంతరంబునుకా.

౧౦౭

కం. వెనుకనుచు న్మునుకనుచుం, దసప్రక్కలఁ గనుచుఁ గనుచు • దశకంఠమొగం
బనిమోను సురముని రావణ ! యనకుమ యెవ్వారితో రహస్యము దీనికా.

౧౦౮

కం. హరియట శశరథనుతుండై, ధర మానవుఁ డగుచుఁ బుట్టి • దానవపలనం
హరణక్రీడను నిను నీ, పరివారముఁ ద్రుంచునంట • భద్రము సుమ్మీ.

౧౦౯

కం. అని యిరుసెవి వినకుండఁగ, నని లేవఁగఁ బంక్తికంఠః • డనెఁ ద్వరయేలా
యనఘా ! వివరింపఁగదే, మనసున నీ వెఱిఁగియున్న • మాత్రంబైనకా.

౧౧౦

కం. ఎవ్వ డడెవ్వని కేయెడ, నెవ్వడెతికి నేమికతన • నెన్నాళ్లకుంబై
నెప్పట్టునఁ బుట్టునో హరి, తప్పక వివరింపవయ్య • దయ దైవాకా.

౧౧౧

కం. కొనియాడుచుఁ దనువేడుచు, విన నాడినఁ గాంచి కరుణ • విడనాడక యా
ముని పలికె నింపుకొలఁక, నివ్వినునూ వత్సా ! వచింతు • విశదముగాఁగకా

౧౧౨

ఉ. నీ వొనరించురాయిడికి • నిల్వఁగలేక సురాదులెల్ల దుః
ఖావిలచిత్తులై కమలఃజాసనుఁగూడి హరి న్నుతింపఁ బా

పావహు నిన్నుఁ ద్రుంతు నని యాడెను మానవజన్మ మెత్తి యో
రావణ ! యయ్యయోధ్యకును, రాజగునాజికే బుట్టి నిన్నిట.

౧౦౩

ఉ. బప్పుగుఱులునాదిని ముహూర్తమగు స్తవమిక్ వృషగబునం
దప్పక యామ్యుకోసతనుత న్వరియించెడినంట యాజి పెం
పొప్పగ రాముడై జనన, మొందుచు వారినుతుండుగా ధరణ్
ముప్పొనరించు నీకు నంట, పూని వచించె విభాత నే వివక్ష.

౧౦౪

ఆ. ధాతవ్రాత మచకుః, దప్పింపగా రాదు, ధాతతాతనేత, తప్పిపోదు
కాన నింక నీవు, గానఁ గానఁగఁ బొమ్ము, వైర మేల నీకు, వానప్రసకు ?

౧౦౫

వ. అనిన.

౧౦౬

కం. వికలతనొందియు మచముచ, బ్రకటితమై చెలఁగనీక, వదనంబున లోఁ
దికమిక నణఁచుచు నవ్వించు, బకవక రావణుడు పలికె, భయరహితుబలెక్ష.

కం. హరియంట ననుఁ ద్రుంచెడి నంట, నరరూపముఁదాల్చి దీగి, నమ్మఁగఁ జనునే
హరి నను గెలువం గలిగిన, దురమున నిన్నాల్లదేల, త్రుంపక మానె ?

౧౦౭

మ. అజనంతానము నన్నుఁ గూల్చునంట యారా ! చూడ సిగ్గయ్యె నా
యజునిం గెల్చినవాని గెల్చితిఁ దృడాహంకారరేఖి సుర
ధ్వజసింకాంతనితాంతగర్వహనన, వ్యాపారపారీణభూ
పజనోఘాజవితానకేసరిఁ గదా, పాటింప నే నారదా !

౧౦౮

సీ. ముఖభంగవశ నొంది, మూల్గుచుఁ జోయిరి, సంగ్రాహసింహముల్, తృప్తితలమున,
గడు సంత్యదశ నొంది, మడిసిరి యెడిరిన, నకలసింహానన, సంస్థితులును
మధ్యస్థులను గాంచి, మనిరి మాంధాత్రాదు, లణఁగుచుఁ గీనాశరణపదముల
సర్వపదాసక్తిఁ, జాలించి రెల్లరు, సత్వనిస్తులపుణ్యసంపదలను

తే. హరియు గిరియు నడచోట్ట, నణఁగియుండె, నట్టి పట్టులనెల్లఁ దా, దిట్టయేని
గుట్టుమాట లటంచును, వట్టిమాట, లిట్టుచెప్పదె భయపెట్ట, రట్టుమీటి.

౧౦౯

వ. అయినను నీమాటఁ గొంత విశ్వసింపదెఁగాక వారలకు వివాహంబై

౧౧౦

కం. ఆలుమగండ్లెవఁ గదా, వాలుమగండ్లొకఁడు పుట్టు, వారికినమ్మం
జాలుమగంటిమిఁ ద్రుంపఁగఁ; జాలనె యొకయుపమ దానిఁ, జక్కంబెట్టె ?

౧౧౧

ఉ. మూరుత మంచు నిగ్విదియు, మూడవదా దశమి న్వచించితే
వారక రమ్ము తెల్పెద నుపక్రమ మామతునాడ సర్వముక్
బీరము లాడ నేమిటికి, జెక్కలు మిన్నక మున్న; రిత్తయై
సారససూనువ్రాత సన, మై యను మవ్వ డటంచుఁ బల్కినక్ష.

౧౧౨

ఉ. వల్లె యటంచు నేగె మునిఃవల్లభుఁ డంత దశాననుషు రే
యల్లములోనఁ జన్నుచు దుఃసాహులు గొన్ని మయాత్మసంభవో
త్ఫుల్లవిలోచనానిలయఁము స్వడిఁ జొచ్చి శయోపవిష్టుఁడై
పెల్లుగఁ జింతసేయ నిజఃపీక్షణవంతులు త్రిప్ప కంతటఁ,

౧౨౪

శా. చింతాక్రాంతవిషణ్ణమానసులరై * చింతింప నాహ్వంతముక
సంతాపాతివరీతమై కలఁగెడిం * జాలం జువూ వల్లభా !
వితాయెక వివరీత మేమి యొదవెక * విష్టుండు పై నెత్తెనా ?
యంతేనెంతకు నీవు చింతిలవుగా * యాత్మేశ్వరా ! తెల్పవే.

౧౨౫

—*— మందోదరి రావణునకు నీలిచెన్నట. —*—

మ. అని మందోదరి దీనవాక్యములఁ జేయ నివ్వన్నవం బంగనా !
విను మంచు నివ్వరించె సర్వమును దా * విన్నంతఁ బ్రత్యూహముం
బాసరింపంగఁ దలంచి మ్రుచ్చిల సతిం * బోవంగఁ దా నెంచుటల్
విని యాశన్వి విచారమానసమున * స్వీక్షించి దీనాస్యయై.

౧౨౬

ఉ. దేవరహస్య మంచు నిది * దేవమునీశ్వరుఁ డాడె నంటివో
దేవ! రహస్య మీగతిని * దెల్పుఁజూలునె బాహిరంబుగా
దేవర హాస్యకారణ మందే దిగులొందితి వంచు నంధ్రుగా
దే! వరబాహువిక్రమరతి నినుఁ జూలఁ గలారె యెవ్వరేక ?

౧౨౭

ఉ. కల్లులు వల్కి నూ అయినఁ * గార్యము పెండిలి సంఘటింపఁగాఁ
జెల్లరె ! తేరతేర కిటు * చేయఁగఁ బూనుదె పెండ్లివిఘ్నముక ?
జెల్లునె నిర్దిమిత్రముగఁ * జేటొనరించువనల్ ? దలంపఁగా
వల్లభ ! దిగ్జయప్రథను * వ్రాలితి వేటికి నీకు భీరిలక?

౧౨౮

కం. దైవముపూనినకార్యము, నీవా తప్పింపఁగలవు * నిష్ఫల మగుఁ గా
దైవము ప్రతిఘటియించినఁ, గేవల మిలఁ జారువంబు * కీర్తిం గనునే ?

౧౨౯

వ. అనుటయు.

౧౩౦

కం. భీరువుకృతిఁ బలికెడు కర,భోరూ ! నావిక్రమంబు * నూహింపక యం
భోరుహలోచనహుంజం,భారులసంరంభజృంభ * ముఁగఁ దె నాచేక.

౧౩౧

ఉ. కేవలదైవమే శరణు * కీడిడ మేలిడ సంచు నానుటల్
కేవలమౌఢ్యమే యని సంభ్రమః ! మామకనిశ్చయాశయం
బేధి నప్రమాదమున * నెల్లపనుల్ ఘటియింప వ్యర్థమై
సోవును ? గార్యసిద్ధులకు * బుద్ధియు శక్తి నిదానముల్ చెల్లి.

౧౩౨

తే. నిచ్చ దైవంబై ఫలమెల్ల + నిచ్చనేని, పారుషం బేలవలయునో + పంకజాక్షి !
వండి తినకున్న నుదరంబు + నిండునటవె, కూరునా నోర దైవంబు + కూడునెట్టి.

వ. అనిన మందోదరి యి ట్లనియె. ౧౩౩

ఉ. కారహితంబు నాదునుడి + కారముగా రుచికంటె ? చేదె శం
కారహితంబుగా బ్రతుకఁ ? + గాంక్షయొనర్చెదో విష్ణువంబు లం
కారహితంబు సేయఁగను ? + గన్ను ల వొల్లవో యేమొ నాయలం
కారహితంబు ? లయ్యె నుడికారముగాఁ గొనె దీవు బోధముఁ. ౧౩౪

ఉ. దైవ మటంచుఁ బల్కెదపు + దైవ మనం గలఁడే యొకంశు వే
తావలఁ బ్రాణవల్లభ ! మహామహునెవ్వనికంటెతెప్ప లో
కావఁ జన్మకర్మవిలయంబుల కాను సమర్థ మట్టిడో
శ్రీవనితామఃశీధవుఁ + శ్రీహరి గాక యటంచు వెండియుఁ. ౧౩౫

కం. సారసనయనేశుల దో, స్సారముచక గెలిచి తంటి + సరి యిపు డేలా
కారానికార్యమునకుఁ, భీరువుగతిఁ గడఁగ సాటిఁవీరులు నగఁగఁ. ౧౩౬

వ. కావున నీవు దైవంబు గలఁ డనినను లేఁ డనినను, నీవీకార్యంబునకుం దొడంగుటకుం
గారణంబు లేదు. నాపలు కాలకించి యీసాహసంబు మాను మని వేడిన. ౧౩౭

ఉ. కొందల మందుడెందమునఁ + గుండకు ముందుకుముందు మందయా
నం దగ నిందుఁ డేర మయనందన ! నందు లభించినక శతా
నందపురందరేందురవి + నందను లందఱు డింద మ్రుందుటఁ
గందును గుండు చిందఁగను + గందుచుమందల నొంద నుందనీ. ౧౩౮

వ. అని యూహించి రహస్యంబుగ గగనగమనచణంబు లగుహయంబులు పూన్చిన
తే రెక్కి సత్వరుండై. ౧౩౯

—|| రావణుడు కౌసల్యుం దొంగిలించి కొనిపోవుట. ||—

చం. అటు చని రావణాసురుడు + పటకకూటచపేటవాటికా
కుటిలకవాటర్పూటపటుకూటమ హేళాత్కటఘోటకచ్చటా
భటపటలీకనద్వికటఁ + బ్రాకటపట్టచరక్షణక్రియో
ద్భటభటపార్థుల్ గలిగిభాసిలుకోసలపూర్వఃణిం గనెఁ. ౧౪౦

చం. తతకుటిలస్వభావుడు సహాప్రమదాచయపశ్యతోహరుం
డితఁడు యథాస్థితిం గనిన + నేమియొనర్చునో నన్నునంచు మా
నితమ యగోచరత్వ మని + నీలిముసుంగు పొనంగ నుండెనో
క్షీతిఁ బురలక్ష్మీ నాఁ గటికిఁచీకటికప్పున నొప్పె నయ్యెడకా. ౧౪౧

తే. ఎప్పు డేతెంచునో యని + యెడను భీతి, గొనుచు మునుగునదొంగికన్గొనుపురీషీ
సారలోచన దృగ్బాకచక్యమనగ, దీపకళిలు నటనిటఁ + దేజల్లె. ౧౮౨

ప. అట్టినగరంబు నేకతంబ ప్రవేశించి రావణుడు కౌసల్యా దేవి వరుండినగరు సొచ్చి ౧౮౩

సీ. పటుతరావిశ్లేధభార్యాకలితమూల్య, నవ్యావిదితమూల్యభవ్యమూల్య
స్వస్వస్వంసహజననుతసాశీల్య, బుధమనోహరమృదుఃపూతకల్య
స్వజగజ్జనశ్లాఘితనత్కుల్య, సకలసాధ్యాస్యాంబుజాతకల్య
సతతపద్మాగ్ధనాసాదితసాఫల్య, మృదులగుణోత్కరావిదితతుల్య ౧౮౪

తే. విపులసత్కార్యవిరచనానుపమకల్యస్త్రీయకౌటిల్యహృత్ప్రసాదవికటశల్య
మతులనువిశాలతల్పిద్రానుకూల్య, గనియె గౌసల్య మరుశరకలితతాల్య. ౧౮౫

సీ. అతనుతాపాతిశయంబునఁ బోరలువో, రాలినపుష్పహరిములదాని
బ్రక్కనొక్కిపరుండ + భర్తాగదఘనము, ద్రాయుతగండదగ్ధుణముదాని
నాజనిరంతరధ్యానబలంబున, వానికొగిటఁ గల + వ్రాలుదానిఁ
గలఁ జెలిసర్వభావల నై నకోపాన, భ్రూలతాక్షిప్తి + బాలుచుదాని ౧౮౬

తే. వామనీకృతగళమున + వజ్రులుదాని, గలితనిద్రావశం బైనశకులదాని
సామికుండిత మైనహస్తంబుదాని, గాంచె ననురుండు త్రైలోక్యవంచకుండు.

ఉ. హాసవికాసమోహనతరాస్యము భ్రూనటనంబు స్త్రీయదం
తాసమపీడితాధరము + నాదృతరక్తకపోల ముత్పత
ద్బాసురభూర్యురోజములు + పార్వచలస్మశిహారవారముల్
వానవవైరి గారచి కృష్ణః, బాసి యుపాసితవంశసామితిఁ. ౧౮౭

కం. అనుపమగురూపరేఖాఖని నిస్తులసుగుణమణిని + గన్యమణిని
గనికర మెదలే కనురుండు, గని కర మెడ లేక బాల + గ్రహించి నెనక. ౧౮౮

ప. అంకకుం జని యామంచంబుతో నొక్కకనక పేటినంచి పారావారతీంబున నిలిచి
సాగరుం బిలిచిన భయకింపితగాత్రుండైన న్నిహితం బైన సతనిక సమ్మందినంబుఁ
జూపి. ౧౮౯

కం. మానవదానవశాత్రవ, దానవకింపురుషయక్షతతులకు నైనం
గానీ లోచనగోచర, మైన న్నినుఁ ద్రుంతు నిది యధార్థము సుమ్మి. ౧౯౦

ప. అని రక్షింప నప్పగించిన వలై యని యతం డతనినమక్షంబునఁ డత్రణంజ దానిఁ
దిమింగింబనునొకమహామీనంబున కప్పగించె నిట్లు సముద్రుండు ౧౯౧

కం. బాధితబృందారకదు, ర్మేధాపితకాణు డయ్యె + మేల్పాదులకుఁ
సాధులు పూజ్యులు తలఁచగఁ, భూధవ ! సర్వత్ర ఖలులు + పూజ్యులు గారే. ౧౯౨

ప. అని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిస్తృపేంద్రున తెఱింగించినతెఱంగు. ౧౯౩

చ తు ధా శ్వా స ము.

౧౦౫

—॥ త ర శ ము. ॥—

ర(వి)నుతాధవ ! పావమోచన ♦ రాజతాంబుజలోచనా
రవినుతాహితవక్షపాతక ♦ రక్షితామరజాతకా !
రవినుతావన ! భక్తజీవన ♦ బ్రహ్మసత్కులపావనా !
రవినుతాసమసీలవిగ్రహ ♦ రాక్షసోత్కరనిగ్రహా !

౧౦౬

—॥ మా లి ని. ॥—

ప్ర(ణ)తదివిజవారా ♦ భార్గవీచిత్తచోరా !
రణవితరణవీరా ♦ రమ్యసాధుప్రచారా !
ఫణివరమృదుతల్పా ♦ భక్తసంఘాతకల్పా !
గుణరహితచరిత్రా ♦ కోమలశ్యామగాత్రా !

౧౦౭

—॥ గ ద్య ము. ॥—

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా

వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ నుజనవిధేయ

సుబ్బరాయనామధేయ ప్రణీతం ఔనశ్రీకౌసల్యాపరిణ

యంబునఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

శ్రీరామచంద్రాయ నమః.

శ్రీకౌనల్యాపరిణయము.

పంచమాశ్వాసము.

మోక్షఫలద ! సీతా

వామాక్షీవిమలహృదయఃపంజరకీరా !

క్షేమంకర ! సతకింకర !

రామా ! భవభయవిరామః రాజలలామా !

౧

ఉ. అవధరింపుము దేవ ! మహానుభావ !, భావనాతీతవైభవః పరమయోగ

భావపుంభావకరుణాస్వభావుః ధైర్య, బాదరాయణీయిల్లనుసాదరముగ.

౨

కం. ఆమందయాన దృఢని, ద్రాముదితభవ్రనేత్రః రాజీవయుగం

బాముకొన జాగరూకత, యామందసమందు నల్లఃనల్లన విచ్చెక్.

౩

ఉ. కన్నులు విచ్చి నలైసలఁ గాంచి దురింతమహాంధకారి మా

యన్నులమిన్న దీప మిటు లాటిచె నేల నయస్య యంచు లో

నెన్నుచు నోవయస్య ! సఖి యిందుముఖ ! యనఁ గి మ్మటంచుఁ దా

విన్నదిగాక యేమి యిది వింత యటంచును బ్రక్కపొర్లిగన్.

౪

తే. ప్రక్కను బొర్లఁ బెట్టె నిరుప్రక్కల రక్కసితాఁకఁ జేతుల

మృక్క యటంచు లేనఁగ రియమ్మున మూర్ఛము దాఁక సంతయు

న్దిక్కిలియక్కఱం దడవి నివ్వెఱిపాటును బొంది యేమి గూ

ట క్కని చింతసేయఁగఁ నటలునఁ బైట యొకింతజాఱినన్.

౫

ఉ. ఆరమణీమతల్లి ఘనఃపారిమణిద్యుతిఁ గాంచి యాత్మదు

ర్వారభ యాతినంభ్రమదుఃఖత్యయశోకవివర్ధనంబుగా

మారణకారణం బయినఁమందసయే తనయున్కి పట్టుగా

ఘోరత దాపురం బగుటఁ గోమలి యేమన లేక చింతచేన్.

౬

కం. తడుపుచు బెడవుల నెడవడి, దడదడ నెడదవినిపడఁగఁ దడఁబడఁ బడముల్

తోడిఁబడ గడితపుగొడవలు, గుడువఁగ నొడఁబడితి ననుచు గోడుంగొనుచున్.

౭

ప. అయ్యది జననీజనకపరిజనకృతం బైన పంచనగా నెంచుచు.

౮

—॥ మందసయందుఁ గౌనల్య విలపించుట. ॥—

సీ. ఆమందసమదాశః యాకలితం బైవ, యీమందసము కేళిఃగృహమే నాకు
జడమతి నగుచు నేఁ డబడిదొర్లఁగాఁ బేటి, చలనముల్ దూఁగుటఁ యెల్లలె నాకు
హాటక ఘటితమై యనువొందువక్షంబు, నరయంగ మేల్దోమఁ తేరయె నాకు
నాదిగఁ ర్భేశ్వరి యైజనించుటఁ బెట్టె, చలమంచమా నాకుఁ జలజనయన !

తే. తల్లి ! నీగర్భమునఁ దొల్లి యెల్ల తాంచి, పెంచి యిట్లులు చేసితిఁ వంచనంబు
కనకమణివేటి నను గర్భమున ధరించె, ముందు నే నేమికిడులఁ నొందఁ గలనొ. ౯

సీ. తల్లిలో ! నీకేల యదాద నైతి నే, వనములపా లేయ యవనత్ర ?
కన్నతండ్రి ! నీకుఁ యగుణ లేదాయెనా, గుట్టుగా నను మట్టుఁ పెట్టఁ దలవ ?
సకియలారా ! మీకు యశత్రువనైతినా, వంచనచే నన్నుఁ బొంచి చంప ?
భటులార ! నామన్ని యటవాయెనా మీకు, నొంటిగా విడిపించి యకటగింపఁ

తే. జేదుమేపితి నే మీకుఁ యజిలుకలార ! వంకలను దోలితి నే గోరుఁ వంకలార
వంచనముఁ జేయ నేలయోయంచలార ! పెంపుసొంపార నను పొచ్చఁ రింపరాదె.

సీ. రుషఁ గాన నిడ నీకరుణ మెల్లఁ దీతెనా, ఋణమెల్లఁ దీతెనా యిటువధింపఁ
గరుణలేదాయె నికారప్రకారంబు, కారప్రకారంబు యగారవింప
నయినదానికిని మిఁహ్మన నేమిఫల మింక, మన నేమి ఫలమింకఁ మహిని నాకుఁ
గన్నయ్య ! బలుదురాగ్రహారీతి జక్కితే, గ్రహారీతి జక్కితిఁ యగానలోనఁ

తే. గటకటా ! యిట్టికష్టంబుఁ గాంతుననుచు, బలుకరొక్కరయోయేమిఁ వంచనంబొ
నేర మేమియొనర్చితి యే నెఱుంగఁ, దల్లిదండ్రులు నావయి యదయదొలంగ. ౧౧

వ. అని నిష్కారణంబు జనకుం డేల నన్ను నిగ్రహించుననియు నెవ్వండెనియు వంచన
చేసియుండఁజోలు నని తలంచి. ౧౨

సీ. కరులార ! రాజకింకరులార ! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె యాఁడుకుయులు
ర్షురులార ! వస్యనిర్దరులార ! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె యాఁడుకుయులు
నరులార ! కాననఁచరులార ! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె యాఁడుకుయులు
హితలార ! కాననెంచితలార ! కరుణచే, నాలకింపఁగ రారె యాఁడుకుయులు

తే. కారణములేక యిట్లు నికారమునను, నన్ను నెవ్వెరొ కొనిపోవు యన్నవార
లమ్మలార ! దయారసఁ న్నమ్మలార ! యక్కలార ! మనుపరె పెన్నకులవార. ౧౩

ఉ. పుట్టితి శ్రీవరంబునను యభూవలయేతునిముద్దుఁ బట్టినై
పెట్టితి బీదసాదులకుఁ యబ్బి యభీష్టములెల్ల భక్తిమై

- బట్టితి మానిరాట్పురణఃపద్మము లెన్నియొ ప్రాణనాథుఁ జే
పట్టఁ గడంగఁ బుట్టి నిటువంటిప్రచూద మిఁ కేమి చేయుదున్. ౧౪
- ఉ దిక్కుల నేలునట్టిజగఃతీధవుపుత్రికనై జనించి పె
స్తక్కువఁ బెంపఁగాఁ బెరిఁగిఁ మాన్యతఁగాంచియు దిక్కుమాలి నే
నక్కట ! తావకీనజతఃరాంతరవాసముఁ గంటిఁ బెట్టియా !
- యిక్కడనుండివెల్పిడుట యిం కొకజనముఁ గాంచుటే కదా. ౧౫
- తే నన్ను గర్భంబునను దాల్చుకొన్నకతన,నిన్నుఁ దల్లిఁగ భావించుకొన్ననన్నుఁ
బలుకుతూ మాడ్చిఁబలికెదేబదులు పలికి,నుందమతియాటచేతనామందసంబ !
- సీ. తమ్ములారా ! కపోతమ్ములారా ! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే యాయనకును
అన్నలారా ! లేడికన్నెలారా ! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే యాయనకును
అమ్మలారా ! మయూరమ్ములారా ! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే యాయనకును
అయ్యలారా ! కాననయ్యురారా ! దయ, నాగతిఁ జెప్పరే యాయనకును
- ఆ. గోసలేశుపట్టిఁ గోపాస నిటుపట్టి, వంచకుం డెవండా యిటులు
చేసె నయ్యలార ! చెప్పఁగా ఘనులార, పోవరయ్య నన్నుఁ బ్రోవరయ్య. ౧౬

—|| విభూతి వృత్తము. ||—

- దిట్టతేనిపట్టినై, పుట్టియున్ విభూతిపో
గొట్టి పెట్టె పట్టుగన్, నెట్టితేల దైవమా. ౧౭
- వ. అని హాహరవంబునఁ బలవించుచుఁ గి మ్మనుశబ్దంబు గానక తనయునికియుఁ దెలి
యక చలనంబుకతంబున సరణ్యంబున నెవరో తానున్న మందసంబుఁ గొనిపోవు
చున్నారని తలంచి చేయునది లేక మహాభయకంపితగాత్రయుఁ బ్రస్పేదక్లిన్నోత్తరీ
యయు నై యిట్టియాపశ్చమయంబున దైవంబె శరణం బని నిరంతరనిజమనోని
వాసిని యగురమావిలాసినిం దలంచి. ౧౮

—|| కౌసల్య లక్ష్మీ దేవిం బ్రార్థించుట. ||—

- ఉ. అమ్మ ! పసిండితమ్మి నలఁగారెడుముద్దులగుమ్మ ! బమ్మఁగ
న్నమ్మ ! తరమ్మ లేనియలఁగమ్ములఁ బొంధులదిమ్ముఁ జిమ్ముపా
రమ్మునుగల్గువాని నలఁగరన్ రహిమీఱఁగఁ గన్నయమ్మ ! మా
యమ్మ సుఖమ్ము లిమ్మ సతహర్షవిధాయక ! లోకనాయికా ! ౨౦

—|| పద్మనాభవృత్తము. ||—

- బాలా ! కనచ్ఛేతచేలా ! నవాబ్జారిఁఫాలా ! జగద్దేవు రియ్యోవిలోలా !
హేలావతీరత్న జాలాపుతా ! దివ్యహేలా ! పయోరాశిబాలా ! సలీలా !

కీలాలభుక్పూరమాలాబలోన్మూలఘోలా ! మిశీలా ! యలక్ష్మీవిహలా !

కీలాలజాతాలయా ! పాతకాంగారఃకీలాలజాతా ! దయాపూత ! మాతా ! ౨౧

←→ శ్రీలక్ష్మీదండకము. →←

శ్రీమద్రమామానినీ! యిందిరా! యిందురా! కంధిరాణ్డందిరా! సారమందార
కుందారివిందంబులన్నప్పబృందంబులం బెక్కుచందంబులన్ నీదుపాదారవిందంబులం
గొల్తుఁ; దల్లి! పురంద్రీమతిల్లి! నతేంద్రాగవల్లి! బళీ! తొల్లి బృందారకుల్
పూర్వబృందారకుల్ మందరాగంబు నిర్గందరాగంబునన్ రజ్జునాగంబుగాఁ బాల
వెల్లి న్నధింపంగ రంగారుబంగారుపొంగారుసింగార మంగంబునం జెంగలింపంగ
బృందారకీబృందమందారకల్పేందుచింతామణీ సోదరీఖ్యాతఁ గైకొంచు జన్మించి
మించున్ జిగిన్చించుమైనంచుతో నంచయానంబుతో భృంగగానంబుతో ము
ద్దుఁగెమ్మోవితోఁ దమ్మిపూఁదావితో నవ్రసెమ్మోముతో నంబుజాతమ్ముతో వచ్చి
నీలాంబుదశ్యాముఁ డార్తానందోద్దామునక్షంబునం నిర్జరాళీసమక్షంబునం జేరవే;
యన్నకోసంబుగా గుజ్జపేసంబుగా రక్కసు న్వేడఁ బోవంగఁ దద్దప్తానూత్రం
బునం జేరవే? క్రోడమై క్రీడమై నాడ నాగొమ్మునన్ సొమ్మునుంబోలె భూకాంతవై
దక్కవే మక్కువం? బాటుఁడై క్రూరుఁడై రాజులన్ భూరిఘోరాజులం బట్టి
గిట్టింపఁగానేలవైయేలవే? చాలువేయేల? యాయాదిసారాయణాస్యంబులొసర్వలో
కాళిలోకేశుఁ, డాద్యండుగా నీదుమాపం బెకాడేవి! నీన్నొందియేముందుగోవిందుఁ
డీలోక బృందంబుఁ గల్పింపఁ జాలెంగదా! కూర్చినిన్నొంది రక్షించు; నల్లాట నిన్నే
ప్రధానంబుగా నెంతు; నిన్నొందకున్నంతఁ దన్నామహాపంబు లెవ్వఁ డెఱుంగున్
ధరం జూడ జంభారిజృంభాపహారంభసంభార మాశుంభదోస్తనింభసంరంభముం
గుంభినీయాన! యాలంభముం జేయవే భార్గవీ! యాశ్రితస్వర్గవీ! దేవి! ప్రాణే
శ్వర ద్రోహు లావారికిం బుత్రినై యుంట మర్యాదగాదంచునో నాధుఁదానిల్లలం,
బుంచుకొన్నట్టి వారాళికిం బుట్టి దేవేంద్రుదారిద్ర్యముం గొట్టవా? నీదువైముఖ్య
మే లేమి, వైముఖ్యమేలేమి భాగ్యంబెకా, కాన నీసత్కృపాపాంగముల్ నాపయిం
బంచి రక్షింపుమా మాత ! పూతానుకంపాసమేతా! నమస్తే నమస్తే నమః. ౨౨

←→ భార్గవీ నవరత్నములు. →←

శా.అంభోజాతవిశాలనేత్రములతో * నాస్తేరవక్త్రంబుతో

గంభీరం బగువాక్కుతో విమలసత్ * డౌమంబుతోఁ దమ్మితోఁ

గుంభింద్రద్వయహస్తసంభృతమణీ*కుంభాభిషేకంబుతో

దంభం బొప్పెడినిన్నుఁ జూచుటెటొ భ * క్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ !

శా.నీతోడక జనియించికాదె వెలసెకా * నిస్తుల్య మాకీరితి
 స్థాత్రీజంబును రాయి పెయ్యయు వదాన్యత్వంబున న్నిమహా
 దాతృత్వంబు నుతింప నాతరమె చింతాసింధునిర్లగ్న నా
 భ్యాతి న్నాసము ప్రాణము నిలుపు భక్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౪

శా.పంకేజాసన ! పంకజాతభవ ! శర్వాణీశనంసేవితా !
 పంకేజాసన పంకజాతభయనిర్వాపక్రియాశాలినీ !
 పంకేజాలయ ! పంకజాస్తజననీ * భాగీరథీ నందినీ !
 శంకాతంకములేల ప్రస నతవాంఛాస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౫

మ. కరముల్ నిస్తులచాపనాశకరముల్ * కంజాతశాకారముల్
 వరముల్ పల్లవసౌకుమార్యధురముల్ * భక్తావళీపూర్ణశం
 కరముల్ దుర్జనచిత్తభీతికరముల్ * గారుత్మతోన్ముద్రికా
 కరముల్ నాకుఁ బ్రసన్న మాపెపుడొ భక్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౬

మ. పదముల్ దుఃఖతమఃఖరాంశుపదముల్ * భక్తావళీజీవకా
 ముదముల్ స్వాశ్రితలోకభోజనదముల్ * మోక్షైకసంపాదనా
 స్పదముల్ ధిక్కృతనవ్యకోకనదముల్ * భద్రార్థిసచ్చింతనా
 పదముల్ నాకనులారఁ గాంచుటెటా వాంఛాస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౭

మ. తథుకుంజెక్కులతోడ లేనగవుతో * భాళధృష్టేణితో
 జెఠుకున్దుక్కుటతో యుళంయుళరవావేల్లత్తులాకోటితో
 ఘలుఘల్లంచును మ్రోయుకింకిణులతోఁ * గారుణ్యచిత్తంబుతోఁ
 గలశాంభోధితనూజ ! నిల్వ మిట భక్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౮

శా. చిందుల్ ప్రొక్కఁగఁ జీరచుంగులు లసచ్చీయుక్తి హృద్యంబుగా
 నందెల్ మ్రోయఁగఁ బైఁటకొంగు మెఱయక * హారావళీశింజితం
 బందంబొప్పఁగఁ గంకణాళి మెరయక * హాసనోపేతవై
 కందుంగూడియు రాఁగఁ గందునొకా భక్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! ౨౯

మ. భవదీయాద్భుతదివ్యనవ్యమహిమల్ * భావింప శక్రాంబుజో
 ఘవశర్వాంగనలైనఁ జాల రఁట నే * బాలక నినుక శక్తనే
 స్తవముం జేయఁగ నీకృపారసము నాత్మం జిల్కి పల్కించి మో
 దవిధిం దేలుచు నన్నుఁ బ్రోవఁగదె భక్తస్వర్గవీ ! భార్గవీ ! 30

శా.నీకంపెకా ఘను లేరు లేరు జనతానిర్నిద్రద్రక్షావిధి
 నాకంటెం బరు లేరు లేరు దురితోన్నాయాత్మికల్ చూడఁగా

నాకుఁ ది క్కైవరమ్మ ని న్విడిచినకా * నాతల్లి ! నీపాదములొ

నాకుం ది క్కగుఁగాత మెప్పు డిల దీ*నస్వర్గవీ ! భార్గవీ !

3౧

కం.కమలాలయ నిజమానస,కమలాలయఁజేసి యిట్లకల్పమనుతిచేఁ

గమలేక్షణ కరుణంబుగ, విమలోక్తుల వేడుచుండ * విశ్రుతఘణితికా,

3౨

—* కాసల్యకు శ్రీలక్ష్మీదేవి ప్రత్యక్షం బగుట, *

సీ. గమగమ లాడుచొ*కృపుఁదమ్మిమిహి కమ్మసౌరభంబులు వెద*చల్లుచుండ

సౌదామనీదామ*శాశ్వతరుచిధామ, మగుమేనినిగ్గుసో*యగముతోడ

ధవళాంశురుచిఁ గేరు*ధవళాంశుకముసౌరు, కడుఁబండువెన్నెల*లల్లరియుచుండఁ

గరుణారసాధిక*పరిణాహనయనఖం,జనపాలి విడివడి * సంచరింప

తే. రవణములు మేలిజలిబిలి*రవళి గులుక, శ్రవణముల కోలి సారక*సాయనముగ

మందహాసంబు మోమున * నందగింపఁ, గంకణంబులు ఘలుఘల్లు*ఘల్లు రనఁగ.33

సీ. ఘనఘనాఘనకాంతి * ననువుపఱచినకీల్, కబరీభరంబు చీఁకటులుముంపఁ

బ్రాలేయబింబరు*ద్వాలంబు నగుకటీ,త్రౌమంబు వెన్నెల*గాయుచుండ

నరుణారుణప్రభా*హరణధరీణ మా,మెయికాంతి యీరెండ*మెప్పుఁజూపఁ

గ్రొంబసిండిహారంగుఁ*గొదవపఱుచు మోము,వసిమిమేల్చిసిమివెం*పెనకమెనఁగఁ

తే. దారసముదారపారిత*ధ్యయు రహింప, జీవరత్రౌవరత్వంబు*చెలుపు మిగుల

వదనవద్దంబు చెలువార * నెదురఁ దోఁచె, జిత్రకారుణ్యరసవేటి * శ్రీవధూటి.3౪

ప. ఇట్లు భక్తజనభాగధేయం బగుక్షీరసాగరకన్యాలలామంబు కృపాలవాలం బగు

మానసంబునఁ బ్రత్యక్షం బగుటయుఁ గౌసల్య ముకుళితపాస్తవద్దంబుననుమార్చ

నంబును గావించి కృతప్రణామయై సమ్మదాశ్రులఁ బాద్యం బొసంగి వినయవిన

మితశిరస్కయై సంభ్రమాతిరేకంబున విశేషంబు భాషింపనేరక యాట్లను. 3౫

కం.సనయే జలనిధితనయే ! కనకనళినమ్మదులపాద*కమలే ! విమలే

విమతనుశీలే ! బాలే ! మునివరసురవరనరవర*పూజితచరణే !

3౬

ఉ. వందన మిందిరారమణి * వందన మంబుననందినీ ! శతా

నందపురందరేందుధర*నందసునందననందనందనా

నందితకుండనుందరి ! క*నం దగు డెండముకుందు డింద నా

నందము కందళింప భృగు*నందన ! నకా దయ మంద లొండఁగక. 3౭

కం.ఇటు నిటలతటఘటితకర,పుటయై భయభక్తియైక్కి * బొరిఁ బొగడంగ

నటమట చిటిలఁగఁ గనుఁగొని, న్పుటవర్ణస్ఫూర్తి నిందు*సోదరి పలికెకా. 3౮

ఉ. దోషములేదు నీవలనఁ దోషురుహాయతనేత్ర ! నీగుల్
దోషులుగారు నిన్నిటులుఁ త్రోయరు వారు భవద్గుణోన్నతిఁ
దోషములేమిఁ గాంచి పరిఃసృష్టము నొందుచు నుండు రెప్పు సఁ
తోషితచిత్తఁ జేసి ననుఁ నోముల నిగ్గనిరమ్మ నాదయన్.

౩౯

ఉ. నావరమంది కాంచుటనుఁ నవ్యగుణాన్విత వాట నత్కృపా
భావమె కాని నీయెడలఁ వార లెఱుంగ రొకొండుఁ బుత్రికాఁ
భావనికేతనంబుఁ గనిఁ వారలు గుండుట మందలంపఁగా
నావళిమానె యోతురుఁ జిన్మాయము గాదను వారి దూఱఁగన్.

౪౦

ఉ. ఆజి బలార్చివైరికినిఁ నాజిమహీవతి ని స్వరించి మేల్
రాజిలఁ బెండ్లిగాఁ దనయఃప్రాభముగల్గు నటంచుఁ జెప్ప ని
ర్వాసిజపరాపకారి తనఃసూయువె తీతెడునట్లు నిన్ను నీ
యోజ హరించఁ జోరుక్రియఁ నూఱుడు మాత్మ శుభంబు చేకుఱున్.

౪౧

ఉ. భ్రాజితదివ్యతేజః డవఃరాజితుఁ డాత్మభవుండు నీకుఁ బు
త్రీ ! జనియించి యీవగనుఁ దీర్పు వగంబడ నేల నీవు సఁ
యోజితకీర్తి యత్తగ సమున్నతరోషవశంబునన్ రిపూ
ద్యేజనసంగరంబున వధింపఁగ నేన నిదాన మయ్యెదన్.

౪౨

ఉ. నీతముగా భవజ్జనకఃపిశ్చితలగ్నము భగ్నమొంద దు
ర్నితపరుండుగావుటనుఁ నిన్నిటు లప్పనచేసెఁ గంధికిన్
భీతిలనేల యాజి నినుఁ బెండిలియై సుఖవృత్తి నుండు సఁ
ప్రీతిని బొందు మోరముఁజిఁ వేదన నొందకు మాత్మలోపలన్.

౪౩

కం. నీధవునిమిత్రుఁ డయ్యె ధు, నీధవుండు గణింపలేకఁ నిష్కారణమే
బాధాచరణుం డయ్యెను, బాధంబడుఁగాక వీడుఁ వానికిమున్నే.

౪౪

↔ లక్ష్మీదేవి కౌసల్యకు వరంబు లొసంగుట. ↔

వ. నుందరీ ! నీ వీబందినుందిరం బగుమందసంబున వందుగుంపర్వంశంబు నాఁగలి
దప్పులు నొందకుండ వరం బిచ్చితి.

౪౫

కం. రక్షికి నాయందలియా, సక్షికి బతిభక్తికి హిత, సరసక్షికి నీ
శక్తికి మెచ్చితి గోరుము, యుక్తం బగు నట్టివరముఁ లొసఁగెదఁ బుత్రీ

౪౬

వ. అనిన

౪౭

కం. నిరతము నీవదభక్తియు, వరగుణుఁ డగుదశరథుండుఁ పతియై చెలఁగన్
స్థిరతరపతివ్రతాత్వముఁ, గరుణింపవె లోకమాతఁ ఘనవిఖ్యాతా.

౪౮

—|| ప్రమితాక్షరవృత్తము. ||—

ప్రమితాక్షరం బమరువాశ్యములక, నమితాంగయస్త్రి లలనామణీయుం
గమలానతిక విబుధకాండనుతం, గ్రమమొప్ప వేడ హరికాంత యనెక. ౮౯

కం.నీమీదికరుణపెంపున, నీమది సర్ధించినట్టినిరుపమనరముల్

భామిని ! యొనఁగితి వినుమా, నీమహితయశంబు వెలయు ♦ నిత్యం బగుచుక.

సీ. వావిలికొలనునద్యంశంబునందును, ధర భరద్వాజగోత్రంబునందు
రామచంద్రాఖ్యండు ♦ రహిమిజనియించి, ప్రథితమంత్రప్రెగడవంశ్యుడైన
నరసింహరాయనివరపుత్రుఁ గనకమ్మ, వరియించి వెలయును ♦ వారలకును
బుత్రులుమువ్వురుఁబొల్తురువారిలో, మధ్యముఁ డార్యనాన్ద్యరతుఁడు

తే. సుబ్బరాయఁడు మృదుహితఁసూక్తు లొలయఁ, దానకీనవివాహకథాప్రపంచ
మాండ్రభాషను విరచింప నలరు నీదు,నవ్యసత్వీర్తివల్లి కన్యామతల్లి ! ౧౧

ప. అని యంతర్విత్తయయ్యె నక్కొనల్యయుఁ దద్వరప్రభావంబున నాఁకలిదవ్వ లెఱుం
గక తలపూవాడక యుండెనంత. ౧౨

—|| దశరథుఁడు పెండ్లికై బయలుదేఱిపోవుట. ||—

కం.అక్కడ దశరథభూపతి,మక్కువతోఁ బరిణయోద్యమపరుం డౌచుక

మిక్కిలి నంబరమున నలుదిక్కులఁ జూటింపఁ బంచె ♦ దెలియ జనులకుక ౧౩

ఉ. పౌరులు వారివారిపరివారముతోఁ జనుడేర వాహినీ

వారము గొల్వ నాడుచును ♦ బాడుచు రా మును నాగవాసముల్

వీరవరుండు చాపకరవీరభృదాదికసైన్యయుక్తి రం

భోరువుఁ బెండ్లియాడ నిరయోధ్యుఁడునై కడువై భవంబునక. ౧౪

కం.చని సరయూతీరంబున, జననాథుఁడు విడియఁ బనిచి ♦ నరగున స్రోత

స్వీనిఁ దరియింపఁగ ననువగు, ఘనతరినికరంబుఁ బూన్పఁగా నేలు పనిచెక. ౧౫

ఉ. కొందఱు దాటి రీదుచును ♦ గొందఱు తెప్పలమీదఁ బోవుచుం

గొందఱు కోల లూఁతగొని ♦ కొందఱు కుండలపైఁ బరుండియుం

గొందఱు యానప్పాత్రములఁ ♦ గొందఱు కోలములం దరించి రా

యందఱు వారివారి కనునై నతెఱంగులఁ బెక్కురేవులక. ౧౬

కం.అందఱుఁ గొందలమందక, ముందుగఁ దరియింపఁ జూచి ♦ భూపతి యమితా

నందమున దాటుచుండెడి,నందున నాకనమునందు ♦ నన్ననిమబ్బుల్. ౧౭

—॥ ఝంఝూమారుత వర్ణనము. ॥—

సీ. చేరెడంతేసివి ♦ చేరి దోసెడు లాయె, దోసెడు మూడుడంతేసి యాయె
మూడుడంతేసివి ♦ మూగి చేరుడులామె, జేరుడె యెటుచూడ ♦ జేతెడాయె
జేతెడంతేసివి ♦ చేలగి దుప్పటు లాయె, దుప్పటులంతవి ♦ గొప్పవాయె
నింతాయె సంతాయె ♦ సంతకు సంతాయె, సంతపై మఱిమఱి ♦ యంతలాయె
తే. గొప్పవగుచును విస్తలై ♦ కుప్ప లగుచు, గుప్పలెల్లను బెడపెడతిప్ప లగుచు
దెలుపుచామనిచాయయి ♦ నలుపునగుచు, నిగిమబ్బులగమి నిండెనిముసమునను.

ఉ. రాలెను దుంపరై మఱి పరంపరయై యటుమీదఁ జిన్నులై
క్రాలుచు గొప్పబిందుతతిగా నెడ గన్గొనసక సందుతే
కోలిని బువ్వనర్దుము ♦ యొప్పెను మ్రోతయుఁ గూడి యువ్వనన్
గాలియు వానయు బెరసె ♦ గాతీయబొంద జనంబు లజ్జిన్.

౫౯

కం. తొలిపలుచనిచినుకులకు, న్వలపుల వెదచల్లె మృతన్న ♦ బహుహృద్యంబై
నిలిపెను బంకనిమగ్నం, బిలయయి దెబ్బాటు మిగులనెఁగినవేళన్.

౬౦

సీ. ఏకతాలంబున ♦ నెనగుచు వంగుళ్లు, మూడుకాలంబుల ♦ మొగి నటించె
జటుకుపట క్కను ♦ పొటుకులు గడగని, తెంపులఘారై ♦ యింపుమీఁతెఁ
డెంపులెల్లను గూడి ♦ దీపించె బీనైకఘారయై చూటుల ♦ దోరముగను
జెలిమలై చాటులై ♦ చింకలై వంకలై, జాలువాటుచుఁ బెన్దకాలువలయి
తే. వీధివీధిని నదులయి ♦ విస్తరిలై, బయలనడచెడిపాంథులు ♦ భయనడంగఁ
బంక మడఁగుటఁదాచురాలి ♦ బయలువడుట, వీధులెల్లఁ గరాళించెవికటముగను.

చం. కొమరుగ వామసీకృతముఁ ♦ గుంచిత మైనగళంబు లోననే
యిమిడిచి యొంటితెక్క నెగ యించుచు నీడల విచ్చి త్రోటి నం
చి మెయిఁబడన్ విదిర్చి జలశీకర, మెత్తినతెక్క గొఱుగా
నమరగఁ బల్లటీల్ దడిసె ♦ నత్తఱి జిన్నులఁ జంక నాచుచున్.

౬౧

శా. ఝంఝూవేగమహాధృతస్ఫుటితవృక్షపూహనిఘోషయ
గ్గంఝూసారవివృద్ధిహేతుజనహంసస్తోమసంత్రాసక్య
జంఝూమారుత మూఘకాత్యయమహాశక్త్యంఘ్రమంజరీఘ్న
శంఝూశృంగబాణానాగ ఘోక మయి క్రాళం జూచ్చె నిర్విఘ్నమై.

౬౩

—॥ మ హా ప్ర గ్ధ ర. ॥—

ఘేళఘేళఘేళఘేళ ఘటంచున్ ♦ విఱిగి తరుతరున్ ♦ వీలవ్రయ్యంగ దిగ్వి
త్తులు ఘటఘటఘ ఘటంచుం ♦ దొడిఁబడి కయిచె ♦ దొమ్మిడికొట్టగా నా

- వలు లట్లట్ల ట్టటంచుం ♦ బ్రజలకు భరమై బ్రద్దలై దిగ్గనక గుం
డెలు టువ్ టువ్ టు వ్యటంచు ♦ నివ్విడివిడి విసరెక సంగియు స్నేల నిండక. ౬౮
- చం.లరయఁ దమోవిహరినిచఁయాళికిఁ గాఁ డితఁ డేటఁజెక్కె నేఁ
డిరవుగఁ బుట్టి మున్న ఘటిఁయించెద నంచుఁ దలంచి యిద్దు భీ
కరముగ ముంచెనో యనఁగఁ ♦ గాటుకకుండయుఁ బోలెఁ గ్రమ్మె న
ప్పరుసునఁ జమ్మచీడటులు ♦ పాణితలంబును గానకుండఁగక. ౬౯
- కం.క్షణదద్దినము సరిధవ,దనంత యంధజ్జనంబు ♦ యవనత్కుజమై
ఘనవృష్టి కురిసె మబ్బులు, వినువీదిని నిండ గాలి ♦ విసరె బెడివమ్మ. ౭౦
- ఉ. దారుణకాలవారిదవిఁతానము గాఁగ శతఘ్నికల్ సవి
స్తారతటుత్తులే చెలఁగ ♦ జానకితామలపోల్కి లోరవత్
నీరముబిందుబృంద మయి ♦ నివ్వటిలం దఱిబోయ యంచలం
గ్రూరత నారటంబాదువ ♦ గోషకొనక ఘటియించె దీవ్రతక. ౭౧
- ఉ. వారిధరంబు మందరము ♦ వాసుకి కాటుమెఱుంగుదీపెగా
దారుణైత్యదైవతవిఁతానము ఘోరమహాశుగంబుగా
నీరధి యంతరాళముగ ♦ నిర్మథనం బొనరించి కాలమ
నావిజనేత్రుఁ డిచ్చె ఖగఁపాళికి నయ్యమృతప్రపూరముక. ౭౨

—॥ నది ప్ర ఘోష వృత్తము. ॥—

- దూఁకుచు స్ఫంగముల్ ♦ తుంగమై భంగమై, ధిశీలునాఁ గూలము ఖంఠితంబుగాఁ
బకీలన్నభోవీధి ♦ పాతంబుపొందక, ధీకంప మొందించె సఁదీప్రఘోషముల్. ౭౩
- ఉ. నీడలు పెల్లుగ్రమ్ముధరఁబీరుహముల్ మఱి నీలికొట్టముల్
వాడనిపాపవీడులును ♦ స్వల్పపురాములమందిరంబులక
గూడలుఁ దాటిమట్టలును ♦ గోడలపంచ లదాటుచందుఁ గా
పాడఁగఁ బెల్లుజల్లునను ♦ బాంధులకుక శరణంబులై తగుక. ౭౪

—॥ దశరథుఁడు నదిలోఁబడి కొట్టుకొనిపోవుట. ॥—

- కం.ఘనవాత్యావళిఁ జీకటిఁ, గననేరక తరణికులుడఁ ♦ గళవళపడుచుక
మునుఁగఁగఁ జింతఁ బుటుక్కున, మునిఁగెఁ దరణితోడ నతఁడుఁమునిఁగె స్నీలక. ౭౫
- చం.మునుఁగుదు తేచి భానుకులఁముఖ్యుఁడు పట్టుకొనంగ నెద్దియుం
గనక నదిం దరింపఁగ నఁగాధజలంబులఁ బైవయిం గర
ళ్లను బడి సుళ్లలోఁ దవిలి ♦ గ్లానిభుజించుచు ధీరుఁ డాటఁ దా
మునుఁగక వీచికాసరణిఁ ♦ బోవుచునుండె గరంబుఁజీకటిక. ౭౬

— విద్యున్మాలావృత్తము. —

సోగై బాగై తీగై ప్రోగై, వ్రేగై చూడం దేజోన్వీతం
బై గారింపక విద్యున్మాలల్, మాగాఢ్యానం జోలిం జేసెక.

23

ఉ. సారవసారఘోరతరఃసత్వరభూరితరంగమాలికా
ఘోరణి ఘోరీశుఁ డవిఘాతమనోధృతిఁ జేరె నయ్యెడక
సార్ధభయంకరారవవిభాసితపుష్కరచుంబివీచికా
వారపరంపరానిహతఃపాగ మసారము నై ననీరధిక.

24

వ. ఇట్లు ప్రవాహవేగంబునఁ జనిచని సాగరంబునఁ బడి తరఘోపాయంబు గానక చీడటి
నెద్దియుం గననేరక గురూపదిష్టంబు మనంబునం దోచుటయు

25

— దశరథుఁడు భగవంతుని ధ్యానించుట. —

చం. ఎఱుంగుదు జీవి పౌరుషము + నెల్లయు వీడి భవత్సదాబ్రముఖ
మృతవక సన్నుతింప ననుమానము మాని దయార్ద్రచిత్తతక్
మృతకువఁ బాపు దీ వసుచు + మాధవ ! యట్టిడ నైన నన్ను నీ
వటమరచేయఁజోకుము దయామతి నిమ్ము కరావలంబముక.

26

ఉ. ఘోరతరప్రవాహమునఁ + గూలి యభంగతరంగ సంఘముల్
వారక మచ్చిఘోనిహతి + భగ్నుములై తలయేరుఁ దెచ్చె కా
రీరబలం బడంగెను హా! తనుకంపము హెచ్చె నిడ న
స్తీరముఁ జేర్పవయ్య కరుఁణింపుమ రామ ! కరావలంబముక.

27

ఉ. ఆడటఁ గుంది వందురుచు + నాత్మజవంబు బలంబు శింద నే
నీకటు వై నచీడటిని + నీదగఁ జాల, ప్రవంతిఁ బ్రాణముల్
పోకడ కొప్పినాడ దయఁ + బ్రోవకయుండిన నీవు; దేన! పెం
జీకటిఁ గన్న గాన దయఁసేయర రామ ! కరావలంబముక.

28

ఉ. సారసలోచనా ! యభవ + సారససంభవశంభవసన్నతా!
క్రూరమదాఠివారణ ! విఁకుంతసుతా ! పరమేశ ! మేశ ! సం
సారమహాబ్లిమగ్నజనఃజాలతరీ ! స్వహరీ ! హరీ ! నను
స్తీరముఁ జేర్పవయ్య కరుఁణింపుమ రామ ! కరావలంబముక.

29

ఉ. భ్రాతృకళత్రపుత్ర చయ + బాంధవభీకరనక్రయ క్తతృ
ష్టాతతజీవనాశయదుఃరత్యయసంసరణాంబురాశిన
తోర్పితమ ! ప్రాకృతాంబునిధిభగ్నుని నఁ దరియింపఁ జేయుమా
జాతమహానుకంపసు నొసంగవె నాకుఁ గరావలంబముక.

౩౦

ఉ. నిస్తులితావదంబునిధి + నిస్తరణంబు గనంగలేక సం
త్రస్తుండ నైతి దావక సునామమె సంస్తరణంబుసేయుచున్
నిస్తులఘోరసంసరణనిస్తరణక్రియ జ్యేష్ఠసూతికిన్
సిన్దుగ నీదుపే రిశుచుఁ జీరుచునుండెద రామ ! ప్రోవుమా. ౧౧

ఆ. నీదు పేరుఁ దలఁచు + నీరధి మునిగెడి, జీవి వేగ వేలఁ + జేరు ననఁగ
నిన్ను నిచ్చు దలఁచు + చున్ననన్నిట్టుల, చేయివిశువ నీకుఁ + జెల్లు నయ్య. ౧౨

వ. అని యిట్లు గురూపదేశంబు ముఱవక సంస్మరించుచుం బోవంబోవ. ౧౩

—|| ప్రభాతవర్ణనము. ||—

ఉ. అంతటఁ గొంతసేపున నిశాంతము డాయఁగ విచ్చెఁ జీకటుల్
శాంతతనొందె వాయువులు + చక్కనితెల్వి వహించె దిక్కు లే
కాంతముఁ జింతనొందెను నిజాన్వయదీపకుఁ డంచుఁ బద్మినీ
కాంతుడు ప్రాగ్విశాగ్రమునఁ + గన్గొన నిల్చె జగంబు మ్రొక్కఁగన్. ౧౪

—|| భాస్కరవిలసితవృత్తము. ||—

విచ్చుఁగఁ గమలిని వేడుకమీఱున్ + విచ్చలవిడి నళితలి వెలిజాఱున్
హెచ్చుగ మది నరులున్ ముదమారక + నెచ్చెలికపుగిటఁ గడుజెలువారక
విచ్చుఁగఁ బలపలచీకటితీరక + వేడుకఁ దిరిగెడువిటు లిలుసేరక
ప్రచ్చుగ వ్యసనము జీవముదాఱున్ + భాస్కరవిలసితరుచు లరుదేరక. ౧౫

చం. నిడుదకర శ్లేదుర్మొనఁగ + నిక్కుచు నిక్కుచు దాటిపోవుచుం
గడిదిశ్రమం బటం చనక + కన్గొని దూరమునందు దీప్తివ ము
య్యెడ కరుగంగ నెంచి యతఁ + డీదుచు నాదరిజేరి యేకవ
స్త్రిఁడు ననహాయుడై దెనలు + చూచుచు నెవ్వరు లేమి నివ్వెఱన్. ౧౬

ఉ. కటివవస్త్ర మయ్యెడను + గాలికి నెండకు నాఱ నువ్వు లై
నట్టిజలంబుల న్ముచుఁగులాడుటఁ జీదఱుదోష మేను న
పట్టున రోసి రోసి యొక + వాపిని స్నానముచేసి యయ్యెడం
జెట్టులఁ గాయముం గసురుఁ + జిక్కిన మెక్కుచు నాత్మలోపలన్. ౧౭

ఉ. ఎక్కడి యాయయోధ్య యది + యెక్కడికోసల యేటిపెండ్లి నే
నెక్కడ సంద్ర మెక్కడ యి + దెక్కడి దీప్తివము దైవమా ననున్
దిక్కునుదోషకుండ నిటుఁ తెచ్చి మహాంబుధిలోన ముంచితే
యెక్కొఱగానికార్యముల + నే దొలిభాములఁ జేసినాడనో. ౧౮

నీ. వార్ధిపరీతభూవలయ మిద్వీపమే ? భృత్యానుభృత్యులు + మృగకులములె ?
సింహాననంబూఁ, చెలంగి యీభూధరం ? బాతపత్రంబు లీఁచుగచయములె
తూఁగుటుయ్యాలు + తీఁగెలప్రోవులే ? పరివారములు నాకుఁ + బక్షికులమె ?
పఱువనిపఱువులు + పచ్చికపట్టలే ? సుపథానతతులు గంఁదోపలములె ?

తే. అడలియ దైనచో నిష్ప + డారగింప, నాకలివెగాయలా మదాఁహారమయ్యెఁ
జూడ ననఁజేక్షితం బనఁసూయకంబు, పరుల కీటువంటిపద మబ్బెఁబభర నాకు ౧౯

ఉ. అక్కట పెండ్లి కోసమయి + హర్షసమున్నతిఁ బోవుటేడ ! హా !
యెక్కడిగాలివాన ! యది + యెక్కడిచీడటి ! యేమిచిత్రమో
దిక్కునెఱుంగరాదు కడఁతేఱఁగఁ దేరకుఁ ద్రోసి వెల్లి లో
నిక్కడికీడ్చి తెచ్చితివె, యీశ్వర ! పాడఱినట్టిగుట్టకుఁ.

౯౦

కం. ఊరెక్కడ నేనెక్కడ, ధీరతవాటించి చనఁగఁ + దెరు వెక్కడ వి
స్తారంబుధి దాటించెడి, వా రెక్కడోనెవరి వేఁడుఁవాడనొ యిచటఁ.

౯౧

ఉ. నిక్కపుల్రేమ నేను రమఁజీమఁజిఁ బెండిలియాదు కోరికఁ
లెక్కకుమిక్కుటంపుఁబజ + లీలమెయిం గొనివచ్చితిఁ వెతల్
నొగ్గిన మంత్రు లేమయియో + నీటనుగూలియో పారులెల్ల హా
స్రక్కుటగల్గెగాక ననుఁ + జూచుట దైవము చిన్న చూపులఁ.

౯౨

ఉ. భూవలయంబు నర్వమును + బూని జయించితి బంతితేరులం
బోవఁగఁ దోలితిఁ దెసలఁ + బోర నయోధ్య నయోధ్య నేలితిఁ
దేవనిభవ వసిష్ఠమతిఁ + దీరితి నిన్నియుఁగల్గి కుండెదఁ
దైవము దుర్బలం బయినఁ + దధ్యము పారుషమెల్ల న్నర్థమా

౯౩

వ. అనియేకతంబ తనలోదాను మాటలాడుకొనుచు.

౯౪

కం. వేలాప్రాంతమునందు మ, హేలామహిళాధవుండు + హెచ్చినచింతఁ
దోఁలాందోళితమనమున, వాలాయముఁ దిరిగితిరిగి + పదములునొవ్వెఁ.

౯౫

కం. ఈనగళిఖరంబున నా, నీనుడైనై కనెదఁగాక + చేయలఁతి మహా
కాననజంతుపయోధిచ, రానీకము నెల్లఁ గాలఁయాపనకొఱకై.

౯౬

కం. అలలకొనల రవిరశ్మిలు, దలకొన నిశితాసిధార + దగ జల్లిపింపం
దళతళ లాడెడు విధముం, దల పించెనుఁ జిత్రతరముఁ + ధరణిం గలదే.

౯౭

కం. వామనువిధమునఁ బెరుగుచు, లో మేచకకాంతి శ్రీతి + లోకుల కొనఁగఁ
భూమిని మ్రొంగెడునో యనఁగా మును పడునట్టితరఁగఁగములం గంటె.

౯౮

కం. ఘనఘణమెత్తినపా మనఁ, జనుదెంచి తటస్థ మైనఁకైలము డీకొ
ట్టినఁ దరఁగలతుంపరలం, గనుఁగొననింద్రాయుధములఁకాండము లమరెఁ.

౯౯

- కం.వరుణపురంబున బాలురు, కరవాలము లభ్యసంపఁ ♦ గైకొని వినరం
బారిని దళు క్కనియెగిరిన, కరగిని మత్స్యములు మిట్టికడఁకల బడఁపన్ ౧౦౦
- చం.ఇది యొకపర్వతాగ్ర మిది ♦ యిందలిపేట పయోధిలోఁతునా
నది తలఁపంగరా దిట మహాఝషకంబులు మిట్టిపాటువం
బొదలి తటంబునం బడుచుఁ ♦ బొర్లి చివాలున దూతు నీటిలో
నిది యెటుసాగు నేల గలఁదేని యథాక్రమ మొప్పురేవుగన్. ౧౦౧
- చం.అతులఘనలీలశీరనిచఁ♦యంబులు భీకరమాకరంబు ను
నృతి దరిన్ విలాసముగ ♦ మానక స్రుమ్మరుచుండఁగా వసీ
క్షీతిచరసూకరోగ్రఘనఁ♦సింధురరాజపదస్వనంబు
హతములజేయ నీటను రఁయంబున దూతు గుభాల్గుభాలనన్. ౧౦౨
- వ. ఇట్లు తనలోఁ దాను విమర్శించుకొనుచుండె నంత ౧౦౩
- ఉ. మానసగోచరంపుఁబరిఁ♦మాణము గల్గిచరించు నమ్మహా
మీన మదయ్యెడం గుడుపు ♦ మ్రొంగఁగ వావెడలించి పెట్టియం
బూని ధరించుచో మరల ♦ నోరను దాఁకె మఱొండుభూరిపా
తీనము మాంసబుద్ధినిఁ గఁ♦డిందిమగంటిమి దానిఁ గైకొనన్. ౧౦౪
- కం.తుములంబుగ భీమావిక్రమముల్ వెలయంగఁ దోడరి ♦ కడు ఘోరముగా
నమరక్రీడఁ జరించెను, దిమింగిలయుగంబు నిండుఁధీరత దోఁపన్. ౧౦౫
- వ. ఇట్లులు పోరునెడఁ దొలితిమిగిలంబు తుములం బగునమరంబున మందనం బవ
హృతం బగునో యని శంకించి దై వవశంబున నాదీప్యనికటంబున నమ్మహామం
జూష నిడి క్రవ్వుఁ జని ఘోరంబుగాఁ బోరుచుండె నట్టియెడ. ౧౦౬
- ఉ. రంగుతెఱం గెఱుంగని ధరంగలవస్తువులైన జాళువా
రంగుబెడంగు నొందఁగ హఁ♦రంగునఁ బొంగుచు నార్ద్ర మైనయా
బంగరుమందనంబున నభంగవతంగకరాళి వేగువే
శం గలయంగఁ బరీక్షఁ జెలంగినభంగు లనంగ శక్యమే? ౧౦౭
- చం.మినమినలాడుచు న్మౌఱసి ♦ మేల్మిఱుమిట్లు ఘటింప ముందలన్
గొన బగుపై డిమందనముఁ ♦ గూర్మిరహింపఁగఁ గాంచి చేరఁగాఁ
జని యొకవిత యంచు నలుఁచాయలు శోధనచేసి యద్దిరా!
కన నిది యెట్లు లీకడలిఁగట్టును జేరె సహాయహీనతన్. ౧౦౮
- కం.భారం బతివేలం బాకారము దీర్ఘంబు కడలికడ లెన్నన్ వి
స్తారము దూరం బెట్టులు, తీరముఁ జేరంగ వచ్చెఁ ♦ డేలుచు నీటన్. ౧౦౯
- కం.నావలు శకలీకృత మగు, త్రోవలు గనరావు చూడ ♦ రూఢియ యేలా
రా వటులైనను నువర్తిస్తానోడువఫలకతతులు ♦ లాఘవముమెయిన్. ౧౧౦

కం.వాసియు వన్నెయుఁ గలిగి విభాసిలి నే గాసి గనఁ బ్రవాసమునం దా
హా సాక్షాత్కారముగను, గౌనల్యారముఁజి వోచు ♦ కై వడి నయ్యెన్. ౧౧౧

స. అని దానిఁ బరిశీలించుచుండ దక్షిణనయనభుజంబు లదరుటయు. ౧౧౨

కం.మొలబంటి దుఖ మందును, నలవడుమోఁకాటిబంటి ♦ హర్షం బనంగన్
వెలయుచు సీశకునంబులు, కలిగించెడు మదికి నేని ♦ ఊణమోదంబుల్. ౧౧౩

ఆ. నాకు నాదస్థితికి ♦ నాయట్టిదురదృష్టవంతునకు శుభంబు ♦ వచ్చునొక్కొ
డై వక్రతము లిపుడు ♦ భావింప విషమయ్యు, మీఁద నామతమునఁమేల యిచ్చు.

కం.అని యంతరంగసీమను, దనయంత ననేకగతులఁ ♦ దలపోయుచు సోఁ
కినఁ గరమునం దటాలునఁ, దనయంతన మూఁత యెగసెఁవై వక్రతమునన్. ౧౧౪

ఉ. మూఁత తటాలున న్నెగయ ♦ మొల్లపువీపలివీప బాలకం
జాతసఖాంశుజాలములఁచా లొకవింతబెడంగునింపంగ
నూతకవాటపంజరవిఁనూతనబద్ధశుకాంగనాక్రియ
స్తోతుకనంభ్రమంబులు పెఁనంగొనఁ గోసలకన్య దిగ్గనన్. ౧౧౫

చం.కడువడి లేచి చూచెఁ గరఁకంకణనిర్వహనంబు మీఁజఁ బె
జ్జడియయి నమ్మదాశ్రువులు ♦ జాలుగ జాఱగ మానముద్ర పెం
పడర నచంచలత్వ మొలఁయంగను సంశయ మంకురింపఁగాఁ
దడఁబడఁ బల్కు పుల్కులు నిఁదాఘము మేనఁ జుప్పర్ప నెంతయున్. ౧౧౬

ఉ. ప్రాకటనీర్మిమేషములు ♦ భావసగర్భము లద్భుతైకశం
కాకలితంబు రాగనరఁసాంచితముల్ వ్యసనాపహంబు స్నే
హాకరముల్ మనోభావశీఁతాశుగముల్ వెలయం బరస్పరా
లోకనముల్ నిగిడ్చి త్రుటిఁలోపల నొప్పి రనేకరీతులన్. ౧౧౭

ఉ. నమ్మరు కొంతసేపు మది ♦ నమ్మరు కొంతొకసేపు కన్నులన్
నమ్మరు తమ్ముఁడా మెదురు ♦ నమ్మరు దీర్ఘ విచారు లాచు వా
రిమ్మెయినుండి కొంతవడి ♦ హెచ్చినరాగరసంబువేర్చి స్తం
భములువోలె నుండ జనఁపాలుఁడు బాలికఁ జూచి యిట్లనున్. ౧౧౮

ఉ. ఎవ్వతె వీవు? నీదుకుల ♦ మెయ్యది? నీతలిదండ్రు లెవ్వరో
జవ్వని! యెవ్వ రీకరణి? సంధ్రమునం బడవై చిరో నినున్
నెవ్వగ దోఁచె నిన్ననగ ♦ నెచ్చెలి! ముచ్చటమీఁజఁ దెల్పవే
యివ్వినీ సంభవింప గత ♦ మెయ్యది? భీతకురంగలోచనా! ౧౧౯

కం.వంతయుఁ జింతయు వంతయుఁ, గాంతా నిన్ననగ మదిని ♦ గాఢియ నిడె నా
ద్యంతము పృథ్వాంతము నా,వంతయుఁ బోసెక యెఱుంగ ♦ నాడవె నాలోన్. ౧౨౦

తే. భానుమంతునివరసుతః పగిదిఁ దోచెఁ, గమలలోచన ! నీదుమొక్కట్లు చూడ
నిట్టియిక్కట్లు ప్రాపింపఁ నెట్లుగలిగె, వెలది ! విశదీకరింపవే ! ప్రేమవెలయ. ౧౨౨

— మంజుభాషిణీవృత్తము. —

తరుణీ ! వినంగదవె ♦ ధాత్రినాథుండఁ, దరణీడ్యవంశజుండ ♦ ధర్మశీలుండ
ఉరగేంద్రవేణి ! యయోధ్యనుండుదుక, స్మరణంబురాదే నను ♦ మంజుభాషిణీ !

౩. నేను దశరథుండ ♦ మానుగా సాకేత, పురము నేలునట్టి ♦ భూమిపతిని
బ్రత్యభిజ్ఞ కొఱకు ♦ బలికెదఁ గలిగిరో ! వనవిహారనరణి ♦ గననె నిన్ను ? ౧౨౩

౪. అని శుకం బొసంగినముద్దుటుంగరముం జూపుటయు. ౧౨౪

— లయగ్రాహి. —

పంకజహితాన్వయశః శాంకు డకలంకమతిఁ ♦ బంకజదళాక్షినిటు ♦ పాంకమంగఁ బల్కం
గొంకును దొలంగఁ దలఁ జంకుచును వ్రాల్చియొక ♦ వంకనినుమంతకను ♦ లంకిలిరిహింపక
బింకమున సిద్ధితిదొ ♦ లంకఁగనిపాదమును ♦ బాంకముగమందనము ♦ తెంకికొన నిల్పం
బంకజనుగంధిఁగొని ♦ చంకకునువేలను మృ ♦ గాంకముఖ నిల్పె న, శంకితమసీషక.

౫. ఇట్లు తీరంబున నిల్చి లజ్జావనతముఖం గని. ౧౨౫

— సుందరీవృత్తము. —

పేరుకొనంగదెభామ ! ♦ ప్రేమరహింపఁగా, నూరకసీతలిదండ్రు ♦ లూహదొలంగఁగా
నీరనిధిఁగనినుజాల ♦ నిర్దయలొచుహా ! పోరిచిచావగఁద్రోయఁ బుచ్చిరె సుందరీ !

౬. అనిన. ౧౨౬

— తరువోజ. —

చరితంబు సర్వంబు ♦ జలజాక్షురాణి ♦ సరసతిఁ బల్కినఁ చందంబుదోవ
వరుసగా వివరింప ♦ వనజాక్షి నయము ♦ పరమాదరంబును ♦ భక్తియుఁ డెలుప
ధరణీశచంద్రుఁ డం ♦ తయు విని యకార ♦ ధరఁ బురాకృత మిది ♦ తరుణీఁచింతింప
బారి నచ్చుకట్టకమున్నె పిచ్చుకలఁ పొరిఁబారి రావిడి ♦ పుట్టిన ట్టయ్యె. ౧౨౭

౭. చింతయొకింత లేదు సరః సీరుహలోచన ! నాకుఁగా ; వృథా
వంతుండ నయ్యెదక నిజము ♦ భామరొ ! నీదునివి త్ర; మిట్టిదా
వంతము గల్గె నీ కకట ♦ ప్రాణము నీ విటు నిల్ప నాయు
న్వీంత భవచ్ఛరీరమున ♦ నిల్చుట ప్రాణము లింతకాలముక. ౧౨౮

కం. ఆశరయూనది దాటంగ, నాశరయూథోగ్రమాయ • యకానో వడి నే

నీశరనిధి జేరితి భ, గ్నాశను నట్టేట నోడ • హత మాట సతీ !

౧౩౨

వ. అని తమతమవృత్తాంతంబు లెఱింగించి యరురాగవిశేషంబున నిజదుఃఖంబుల మఱి
చిప్రియాయానంబులఁ దలచి దుఃఖించి మరల ధైర్యం వబలంబించి పరస్పరాశ్వాసం
బు లొనర్చు చున్నంత.

౧౩౩

శే. ఐదుపదిచేయుడూపుల • హరిసుతుండు, సతియుఁబతియును మెరవేకిఁగఁగుతిలపడంగ
నైమపదిసేసెనప్పుడు • హరిసుతుండు, వార లిరువురు నొక్కటై • వాలుకతన.

౧౩౪

ఉ. రావణుపోకలెల్ల సుర•రాజును భారతిరా జెఱుంగుటం

గేవలకై వతంశ్రమున • నీరధిపడ్డరు ద్వీపవాసులై

యావరదంపతుల్ వెలయ • హర్షసమున్నతిఁ జూచి లగ్నమున్

భావనచేసి తమా ననుచుఁ • బట్టుడు పట్టుఁ డటంచు నందఱున్.

౧౩౫

కం. తెంపునఁ బాణాశ్మతిఁ గా, వింపంగఁ దగు సనుచుఁ దలచి • వేగంబున నై

లింపములు వెంటనంటంగ, నింపాదిగ వచ్చి యచట • నిలిచిరి దశమై.

౧౩౬

వ. అప్పుడు

౧౩౭

ఉ. చంచదనూనరాగరస•సంపద కన్నులగప్పఁగాఁ గరా

భ్యంతిచిమాల యొప్పు నుద•యార్కు దిసంతులుగొట్టఁగాఁ దనూ

కాంచనశోభ లేనగవు•కల్పిగఁగుల్కెడుపల్కుఁ జేడెతో

సంచవజీరు వచ్చెఁ దన•యంచున వకానులు గొల్పుచుండఁగన్.

౧౩౮

సీ. పూర్ణేందురుచిఁ జిందు•ముఖమందు దరహాస, చంద్రికారోచులు • సందడింప

వెలిగట్టురుచిగుట్టు•పెట్టువత్తోరుహ, ములహారములు గంగ•మురువు చూప

నాకాశనీకాశ•వీకాశమధ్యంబు, నను గాంచి పరిధిగా • నలుపుమీఱ

హితతామరసదామ•మృదుకోమలాంఘ్రుల, హంసకనాదప్రశంస మొనర

శే. ధవళధనశాంశుకాంచలమవనపరతఁ, జిందుద్రొక్కంగ మీఁగాళ్ల • సందముగను

గంకణంబులు ఘులుఘులుఁఘల్లు రనఁగ, వచ్చె విధిరాణి యంబుజ•పాణి వాణి.

౧౩౯

ఉ. రంభయు లోనుగాఁగల సు•రప్రమదల్ ప్రమదాతైలేకసం

స్తంభితగాత్రవల్లులయి • చయ్యనరాఁ గడువేడ్కఁ బూర్వ ది

క్కుంభి శచీద్వితీయుఁడయి • కూరిమి వెక్కి సురల్ భజింపఁగా

జంభవిరోధి వచ్చె నరు•సంబున స్వర్గవి వెంటనంటఁగన్.

౧౪౦

—H. కౌసల్యా దశరథుల వివాహము. —H—

ఉ. ఆదిమలగ్న మియ్యదియ • యాలము గూడదు సుండు సాంపునిం

పాదిగ నీవధూవరులఁ • బాటననేయుఁ డటన్న భాత రం

భాదిసురాంగనల్ చని నయంబు రయంబు రహింపఁ గూర్చి నా
మోదముతోడ నిల్చి నృపముఖ్యు నతీమణిఁ బెండ్లిపీటలక.

౧౪౧

చతితమకము మీఱ వారలకుఁ దైధిమితోఁ ధిమితోఁ ధితోఁ ధితోఁ
ధిమికిట ధిమ్మి తక్కుతయిఁధి తయిధి తయిధిమ్మటంచు నం
భ్రమమునఁ దాలమానముల మానితచంపకత్తైలమంటి రా
కమలవిలోచనామణులు కమ్రపుఁ గంకణరావ మొప్పఁగాక.

౧౪౨

కం. అంబుజపాణులు పన్నీ, రంబుల సాకేతపతిని మామామణిఁ దా
రింబుగ నవగాహము మోదంబున జేయించి కురులశ్రేయార్చ వెనక.

౧౪౩

కం. ఇంద్రుడు వస్త్రభరణ ము, వేంద్రతులితతేజః జ్ఞానహీనతతి కియ్యక
సాంద్రముదంబునఁ గొనుచు నతంద్రత ధరియించి వెలసె దశరథుఁ డంతక.

చం. పసిమిపసిండిదువ్వలువ భారతి గట్టునెడం బులోమజా
కిసలయపాణి దివ్యమణికిరీతభూష లలంకరింపగా
నసమున మేరకాదులు తదంధ్రుల సామ్మలు గూర్చ భాసితె
నసిని గడానిమేనిదొరసానికి నాటియనంగఁ గాంతయుక.

౧౪౪

—|| మ ద న ద ర్పణ ము. ||—

హరిమదనకామినీకరాబ్జ మూనునద్దమో
శారదవరయామినీలసత్పుధాంశుబింబమో
సారమదనదర్పణంబూ సచ్చవికారహించి పెం
పారె వదనదర్పణంబు పావనాంబుజద్యుతిక.

౧౪౬

ఉ. హళి సరోవరాళి లలితాంబుజసారభలక్ష్మి గొంచు సూ
నాళివరాగమోహరజ మధ్యగవారముపై విదిర్చి మా
దాలనులైన దొంగిలి మనోర్థము గొమ్మల మెల్ల డాయుచుక
లీలఁ జరించె దెమ్మెర ములిమ్లుచనామము సార్థకంబుగక.

౧౪౭

—|| ప ణ వ వృత్త ము. ||—

ప్రక్కల్ గా దివి పణవాసకముల్, ధక్కాదుందుభిశుమ రూధకముల్
పెక్కుల్ మ్రోగెనువిను పొందిక న, లిక్కుల్ నింజగ దివిజేరితమై.

౧౪౮

కం. మధ్యమజగతిపతి కణు, మధ్యను దతమధ్యమానమానసదివిజా
రాధ్యను వాణివేదీ, మధ్యాపతి భారవోసె మర ముప్పొంగక.

౧౪౯

కం. మంగళరవములు బోరుకొనంగను శుభమంగళం బఁసంగను సురులుక
మంగళసూత్రముఁ బతి ప్రేమం గళమునఁ గట్టె నంత మంగళవతికిక.

౧౫౦

శా.నాకాంభోరుహలోచనామణులు వీణాచారురావామృతా
స్తోకాసారపరంవరల్ గురియ రీతుల్ దప్పకుండంగ వి
ద్యాకాశల్యము దోచ శ్రోతలను బ్రహ్మానందము స్మృచ ల
క్ష్యకల్యాణముఁ బాడి రింపునను సుశ్రీరాగసంపత్తితోక.

౧౫౧

— ఉత్సాహవృత్తము. —

మంగళాని సంత తే రమావతుల్యభావతే !
సంగరాంగణారివారశమన ! మిహిరకులవతే !
భృంగచికుర ! హితగతే ! గృహీతసుగుణగణరతే !
సంగనవ్యభజ్యరూప ! హరిశుభతనుద్యతే !

౧౫౨

వ. అని మంగళారాత్రికలు ముత్తైదువలు పాడుచుండ రంభాదులు నర్తనంబులు నలు
పుటయు.

౧౫౩

చం.అదో యిదో మేలు మేలె యదియశా నిదియశా నదికాదు గాదుహూఁ
యిదియిది కాదు కాదదియె ! యియ్యది మే అని నిర్ణయింపఁగా
మదిని నొకింత నేరక యమందముదంబున జెప్ప వెట్ట కా
నుదతి సవిస్మయంబుగను ! జూచుచునుండె సురుల్ నటించఁగ.

౧౫౪

వ. తదనంతరంబు.

౧౫౫

చం.కడపపిపాణబియ్యమునఁ గమ్మనియన్నము పప్పు దప్పబా
ల్పడియము లప్పశంబులును బజ్జలు లడ్లు జిలేబి యాజ్యముక
వడలును నావపచ్చళులు ! స్వాదుఫలంబులు లోనుగాఁగ మిక్
దోడుకు ఘోష నొక్కత్రుటిఁ ! దోరముగా భుజియించి రయ్యెడక.

౧౫౬

వ. ఇట్లు లందఱుసురనైచికికల్పితివిభాహారంబుల సంతస్తుంతరంగులైరి పదంపడి.

కం.లగ్నం బిటు కడఁగాంచెను, భగ్నముగాకంఠఁ బంక్తివదయఁచు కనుచు
ద్విగ్నఁడుగ నని ముదబ్ధిక్, మగ్నం బగునూసముల ! మఱి దంపతులక.

౧౫౭

వ. ఆశీర్వాచనపూర్వకంబుగ బహుకరించి మీర లిరువురు మందసంబుననుండుడు
మీ కేవిపత్తును సంభవింపనేరదు మీరు వచ్చినహానవ్నంబులు సుఖసాంగ త్యంబు
నక జీవించెద రని వచించి వారల మందసంబున నుంచి బిగంబులు బిగించి శతానం
దపురందరాదులు మహానందంబున స్వర్గమార్గం బునుసరించి రంత.

౧౫౮

ఆ. వైరి బాఱదోలి ! పరువున దా వచ్చి, మందసంబు మ్రొంగి ! మరల మీన
మిచ్చవచ్చినట్టు ! లేగి హెచ్చరికను, సంచరించుచుండె ! సంద్రమునను.

౧౫౯

వ. తరువాత మఱునాటివఱువాత ధాతవ్రాత రోతపఱుచు చేత దినంబులు లెక్కించు
చున్నరావంతు వేలానమీపంబున రక్షస్సభంబుమధ్యంబునుండి మంత్రులం బిలి

పించి మదీయాజ్ఞానుసారంబుగ జలధిరక్షించుమందనంబు వాని తోడం గొనిరం డని
పనుచుటయు వారలు డని రంశలోన నారదుం డయ్యెడ కరుడెంచి నిద్రిస్తాననాసీ
నుం డైన నతనిం జూచి రావణుడు

౧౬౧

కం.మీ రిడిచగడువు దీజెనె? నారద ! యినవంశ్యుడెచటనయ! కౌసల్యా
సారసలోచన యెక్కడ? మూరుతముం జరిపినట్టిముని మీరలోగో?

౧౬౨

కం.పోయితిరా మీ రచటికి? నాయె గదా పెండ్లి విఘ్నహతి లేకయె మీ
రాయెడనుండియొకో యిట్లీయెడ కరు డెంచుటలు మునీశ్వర! హిహిహీ.

౧౬౩

చం.అని నగ నంతలోన దనుజావళి హటకపేటి మ్రోలని
ల్పిన గని తాన చేరజని + బీగములుగ గడియి వదల్చి మూఁ
తను డెఱవంగ వెల్వడిరి + దంపతు లక్కట యేమి చెప్పదుం
గనుగొన వారి వానిమది + గాతరతం బటుకోపవేగము.

౧౬౪

—|| రావణుడు మందనంబున దంపతులఁ జూచి కోపించుట. ||—

కం.కంకణరాజితకరరద,టంకితరమ్యాధరస్ఫుటనఖాంకనిశా
సంకులితాంశుకులను గన,సంకటమని యింత యనగ + శక్యం బగునే.

౧౬౫

ఆ. చటులకుటిలనిటల + తటమున భ్రూకుటి
పటుగతిని నటింప + స్ఫుటముగాఁగఁ
బటపటార్థటరద,రటనంబు వెలయంగఁ
గటము లదర డెనల + తటము లగల.

౧౬౬

—|| రావణుడు సముద్రం జంపబూనుట. ||—

ఉ. చూపలులెల్ల దిగ్భ్రమరు + జొక్కంగ రోషకపాయితాక్షుల
స్తీపమునుండి మండిపడు+స్త్రీహముబిందువు లట్ల యస్రులు
ద్వీపితమై ధరం దొరగ + ధిక్ష్మతిపూర్వముగాఁగ సాగరుం
గోపపరితచిత్తుఁ డయి + క్రూరవదోహతి రావణు డను.

౧౬౭

శా.ఓరీ మూఢ! జఙ్గాళయా! తెలివి లేదో? విస్మృతిం జెందితో
క్రూరం బైనమనీయశాసనముఁ? జక్షుల్ గానవా గర్వివై?
యాశా! మోసముచేయఁ బూనితివి నన్నా? నిల్తువా యింక ము
త్కూరాస్త్ర) ప్రతతిప్రహరములఁ ద్రుంతుం జూడరా సాగరా!

౧౬౮

శా.కాంధోద్దండతరప్రచంశనుమహా+కాండప్రకాండంబులఁ
ఖండిభూతుని జేయ నిన్నిపుడు దిక్కా నీకు దిక్పాలకుల్?

దంహొల్లంఘనగండమండితుడనై ♦ దండార్వః హాసితలక్

జెండాడక్ గమకింతు దిక్కుగలదేని జూపరా యూపఁగఁ.

౧౨౯

ప. అని కోపంబు పెంపున దెంపున జల్లుజంపై చంపఁ బైకిలంఘించుటయు. ౧౨౦

తే. నిలుపునీరుగ మేనెల్లఁ ♦ గలతపమచు, దాపుచేరవారసాచుములఁ బనుచుఁ

బొంగుగ్రుంగఁగఁ దనలోనభంగపమచు, వనధి యిట్లులు పలికె రావణునితోడ.

చం. శరణు సురానినాథ ! రిపుశాసనశీల ! భవశృహజ్జల

స్థరువముచేసి దాట నొకనాఁ డొకయింతయుఁ దప్పలేదు ని

ష్కరణతఁ జంప నేల నను ♦ సాధ్వసయుక్తి మహాయుమాన్యగ

హ్వారమున దీని దాచితి సురాసురులైనఁ గనంగనేర్తుచే.

౧౨౨

తే. ఏమియుంచితో దీనిలో ♦ నెఱుంగనేను, దక్కువారలెఱుంగుట ♦ టక్కుగాదె

వంచన యొకింతలేదు నావలన నిక్క, మనల నీచిత్తమే భాగ్య ♦ మధిపనాకు.

ప. అనుచుండ నారదుం డడ్డంబు వచ్చి.

౧౨౩

కం. సైరింపుము సైరింపు మ, కారణము నికారణంబు ♦ కార్యం బగునే ?

యోరక్షోధీశ ! యకూ, పారవ్యాహారములను ♦ వలదా వినఁగఁ.

౧౨౪

కం. నీ కపకారం బనురా, నీకప ! కారణములేక ♦ నిర్వీకుండై

చేకొనునె చేయ ? సీతఁడు, వాళొనుమనవులను నీవు ♦ వలదా వినఁగఁ.

౧౨౫

ఉ. ఈతఁడు పెద్దకాలముగ ♦ నీనగరీపరిభ్రాంతాకృతిఁ

వీతదరుండునై మనియెఁ ♦ బేర్కొనఁ గాఁ డపరాధి నీకు దు

గ్నీతి పరుండు గాఁడు మది ♦ నీయెడ వంచన యింత లే దప

ఖ్యాతి గదా వధింపఁగ నిరాగనునిఁ శరణార్పదీనునిఁ.

౧౨౬

కం. శకులీకృతనికృతీయో మతి, వికలీభూతుడవు గాక ♦ పిలుపుము; దానిఁ

శకలీభూతముఁ జేసిన, సకలంకముగాఁగ నర్ప ♦ మాకలిత మగున్

౧౨౭

ప. అనుటయు నస్త్రానంబు రావించిన నయ్యది కయ్యంబునకుఁగా నొక్కముహూర్త

మాత్రంబు మందనంబు విడిచియుండితింగాని తక్కుంగలకాలంబునఁ బాసియుండ

నని శపథంబుచేసిన నేమియుఁ జేయునది లేక.

౧౨౮

కం. కడచినదానికి వగచుట, కడునవివేకంబు దానఁ ♦ గార్వం బేమీ?

కడచినసీరముఁ గట్టిన, వెడఁ గని నను నగుమరు గద ♦ విడిచితి వీనిఁ.

౧౨౯

ప. అని కానల్యదిక్కు మొగంబై.

౧౩౦

—H. రావణుడు కానల్యం జంపఁ బూనుట H—

ఉ. ఈతరుణీమతల్లి కుదఁయించెడు వెన్నుఁ డటంచు వింటి నీ

కాతధలోఘనం మనుషుఁగాఁ దగుఁ గార్యము దీరు సంతట్టన్

ఖ్యాతిగ ధాతవ్రాత కడఁగాంచు నటంచును జంద్రహాసముం

జేత ధరించి కాంతదెనుఁ జేరఁగఁ బోవుచునుండ నడ్డమె.

౧౨౭

తే. దోషవర్జితమృదుహితఁభాషుఁ డర్థితోషణుం డధర్మక్రియాఁ ద్వేషణుండు
సుగుణగణభూషణుండు నిఁస్తుల్యరిపుని, భీషణుం డయివెలయువిఁభీషణుండు.

౧౨౮

— రావణునకు విభీషణుం డడ్డపడుట. —

ఉ. అన్న! సహింపు మన్న! మగఁనాలిని జంపుట దోష మన్న! యీ
యన్నల మిన్నఁ గన్న నొకఁయన్నువఁచేనియుఁ బాప మెంచ రా
దన్న! మనంబు నీ రగుఁ గఁదన్న సఖిచరితంబు గన్న నో
యన్న! శమింపు మన్న! వలదన్న! వధింపకు మన్న! మ్రొక్కెదన్.

౧౨౯

ఉ. కేల శితాసిపూని కనుఁగ్రేవల నివ్వలు రాల నమృహం
కాలునిలీలఁ గ్రాలునినుఁ ఁ గాంచి ప్రవాతవిధూతరంభ నాఁ
జాల వణంకెడిం గనుమిఁ జాలుగ రాలఁగ బాష్పవాచి యీ
గోల నలీలఁ గాలగతిఁ గూర్చుగ నేల వచింపు మన్నయా?

౧౩౦

ఉ. ఇంద్రుడో చంద్రుడో మఱి యుఁ పేంద్రుడో రుంద్రమదంబు గల్గురా
జేంద్రుడో వన్న గేంద్రుడో మృగేంద్రుడో గాక నగేంద్రుడో విహం
గేంద్రుడో కిన్నరేంద్రుడో కఁపేంద్రుడో యెవ్వఁమీఁద వై వని
స్తంద్రమదావిలారెబలఁదారణదారుణ మౌకృతాణమున్ ?

౧౩౧

ఉ. నీమొగ మెన్నఁడుం గనదుఁ నీ కొకయెగ్గుఁ దలంప దాత్మలో
నేమివిరోధ మెన్ని యిటుఁ హింస యొనర్చెదు ? తోష దాయనా
భామ లవధ్య లన్ననుడిఁ పాండితి రిత్తప్రయాసమాత్రమా?
తామరసాక్షిఁ జంపు టతిఁదారుణకర్మము శూరధర్మమే ?

౧౩౨

ఉ. దానవలోకనాథ ! మునుఁ తామరసోద్భవుఁగూర్చి వేఁడుచో
మానవవానరాల్లి నభిఁమానముపేర్చి గణింప వీయెడన్
మానవి దీనికిఁ వెఱచిఁ మారణకర్మ మొనర్ప నచ్చరల్
మానినికిఁ భయంపడియెఁ మానవభోజి యటంచు నవ్వరే.

౧౩౩

కం. నగరాజువైరిపైఁ బెను, పగ రాజుఁగ వై నఁబడినఁపటుశ్చక్రమున్
నగరాజగమనఁ ద్రుంచిన, నగరా నగరాల్లి గేలిఁ నగరాజుసచల్

౧౩౪

— రాగవల్లరీప్విత్రము. —

ఏల నీకీ కోపఁ మింటిం జూచినన్ ?

బాల గాదా దైత్యపాలా ! కూల్పగా

మేలు కల్దా ? పూర్ణ మేధం జూషమా

చాలు నన్నా ! చిత్తశాంతిం బొందుమా.

౧౯౦

వ. అదియునుం గాక మొక్కవిశేషంబు సావధానుండవై చిత్తగింపుము.

౧౯౧

కం. లగ్నము విఘ్నం దై చన, భగ్నముఁ గావించు ననుచుఁ ♦ బగ్నపూరితి వా

లగ్నము తప్పద హృది ను, ద్విగ్నముగాఁ గొడవయేల ♦ విఘ్నం బగునో? ౧౯౨

కం. వెన్నుం డదయం బగు నీ, యన్నులమిన్నకును దప్ప ♦ దశతోఁచెడి నో

యన్నా ! యిన్నాతిని దల, గొన్నఁ దలకొనఁగఁ జేలుఁగూడెను నిపుడే. ౧౯౩

కం. ఎట్లన నరహరిపోలికఁ, బుట్టెడి నతి విషవ నెపుడుఁపుట్టునొ మీఁదం

జెట్టెప్పటికో పడు నని, కొట్టి యిపుడ మీఁదఁ ద్రోసిఁగొంచురె ప్రాజ్ఞు? ౧౯౪

వ. అనరఘ్యశాపంబును, ననత్కుమారుబోధనంబును, గిరిగుహాంతరంబున రైకపిలమూర్తి
వచనంబులను, సంస్కరించుకొని శాంతుండవు గమ్ము, కాఁగలది కాఁగల దనియుఁ
గానేరనిది కానేరనియు నెఱింగి మనీషావంతులు సుఖదుఃఖఃబులకై నగన రని
వచించిన రోషవశోన్మాదంబున దండతాడితభుజంగంబుఁగది రోఁజుచు వారిల నెడ
లనఁగువుఁ డనినియమించి పురంబున కరిగె నంత. ౧౯౫

శా. ఆదారప్రియు లంత సీరనిధివేఁలాంతస్థలిన్ నిస్తులా

ప్లాదం బొప్పఁ జరించుచోఁ బతి తరిఁమ్యావః కథం కీరనా

శీఘ్రగీతికర మృహఃజలనిధి ♦ న్నేహస్థితి న్నామ్నీతం

భేదం నౌ ప్రతిపాదయన్తి దనుజాః ♦ కేనా న్యుపాయేన తే

౧౯౬

తే. అనుచు గూఢోక్తి భాషించుఁనవసరమునఁ, జుక్కజాతినగతివోఁగఁగూర్చుకలుని

మ్రోల నిలుచుండె నారదఁమునివరుండు, వారునంతోషభక్తిసంభరితు లగుచు.

వ. మొక్కి నిలుచుండి రంత దశరథుండు భగవంతుడ నై నసీదుకృపావిశేషంబున మ
నుగడ గనితిమి. మిముబోటిమహాత్ములసందర్శనంబును పుణ్యంబు లభించినపు
డుచితంబగుర్వప్రవాద్యాదిక్రియాచరణంబులు నాకు దుష్కరం బయ్యె. వేలావల
యిత భూమండలేశ్వరుండ నయ్యు మహాత్ముల కుచితసత్కారవిధులేయఁ జల్పంగ
నేరని దుస్థితి నన్నవాడ. నాయుసంగమిచే మీకేమియుఁ గొఱంతలేకుటయు
నెఱుంగుదు. అయినను గర్తవ్యలోపంబు దోషంబుగదా ? కావున నాతప్పు లోఁ
గొనుడు. రాక్షసకృత్యం బిట్టిదురవస్థలవా లేసె. భవద్వ్యసంబున దుర్వాసంసార
కూపాగతరణంబెనుకరం బన సీరనిధి దాటుట మా కనాధ్యంబె? కరణావరులరై
యావలీతరంబుఁ జేరునుపాయంబు వచింపుఁ డని వేడుటయు వారల నూఁడించి
జటాయువుఁ దలంచిన నతండు నన్నిహితుం డగుటయు నతనిం దశరథునకుం
ఞ్గాపి నారదుం డిల్లనియె.

చం. వినుము సరేంద్రచంద్ర ! పృథి ♦ వీసలిఁ గల్గినపక్షిజాతులం
దనఘుఁ డధీశ్వరుండును మ ♦ హాబలశాలి మరుద్విహంగరా
జనిభజవప్రచారుఁడు య ♦ శస్వి యనూరుతనూభవుండు ; మీ
రనయము సౌహృదంబును బ్రి ♦ యంబుఁ జెలంగఁగ నుండుఁడీ యింకఁ. ౧౯౯
వ. సూర్యకులుండ వగునీకు సూర్యసారథీతనూజతోడి స్నేహం బుచితంబు సవయ
స్మృతరు కావున నీతండు మిమ్ము నీపురంబుఁ జేర్చు నని చనియె నంత. ౨౦౦

❖❖❖ జటాయువు కౌసల్యాదశరధుల నయోధ్యకుం గొనిపోవుట. ❖❖❖

తం. ఖగరాజు వాహనంబుగఁ, దగ వాహ్యాళిని జరించు ♦ దంపతులక్రియఁ
ఖగరాజు వాహనంబుగఁ, దగ వాహ్యాళియునుజోలి ♦ దంపతు లంతఁ. ౨౦౧
వ. చని యయోధ్యచేరునప్పటికే దురీయయామంబు గావచ్చిన నిట్టిపాట నొంటి
సొచ్చుట మేలుగా దని నగరప్రాంతారామంబున డిగి యనూరునుతకల్పిత వ్రతా
స్తరణం బుననుండి రందు దశరథుండు సుమంత్రుం దోడ్కొని రమ్మని యతనిం
బంచెనని శుకయోగీంద్రుండు పరీక్షిన్మండలేంద్రున కెఱిగించిన తెఱుంగు. ౨౦౨
కం. ద్యో(వా)హినీశబంధన ! నీవారాహరచాల ♦ నిస్తులశీలా !
భావాతీతగుణాన్నిత ! కైవల్యపదప్రదాన ♦ కరుణాధీనా ! ౨౦౩

❖❖❖ స్రగ్వీణీ. ❖❖❖

రా(మ) ! రాజీవనే ♦ త్రా ! రమావల్లభా !
భూమిజాలోచనాం ♦ భోజపద్మప్రీయా !
హైమచైలాత్మజా ♦ ధ్యానమార్గస్థితా !
హైమచేలా ! విని ♦ లాంబుదశ్యామలా ! ౨౦౪

❖❖❖ గ ద్యము. ❖❖❖

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమానమానసత్వమహా
వైభవ వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ
సుబ్బరాయనామధేయప్రణీతం బైనశ్రీకౌసల్యాపరిణా
యంబునం బంచనూశ్వాసము.
శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

❖❖❖❖❖

శ్రీకౌపల్యాపరిణయము.

షష్ఠాశ్వాసము.

స్తుత ! సర్వసుపర్వసు
శస్త్రగుణాకల్ప ! సత్యసంకల్ప ! హో
పాస్త ! సమస్తకళంకా
పాస్తవినతభవనిరాస యగవరవాసా !

౧

తే. అవధరింపుము దేవ ! మ ధానుభావ ! భావనాతీతచేతనా ధావవిమల

భావపుంభావకరుణాస్వ ధావుఁ డైన, బాదరాయణి యిట్లను సాదరముగ. ౨

వ. అట్లు దశరథుండు వెల్లింబడి పోవుచున్న సమయంబున.

౩

మంత్రులు దశరథుపోకడ దెలియక దుఃఖించుట. ఇతి-

కం. వానలు నిలిచెను ; సితరుచి, తో నలుదెసలు న్నెలింగెఁ ధోయధురచయం

బానలుపెల్లను విచ్చుడు, నానలు నిడినట్లు రూప ముఖి చనఁగ నటన్.

౪

చం. తిమిరములెల్ల బాయ శుచిఁ దీధితి దిక్కులు నెల్ల సెఁఱున్

గుములయి యొక్కచోఁ గలసి ధూరిమిమూఱఁగ వారివారిలఁ

గ్రమమునఁ జూడఁబూనఁ బతి కన్నడకుండిన మంత్రులెల్ల మో

సము చనుదెంచె నెట్లనుచు సాధ్యసశోకపరితచిత్తులై.

౫

కం. ఉడుపము రాజన్యని నా, యుడుపమున నదిం దరింప నొడవివ వాన్

విడువక యుడుపనిదోనం, బుడువహితకులీను ముంచె నొయ్యన నెల్లన్.

౬

చం. అనుచును మంత్రులందఱు భ యాతురులై యొకచోటఁ జేరి యా

ననముల దీనభావము ఘ నంబుగఁ దోపఁగ నెద్ది ది క్కికే

యనువున రాజుఁ గాన నగు నంచు విచారవశిక్తతాత్తులై

కనఁబడకుంట నావయును గార్యము రోయ న్రవంతినం చొగిన్.

౭

ఉ. సాదులఁ బీల్చుఁ బంచిన హాసా దని పారలు రాఁగ వేగ మీ
రేదియు నేరితో ననక ధ్యేటిప్రవాహముజడఁ బోయి నిం
పాది జపంబునం బడవధంగియు మానవపాలురీతి నా
మోదము మీఱఁ గాంచి యొకఁమూరుతమంతటిలోన రం డనన్. ౨

ఉ. వారలు వోవ నావికులఁవారము నట్టుల పంప వారు దు
ర్వారరయంబుమీఱఁగ భారావరమార్గణతత్పరాత్మలై
దూరము నేగి యొక్కయెడఁ దోయములం దఱ మున్ని కంపలం
దీరమునఁ దవుల్వడుట నిల్చి నిషద్వరబోధితంబునై. ౯

కం. రూపు చెడియున్న యడుపము, నేపున వేడలేంచి తెచ్చి సేవ్వడి వారలో
దాపున నిల్చిన మంత్రాలు, బాపురె యని దానిఁ జూచి పటుశోకమునఁ గం
ప. నరనాథుండు భీకరమకరశరసంబునంబడిమృతండుయ్యెనొకోయని వగచి పౌరుల
నెల్లఁ బురంబునకు మరల్చి యావృత్తాంతంబు గోప్యంబుగా నిడ నియమించి
యప్రమత్తులై రక్షించుచు వివిధంబుల నాలోచించుచు వసేమైన కి ట్లనిరి. ౧౧
కం. హితుఁడవు రవికుటులపురో, హితుఁడవు నిష్ఠులితధీనఁహితుఁడవు నవ్యా

హత మేధాకలితుండవు, హిత మయ్యడి చెప్పవయ్యి యీసమయమునకే? ౧౨
కం. వేకరము నర్వజనదుఃఖాకరము స్వరాష్ట్రజనభయూకరమును జెం

తాకరము నయ్యె నిపు డి, వే కర మనురాగమునను హిత మేనగూర్చన్. ౧౩
కం. ఎయ్యది పంచిన నొనరుతు, మయ్యా యని మంత్రులనఁగ సనియె పసిష్ఠం
డయ్యెలు! చూడ నవశ్రుతి, డయ్యెడు దశరథుండు వగఁబడకుండీ మీరల్. ౧౪
కం. సైరింపరయ్య మిరలు, పారాక్షిక వింతలోనఁ బరభ్రేడు నెమకం
జారుల గూఢవిచారులఁ గారా ధత్తరము లిట్టికార్యముపట్లన్. ౧౫

వ. మీర లెఱుంగనిరాజకీయక్రియలు లేవు గాన మిరల వాని నిర్వర్తించుచు రాజు
లేని లోపం బెఱుకపడనీక యప్రమత్తులరై పురంబు రక్షించుకొనుచుండుండు
దినాష్టకంబున కతఁడు రాకయుండినఁ బదంపడి విచారిత మనియె దదనంతరంబు.
తే. పౌరులెల్లఁగ గనిరి యుపశ్రుతులును, వేసి రుడుగనిప్రశ్నలఁ బెద్దపిటి

గొల్లలను జీరిరెఱుకలఁగొమరితెలను, జెప్పరెవ్వరు నృపునకుఁ జేటటంచు. ౧౬
వ. ఇట్లు ప్రజలెల్లఁ దండ్రిలేనిప్రజలం బోలి విచారంబున రాజు సేమంబుగోరి విచారిం
చుచు దైవప్రార్థనాదికంబు లొనరించుచుండ రఘువంశాధీశున కత్యంతాప్తుడును
మంత్రసైన్యముండు నగునుమంత్రుండు దశరథుండు గనంబడనిది మొదలత్యంతవిచా
రజ్ఞానాదోభితమానసుండై చింతార్ణవంబున మునుంగుచు, నాశాంతరీపంబు దరి
గొనుచు, శోకానలదండహ్యమానుండై దశరథుసేమక ననేకుల గూఢప్రచారు

లగుచారులఁ బంచిన వారలు తూర్ణంబు చని నానాదేశపట్టన పక్కణంబులు రోసి
రోసి మదిరోసి యోసరిలి యతనిండాసి యతైఱుం గెఱింగింప విషణ్ణుండై మహా
దుఃఖిదోదూయ మాన మానసుండై నాటిరాత్రినిద్దర పట్టక పెద్దయుంబ్రాద్దు
గుందుచుఁ బ్రక్కంబడి పొరలుచు నొక్కింతకనుమూయు సంతలోన. ౧౮

— ❧ — సుమంత్రుఁడు దశరథునిం దలఁచి శోకించుట. ❧ —

కం. వననిధి మునుఁగుచు లేచుచు, వనటంబడి చావుదప్పి ♦ వనరెడియాజిం

గని కలను గుండె ఝల్లనఁ, గనువిచ్చి విషాద మూరఁ ♦ గలఁగినమతితోక. ౧౯
చం. వెలిచనుదెంచి చూచి యడుఁపిధిని నుచ్చఁ జరించుజ్యేష్ఠునం

దెలిసి తురీయయాను మని ♦ నిక్కల యిక్కల యంచు నక్కటా!

జలధివరీతభూవలయఁ శాసనభాసితకీర్తి సూర్యస

త్కులుఁ డతఁడేడ నాపదలఁ ♦ గుందుచు వందురుచుండు లేడనో. ౨౦

కం. ది క్కిదియని తెలిసినచో, టెక్కలు కట్టుకొని యెగసిఁజీవునఁ బోనో

యెక్కడనున్నాఁడో గదె? యెక్కరణిని దెలియవచ్చుఁనృపచరితంబుల్. ౨౧

కం. అని మనము నిలువఁజాలక, ఘనముగఁ బైపైన పొరలి ♦ కడుదుస్సహమై

చనుదెంచుశోకవారిధి, మునుఁగుచును వితాకుగొనుచు ♦ మూర్ఛమునుఁగుచుకా.

కం. నిదురంబొందక యట నెయ్యదిగన్నను రాజుడైఁమై యుండుటచే

మది దుఃఖము వర్ధిలుచుం, బొదలఁగ నచ్చోటు వాసిఁబోయె నొకండుకా. ౨౨

మ. చని యారామమునందు నొక్కయెడ వృక్షచ్ఛాయ నిర్వాతసీ

మను గూర్చుండి సుమంత్రుఁ డొక్కఁడ మహాఁమాత్రాప్తకంబందు న

న్ననురాగంబునఁ బ్రోచుభూధపుండు దుఃఖాంభోధినిన్మగ్నుండై

వనటంగూరుచునుండ నేను సుఖనై ♦ వరించుచున్నాఁడ ఛీ! ౨౩

మ. రథియై యాతఁడు దిక్కులకాగెలువ సాఁరఁజై నామర్థ్యముం

బృథురీతికా వెలయుంప, తేఁ డగుచుఁ బాఁరీంద్రాసనాసీనై

ప్రథమిణ్ణా మతికెక్క మంత్రములఁ జెప్పక, మెచ్చి మన్నించు నకా

వృథగా నెన్నడుఁ బల్కుఁ డట్టిపతి పాఁపిం దక్కునా నాకునుకా. ౨౪

కం. పత్తియై మన్నించును దా, హితుండై బోధించు నాకు ♦ నేకాంతమునకా

మతిలోనఁ గలరహస్యము, సతతము దాఁచక వచించు ♦ సంతోషమునకా. ౨౫

ఉ. నాదగుజీవితంబు మఱి ♦ నా కిలఁ గల్గినభోగభాగ్యముల్

నాదగువానివన్నెయును ♦ నన్నుఁ బురిజనులెల్లఁ జూచుమ

ర్యోదయు నాధరాధిపుదఃపూరితసత్కృతాక్షువీ

తౌదృతికారణంబునఁ గఃపా సయిరింతునె తద్వియోగమున్.

౨౭

ఉ. అక్కడఁ బెండ్లి హేతువుగఁ నాతనిఁగూడి నదిం దరిఁపఁగా

నెక్కడిగాలి చూడ నదియెక్కడివాన యకాలమయ్యునున్

గ్రక్కున నాజిఁ ద్రుంప నటుఁకాలుఁడు వచ్చె నటంచు నెంత నా

కక్కట! రాఁ డదేల యిటుఁ లార్తిని గూర్చుట కేమి దైవమా!

౨౮

ఆ. సత్యవచనరచనఁ నత్యంబు గలదేని, సత్యవచనునూక్తిఁ నత్య మేని

రాజభక్తి నాకుఁరాణించె నేనియు, మంద లొందుఁ గాకఁమునుజవిభుఁడు.

కం. దినముల నెనిమిదిఁ గనుఁడి, యని ముని మముఁ బనిచె నేటికదియుం దీఱెన్

ఇనుఁ డుదయించిన నెయ్యని, వినవ్రాసినవాఁడొ ధాతఁ వేడిపలుకులన్.

కం. అరుణోదయపూర్వమ నే, మరణోదయలబ్ధి గనుటఁ మానిత మగుఁ ద

చ్యురణధ్యానాన క్తిని, నిరయము నా కగునె? వినఁగఁనేర్తునె చెడుగుల్?

ప. అని ప్రాణత్యాగపరాయణుం డైన యతనికి దక్షిణభుజనయనంబులు చలింప

నిది యేమియో శుభసూచకం బగుచున్నయది. ఆ ఫలంబునృపున కగుఁగాక.

అనువినగ్జనంబు కర్తవ్యంబు గాదు. “జీవన్ భద్రాశిష్యతీ” యని యుండుట

మనినఁగదా యతనికి యుపయుక్తుండ నగుదు. మరణంబు కరణీయంబైన సతని

ఋణంబునఁ జనువాడఁ గావున మనికి గలయునికియ లెన్నయని దురంతచింతా

క్రాంతస్వాంతుండై నిబ్బరంబులేక యూరక వావిడిచి పలవించుచుండ నంత

జటాయువును సమీపస్థుఁ డౌట నతనిచరితం బెల్ల జూచి యతండు సుమంత్రుం

డకా శంకించి, డాయం జని తనకులనామంబులు చెప్పి యిట్లనియె.

౩౨

—ఊఊ జటాయుస్సుమంత్రుల సంభాషణము. ఊఊ—

ఉ. ఎవ్వడవయ్య నీవు? మదిఁ నేటికిఁ గుండెద విట్టు బిట్టాగా?

నెవ్వగ నొండఁగారణముఁ నే నెఱుంగం దగునేని చెప్పుమా!

జన్మని యేదియేని యభిసారిక వచ్చెద నంచుఁ దప్పెనా?

సవ్వడి నీవె తప్పితొ విఁచారము నొండఁగనేల దీనతఁ?

౩౩

చం. కులకు నీతియుం గలదెఁ గోర్కొరమింపఁ దలంచి యెందఱున్

వలచునొ యెట్టిభంగి ననుచారఁ జరించునొ మోసపుచ్చునో

పెలుచన నెందఱున్, వగవుపెల్లునఁ దోఁపదుగాక యిట్టిప

న్వలఁతియు నిట్లు గుండఁ దగఁవా మగవాడవు గావె యిస్సీరో.

౩౪

ప. అట్లు కాదేని యిట్టినిశీధిని నొంటిగనీవృక్షంబునీడశోకింపఁగారణంబేమి యనఁగి

కం. విని కటకటఁబడి మనమున, ఘనముగఁ గుల్పించి నీవు ♦ గర్జ మెఱుంగకే
నను నేల దూఱనాడెద, వనఘా! నాచరిత వినుమ ♦ యాస్వింతలబుక. 3౬

చం. మనుజువరేఁబ్బడి జాజికిని ♦ మంత్రి నుమంత్రిఁడ, తేఁడు చందయన్
మనుచును లోకమెల్ల ననుమాత్రముఁ జెప్పఁగనీల; యట్టివాఁ
డనువునఁ బెండ్లికార్యమునకై చనువోఁ దరియింపఁగా నెదిన్
ఘనమగుగాలి పాన గడుఁగఁజీయ పెట్ట మునింగె నావయున్. 32

కం. ఆతనిపోకడ నెఱుంగక, యాతతదుఃఖాబ్ధి మునిగి ♦ యడలెద నేను
ర్వీతలనాథునిఁగూరిచి, వీతముదంబునను బక్షిఁపీరా! యనినన్. 3౩

చం. పకపకనవ్వి యిట్టులనె ♦ బ్రాజ్ఞుడ వీవయి యింతమాత్రకే
తికమిక నొంది కుందెదవు ♦ దీనతఃనీక్రము పల్కనయ్య ధా
త్రికి విభు లెంద తేగిరో? వశిష్ఠులు గారొకొ స్రాగ్ధరాధిపుల్?
సుకలులు గారొ? శాత్రవనిఁషూదనదక్షులు గారొ? నిల్పిరే. 3౪

కం. ధర నాయది యనువానిని, ధర నవ్వు ననంగ విసమె ♦ దశరథుఁ డిల్లన్
ధరణి యరాజక మగునా? ధరణిఁగుడు దొరకఁడోటుఁగ్రక్షకున్. ౪౦

కం. ఏమిటి కేడ్చెద వన వీని, ధీమహితుఁడు గానఁ గోప ♦ ధీమహితుండై
సామమునఁ బల్కె వినమా, నామతముఁ బతంగరాజ ♦ వ్యాయ్యపథంబున్. ౪౧

ఆ. రాచకఱవు రాదు ♦ రాష్ట్రం బరాజకం, బెప్పుడు గాదు చిక్కిఁబింకి న్రొసఁ
దమకుఁ గూర్చునట్టిధరణిశుఁ డబ్బట, యవనిజులభాగ్య ♦ మని నేలంత.

ప. జగతిఁ బ్రతిస్థపతియు నుమతియని మతినెంచకుము. వారియట్ల స్రాష్టివాకు
లును. ౪౩

—ఈ దుష్ప్రభుత్వవర్ణనము. ఈ—

ఉ. లంచముఁ గొంచుఁ గొందఱును ♦ లంజెల కాన వహించి కొంఁటున్
వంచనచేతఁ గొందఱు స్వభావదురూహలచేతఁ గొంఁటున్
గొంచక దుష్టకార్యములఁ ♦ గూర్చి మనంబు జనంబు గుండఁగాఁ
గొంచెమయేచి జంకకయె ♦ కూఱులు న్యాయముఁ దీర్చు కక్కుట. ౪౪

ఉ. న్యాయపథంబునం దొలఁగి ♦ మంచు వచించుచు నీతు లాడుచుం
గాయలుఁగూరలుం గొనరు ♦ కాకుకపంబు గ్రహింప నిట్టిచె
న్మాయలు పన్ని కార్యముల ♦ మానక మిత్రులవంక నేనియున్
జాయల వంక నేనియు ధనంబులుఁ గొందురు మోసత్పీరుల్. ౪౫

చం. చెనఁటియొకండు దాఁ జెవిని ♦ జెప్పినమాటలు నమ్మి సాధుతొ
జమలకుఁ గీడునేయుదురు ♦ చాల రొకింత యెఱుంగ న్యాయమున్

వినుదురు దేవిఁ జెప్పినను ♦ విశ్వసనియుఁ డటంచుపజ్జనఁ

గనుఁగొనలేదు దుష్టవచ ♦ సంబులు మే లనినమ్మి దుష్ప్రభుల్.

౪౬

కం. అనుజీవికట్ట మెఱుంగఁడు, తవజీవమె దివ్యమనుచుఁ ♦ దలఁచుఁ గుమతి దాఁ

దనుఁ జేసెవచ్చె నేనియు, నవఘనిఁ గవజేక మిగుల ♦ పవమానించుక.

౪౭

ఉ. లేనికుయ్యకీ బన్ని మితి ♦ లేనివ్యయంబులు చెప్పి లెక్కకుక

రానివి పన్నులం గొనుచు ♦ రాష్ట్రమునెల్ల మహాదరిద్రతాఁ

ధీనముచేసి భూవ్రజులఁ ♦ ధీవ్రతరార్తులఁ జేయునట్టిభూ

జానులనేవ నా నరక ♦ సామ్యముగాదె తలంప నేరిక.

౪౮

సీ. దుర్భిక్షమున జనుల్ ♦ దోరంగఁ జెల్లుగా, నతిభక్తిచేత నీ ♦ మృతి యటంచుఁ

జెలమ నీ రనఁగఁ బ ♦ న్నులు దీయకొలఁదిని, జారులనంపద ♦ పరఁగు ననుచు

శాస్త్రానంఘం 'బతి ♦ సర్వత్రవర్జయే,' తేనుఁ గాన మితము వే ♦ తనము లిడుచు

'కష్టీఫలీ' యని ♦ కల దటుగావున, విడువక రేవగల్ ♦ వెతల నిడుచు

తే. రాజు రక్షకుఁ డగుటనుఁ బ్రజలకెల్ల, ధనము స్వవశోశమం దుంపఁ ♦ దగునటంచు

నొడుపుమాటలఁ బ్రజతలల్ ♦ దడవునట్టి, రాజునీమను జనులకు ♦ బ్రదుకుగలదె?

చం. కొలువుడుకాఁడుమాత్ర మునఁ ♦ గూటికి నిచ్చుచు, రేయియుం బగల్

గొలువునఁ దిప్పుచుం, దిరియఁ ♦ గూడదు భూములు విల్వఁగూడ ద

ప్పల గడియింపరా దనుచు ♦ బూని విధించుచు నాలుబిడ్డలం

దలఁప రచెట్లు ప్రోతు రని ♦ దండ్యు లటందురు లంచగొండులుక.

౫౦

తే. తన్నుఁ బ్రోచినవారి న ♦ దాకిరించు, వారిఁ జెఱవారు నమ్మంగ ♦ వచ్చునెట్లు

బహుజనవిరోధినుడివినుఁ ప్రభువు సర్ప, యుక్తచందన మటుచేర ♦ కుండు రెవరు.

మ. జను లుచ్చస్థితినున్నచో సహిభయా ♦ సన్నంబు శంకింపఁ డా

త్తెను విశ్వాసముఁ జూపుచుం బ్రజలభ ♦ ద్రం బాత్మభద్రం బటం

చును వర్తించుచు మన్ననం దనుపుచుక ♦ శుద్ధాత్మజై యుండఁ గా

వున నాజిం దమతండ్రిగా జనులు కొ ♦ ల్వుం బాయ రెప్పట్టునక.

౫౧

ఆ. ప్రజల కేమివలయు ♦ బాధ లేకుండుట, సౌఖ్యవృత్తి గాక ♦ జరగ నివియు

జనులుప్రభులవట్లఁ జలువరుద్రోహ మం, చెఱిగియతఁడుమేల ♦ యెపుడుఁజేయు.

సీ. తనవారి నైనను ♦ దండింపకుండఁడు, తప్పుగల్గినచోట ♦ ధర్మనిరతి

యోగ్యతయున్నచో ♦ నొప్పరికింపఁడు, నేవకు లంచును ♦ జిన్నపుచ్చి

జనసమ్మతములేక ♦ శాసింప నొల్లఁడు, తత్కార్యములను స్వ ♦ తంత్రుఁ డయ్య

సందిపొందినవారిఁ నైనఁ జేవిడఁడు, తనదుబంధులమాటఁ ♦ దడవ నేల

తే. శ్రమముల నెటింగి తగినజీతముల నిచ్చి, తప్పుగల్గిన దరిడించి * మెప్పు మెచ్చు
తొప్పుఁడిటులైన నన్యాధి * కారులేల, నీచమతిఁగేలు సాతురు * తోచములకు. ౫౪
కం. విశ్వాసము విశ్వాస మ, విశ్వాస మవిశ్వాసము * వెలయించు మదిన్

విశ్వంబునఁ గావునఁ గడు, విశ్వాసమె చూపుఁ బ్రజల * విషయమునందున్. ౫౫
వ. మఱియు నెవ్వనికోప్పనదంబులు నిష్కారణంబులు నిర్భక్తంబు లెవ్వనిమనం
బుంజూలె వచనం బవిశ్వసనీయంబు చంచలం బట్టిమాత్సర్యాసూయాధారాత్మ
లగు పాపాత్ములఁ గొలుచుటకన్న మూఁడువీధుల ముష్టి యెత్తుకొని కాలంబు
గడుపుట చాలమేలుకాదె యదియునుం గాక. ౫౬

కం. ఇనకులుఁ డనూఢుఁ డగుటను, నినవంశము నేటితోడ * నిగె నటంచున్
మనమున దుఃఖించెద నే, ననయంబుఁ దదవితదేహ * మై యిది యునికిన్. ౫౭

వ. అని వగచిన విని సుమంత్రా! నీయంతటిమతిమంతుండును, గుణవంతుఁడు నగు
మంతరి యుండుట నినుమంతయువంత దశరథధరాకాంతునకు సంభవింప నేరదు
నీమనంబుఁ బరీక్షింపఁ బరిహాసంబుగాఁ బలికితి డమింపుము. ౫౮

కం. పురికి ననతిదూరంబున, సరసతఁ గౌసల్యఁగూడి * జనవిభుఁ డున్నాఁ
డరసి నిను వార్తఁజెప్పంగ, ధరణిశుఁడు వంపే నన్ను * దధ్యము సమ్మి. ౫౯
వ. నను మీయేలికకు మిత్రునిఁగా నెఱంగు మని యించుకించుక యతనివృత్తాంతం
బెఱిగించి. ౬౦

ఆ. ఏకవస్తుఁడగుచు * నెలనాఁగతోఁగూడి, పురము వెలిని నిలిచె * భూవిభుండు
పురమునందుఁ జాటఁ * బుచ్చుము విభురాకఁ, దడవునేయవలను * భగ్యచరిత. ౬౧

వ. అనిన జెప్పవెట్టక యట్టె యతనిమొగంబుఁ గొంతతడవుచూచినుమంత్రిండు ౬౨

ఉ. నమ్మగఁజాల నీపలుకు * నావిభు నాజని గాంచికాని లే
లెమ్మిదె కాంచనాంబరము * లీలగఁ దెచ్చెద నంచుఁ బాసి తా
నుమ్మలికంబు సంభ్రమము * నొప్పినశంకయు సందడింప నొ
క్కువ్వుడి నింటికేగి వన * నోజ్జ్వలభూషణముల్ గ్రహించుచున్. ౬౩

సుమంత్రుఁడు దశరథుం జూచుట.

చం. అతనిని గూడి * తా దశరథావనిపాలునమీపసీమకై
యతులిత వేగయ్యకై జన * నాతనిఁ గాంచి సుమంత్ర! నెస్సయే ?
హితులకు మేలె ? పౌరుజను * లెల్ల సుఖింతురె ? యంచు సేమమున్
హితమతిఁ బ్రశ్యనేయధర * ణిశునిపాదయుగంబు పట్టుచున్ ౬౪

వ. అభివాదనంబుఁ గావించి హర్షపులకితగాత్రుండై నేత్రంబుల నానందాశ్రులు జాలు
వాఱ నర్వంబులెన్న యని విన్నవించి తాఁ దెచ్చినదుకూలాభరణంబు లొసంగి మదీ
యపునరాగమనంబు నిరీక్షింపుడు పురంబున నర్వంబు నాయత్తంబుచేసి క్రమ్ము
కడ నని సెలవుగొని నగరంబున కరిగి యమాత్యులకెల్లఁ దదవృత్తాంతంబుం జెప్పి
పుత్తెంచి పురంబున నందులు గొందులు రథ్యాపథాదుల నొక్కపెట్ట బోరు
గలుగ

౬౫

కం. చనుదెంచె నాజి కుశలిగ; వనజాయతలోచన నివ్వవాహంబై పూ
ర్జనము లెదుర్కొన వలయుం, గనరండీ గృహముగృహముఁ గై నేయుండీ. ౬౬
వ. అని చాటింపించిన నందఱు సంభ్రమోత్సుకులై పురం బఱంకరించి రందు. ౬౭

—|| పాదు లయోధ్య నలంకరించుట. ||—

ఉ. చారుమసారహీరవఃసారవపారసక్త రవోరుక
హ్లోరపరంపరాకలితఃహరినుగంధిలమోదకారిన
త్రోరణరాజి రాజిలగఁ + దోరముగా ఘటియించి రందఱున్
దారులఁ బొరు లాత్మల ముదంబు చుదంబువు గ్రాలఁ గన్నులన్. ౬౮

తే. అంగుమీఱినయాణిమెఱుంగుమఱులఁ, బొంగ నంగంబు వీడుల + ముంగిళులను
రంగురంగుగఁ దీర్చిరి + రంగుమీఱ, రంగవల్లుల భీతకుఁరంగదృశలు. ౬౯

సీ. వీట నెయ్యెడఁ గన్నఁ + బాటీరఘనసార, సారసకరవీరసారభములె
వసతు లెయ్యెడఁ గన్నఁ + తాయనవృక్షధూప, మంగళధూపధూమఘమఘమలె
జనులనెవ్వరిఁ గన్న + సవిలాససువికాస, భానమానాన్యప్రభాలసితులె
సతుల నెచ్చటఁ గన్న + సతులితాలంకార, కౌశేయవర్ణక + కమ్రతనులె ౭౦

తే. తెంకులం దెల్ల గీతవాఁదిత్రరవమె, వీధులం దెల్ల మంగళవిపులనదమె
మెలయఁ బర్వంబునందలిజలధిశరణి, జనము లుబ్బునఁ బొదలి రాఁనమయమునను

తే. సచివవర్గంబు పురజనసహిత మగుచు, రాజవర్ష నెదుర్కొన + నోజఁ జవియె
బర్హశరవో శరవోఃపతికి నెదురు, నరవిఁ బఱతెంచుమున్నీటితరంగ లసేగ. ౭౧

వ. ఇ ట్లసమితనన్నాహంబున నృపవర్షుని డాయంబోయి నమస్కారాదివిధుల
బహుళకరించిన నతండును వారల నుచితసత్కారంబుల గౌరవించి జరగినవృత్తాం
తం బంతయుఁ దెలిసిన వారు భయభ్రాంతనహర్షచేతస్కులైరి. పిదప నచ్చటన
నృపుండువారితో మజ్జన భాజనాదిక్రియల నిర్వర్తించి సుఖగోష్ఠినుండి సాయం
పమయమగుటయు మాహాడంబరంబున నగరంబుఁ బ్రవేశింపనమకట్టి కౌసల్యాదేవి
గూడి రథారోహణంబుఁ గావించి మహావైభవంబుతో రాజమార్గంబున రాఁ బొ
రులు బారులుదీరి చూడఁ దొడంగి రప్పడు.

—|| కాసల్యాదశరథు లయోధ్యం జూచ్చుట. ||—

చం. ఇరుగడలందు హర్యముల * నింపును సొంపు రహింప మీఱు స్త్రీ
పురుషకరోజ్జితప్రసవపుంజము దోచె మరుండు చిమ్మెకో
స్ఫురదభిరూపమారరతిఃమూర్తుల దంపతులకా శరాభి మ
చ్చరమున, నాకవాసులె వెనంగునుమానుల నించిరో యనకా. 23

ఉ. పల్లవపాణి యోర్తు కరఃపద్మపుటంబున దోయిలించి సం
పుల్లనుమోత్కరంబుఁ దమి * భూపకుమారకుఁ జూచి చూచి యా
హల్లకమగ్నయై ప్రిదులుఃహస్త మెఱుంగక రి త్రదోయిటం
జల్లిన దానిఁ జూచి యెకఃసక్తము లాడిరి తోడిచేడియల్ 24

కం. కోరిక దశరథు మారా,కారునిఁ గనుఁగొనినపారఃకంజాతాక్షుల్
సారెను నావలఁ బతులం, గూరిమి రతిఁగూడి రినునిఁ * గూడినభంగికా. 25

చం. వలచి కడానిపైఁడిహరిఃవాణమునం గపురంపుటారతిం
గలికిమీటారి యోర్తు గొని * కాయజరూపు మొగంబుఁ జూచుచు
జ్జలువుగఁ ద్రిష్టచుండెఁ గనఃనేరక కవ్వరమాటుటల్ ననుం
దెలియుము మన్మథుం డీటుల * త్రిప్పెడుఁ జిత్త మటంచుఁ జాటెనాకా. 26

ప. ఇట్లు పౌరులు నిర్భరానందమగ్నులై తమ్ముంజూడ వహూనరులుపీఠులు గడచి
సాధంబు ప్రవేశించి జటాయువునకుఁ బసదనంబులతోడ సెల వొసంగి
యథేచ్ఛనర్తనలం బ్రవర్తించుచు భానుమంతునకుఁ దదుదంతంబు సర్వంబుఁ దెలి
పించినఁ దనయ పునర్జీవిత యయ్యె నని హర్షంబున భార్యాసమేతుండై యతండు
చనుదెంచి పెండ్లి కూతుఁ గూతుఁ బెండ్లి కొడుకుఁ పెండ్లికొడుకుం గాంచి యభినం
దించి కొన్ని దినంబులుండి యరిగె నంత. 27

ఉ. వాసరనాథవంశవృషఃవాసపుండు శుక్లైకగీతికో
ద్భాసితమాసరప్రసవఃవాసితకోమలపుష్పవాటికా
ధ్యాసితవృత్తి సిందుముఖ * దాను వసంతమువేళ మీఱె న
భ్యాసితమారశాస్త్రముల * వాసి వహించి రహించి యెంతయుకా. 28

ఉ. రంగదభంగురాంగభవఃరంగసునంగతభంగిఁ బొంగి యా
యగంన సంగడంబు వెలఁయంగను దుంగతరంగవంక్తి జ
క్రాంగవిహంగదంపతులఁయంగున సంగమువొంగ మండువే
సంగిఁ దరంగిణితటి నెఁసంగెఁ బతంగకులప్రదీపుండుకా 29

ఇట్లు నరవరుం డనవరతనవరతవరతరకేళిలోలుండై చరితము. ౩౦

కం.మిత్రకులాభరణంబు ప,మిత్ర సుధీనుతచరిత్ర ♦ విజ్ఞానకళా
పాత్రను వరించె బిదప ను,మిత్రను సౌందర్యజనన♦మిడితగాత్రక. ౮౧

ఉ. నీదుసమక్షబోధమున ♦ నే నిఖిలావనిసీమః బట్టముక
నీదునుతాతనూజునకు ♦ నిక్కముగా ఘటియింతు నంచు మ
ర్యాద వచించి మానవకులౌధివుఁ డర్చిలిఁ బెండ్లియాడె నా
హ్లాదము మీఱఁ గేశయధఃరాధిపనందనఁ గైక యన్నతిక. ౮౨

కం.శనిరోహిణీశకటభేదన మాఁపుచు ద్వాదశాబ్దతతదుర్భిక్షం
బనువుపడకుండ నొనరిచె, సనఘుఁడు దోదకండ్లఘనశఃరాసనశక్తిక. ౮౩

—|| కాలనిర్ణయ రామాయణము. ||—

మ.సవ మీఱంగను ఋశ్యశృంగయుతుఁడై ♦ చల్పంగఁ దా యాగముకొ
సవనాగ్నిం బ్రభవించి దివ్యుఁ డొనఁగెఁ ♦ సంప్రీతిమైఁ బాయసం
బవసీపాలున కంతఁ దత్సతులు న్యాఁయంబొప్పఁ గౌసల్య రెం
డవుభాగాలు సుమిత్ర పాదమును బాదార్థంబు నక్కికయుక. ౮౪

సీ. ఉపయోగ మొనరింప ♦ నొప్పగఁ బంచమృతేత విలంబిని ♦ శైత్రమాస
సితపక్షనవమిని ♦ సితకరసుతవార,మధ్యాహ్నవేళను ♦ మఱి పునర్య
సూడువు నందుఁ జెల్వొందు కర్కాటకం, బందును గురువిధు ♦ లందగింప
రెంట రాహువును నాల్గింటను సౌరియు, మకరకుంభంబుల ♦ మహిజకేతు

తే. వులును మీనంబునను శుక్ర♦బుధులు మేష
మునను సూర్యుండు చేలువార ♦ మునులు వీబుధు
లలరఁ గౌసల్యగర్భమం ♦ దెలమిఁ బుట్టె
రామచంద్రుండు సుఖాభిరాముఁ డగుచు. ౮౫

సీ. జగముల నన్నిటి ♦ జతరాన ధరియించు, దైవంబు జతరాన ♦ చాలె నెవతె
పాలవాఁడిలోనఁ ♦ బండుపాపనికీని, బాళియ్యఁ జాలె నేపద్యవదన
నెఱిమఱ్ఱియాకుపైఁ ♦ గొఱినిదగొనువేల్పుఁగుఁబువున జోకొట్టెఁ ♦ గొమ్మ యెవతె
దివిజులుమ్రొక్కంగఁ♦దెలియరానిఘనుండు, ప్రత్యహంబును మ్రొక్కఁవఱలె నెవతె

తే. నిమిష మొకచోట నిల్కడ ♦ నిలువనట్టికొమ్మ యెవతెకు నొనరించెఁగోటఱికముఁ
దల్లి యననొక్కకౌసల్య ♦ దల్లిగాక, తక్కువారలు దల్లులే ♦ ధరణియందు. ౮౬

చం.కనియెను బుష్పమిక భరతుఁ ♦ గైక, సుమిత్రయుఁ గాంచె సాపకభం
జున శుభలక్షణం డయిన♦పుణ్యుని లక్ష్మణు వానితమ్మునికొ
వతి యవఁ మునఁశైత్రసితంబునఁ బంచమీతిథిం
ముల బ్రహ్మచరల నొనఁబెన్ను; గాధిసనూజువెంబడిక

- ఉ. కానకకానకే కనిసకందుని నొక్కని క్షీరకంఠునికా
మానుగఁ గాకపక్షధరు + మాతృమృదురులఁగాని నిద్దురం
గాననివాని వల్లభుఁడు + గానల కంపఁగఁ గన్నతల్లి దా
లో సేనులోర్చె బట్టి వనిఁలోఁ గనురుల్ దివి తాలఁ బండఁగఁ. ౧౮౮
- శం. తనయుల ద్వాదశాబ్దగుల + దైత్యవభార్థము మానివెంబడిం
బనిచెను; రామచంద్రుఁ డటఁవారక తాటకఁ ద్రుంచి జన్నముం
బనివడి కాచి గండశిల + భామ నొనర్చి విదేహుశంభువీల్
దునుముచు వీర్యశుల్క యగుఁతోయజనేత్రఁ బనిత్ర జానకీకా ౧౮౯
- చం. వెలయ నగర్భజాతఁ బృథ్వివీజ వివాహసుయోగ్యకైశవా
కలితసుహుఁల జెండ్లియయి + క్రన్నన భార్గవు గెల్చి యావరా
జ్యలలితలక్ష్మీఁ బూచునమయంబున నిర్వదియేనవేటఁ గా
నల జనకుండు నిల్వ మన + నాతియుఁ దమ్ముఁడు దోషురాఁ జనకా. ౧౯౦
- సీ. మొలకప్రాయమువాని + ముద్దులీనెనువానిఁ, జిఱువపుష్పమొగమునఁజెలుగువాని
సుకుమారుఁ డగువానిఁసోయగంబులవానిఁ, గొమరుఁబాయపుటాలుఁగులుకువాని
సత్యవాక్కులవాని + జననుతుం డగువాని, సర్వసమ్మతకలి + జగగువాని
నిర్దోషుఁ డగువాని + నిర్మలుం డగువాని, యావరాజ్యంబునఁ కలరువానిఁ
- తే. గామవశుఁడయి సవతి కైకకును జిక్కి, కానకును బోరయనిసుతుఁ + గాంతఁడాడ
జనని యెవ్వతెయోర్పుఁ గౌసల్య దక్కఁ, గాంతకును బతిభక్తి దాఁనెంతఘనమొ. ౧౯౧
- శం. వనటను జైత్రశుద్ధమునఁ + బంచమినాఁ డిలువీడి దుందుభిం
జనుచును వృషభుస్రమున + సంతసమొప్పఁగఁ జిత్రకూటముం
గనుట నుమంత్రుఁడుం డెలువఁగా నడిరేయిని రామ రామ యం
చును మృతినొందె నాజి యతిఁశోకముపెంపున; వార్త చేరినకా. ౧౯౨
- చం. భరతుఁడు వచ్చి తీర్చికొని + పైతృకకర్మము రామువేడినం
దిరముగ మూడునాళ్లు మదిఁద్రిప్పక పాదుక లిచ్చి పంపి వ
త్సరదశకం బరణ్యమున + సంయమినంగతి నేండ్లు రెండు ని
ర్భరకుతుకంబు మీఱఁగను + బంచవటికా వసియించుచుం దగకా. ౧౯౩
- శం. మునుకొని చుప్పనాతిచెవిఁముక్కులు గోసి, ఖరత్రశీరుల
స్తనజులఁ ద్రుంచి మాయహరిఁబంబును జంపి ధరాత్మజాతఁ గొం
చును బదునాల్గవేటి దగుఁశక్రమునందగు శుక్లపక్షమం
దనువగుఘ్రసమధ్యమునయందున, విందను బక్షితికవడికా. ౧౯౪
- ఉ. దొంగిలిపోవురావణునిఁ + దోరపుశక్తి జటాయు వాఁగినకా
భంగమునొందఁ జేసి చన + వానిని రోయుచు శౌచమాసమం
దుం గలపున్నమకా హరినుఁతు న్వధియించి కపింద్రు నేలి రా
జ్యాంగమునందు నిల్చి జనఁకాత్మజ రోయఁగ నంపఁ గ్రోతలకా. ౧౯౫

ఉ. వారలలోన నాహనుమః ఘాల్గునశుద్ధమునం ద్రయోదశిఁ
వారధిదాటి సీతఁగని ధవళి చతుర్దశి లంకఁ గాల్చి పెం
పారఁగఁదెల్పఁ బున్నమ జయవహ మావిజయాన నేగి తాఁ
జేరెను వేల భూపతి విశిష్టకవీశ్వరకోటి గొల్వఁగఁక. ౯౬

సీ. ఆరాత్రి జలధివేలావని వసియించి, యావలను విభీషణాభయప్ర
దుం డయి ప్రార్థించి ధవళి యధి దినముల, మూఁటఁ గుశాసనమునఁ బరుండి
ప్రార్థన వినకున్న ధవళి గించి నేతువు, చవితియాదిగ నేనుఁ దివసములను
బంధించి దాటి తఁదాసనంబున నంజ, నెక్కి నువేల దా ధవళి మీఁ
తే. బహుళపక్షంబునవమినిఁ ద్వంద్వమైన, రణమునకుఁ బూని యానాటిఁ దాత్రి నాగ
పాశబంధనమోక్షముల్ ధవళి రామ, చంద్రుడు నటించె లక్ష్మణాసహితుఁడగుచు
మ. అని ధూమ్రాక్షుడు వజ్రదంష్ట్రుఁడను దుష్టాకంఠనామాత్యకు
ల్లిన మొక్కుంటను మిత్రభృత్యతనయాఁళిం గూడుచుం బోరెనఁ
హననం బాప్సఁగఁజేయ వానరులు దైత్యాధీశుఁ డేతేర వా
నిని బాణప్రవిభిన్నగాత్రునిఁగ నెంతోపియై తోలినఁక. ౯౭

ఉ. రామశరార్థిఁ గుంది యపుఁరా యని తమ్మునిఁ గుంభకర్ణుని
న్రాము జయింపఁ బంపఁగ రఁణంబునఁ దాదశమిఁ వధించినఁ
హామికఁ బంక్తికంఠుఁడు నఁరాంతకకుంభనికుంభముఖ్యులఁ
దీమన మొప్పుఁ బంపఁ గడఁతేరైన వారల వానరావళుల్. ౯౮

సీ. పదునాల్గువర్షముల్ ధవళిబూని నిద్రయు, నాహార మెఱుంగని ధవళికుచేత
మరణంబు నొందఁగ వరముగాంచినమేఘు, వాహరి లక్ష్మణాసామి తోడ
నేకాదశియుమొద ధవళింబుగా మూఁడు, దినములుపోరఁ దృప్తీయదినము
నందును జాంద్రమానానుసారంబుగ, వ్రతమైన సావనపద్ధతులను

తే. మున్నె పదునాల్గువర్షముల్ ధవళి కతన, ద్రుంచె సౌమిత్రి లోకంబు ధవళి నవల
మూలబలమెల్ల నయ్యె నిఁహూలబలము, మఱునటి దినాన దశరథఁ మహిషనుతుఁడు.
చం. అమవసర ద్రుంచె రావణు జితాక్షులశౌత్రపుఁ డైనరాముఁడు
విమలమతిఁ ఘటించెను విభీషణు నేలికగాఁగ లంకకుఁ
విమనను సీత నగ్నిని బ్రహ్మేశమునేయఁ దృప్తీయఁ బంచి యా
యమఁ గయింుచు నేగెను రఁమానఁ జతుర్థిని బుష్పకంబునఁక. ౧౦౦

కం. పంచమిని భరద్వాజ, స్థాంచి మఱుదినంబునందు ధవళి గ్రామం
బుంచితగతిఁ జేరి జడల్, దించెను దమ్ముండు దాను ధవళి నంతఁక. ౧౦౧

సీ. వాసిమీఱఁగ ధాతువత్సరచైత్రమాసమునను శుద్ధసప్తమిని దమిని
సుగ్రీవముఖులెల్ల ధవళి సాంపుమీఱ నయోధ్య, బురజనులెల్లరు ధవళి
జతురంబునిధివరఁజలములు దెప్పింపఁ, బట్టాభిషేకంబుఁ పటిమ మెఱయ
నరులువానరు లార్యవరులును సురలును, సంఖ్యోషయుక్తులై సల్పభమింప

తే. ముగురుదమ్ములుఁ జామరఁములను బూన, వందిమాగధులెల్ల మిన్నందిపొగడ
రాముఁ డలరారెఁ బట్టాభిరాముఁ డగుచు, వీడ వెలయంగఁబట్టాభిఁమేకవేశ.

శా. సాక్షాత్కారము గాంచెనో శమ మిలకొన త్వంబు సాకారమై
వీక్షింపందగెనో, దయారసమె యావిర్భూతమై మూర్తమై
లక్ష్మీంపంబడె నొక్కయంచును మహాఘోషంబు నిండకొన మా
ప్రాక్షత్ర్యక్షులె నేవచేసి రన నేలూ యెన్న భూవాసులకొ. ౧౦౪

సీ. మనవికై చేరంగ, మచ్చరంబునఁ దల, వంచియెత్తక యుండువాఁడు గాఁడు
ఎత్తెఁబో వారు నోరెత్తకయే మున్న, బద్ధుగా గద్దించువాఁడు గాఁడు
గద్దించెఁబో మఱి, సుద్దుల విని పెడవాదంబులను ద్రోయువాఁడు గాఁడు
వాదించెఁబో మీఁదఁ, బారుషంబున కేని, పక్షపాతము నేయువాఁడు గాఁడు

త. విగతవిస్మయంబు, విస్మయశీలుండు, మృదులపూర్వభాషి, హితచరితుండు
సత్యధర్మరతుండు, సాక్షేతలయింబు, మనుజమాత్రుడగునె మానవేంద్ర. ౧౦౫

తే. చక్రవర్తిస్సుగత్తిరి, శాలులైన, భూమిపాలరు వెలయరే, భూమియందు
వ్రారిప్రభుతకు దేనికే, వచ్చెనొక్కొ, రామరాజ్య మటన్న యానామ మధిప.

చం. చిలుకలఁ గోడెమాడలను, జన్నికుమారుల వీళ్ల నూళ్లులం
బిలుచుచు రామ రామ యని, పేరు లొనంగి యజస్రముకొ జనుల్
దలచుచు ముద్దులాడుచును, దన్మయతకొ స్థిరసౌఖ్య మొందఁగొ
దెలువగ శత్యమానె జగతీవర ! రాముదయామహత్త్వముకొ. ౧౦౬

కం. పాపలు చున్నంగుడువగ, దాపున రామా యటన్నఁధని వినఁబడినం
జూపులు నిడిగించుచు నలు, వైపులఁ జూచెన రికేమిఁపలుక మహేశా ! ౧౦౭

తే. నాటికిని నేటికిని కెన్ని, నాళ్లకైన
భూమి నాపంచమ మదెట్టి, మూఘులైన
“ రామవాక్యంబు ” మఱి, “ రామరాజ్య ” మనెను
పలుకె సాక్ష్యంబు తన్మహాత్త్వమున కధిప ! ౧౦౮

వ. ఇట్లు సాక్షాద్వైకుంఠధాముఁ డైన శ్రీరాముండు రావణమారణకారణంబుగ ధనశక్తి
జనించి సురల సంతోషింపఁజేసి నిజపాపనకథాపావనిచేత లోకంబుల ధావనం
బునెసి రాజ్యంబు నేయుచుండె. ౧౦౯

త. రాముడు ఘోరరాక్షసవిరాముడు భక్తజనావసక్రియో
ద్దాముడు కోటిచంద్రరుచిధాముడు సేవితదివ్యవాసర
స్తోముడు సూర్యవంశవృషసోముడు కారణహూపి యోగిహృ
ద్ధాముడు పాపమారకసునాముడు నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయుతకొ. ౧౧౦

త. వారక కేలుమోక్షు నని, వారితవా రిధిగర్వ హర్తకుకొ
వారిజవాసినీహృదయభర్తకు భక్తజనోపకర్తకుకొ

జౌరగహారమాననవిహర్తృ లోకకదంబకర్తృకుం

గారణరూపధర్తృకు సకల్యుగవేదవచఃప్రవక్తృకుః.

౧౧౨

౧. మొలచుట్టు పులివాణు ♦ తలచుట్టు మిన్నేణు, వెలిచుట్టు దానుండవేడ్కపట్టు
డబ్బుడబ్బునుడోలు ♦ గబ్బులీనెడుసాలు, ముమ్మొసల్ గలగోల ♦ మొససికేల
గంగమ్మ తలనెక్కి ♦ గౌరమ్మ నొకచక్కి, గుజ్జుదేవరదంట ♦ కూడి వెంటఁ
బెనుచేదు కవణంబు ♦ వినదారి రవణంబు, ముందలనెలవంక ♦ ముద్దుజింక

తే. వెలయు జంగముదేవతవేడ్క మీఱ, మనిని గలకాల మెవ్వనిస్మరణనేయు
నట్టివాసాలివేల్పు నాఁరాయణంశు, జానకీజాని నన్ను రక్షణమునేయు. ౧౧౩

౨. అని భ్యానించి నమస్కరించి శుకయోగీంద్రుండు పరిక్షిన్నపాలున కెఱిగించిన తె
ఱంగున నీకు విన్నవించితి.

౧౧౪

నీ. సత్యసంకల్ప నాజనయిత్రీకోరిక, నెఱవేర్చు గనుట నీనెనరుగాదె
నాకాఱియలలోన ♦ నీకృతి కొనసాగె, గాంచుటతెల్ల నీకరుణగాదె
సుమతులై నట్టినాఁ సుహృదులు గని సాధ్య, భిప్రాయు లగుట నీపేర్మిగాదె
చేబాఱిపడుచున్న ♦ జీవజీవనము లుద్ధారణమాట నీదయయకాదె

తే. మత్స్యతులనెల్ల నీకిచ్చు ♦ మతిగలుగుట, నీదుప్రేమంబ యిన్నింట ♦ నీదుకృపకు
నర్హుడై నాఁడ నక్షాధైర్య ♦ మజ్జెనింక, నెవ్వరేమన్ననండు నాకేమికోదవ. ౧౧౫

తే. యత్కరోషి కురుష్య మందర్పణమని, యన్ననుడి నమ్మి నీకు సమర్పణంబు
చేసితిని నింక నేమైనఁజేయవయ్య, జానకీరామ శ్రీభద్రశైలభామ! ౧౧౬

—|| కల్పితకల్పనల్లీ భాస్కరవిలసితవృత్తము. ||—

సారదతనుజితసారమసారా ! సారసనగ ! హరి ! సరసవిచారా !

హరకలితగళ ! హరివిహరా ! హరిసురుచియతయదుకులవీరా !

వారణమదహర ! పాపనివారా ! వారిధిగృహ ! సురపరసువిదారా

కారితహరి ! మధుకైటభకారా ! కారణతనుగతకమతశరీరా.

౧౧౭

—|| ముక్తాహారబంధము. — మౌక్తికమాలావృత్తము. ||—

సారసనేత్రా ! యజ భవనాశా !

నారదకాయా ! మనసపరత్రా !

క్లారవినేత్రా ! యఃపుభయనాశా !

నారదగేయా ! ఘనసుపవిత్రా !

౧౧౮

—|| అందోళికాబంధము. — కనకలతావృత్తము. ||—

అరినికరహనన ! హరిహయహరసుత ! గతసుతలా !

ఖరహర ! దరయుతకర ! కనకవనన ! శుభచరితా !

నరహిత ! సుఖద ! సరసముగఁగను పసుఖతఁ గనుమా

కరుణచెలంగ సుముఖతఁ గుముఖతతి నణఁపఁ గనవే,

౧౧౯

కం.సా(హం)కృతిదుర్జనదూ,రా ! హంవీరారివరశు,రామస్మయవా
రా ! హంకచే ! నతాం, హేమాహననా ! ధవళనీరజోపమనయనా !

౧౨౦

—|| శ్రీకంఠభూషణవృత్తము. ||—

ని(స్తు)లకరుణానిధి ! దాశరథీ !
ప్రస్తుతసుగుణావధి ! కీశరథీ !
ధ్వస్తవిమత ! సాదరథీ ! విరథీ !
స్వస్తి యవిత పావనధీ ! వరధీ !

౧౨౧

—|| గ ద్యము. ||—

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాయమాచమానసత్విమళావైభవ
వావిలికొలను రామచంద్రరాయతనూభవ సుజనవిధేయ సుబ్బరాయ
సామధేయ ప్రణీతం బైన శ్రీకౌసల్యాపరిణయంబునగదు
షష్ఠా శ్వాసము సంపూర్ణము.
శ్రీరామార్పణమస్తు.

—||—

